

NOVA ET VETERA
MYSTIKY, UMĚNÍ A VĚDY

No 46

V ČERVNU 1921

SKLAD MARTY FLORIANOVÉ
VE STARÉ ŘÍŠI NA MORAVĚ

O B S

N o v a & V e t e r a 46:

Kdo Duchem Božím vedeni bývají	8 listů
Z „Domu Života“ od Dante G. Rossettiho	10 listů
Cesta od Touny-Lérys	2 listy
Napoleon v neštěstí	14 listů
Od Waterloo na Svatou Helenu	12 listů
Slova Napoleonova	4 listy
Napoleon od Barbeye d' Aurevilly	6 listů
Tradice z roku 1804 od Th. Hardy-ho	6 listů
Svatá Helena od Pierra Mille-a	4 listy
Básně primitivní od Loysa Labèque-a	4 listy
Von Kluck a Gallieni	18 listů
Studnice Světců od Synge-ho	6 listů
J. Millington Synge od M. Bourgeois	8 listů
Hrdina Západu od H. Ghéona	2 listy
Soudobí angličtí básníci	6 listů
Marginalie k „Mořskému Hadu“	6 listů
Magie tvoření od Vološina	4 listy
Původ moru od Guiarda	8 listů
Karel Mense, malíř	2 listy
George Grosz od Th. Däublera	2 listy
Z „Agendy“ J. F.	8 listů
Obrázků (kreseb a dřevorytů)	6 listů
Spicilegií	5 listy
Orientací	21 listů

Za 14.000 Kč.

natiskli Kryl a Scotti v Novém Jičíně, František Obzina ve Vyškově a Lidová knihtiskárna v Olomouci 700 výtisků, takže výrobní cena této sbírky jest 20 Kč. Platební norma 24 Kč, u knihkupců arci s nádavkem jejich užitku, který oni sami si určují.

S V. M I C H A E L

(A k h m i m s k á t k a n i n a z V. s t o l.)

KDO DUCHEM BOŽÍM VEDENI NEBO PUZENI BÝVAJÍ, TOŤ JSOU DÍTKY BOŽÍ

Kázání z Listu svatého Pavla na osmou neděli:
mluví o tom, kterak by Bůh sám nás chtěl zpracovat, kdybychom nechali svých rozumů, a jak někteří jsou donucenými služebníky Božími a někteří najatými služebníky a o dvojích synech Božích.

Všeliká díla, která veškero lidstvo a veškero tvorstvo kdy vykonati mohlo anebo kdy vykoná do konce světa, toť všecko spolu holé nic, ať se vymyslí nebo vykoná dílo jak veliké, proti nejnepatrnějšímu dílu, které Bůh v lidech vykoná, bude-li člověk Bohem veden. O kolik jest Bůh lepší všeho stvoření, o tolik jest jeho dílo lepší než všecka díla nebo způsoby nebo výmysly s všelikým půvabem, jaký všichni lidé vymysliti mohou.

Duch Svatý přichází často v člověka a napomíná ho a nutkává ho v hloubi jeho nitra, nebo také skrze učitele, a činívá jako by mluvil: „Milý člověče, kdyby jsi se mi svěřil a mne jediného ihned a naprosto následoval, uvedl bych tě na pravou cestu, mohl bych v tobě pracovat a sám bych tě zpracoval.

Ach děti, jaký žal, že málokdo jest, aby tohoto moudrého, dobrého rádce následoval nebo ho slyšeti chtěl, nýbrž každý utkvívá na svých vlastních výmyslech, na svých vlastních navyklých způsobech, na slepých smyslových skutcích a na uzdaní, což překáží milostnému působení Ducha Svatého, že člověk ani jeho řeči neslyší ani jí nerozumí aniž jeho milostnému dílu místa neb chvíle popřává. Proč? Toť ovšem nezbytno říci, že nemožno lépe prospěti poslechu toho slova než tichem, nasloucháním a mlčením; má-li Bůh mluvit, vše musí mlčeti; má-li Bůh vznešeně a vlastně působiti, jest nezbytno, aby mu bylo dopřáno místa a chvíle, a aby byl Bůh trpěn. Neboť dvojí díla nesnesou se spolu. Jednomu třeba býti trpným a druhému činným. Tím, dítky, nemíním mladých, silných, necvičených lidí, že by se neměli cvičiti v činnosti, tiť zajisté toho potřebují, aby se co nejvíce a nejúsilněji cvičili v mnohém dobrém způsobu a v mnoha dobrých skutcích uvnitř i zevně, jakž navedeni budou; ale míním všecky cvičené lidi, kteří by rádi byli nejlepšími dítkami Božími, jichžto cesty a způsoby musejí býti docela jiné než začátečníků.

Nuže, vezmeme-li si celý svět spolu, jest viděti, že preveliká většina světa jsou všecko bohužel nepřátelé Boží.

Potom jsou jiní, kteří jsou z donucení služebníky Božími, jež třeba nutiti k službě Boží. A to málo,

co činí, toho nečiní z lásky k Bohu ani ze zbožnosti, ale činí to ze strachu. A to jsou duchovní lidé bez milosti a bez lásky, které třeba do chóru a k mnoha jiným službám Božím nutiti.

Pak jsou jiní, nízce najatí služebníci Boží. To jsou kněží a jeptišky a všichni takoví lidé, kteří Bohu slouží za své obročí a za své presence, a kdyby jimi nebyli jisti a kdyby se jim jich nedostalo, nesloužili by Bohu a odvrátili by se zase a stali by se tovaryši nepřátel Božích.

Ode všech těchto lidí nedostává se Bohu ani kapky, aby mohli býti dítkami nebo syny Božími snad pro svou službu; ale konají-li i velikolepé skutky zevně, Bůh jich nepřijímá, poněvadž on není jejich důvodem, ježto oni sami to jsou, o něž při těch skutcích běží.

Ale čtvrtí to jsou synové Boží, přece však ne nejmilejší synové: jsou to lidé, kteří lpí na svých zevnějších nebo vnitřních výmyslech a vlastních způsobech, konají si své dobré skutky a nehledají dále ničehož.

Tito lidé stojí dole při kůře stromové a velmi pevně se jí drží; ale na strom lézti nechtějí. Spokojí se však se svými způsoby, které pěstují po svém návyku, a myslí příliš smyslově, milují podle svých rozumů, v obrazných způsobech a cvičeních, a mají Boha velmi rádi a náš Pán je má také velmi rád. Tito

jsou ovšem synové, ale ne synové nejmilejší: lpí na vlastních skutcích a jinak nemají žádného pokoje, nejsou-li všechny vykonány. Ale synové nejmilejší, o kterých mluvil svatý Pavel, ti bývají vedeni Duchem Svatým podle slova, které pravil, že člověk Duchem Božím veden bývá; jaké to vedení jest, o tom řekl svatý Augustin: „Dvojího způsobu jest toto působení Ducha Svatého v lidech. Jeden způsob jest, že člověk bývá vezdy Duchem Svatým řízen a hýbán, to jest, že ho Duch vezdy napomíná a pudí a láká a táhne ve zřízený život; což činí všem těm, kdo ho čekají a jemu místa přejí, aby ho následovali. Druhý způsob, jak si počíná Duch Svatý při působení ve svých, jest, že je prudce vytrhne nad všechny ty způsoby a cesty mžikem na mnohem vyšší stupeň, nad všechny jejich skutky a jejich možnost k vyššímu cíli: a to jsou nejmilejší dítky Boží.“

Ale mnozí lidé neodvažují se ani nechtějí se svěřití dílu Božímu a chtějí stále lpěti na svých skutcích. Ti si počínají zcela podobně jako ten, jemuž by bylo véztí veliký drahý vzácný poklad a plul by po strašném hlubokém jezeře a jel by s velikou pracnou námahou nepravou bludnou cestou, která by byla samá tma a plná mlhy, a tu by mu napadalo nečistých kapek na jeho poklad a jeho poklad by mu znečistily a zarezavily a znešvařily; když by pak přišel šlechtný poctivý a pravdomluvný muž a řekl by:

„Pojed' za mnou, obrať své veslo, povedu tě a ukáži ti rozkošnou jízdu, kde jest zcela vesele, jasno a krásně, ticho a opět světlo, kde svítí slunce, které ti tvůj poklad lepým učiní a osuší, že všecek rez se ztratí a nebude ti třeba ani tak těžko se namáhat, jak nyní v tomto nebezpečí činíš“: kdož by neodpověděl: „S radostí“? Toť člověk, jemuž jest vézti tak drahý poklad po rozběsněném moři tohoto strašlivého světa.

Lod', v níž se plavíme, toť naše smyslnost. S touto lodí vyjíždíme daleko do svých zevních návyků a činnosti, a pracujeme stále se svým rozumařením a plujeme do temné mlhy, což jest slepota a neznalost člověka sebe samého v pravdě. Tu vstřikuje nepřítel nečisté zlé kapky dovnitř, které člověku jeho poklad znečišťují, což jest vlastní zalíbení ve vlastním konání a jiná pýcha a svévůle a spokojenost se sebou, netrpělivost a trdomyslnost, nepřízeň a mnoho jiných nečistých kapek, které nepřítel vstřikuje a znečišťuje mu jeho vzácný poklad.

A když člověk tyto kapky v sobě zpozoruje, chce to všecko urovnati zpovědmi a padá ještě hlouběji do mlhy, vybíháním a vyhledáváním. Kdybyste se obrátili sami k sobě a poznali svou nemoc a žalovali to Bohu a zpovídali se mu a vypověděli svou vinu, jen tím by se všecko spravilo, na to dávám hlavu.

Nu a pak přichází Duch Svatý: „Milý člověče, kdybys se mi svěřil a mne následoval, vedl a řídil bych tě zcela bezpečnou cestou.“ Kdož by nechtěl tomu dobrému věrnému rádci věřit a ho následovati? Kdyby byl člověk tak šťastný a tak moudrý, že by se poddal a následoval Ducha Božího, poslouchal jeho návodů a napomínání a vyhovoval jeho puzení, vzela by z toho rozkošná věc. Bohužel, ubožák člověk toho nečiní, neboť utkvívá všecek svéhlavě na svých vnějších výmyslech a na svých vnějších navyklých smyslových způsobech.

Avšak nerozumějte tomu tak, že byste neměli mít opravdu dobrých myšlení a neměli být uvykli dobrým vnitřním cvičením. Ale třeba jich nemít podle své vlastní hlavy a kromě nich třeba čekati na nejmilejší vůli Boží a na jeho dílo se vši odevzdaností, a díla Božího nekaziti opovážlivou samospokojností. Ale kdo na svých rozumářských způsobech a na svém přirozeném rozumu ulpívají, s těmi se to skončí právě tak, jako kdyby tu stála krásná štěpnice plna ovocných stromů a ty všecky s plnými plody, a jablka by všecka opadala dříve než by uzrála a byla by všecka červivá, a v téže zahradě by stálo stejně pěkné zelí a žloutlo by. Nyní by přišli tito nečistí červi a vylezli by z těch červivých jablek a žrali by to vzácné pěkné zelí a provrtali by je. Dokud tato jablka zde leží, než se jich někdo dotkne a je zdvihne

a s nimi něco počne, jsou tak urostlá a tak pěkná jako ta dobrá.

Tedy milé dítky, každý hleďte pro sebe, aby základem byl naprosto jen Bůh, jinak ať tomu nijak není. A tu ještě myslím, že se najdou mezi těmito jablky sotva dvě opravdu dobrá, aby nebyla nějak červiva; jakkoliv se zdají zevně velmi pěknými, pokaždé v základě naleznou se dírky. Tak jest mnoho a ku podivu mnoho dobrých cvičení; velmi vznešených na oko cvičení a ku podivu vznešeně živá slova a skutky, a všecko jest to uvnitř v základě červivo a může být červivo; ať život činný nebo rozjímavý, ať jubilace nebo kontemplace, ať jsou lidé vytrženi do třetího nebe (což nalézáme u velebného Pavla, jenž pravil, že musí být zášijkován pokušením, aby se sám sobě neodcizil a na výši milosti nezbloudil) nebo konají veliká proroctví a znamení: uzdravují nemocné a znají tajnosti srdce, rozeznávají duchy a znají skryté budoucí věci.

Děti, krátkými slovy: všechny tyto způsoby a život, jež člověk míti může, mohou všechny býti červivy, nemá-li se člověk pak na pozoru.

Vyložme to nejnižší a nejhrubší. Lidé dávají almužny nebo činí veliké skutky lásky, nebo služby někdo nebo veliké dary: a není jim lhostejno, zda to ten člověk ví nebo nikdy se toho nedoví ani neuslyší, jen když to ví Bůh sám: vězte, že ten dar těch slu-

žeb jest červivý. Tak dávají lidé almužnu a chtějí, aby to lidé věděli, jako aby se za ně modlili. A tak dávají dělati okna, oltáře a kněžská roucha a chtějí, aby se to vědělo, a poznamenávají to štítky, aby to všichni lidé viděli. Vězte, ti vzali odplatu svou.

A omlouvají se, že miní, aby se za ně modlilo. Takovým by byla prospěšnější malá almužna, kterou by zcela ukryli v klíně samému Bohu, než aby vystavěli veliký kostel s vědomím všech těch lidí a ti všichni se za ně modlili; Bůh zajisté by to nahradil, co by všichni lidé vyprositi mohli, kdyby jemu ponechali své dobré skutky a v něho důvěřovali; neboť almužny prosí samy více z Bohu poručeného čistého úmyslu Božího, než všichni lidé vědomými modlitbami vyprositi mohou. Při čemž pak mnohý člověk všecky své skutky zkazil a zničil, že za celý svůj život málo skutků vykonal; není služby Boží nebo lidské, není modlitby nebo bdění nebo postu, není almužny, aby nehleděl pokaždé k tomu, by z toho něco měl; ať od Boha nebo od lidí, chce o tom míti vždy opravdovou jistotu a něco z toho míti svého, ať jest to dík nebo odměna, přízeň nebo oplátkou stejně tolik vykonáno anebo ubezpečenost, pokaždé něco svého.

Děti, všecky tyto skutky jsou červotočivý, i kdyby jich bylo tolik, že by jich stačilo pro celý tento svět. Toho neberte ode mne jako mé slovo, ale poukazují vás na ústa Pravdy; tato praví na mnoha místech a

vydávají těmto slovům dokonalé svědectví evangelium svatého Matouše říká: „Nečiňte jako pokrytci, kteří se okázale postí. Věztež, ti vzali odplatu svou. Ale skryj svůj půst (to jest všecka svá dobrá cvičení) a odplatí to tobě tvůj Otec, jenž ve skrytě jest.“

Jinde také praví: „Hleďte, abyste své spravedlnosti nekonali před lidmi, abyste od nich nějak vidni byli. Jinak nebudete mít odplaty u Otce svého, kterýž v nebesích jest. A netrubte na troubu (čímž se míní znamení, když dáváte almužnu) jako činívají pokrytci. Pravím vám v pravdě: Vzali odplatu svou. Ale když ty almužnu dáváš, ať neví levice tvá, co činí pravice tvá, aby to věděl tvůj Otec v skrytě a odplatil to tobě.“ A ještě jinde řekla: „Když se budeš modlit, vejdi do pokojíka svého a dvířka za sebou zavři, mluv k svému Otci skrytě atd.“

Děti, hleďte na slovo Pravdy a ne na moje slovo, a viz každý, nenalezne-li snad mnoho ovoce svých skutků u Boha, kterých nečinil jen pro něho, a není-li snad červivo.

Nuže jsou čtyři částky, kdo by ty měl, byl by dobře zabezpečen od toho červotoče, že do něho nikdy nevnikne.

První jest, aby člověk trval na tom, že si naprosto ničeho ze svých skutků neponechá, a přes to všecky své skutky uvnitř i zevně činil, aby neměl za ně ničeho než jediného Boha, a jeho jediného milo-

val a mínil. Jsou-li jemu příjemny a drahy, aby mu to bylo milo, a nejsou-li takovy, pak úplně padají, protože jich opravdu z lásky k němu a k jeho chvále nekonal.

Druhá, aby člověk měl bezedně poslušnou a pokornou mysl k Bohu a ke všem lidem, nejmenším i největším, jako činíval veliký důstojný mistr Tomáš, který bez všeho rozmyšlení a řeči chodíval za holo-tícím bratrem po městě, ve kterém bydlil, se světlem, a pokorně za ním chodil.

Tak třeba, aby se člověk podroboval každému; má si mysliti, že každý jiný má více pravdy než on a nemá se proti nikomu nijak stavěti, a nechávati každému, aby měl pravdu. Neboť si má z duše mysliti, že každý jiný má víc pravdu než on.

Třetí, aby člověk měl prohloubenou pokoru a trval na svém vlastním: nic. Jestli tu něco jiného, to není naprosto jeho; a všecko své počínání a své skutky, pokud jsou od něho, třeba, aby měl za zlé a sám sebe za zlého.

Tak stál jeden svatý bratr, skrze něhož Bůh mnohé znamení a veliké zázračné věci vykonal pro jeho svatý život, v našem choru a pravil mně z hloubi srdce svého: „Vězte, že jsem nejhorší a největší hříšník, který na celém světě žije.“

Tak si má člověk počínati z hloubi svého srdce. Neboť kdyby býval Bůh nejhoršímu hříšníku tak mno-

ho a tak rozmanitého dobrého prokázal, jako prokázal tobě, býval by se mohl stát velikým světcem. A kdo na tomto pravém bezpečném základě stojí, ti toho sobě nedovolí, aby nějakého člověka odsoudili, žádným způsobem ani skutkem, jež mohou učiniti; a kdyby to bylo i docela zlé, obracejí se s tím ihned k své vlastní nemoci a tak odstupují od všelikého souzení lidí.

Čtvrtá věc, aby člověk zůstal stále v pokorném cvičení a v bázni pro skrytý soud Boží, a to ne jako zoufalec, nýbrž jako milý přítel, jenž ustavičně se obává, aby se jeho milý přítel naň nezlobil.

Tyto čtyři částky vypisuje milující Bernard a vězte: kdo na tomto základě v pravdě nestojí, i kdyby konal tolik dobrých skutků, co všecek svět vespolek koná, všecky budou červivy.

Děti, věztež, jak tomu jest. V této zahradě Církve svaté stojí mnohý rozkošný strom s plným ovocem: což jest mnohý dobrý pokorný člověk, na němž samém pravé ovoce visí, a dále na nikom. Mezi těmi stojí stromy, jež nesou všecko ovoce červivé, a to ovoce nebo ta jabka visí a zdají se tak hezky bujnými a tak krásnými, někdy mnohem bujnějšími a mnohem krásnějšími než zdravá. A dokud jest tiché a příjemné počasí, visí pevně. Ale když nastane nečas, vítr a bouře, opadají a nacházíme je plna červů

a nikde dobrá, a nad to červi zkazí a znečistí dobré zeli.

Tyto stromy, které všecko toto špatné ovoce nesou, toť Bohu neoddaní, netrpěliví, svévolní lidé, kteří lpí na svých velikých dobrých skutcích, a konají jich mnohem více a zdají se ještě většími než spravedliví a lpí na svých výjimečných způsobech, kterých Církev svatá nestanovila, a spoléhají na svá cvičení a na svůj dobrý rozum, na své skutky a jak se velikými jeví.

Děti, dokavad jest tiché počasí a oni ve svém pokoji jsou a slunce jim svítí v jejich způsobech a jejich zalíbení, zdá se jich jednání krásným a lepším než jiných dobrých spravedlivých lidí. To se zdá jim samým a též jiným lidem. Ale když na ně přijde vítr a bouřlivé počasí, totiž hrozná pokušení a útoky na víru, jakých možno věru ještě zažítí, nebo jiné veliké bouře, pak ihned opadávají a jsou v základě dočista červiví, že žádný nehodí se k ničemu, a červi, kteří v nich jsou, vylézají z nich a znečišťují dobré zeli. Což jsou ubozí, neučení, prostní lidé, které oni kazí svou nepravou svobodou a svým učením.

Ach dítky, v hodinu smrti jaká úzkost a žal pak nastane, kde Bůh nebude podstatně v základě nalezen, nýbrž jako něco vylhaného. Obstojí-li někdo takový, pak má vzácné štěstí.

Tito lidé šli dalekou širokou cestou následující tajně svého vlastního přirozeného pudu a náklonnosti. Ale po úzkých stezkách právě bezedné odevzdanosti nešli, poněvadž se nechtěli nikdy do dna odevzdati a přirozenosti výhost dáti. Tu a tam dávají se ovšem po úzkých těsných stezkách, ale ihned padají nazpět na širokou cestu přirozenosti.

Nyní se vraťme opět k své látce, od níž jsme příliš daleko neodešli s těmito červivými lidmi. Kdo bývají vedeni Duchem Božím, toť jsou nejmilejší dítky Boží. To jsou ti lidé, kteří ustavičně pozor mají, aby následovali nejmilejší vůle Boží, a jejímu vnukání a napomínání vyhovují. Děti, takovým bývá někdy určována velmi pustá a bídná cesta, na kterou se musejí odvážit. Troufají-li si pak směle se na ni vydat v Duchu, u víře a důvěře, jak vzácná věc z toho vzejde, obrátí-li se opravdu sami v sebe a všímají-li si díla Božího v sobě: tak naleznou v sobě zázračné věci, které Bůh v nich způsobil, a to díla, jež všecky smysly, přirozenost i pochopení převyšují. A kdyby nevykonal člověk za celý rok nikdy nic jiného, než že by si toho díla v sobě všímal, nestrávil nikdy žádného roku tak dobře, i kdyby už žádného jiného dobrého skutku nevykonal, buďsi on jakýkoliv. A kdyby mu pak na konci roku jediný pohled byl odhalen na skryté dílo, o kterém Bůh v základě pracuje, ano i kdyby mu nebyl odhalen, i tehdy by ten člověk rok

lépe strávil než všichni ti, kteří svou činností veliká díla vykonali. Neboť s Bohem není možno ničeho prunedbati, a toto dílo jest dílem Božím a nikoliv lidským.

Není zajisté pochyby, že by Bůh nebyl mnohem vznešenějším než tvorové. Tak jest i jeho dílo mnohem vznešenější tvorů všech. A takovému člověku odpadá všecka činnost zevnější, má však stále dosti práce uvnitř. Nalezne pokoj a naprostou jistotu. Tomu nechtějí lidé uvěřiti a rozbijí mi hlavu.

Děti, věztež, že všechny ty byliny, jichž Otec nebeský neštípil, musejí být s kořeny vytrhány.

Děti, co se vám zdá, jakou láskou bude Bůh takového člověka milovat, který mu tak dopřeje místa k jeho vznešenému rozkošnému dílu v sobě a dá mu sám sebe v sobě požívat, kteráže láska jest tak veliká a vynikající? To převyšuje všeliký lidský rozum, ba daleko rozum andělský, an člověk jest milován láskou, kterou Otec nebeský svého jednorozeného Syna miluje. Tento způsob, že člověk bývá takto zpracován, vede v propast. Timotej byl muž Boha trpící, ten dal takovou odpověď. Svatý Diviš mladší se podíval, kterak on tak bez míry velice nad ně všechny prospívá; že oni konají stejně tolik všelikých dobrých skutků jako on, a on je všechny tak nesmírně velice předstihuje a převyšuje. I řekl Mistr, to že jest tím, že jest mužem Boha trpícím.

Děti, toto všecko jest v živé víře a jest to nevy-
slovně nade vší činností, kterou se celý svět mimo
ni přičiňuje. Při tomto způsobu jest člověku přede-
vším potřebí hlubokého zapadnutí na dno sebezni-
čení, tak aby si díla Božího naprosto neosoboval, a
nechával Bohu jeho a držel se svého, to jest nicoty;
neboť kdyby si člověk něco z toho osobil, byl by to
pád ze všech nejpovážlivější.

Aby nám tedy všem milostný Bůh dal, bychom
se k jeho dílu šlechtně chovali, k tomu nám pomož
ten, jenž to sám dáti a způsobiti musí. Amen.

Z kázání blahoslaveného Jana Taulera.

Drevoryt Antonina Slavička: Mnich

D A N T E G A B R I E L R O S S E T T I

Z K N I H Y ›D Ů M Ž I V O T A‹

L á s k y p o h l e d

Kdy nejvíc tebe vidím, milená?
Mých očí duchové před tváří tvou,
jich oltářem, když klanět jdou
se lásce, jež mi tebou zjevená?
Či v temnu, když jsme sami, ty a já,
a líbám tvář tvou, bez slov výmluvnou,
jež, kryta soumrakem, se šepí tmou,
a duše vidí jen, že mou jest duše tvá?

O milá, kdybych tebe neviděl,
ni stínu tvého, marně hledat měl
vždy z jara obrazu zde očí tvých, —
ach, na života svahu ztemnělém
jak v naději mých listí uvadlém
van křídel Smrti zněl by nezmarných?

C e s t a m i l e n c ů

Spleť květů šípkových tu bez hnutí
v den červnový, dlaň v dlani, všude klid,
lne k tváři tvář, ni vánku necítit;
proud voní vrbami, v své objetí
si nebe stáhl, oko v oko zří;
kraj, nad nímž stále znova mrak a svit
stře čár svůj; duší dvě, nad nimiž kryt
se nebes z úsměvů a vzdechů skví: —

Pouť těch je taková, jichž těla lnou
tak něžně ke svým zjevům líbezným,
jichž srdce vřelá Lásky určením
na srdci Lásky spojena vždy jsou,
jak nebes modř, jíž pěny mraků jdou,
se stře nad modrým mořem bezpěnným.

J a r n í h o t d m l á d í

Tvou sladkou, drahou skrání na měkké stráni
jsem položil, tvé vlasy rozestřel,
a květy nově zrozené jsem zřel,
jak na mne hledí vlasů tkání.
Dob ročních nejistém tu na rozhraní

krok Vesny váhá, — neví, květů pel
na trnce bezlisté či sněhu běl? —
a větvemi jde voluě větrů vání.

Však slunce dubnové již hřeje zemi;
nuž, zavři oko své, jež vzhůru vzhlíží, —
jak míza jarní stoupá haluzemi,
tak ret můj po šiji v tvé rty se vplíží; —
neb hodina ta lásce zasvěcena
a srdce chladná jsou tu zavržena.

Ž i v o t v l á s c e

Tvůj život ve tvém těle nebytuje,
však v paní tvojí očích, rukách, rtech;
dá jimi život ti, — co v okovech
by žalu, smrti bylo, oživuje.
Hleď, co's byl bez ní, — paměť se snuje
tvých vzpomínek a tuh tvých pustý běh,
jichž životem byl těžký nad tím vzdech,
co ztraceno a co se připravuje.

Života tolik pramen vlasů má,
jenž ukryt jsa jest vším, co z lásky zbylo,
co ohněm plálo kdys, čím srdce bilo;

života tolik v temnu přetrvá,
noc nezměnná kde změnu skryla, —
ni smrt tvých vlasů zlatých nezměnila.

S n y n e s p a v o s t i

Tmou spiatá, v níž jen jedna hvězda svítí,
ó noci, jako v mládí touživá!
Proč bije srdce, jato v kouzla tvá,
jak nevěsta tep prudší v prstě cítí,
kde na něm zlatý prsten se jí třpytí?
Kde peruť, jež můj polštář ovívá?
Proč — blahem, žalem plašen — sen se zdá
jít kolem, z dálky na mne zříti?

Ne, noci temnolistá! Vykouzlit
chce láska háj snad stinný, chvějný, — klid
jenž dává očím, hudbu uším mým?
Ó noční samoto! vždyť dobře vím,
jsi houštím plným masek mámivých,
jež vlaščí proud slz horkých, ničivých!

B y t o s t i o d l o u č e n é

Dvě oddělená mlčení, jež vřelý
by našla hlas, kdy sešla by se z dále;
dva zraky, jež by spolu láskou vzplály
jak hvězdy, stromů stín jež zastřel stmělý;
dvě ruce, jež by stisknouti se chtěly;
dvé ňader, srdcí žár jež pudí k sobě,
by v objetí se jedním stala obě;
dvě duše — břehy, vln jež výsměch dělí: —

Tak nyní jsme. Zda doufat smím, že vzejde
zas chvíle, kdy ten stmělý lásky proud
by znova světlem mohl zaplanout?
Ten mžik, jenž zvolna přijde, rychle přejde,
jenž vzkveté, zvadne, zanechá pak jen
— jak květy rozervané — chabý sen.

N a d ě j e d o s t i ž e n á

Má Naděje, tak z dálky šaty tvé
se zdály šedé. Nyní jsem tě stih',
jsi blízko; zas jak ve dnech minulých
tu stojíš, majíc roucho zelené.

Ach Bože! Nebýt váhavosti mdlé,
sled stop by cestou splynul mých a tvých,
a na průplavě, plotech na živých
jsme mohli zřít své stíny spojené.

Má naděje, tvůj zrak jest její zrak,
jest láska živá; — Láska, Naděj' tak
jsou jedno! — Západ, jenž nám nohy hřál,
— ó přitul se — nám sotva zlatí vlas.
Tvé jméno její, její je tvůj hlas!
Ó obejmi mne, den již prchl v dál!

M r a k a v í t r

Zda smrti bát se více tvé či mé?
Leč zemřeš-li, vždyť mohu za tebou
a přervat strasti změn? Co zárukou —
(již vyrval bych té noci urputné,
než odejdu) — mé duši odvážné,
že chvat můj nevzbudí než lítost mou?
Zda němé „s Bohem“, věčnost bezslunnou
jen uzřím — tak-li přijdu — v tváři tvé?

Leč dřív-li zemru, smrt zda věží jen
mi strážnou bude, s níž bych pláč tvůj zřel? —

či (běda!) ložem, v kterém by můj sen
(až vypiješ číš smrti) neviděl
té chvíle, která „Marno vše“ ti dí,
„co naděj' sela, láska nesklidí!“

S m r t v l á s c e

Zjev přišel se Života družinou,
jenž křídla Lásky, prapor její měl:
na krásné tkáni skvostně vyšit skvěl
se, mrtvá tváři, zjev tvůj barvou tvou!
Zvuk mámivý chvěl látkou řasnatou
jak v podjaří, — mým srdcem bez stop šel
jak chvíle nepamětná, ston kdy zněl
bran zrození a svět byl novinou.

Šla za ním žena zahalená, vzala
mu prapor, pevně k žerdi stáhla pak
a vytrhla mu pero z křídla, dala
je ke rtům jeho, — nehnulo se však.
A pravila mi: „Pohleď, nedýchá;
ta Láska, já, jsme jedno, — Smrt jsem já.“

B e z n í

Čím bez ní zrcadlo? Šeď slepá jen,
když rybník tváře luny nevidí.
Šat její bez ní? Mrak jen zmítaný
a prázdný, když jest lunou opuštěn.
A stezky její bez ní? Noc — kde den
měl vládnout — pustá. Podušky, kde jí
již není? Chlad, jenž nedbá noci, dní,
a slzy, ach, že minul lásky sen.

Čím srdce bez ní? Srdce ubohé,
co o tobě, než zmlknou slova, říci?
Jsi bez ní poutníkem, kde mrazivé
jsou cesty, příkré, pusté, znavující,
kde mraku táhlého a houště boru
stín dvojí padá v stoupající horu.

L á s k y o s u d

Ó Lásko, — Touho lásky, hrozná tak
a zklamaná! Já v okovech je zřím,
tu Lásku spiatou s Marným toužením:
Jak nebe modrý jedna měla zrak,

však naděj' burná ohnivý jak mrak
je v druhém; hledí tak, kdo kouzelným
v čas noční hledá poklad proutkem svým
kdes v sluji nepřístupné, marně však.

Rty Touhy, plameny dva vlnivé,
tak lkají: „Lásko ke mně připiatá,
kdys volná, rychlonohá, křídlatá!
Tvé já jsem zkrotlé, v poutech plazivé, —
tvé jméno mám, Ine k tobě vše mé bytí, —
jsem sudba lásky, kruté srdce žití.

P o s l e d n í d a r l á s k y

List lesklý Láska pěvci svému dá
a dí: „Plod jabloň, růže v chloubu mají
a květy, jimiž včely přilákají,
v svých snopů pýří stébla zlatistá,
pán roku, léto vítězící má,
ten vládce žní, a v teplém moři tají
se divné trávy netknuté a vlají,
kde úskalím se voda prolévá.

Toť květy mé; dar květů lásky vonný
jsem dala ti, když vesna, léto pěly;

však podzim stanul, slyší větrů stony
o věcech horších, bolem rozechvělý.
Jen vavřín nebojí se zimních dní:
Pěl's chválu mou — tu dar můj poslední.“

V r c h o l h o r y

V ten svátek slunce v kraji západním
již oltář jeho vzplanul při klekání;
já příliš dlouho prodlel dole v pláni
a, ctitel opožděný, již ho nevidím.
Tvář jeho změněnou však v duchu zřím,
již občas zahlédl jsem při stoupání,
kde obzor jak by roztřepen se sklání, —
keř ohnivý s hořícím větvovím.

A nyní, když jsem stanul na vrcholu,
zas třeba stinným svahem stoupat dolů
až do noci tou bludnou stezkou zpět.
Však chvíli počkám tu, až rozplyne se
vzduch zlatý, stříbrný a pták se vznese
pak v světlo poslední tu naposled.

K r á s a t ě l a

Než Adam Evu měl, tu Lilith prý
jej — první žena — svými kouzly jala;
řeč její dřív než had již klamat znala
a prvním zlatem vlas byl čarovný.
Zem stárne, ona v mladosti se skví
a v kráse své se shlíží, vychytralá;
zve muže zřít tu lesklou síť, již stkala,
až srdce, tělo, život chycen v ní.

Mák, růže — květy její; kde je ten,
o Lilith, kdo by nebyl omámen
tvou vůní, polibky, snem líbezným?
Zrak jinochův vzplál zrakem tvým, jenž vлил
v něj čár tvůj, šíj mu přímou naklonil
a srdce rdousí zlatým vlasem tvým.

S c h o v a n á r a d o s t

Já děl: „Plod první — netrhej, nech být;
jak pravíš, rudý, sladký je plod ten,
však nech jej dozrát. Hlavou nakloněn

strom může v řece vlastní plodnost zřít
a čeká dozrání. Zda nebudeme mít,
až slunce bude svítit, stín v ten den,
plod nevezmeme, dokud nezkažen,
a s větve budem jíst, strom velebit?“

A dím: „Ach, příliš dlouho slunci plod
se kořil, — spadl, proudem dolů plyne.
Hle, plody poslední! Nuž strojme hod
a trhejme, než léto mine,
než podzim vypustí vše roku hoře
a lesy zakvílí jak ohlas z moře.“

J a l o v é j a r o

Zas proběh' rok svou drahou měnivou;
jak dívka na houpačce vzduchem letí,
a vpřed a zase vzad ji vidíš spěti,
a v letu sklouzne s smíchem, tváře žhou, —
tak Vesna jde mi vstříc, leč úsměvnou
jí tváří nevítám; můj život spleť
je spoután suchých, zimou zkřehlých snětí,
dnes pro mne Vesna je již lhostejnou.

Hleď, plamenem jen chabým krokus jest
sněženka sněhem, jabloňový květ
dá plod, jenž hadovu pak zplodí lest.
Ne, od těch květů jarních odvráť hled;
nač čekat, poslední až lilje zvadne,
květ bílý od zlatého srdce spadne!

P ě v c i s m r t i

Stín koně, v jehož lůně těhotném
smrt číhala, když jako osud v Troju pad', —
sbor starších tuše, co moh' ukrývat, —
by písňě pěla, Helenu vzal sem.

„Ven, přátelé“, pak šeptla, „sama jsem!“
Tu, schoulen, Ulysses byl bázní jat
a na rty chvějící se druhům klad'
své ruce, držel je, až hlas byl něm.

Toť on, jenž k svému stěžni přivázán,
plul kolem výspy sirén touhou hnán,
kde kryjí rostliny sluj mrtvol plnou,
až dozněl sladký hlas nad chladnou vlnou.
Což, duše, nebem Smrti zpěv ti není,
jíž Vítězství se kloní v zahanbení?

S t r o m y v z a h r a d ě

Vy, kdo jste přešli chlupy Smrti, vy,
jež stromy přežijí, jež předky zřely
a mlčky stojí dál: — zda klam svět celý, —
smích bludičky jen na zdi mámivý? —
Zda neúprosné moci řízení,
jež jako sfinx vždy mimo tvář tvou vzhlíží
s tou věštbou neodvratnou, když se hříží
v hloub osudnou tvé slepé tušení?

Spíš země ptej se, vzyvej stromy v lese,
jež bouře sklála, pokryl mech, kde děti
se na kořenů kupkách baví hrou;
či stromku ptej se, jaké jho se vzsene
nad poutí hvězd, jež pučí z jeho snětí,
až větve jeho stářím zahynou.

V á s a ž i v o t a

Kol vásy žití nevlékl se stěží
tak jako vy, leč sám ji otočil
a všecky strany její pochopil.
V běh velký hotoví se běžec svěží.

Kol písčin, žírných niv mu dráha běží;
ač smál se, davem bujným dál se nes',
ač plakal, nečekal; až mlčky kdes
pak stanul mlád — na hlavě věnec leží.

A víno pro krev, slzám krev pak dal
v tu vásu, vůně v oběť zápalnou,
v ni rosné květy lásce mrtvé stlal;
chtěl rozbít ji, v proud mrštit vásou tou —
leč jménem osudu se netkl jí;
je prázdná — jeho prach až bude v ní.

Ž i v o t m i l o v a n ý

Tvář přítelovu zřel jsi zastřenou
snad často stínem duše, bledostí,
tak cizí; v duchu však tak nezříš jí,
leč šťastným vzezřením vždy dařenou;
tvář mrtvé lásky vždy zas v paměť tvou
se vrací živá, obraz prchlých dní
se nezměněn vždy v mysli zrcadlí, —
a libější než život nový jsou.

Tak život, přítel, láska tvá, vždy nese
ti zvěst, že jaro přijde, nové chvíle

ti dá, bys v naději zas zajásal, —
ač ležel bled, kdy kryly v zimním lese
jak květy pohřební jej vločky bílé,
mráz rudou perutí když nebe rval.

N á p i s

Hleď v tvář mou; „Mohlo být“ já jméno mám,
též „S Bohem“, „Pozdě“, „Nikdy již“ mne zvou;
z pěn k nohám žití tvého vrženou
ti prázdnou škebli mořskou k uchu dám;
tvým očím zrcadlo — lze vidět tam
zjev Žití, Lásky, jenž je zaklet mnou
v stín chvějný, nesnosný, — je zástěnou,
jíž věci poslední ti zakrývám.

Hle, jak jsem tich. Leč kdyby duší chvěl
se na chvíli jen libým údivem
ten lehký mír, jenž vzdechy konejší, —
pak zřel bys úsměv můj a odvracel
bys tvář svou v úkryt můj tam v srdci svém,
kde chladné oko vzpomíná a bdí.

O n a j á

Proč, odkud přišel v pole má? Proč zdá
se mu tu všecko jen tak pochmurným?
Jak zřím, co vidí, a jak jméno vím,
jímž, trpce mlče, pole nazývá?
Kus nebe byl to, pastva maličká,
kde mraků dav šel duše ovzduším
a celý rok je živil světlem svým —
Proč zří vše bez života? — On či já?

Hle, nové já mým polem obchází
nad každým květem, stromem lkavě zní
vzdech jeho, sesiluje větru ston;
nad žití mého proudem nachýlen,
jenž vláhy pro něj nemá, slzy jen,
on místo mne tu lká. — Ba já, ne on.

N o v o r o z e n á s m r t

I

Dnes Smrt se malým dítětem mi zdá,
jež Život, — matka sešlá, v klín mi dala,

by družkou přátelskou mých her se stala:
mé srdce oklamat-li tak se dá,
by neděsila tvář tak líbezná, —
snad dřív, než by mne hněvná zloba jala,
o Smrti, očím tvým by přivykala,
těm mírným, novým, chabá duše má.

Jak dlouho, Smrti? Se mnou odejdeš
jsouc dítětem, či počkáš, v pomocnou
až mého srdce dceru dospěješ,
kdy kraje dojdeme, kde břehy jsou
té vlny bledé, — čím ty jsi, jež ví
a která z dlaně tvé mne napojí?

II

A Žití, paní slastí všech, s níž šel
jsem kdys, když mladé tepny rychle bily!
Mně krásné besídky se nelíbily,
tam za obydlí lidská dál jsem spěl,
jen lesům vlnám polibek náš zněl,
a na smrt ani mžik jsme nemyslili: —
Proč, Žití, od tebe v poslední chvíli
ne úsměv, toto dítěto jen jsem měl?

Hle, Lásko, kdysi dítě naše, Zpěv —
jak plamen vlál mu vlas, byl zdoben květem,

a Umění — zrak jeho krásným světem
byl Bohu; viděli jsme jejich zjev
nad knihou přírody se objímat:
zda zemřely, bys mohlo Smrt mi dát?

J e d i n á n a d ě j e

Když marno vše, žal marný naposled
když s touhou marnou v smrt se ubírá,
co zapomenout, čeho nelze, dá
a ztiší neodbytný bolu hnět?
Zda řekou bude mír, již dlouho nevidět, —
či duše v ráz, kde pláň je zelená,
tříšl svěží vodotrysk kde rozlévá
si urve rosný květu amulet?

Když v zlatém vzduchu v květ zří duše bledá
jen daru milosti tam neznámé
v tom písmě něžných lístků hledajíc, —
kéž kouzel cizích není tam, kéž shledá
jen jméno naděje té jediné, —
to slovo jen, ne méně a ne víc!

Přeložil J. Skalický.

G a b r i e l B r u n e t

N A P O L E O N V N E Š T Ě Š T Í

Nikdo nežil kouzelnějším vzletem. Nikdo nepoznal podobného pádu do propastí. Jaký román, ten můj život! pravil on sám. Jaká tragedie! mohl říci.

Nemáme v úmyslu vypisovati epickou postavu dobyvatelovu, ani ukazovati při díle tvrdého, neústupného organisatora, který se učinil Zprostředkovatelem mezi starou vládou a novou dobou. Nechceme předváděti sled pohrom, které pád za pádem svrhly ho s vesměrné diktatury k nejbídnějšímu zajetí. Ani nebudeme podrobně líčiti trýzní jeho vyhnanství. Ale rádi rozjímáme jeho duši v onom chmurném zápasu, který mu bylo podstoupiti proti nenapravitelnému neštěstí.

§

Ani životní dráha, ani jeho povaha nebyly dobrou přípravou k snášení muk a ponižování, jichž se mu v hojnosti dostalo v zajetí na Svaté Heleně. Od prvních kroků do světa rozkazoval. Ve dvaceti pěti letech při obležení Toulonu vzešla jeho hvězda a zábleskem svého genia upoutal na sebe zraky starých generálů Republiky. Když mu bylo dvacet šest let, zlomila se o

něho v Paříži vlna znovu deroucí se Revoluce. V dvaceti sedmi letech obklopilo ho legendární záření vítězství italských. Ve třiceti letech počal světu diktovat svou vůli. A brzy jeho osud dosáhl, podle vyjádření Goethova, „oné skvělosti, jaké svět nezřel před tím a jaké snad nikdy již po něm nespátří“. Legitimní mocnářové, ujařmení a očarováni, pozdravovali ho ne jako sobě rovného, ale s bázní. Dopřával si radosti, že dával hráti Talmovi před „parterrem králů“. Sama Církev se sklonila a učinila ho „pomazaným Páně“. I v dobách svých neštěstí Císař se chlubil, že neustoupil lidem. Síla Přírody (tak se říkalo tehdy prstu Božímu), Síly Přírody, požár Moskvy, mrazy a sněhy ruských stepí, ty ho přemohly.

Taková životní dráha nepřipravovala ho k bídnému živoření na Svaté Heleně. Ani povaha Císařova nezdála se býti uzpůsobena pro podrobený a omezený život zajatce. Nebyl člověkem lhostejným, který by si byl uložil jako životní pravidlo přijímati duší nezměnnou velikosti a rány osudu. Byl zcela něco jiného než bledý stoik, a passivní heslo *Sustine et abstine* nebylo pro něho. Z duše Napoleonovy drala se životní síla, rozvinující pásma činnosti, ona lačná snaha, kterou se vrhal na svět zevnější, by se ho zmocnil jako žádoucí kořisti. Tato duše nebyla stažitelná před nesnadnostmi života. Čelíc věcem, rozpínala se na ně, by je podmaňovala a slučovala s vlastním životem.

Podstatnou vlastností Napoleonovou jest *nesmírnost obraznosti*. Všichni, kdo působili hlubokými vlivy

na osudy světa, bývají obdařeni zázračnou obrazotvorností a právě svými sny přispívají k ustavičnému vpřed posouvání lidstva. Duše Napoleonova byla vždy propastí fantastických snů a širých záměrů. Vizte ho, jak rozjímá o podniku, který mu překazil Trafalgar. Přepraví se do Anglie. Tam rozhlaholí čarovné zvuky slov Svoboda a Rovnost. Rozsévá přehršlemi do všech větrů revolucionářskou Ideu. Utvoří se kolem něho veliká strana. Anglická šlechta se rozpadne. Francie a Anglie sjednotí své osudy a Vesmír poletí plnými plachtami k novým řádům. Až zvítězí u Moskvě? Nastane „vesměrné obrození“. Přestanou války. Evropa bude sjednocena a blaho každého jednotlivce bude korunováti tuto epopeu.

Ale tato nesmírná obraznost vtrhuje hned do Skutečna a snaží se v něm uplatnit. Napoleon ji doplňuje kontradiktorickým darem, který Stendhal jmenuje *darem jasně viděti do toho, co jest*. Právě genius sepne nejčastěji v soulad živly kontradiktorické. Tento úporný imaginativ umí vyhledati skoby, jimiž sny připínají se na realitu. Přímo a ihned postřehne živly, jimž v nesčíslnosti skutečna možno se svěřiti, by přenesl svůj sen do činorodé oblasti fakt. A zase jasným a studeným pohledem utkvívá na skutečnu a chápe se v řadě okolností té, které možno využítkovati k přiskobení nového snu. A právě takto dílo mu roste pod rukama.

K této širé obraznosti, provázené bystrým a přesným viděním vztahů mezi skutečností a jeho sny, druží se u Napoleona *potřeba jednati*. Čin ho osvobozuje

od jeho gigantických snů. A též zplozuje bez ustání pro jeho obraznost možnost nových snů. Čin utiňuje a zase oživuje jeho obraznost.

Dodejme k tomu, že Napoleon si uchovává po celý život vrozenou *nezkrocenost* své povahy, jejíž tvrdosti neobrousí a neuhladí žádné umělosti civilisace, povahy, která se zachvívá nedočkavostí před překážkou, rozpalující ho k činům, by se s ní mohl ihned změřiti a by ji překonal. Povaha sopečná, možno říci, která se sveřepou vášní objímá koncepce jeho obraznosti.

Kterak se zachová taková povaha před nesnadnostmi, které se zdají tak málo pro ni učiněny? Člověk, který básnil nejúžasnější epopeu od Pyramid k Moskvě, muž, který rozvracel a budoval říše, jest přiveden až tam, že bude zápasiti s pohřbívací monotonií dní stále sobě podobných. Žádné již vzpruhy obraznosti! Žádné již dráhy, žádné vyhlídky pro nezdočnou potřebu jednati! Bude museti žíti na pustém ostrově, ztraceném v dalekých oceanech, a po všech jeho gestech slíditi budou žalárnici bez ušlechtilosti. Kterak se mohl Napoleon spřáteliti s životem tak ujařmeným, tak nepřirozeným, v mezích tak těsných?

§

Živý obraz síly v neštěstí, tak se nám jeví Napoleon po svém pádu! Nadpřirozená jest nesmírnost zel, které ho stíhají. Bylo by čím zlomiti i srdce nadlidské. Čekali byste, že najdete muže skleslého, uchylujícího se do

chmurného, důstojného a zmrtvělého mlčení. Tento muž po tolika triumfech vstupoval zcela za živa do hrobu. Napoleonský zázrak nebyl tehdy v důstojném a resignovaném chování, nýbrž v tom, že se Císaři podařilo uchovati *duši živou*, — duši, která si byla vědoma svých bezejmenných utrpení a přece si uchovala svou chuť k životu. Zázrak duší, u nichž život jest vzestupem moci! Jejich chuť k bytí není podřízena zdaru nebo nezdaru jejich výpočtů; jest prvotním faktem, nezávislým na žádných příznivých nebo nepříznivých okolnostech. Jest v nich jakási nezdolná plnost. Jest v nich jakési vrozené blaho, úzce spojené s jejich vnitřní bujarostí života. Napoleon vidí jasně celé nekonečno svých trýzní. Počítá denně strašné rány, jež ho stihly, přece však zůstává pln života, všechny jeho fysické a mravní síly jsou netknuty.

Jednoho krásného nedělního odpoledne r. 1816., v hlubokém usebrání všech věcí, Císař rozjímá o svém zajatém životě. Upozorňuje svého průvodce na „klid své samoty“. Vybízí ho, by si všiml, že chodě spat o desíti, vstáváje o páté nebo šesté, pobýváje denně čtyři hodiny venku, žije životem „vězně, jehož vytáhnou každý den z jeho díry, aby se poněkud nadýchal čerstvého vzduchu“, a dodává, že přes to „se cítí tak silen, jako nikdy před tím, že ho nepřemáhá ani ochablost, ani mrzutost ať při čemkoliv, že se sám diví, jak nepatrný účinek naň měly všechny veliké události, jež se posledně s ním a kolem něho dály: olovo, říkal, sklouzlo po mramoru; tíha ta dovedla stlačití péro,

nemohla ho však zlomiti; vzpružilo se opět v plné své síle.“

Napoleon tedy jeví tu životní intenzitu, jež uschopňuje člověka čeliti všem příhodám i nehodám, nikoliv jich passivním přijímáním, ale s jakousi radostí, tím občerstvujícím pocitem životní bohatosti, překonávajícím největší nárazy z vnějšku. „Myslím, že příroda mne určila pro veliké rány osudu, říkal ještě; našly ve mně duši mramorovou, blesk nemohl se do ní zahryznouti, sjel po ní.“

Nedivili bychom se ostatně, kdyby vzpomínaje minulých nádher, Napoleon cítil, jak se v něm probouzí mnohá lítost. Co úpění by vyrvala duši obyčejné vzpomínka na takovou ztracenou velikost! A přece císař v pádu těchto slov lítosti nepronáší. Hraběnka de Montholon nám praví: „Nikdy jsem ho neviděla rmoutniti se při myšlence na jeho pád; mrzutou náladu v něm budily spíše chvilkové trampoty, jimiž ho zbytečně sužovali.“

A přece velmi často si připomíná tu velkolepou minulost! Často bylo by bývalo stačilo povolnější rozhodnutí, aby si zachránil trůn. Vzpomene-li si na některý ústupek, který by byl zabránil jeho pádu, volá:

„Bylo třeba se toho zříci, a učinil jsem tak jsa si toho plně vědom; proto také ani na své skále, tady, v této chvíli, v lůně všech mých běd, nelituji toho.“

Když si dal přiděliti ostrov Elbu, jen na něm záleželo, jak tvrdil, aby dostal Itálii, Toskánsko nebo Korsiku: „Rozhodl jsem se pro Elbu. Byl to čin duše skály . . .

Jsem zajisté zvláštní povahy, ale nebyl bych neobyčejný, kdybych nebyl kromě toho zcela odlišného rázu: jsem kus skály, vržený do prostoru! snad těžko mi uvěříte, *ale nelituji svého ztraceného panství*, vidíte, že mne málo dojíhá, co jsem ztratil.“

Opravdu, Napoleon lpěl málo na věcech. Smysl vlastnictví mu byl téměř cizí. Ve vůli míti, přissáti se k statkům, projevuje se žádost zaříditi se na místě, což jest vlastně potřeba ochrany, útulku, potřeba odpočinku, sklonek života. Napoleon potřeboval zevnějších věcí jako potravu své činnosti, jako skob, na něž zavěšoval své sny a své záměry, — nikdy však necítil touhy podržeti je: „Měl jsem zálibu v zakládání a ne ve vlastnictví.“ Slovo hluboké, jež nám dopouští vniknouti do nejskrytějšího vnitřa jeho bytosti! Nemá proč vyslovovati slova lítosti ten, který často opakuje svým společníkům ve vyhnanství: „Obejdu se beze všech.“

Jeho síla v odolávání neštěstí je tak veliká, že sám nabádá k odvaze své okolí. Mezi jeho společníky ve vyhnanství daleko nepanoval soulad. Jedni žehrali na druhé. Napoleon jim připomíná povinnost shody v tak nepříznivých okolnostech. Sám neskrblí veselostí a rozmarem, když se jeho okolí oddává tísnivým myšlenkám. Kapitán Maitland, jenž velel na *Bellerofonu*, přináší nám vzácné svědectví. „Jeho způsoby, praví, byly dokonale vlídné a veselé: mísil se do všech rozhovorů, vypravuje četné anekdoty a přičiňuje se všemožně, by kolem sebe rozšířil dobrou náladu. Trpěl také velikou důvěrností svých služebníků, a jednou nebo dvakrát

jsem je viděl, jak mu přímo odporovali přes to, že s nimi jednal velmi uctivě.“

Chování Napoleonovo ke Gourgaudovi, nejmladšímu z vyhnanců, ukazuje nám ho jako utěšitele a povzbuditele. Gourgaud se na Svaté Heleně smrtelně nudí, jest smuten až k slzám. Jeho povaha je příkrá, prudká, bezuzdná. Unavuje Císaře nářky a obviňováním. Hned že Císař si ho neváží, Císař nedoceňuje jeho oddanosti, Císař ho zanedbává všímaje si více Las Casesa. Napoleon snáší takovouto prudkou často a málo uctivou řeč. Mluví s Gourgaudem otcovsky, uvažuje s ním o jeho postavení, povzbuzuje ho k síle charakteru. Jednoho dne nechává se Gourgaud ve špatné náladě strhnouti k zlosti:

Císař, tak praví, snaží se mne uklidniti. Mlčím. Jdeme do salonu. Jeho Veličenstvo chce hráti v šachy; staví však figurky naopak. A domlouvá mi laskavě: „Vím dobře, že jste velel bateriím a plukům, jste však ještě velmi mlád.“ Odpovídám jenom smutným mlčením.

Jiná významná anekdota :

Jeho Veličenstvo pro mne posílá. Jest u kulečníku s paní Bertrandovou a paní de Montholonovou a nabízí mi pomoranče. Má se ke mně velmi přátelsky a štípaje mne do ucha praví: „Nu jak, hrozný Gourgaude?“ Přerušuji ho: „Rcete spíše... nešťastný!“ Veličenstvo pokračuje: „Co pak vám je, že jste tak smuten?“

Zmužilost, stále zmužilost! Napoleon připomíná Gourgaudovi, že i na Svaté Heleně jest ještě na bojišti, a domlouvá mu: „Jakže, nemáte odvahy udržeti svou

posici? ... Jste od nynějška znám celé Evropě. Jste teď slavný, tedy zmužilost!“

Obecně se myslí, že slavnostní a ztuhlý postoj v neštěstí jest znamením síly. Klamné mínění! Síla, z níž jest cítiti námahu, jest opakem síly! U Napoleona v pádu nalézáme *dokonalé přirozeno* a svrchovanou snadnost. Jde to až k zábavným kouskům, provázeným snahou po důvěrnosti, ba i dobrodušnosti. Napoleon uvidí na palubě *Bellerofona* cvičiti námořníky. Sám jim velí zkřížiti bodáky, potom, chopiv se jedné pušky, dělá před nimi pohyb ten po francouzsku.

Na počátku svého pobytu na Svaté Heleně, když bydlí v domě jistého Balcomba, hrává si s jeho dcerou Betsy. „Nikdy, píše rakouské vládě baron Sturmer, neoddával se Bonapart tak upřímné veselosti jako v této rodině.“ Hrá si s Betsy a její sestrou Jenny na slepou bábu a na schovávačku. Vypravuje se, že jednoho dne čtveračivá Betsy, zavázavši mu oči, pleskla ho zlehka po tváři a utíkala křičíc: „Chyďte mne!“

V době svých projížděk na koni baví se rád s obyvateli ostrova a s cestujícími lodí, jež se zastavily v přístavu. Všichni váhají a nemohou se spřáteliti s tím, že tento muž, zajímající se tak ochotně o jejich drobné starosti, jest strašný Císař Západu. V květnu 1816 pluje tudy bengálské loďstvo. Návštěva u Napoleona. Rozjaří všechny příchozí. Žádné domýšlivosti. „S nejvyšším soudcem mluvil mnoho o zákonodárství a právu, s důstojníky společnosti o obchodě a správě; vojáků se vyptával na jejich služební léta a jejich rodiny;

dvěma z přítomných dám pochválil velmi lichotivě jejich postavy a pleť, jichž nezničilo zžíravé bengálské podnebí.“

Se svými trvalými společníky na ostrově žije u veliké důvěrnosti. Skvělá pružnost duše, podle níž se nejvíce pozná síla! Za dlouhých rozhovorů plýtvá Císař nestrojenou švižností, tu hodí vtipnou poznámku, tam hluboký postřeh, se zálibou rozbírá nějaký dojem z četby, nebo má radost z některé chutné anekdoty, jíž se směje až k slzám. Jednoho ze svých besedníků chytne za ucho, jiného pleskne zlehka prsty po tváři. Všech si dobírá nevinnými úštěpkami; se všemi laškuje, všechny škádlí. Po jedné procházce žertuje Napoleon s Gourgaudem o dívce, kterou potkali: „Viděl jste? Vás si všímá víc než mne, poněvadž nejste ženat! Ubohé slečinky myslí jenom na vdavky.“ „Císař, dovídáme se ještě od Gourgauda, mluví s námi o milostných pletkách a praví, že na ženu nepůsobí nic silněji než hezký hoch: „*Není-liž pravda, paní de Montholon?*“ Domyslíte si, jak bylo paní de Montholon.

Las Cases učí císaře angličtině. Když jednou všichni vyhnanci byli sejiti, přináší pošta panu Las Casesovi anglicky psaný list s poznámkou „velmi spěšné“. Otevře psaní. Byly v něm polopochvalné, pološtiplavé poznámky o díle, jež kdysi napsal. „Nach se mu rozlil po obličej.“ Jaký však byl jeho podiv, když poznal přetvořené písmo Císařovo! Císařský školák chtěl oklamati svého učitele!

Jeho prosté, odříkavé a důvěrné způsoby nemění nijak pojmu, který si Napoleon uchovává o své *důstojnosti*. Jest si vědom zázraku svého osudu. Zná jej a říká to: Věky uplynou, než se podobné okolnosti nahloučí na jednoho člověka. Ví, že se v jeho osobě projevil Bůh, jak se nikdy nevidělo, aniž kdy spatřeno bude. Proto se také halí v nevlídnou a nepovolnou nepřístupnost proti těm, kteří jaksí zapomínají ne-skonalé úcty, jíž jsou mu povinni. Gourgaud nesmí ve své domýšlivosti a ve svých výbuších zapomínati na vzdálenost mezi Císařem a poddaným. „Myslil jste, řekl mu, přicházeje sem, že jste můj kamarád, nejsem nikomu kamarádem. Nikdo nesmí nade mnou nabýti moci. Chtěl byste zde býti středem všeho jako slunce uprostřed planet. Středem třeba mne uznati.“

Přísně vymáhá toho císařského titulu, který mu Anglie na Svaté Heleně upírá. Spíše zemře, než by podepsal, že se vzdává titulu dobytého tolikerým podnikáním. „Ztratil jsem trůn, řekl svému chirurgovi O' Mearovi, pro čestnou záležitost, a raději bych stokrát ztratil život, než bych svolil k svému sesazení tím, že by mne moji utlačovatelé směli nazývati, jak se jim zlíbí.“

Jeho zdraví vyžaduje pravidelných dlouhých vyjížděk na koni. Guvernér mu uloží za průvodce jednoho anglického důstojníka. Vzdává se těchto vyjížděk, jež byly jedinou jeho zábavou. Guvernér ustanovuje, aby hned po západu slunce byly okolo Longwoodu postaveny strážce. Císař se vzdává svých pěších večerních

procházek. Z hrdosti se odsuzuje k úplné téměř uzavřenosti. Jakmile jde o cit jeho důstojnosti, ihned se vytyčí v něm člověk, který hlásal, že nenávidí polovičatosti. Chirurg O'Meara ho navádí, jak by si mohl zlepšiti svůj osud. Ať slíbí, že se nikdy nepokusí o útěk! Možná, že pak budou odvolána guvernérova ustanovení o jeho vyjíždkách na koni. A Napoleon odpovídá: „Kdyby mně přidělil celý ostrov s podmínkou, že mu dám slovo, že se nikdy nepokusím o uprchnutí, nepřijal bych, poněvadž by to jaksi znamenalo, že se uznávám vězněm, přes to, že se nikdy nepokusím o získání své svobody.“

Této vnitřní nedotknutelné hrdosti dává ostře výraz před guvernerem Sirem Hudsonem Lowem: „Máte plnou moc nad mým tělem; ale moje duše vám bude stále unikati: tato duše jest tak hrdá, tak smělá, jako když jsem velel v Evropě.“

Jsa přívětiv ke všem, o nichž soudí, že s ním dobře smýšlejí, nepřístupen a nesmiřitelný vůči těm, kteří urážejí jeho důstojnost, Císař i v těchto nejhorších dobách úplně se ovládá, což prozrazuje *kázeň ve všech úkonech*. Sám rád říkával, že člověk se má snažiti, aby ovládl povahu, kterou dostal od přírody. Ještě na Svaté Heleně umí Císař zachovati nepohnutou tvář, nebo zase ukazovati i v největší sklíčenosti usměvavý obličej. Když byl převážen v člunu na *Northumberland*, loď určenou k jeho dopravě na Svatou Helenu, pozdravoval přívětivým úklonem hlavy všechny, mezi nimiž procházel. Admirál *Northumberlandu* přiznává:

„Po celou plavbu jevil k počasí a větrům mnohem méně netrpělivosti a činil mnohem méně nesnázi než kterýkoli člen jeho družiny.“ Když mu cosi na Svaté Heleně příliš ostře připomnělo jeho pád, prozradí svou bolest Las Casesovi. Ihned však se vzpamatuje: „Srdce překypělo, přírodě se dostalo jejího podílu, nevzpomínám toho již, a vy, vy jako byste toho nikdy neviděl.“ A Napoleon ukáže hned veselou tvář.

Jiný druh fakt méně zjevných jest nejvyšším významným dosvědčením síly. Napoleon na Svaté Heleně ani se prostě nespřáteluje se svým nenapravitelným osudem, ani semu tvrdošíjně nevzpírá — zůstává *pružný a rozvážný*. Ať jeho život jest teď sebe bídňější, drží kormidlo toutéž rukou, kterou řídil svět. Když se zříká svých vyjížděk na koni, nezapomíná poznamenati, že to není svéhlavost, nýbrž čin uvážený ve všech jeho důsledcích. Tvrdí, že jasné rozmyšlení ho přivedlo k tomu, ano „zlo viděti svého žalárníka je mnohem větší než dobro, které by získal vyjížděkami, proto jest zcela zřejmo, že se jich zříká“.

Dává-li na Svaté Heleně nějaký rozkaz? Jest, tvrdí, právě tak promyšlený, jako rozkazy, jimiž vítězil v bitvách. Veliký maršálek, maje jednou poslechnouti kteréhosi rozkazu Císařova, jako by váhal. A tu ho Napoleon upozorňuje, že jeho rozhodnutí vycházejí z téhož ducha, který svedl tolik bitev, a že jejich pramenem jest vždy „jeho promyšlená a pevná vůle“.

Už tato krásná jasnost myšlení o lidech a věcech sama o sobě dosvědčuje sílu života vyššího než udá-

losti. Jaká moc a vláda u Napoleona, který jsa obklíčen vší bídou rozbírá nejtragičtější události svého života způsobem chladně analytickým! „Jeho Veličerstvo, praví Gourgaud, posílá pro mne záhy zrána... Diktuje mi o Waterloo. Tento diktát mi srdce rozrývá vzpomínkou na naši porážku. Císař jest velmi kliden; potom mi praví: „Jest to dobře? — Ah, Sire, jest to až příliš dobře!“

Napoleon v pádu zůstává tedy stále tím, co jsme nazvali divadlem Síly v neštěstí. Rozumíme tím ne nějaký ztuhlý, zmrazený postoj, jednou pro vždy vypočítaný, nýbrž divadlo duše, která si udržuje všechnu životnost a která v nejhorších porážkách projevuje tutéž mocnost, tutéž úplnost, tutéž pružnost.

§

Jedna otázka se nám však vtírá. Nebyla snad Napoleonova síla v neštěstí jakousi *bezcitností*? Nemyslíme. Věříme naopak, že Napoleon jest typem těch duší, jež znají dojmy prudké, jež však je ještě prudším úsilím přemáhají.

Napoleon trpí. Láme projevy bolesti. Ta proniká přes jeho vůli. „Vidíte, praví Gourgaudovi, že jest třeba více zmužilosti k utrpení než k umření.“ Jaké nekončno muk v této větě, zaznamenané O'Mearou: „Neměně vůbec výrazu ve své tváři, mohl bych se dověděti o smrti své ženy, svého syna a celé své rodiny; nebylo by na mně vidět ani pohnutí, aniž jaké změny; vše by

bylo na mně na pohled klidné a lhostejné: teprve však, až jsem sám ve světnici a sám se sebou, trpím a moje dojmy stávají se dojmy člověka, jenž klesá pod tíhou svých utrpení.“

Stává se mu, že si připomíná úděsné pohromy, jež se na něho pořadem snesly. Tu prohodí několik slov, jež jsou trestí bolesti: „Kolik ran nakupil na mou hlavu osud a lidé! Jsem jimi zraněn se všech stran a všude. Celé mé tělo jest samá rána.“

Touha po smrti osvoboditelce zmocňuje se ho častěji, než sám přiznává. Lituje, že Angličané mu „nedali rozbítí lebku za plavby na Bellerophonu“. Některá koule ho mohla položití náhle v jeho slávě, třebaš u Moskvy! Zvědév o opravě Muratově, závidí mu: „Kalabriji byli lidštější a šlechetnější než ti, kteří mne sem poslali.“

Kterak by jeho, člověka lačného činů, nebyla trápila chmurná nuda dnů nečinných a jednotvárných? Jisté dny bývá zabrán úplně v sebe, neschopen rozptýlení. Často při některé hlasité četbě brání mu chmurné myšlenky, by vytrval. Uvědomí si „s hrůzou dlouhou řadu let, jež mohl ještě prožívatí“. Bojí se ticha bezesných nocí, rušených dotěrnými myšlenkami. „Bál se léhati příliš záhy, neboť se probouzíval uprostřed noci, a chtěje uniknouti svému přemítání, býval nucen vstáti a čísti.“

Stává se mu, že touží po katu: „Nerad bych spáchal sebevraždu, řekl O'Mearovi, neboť jsem čin takový

vždy zavrhoval. Učinil jsem slib, že vyprázdním kalich až do dna; radoval bych se však, kdyby přišel rozkaz, by mne usmrtili.“

Opravdu, Napoleon cítil tyto rány, jež ho stíhaly, velmi živě; byla v něm však nadlidská síla odporu.

Když však přílišná tíha zhuštěných trýzní tísnila jeho srdce, *prudké výbuchy* osvobozovaly ho naráz ze všech nahromaděných záští. Pouhá přítomnost guvernérova stačila, aby skryté trýzně vybuchly. Mocná Císařova obrazotvornost zvětšila tuto postavu prostředního a titěrně úzkostlivého úředníka tak, že z něho učinila symbol Zla a Pronásledování. Vnitřní potlačované bouře vybuchovaly náhle, kdykoliv ho spatřil. Zasypával ho výčitkami: „Nikdy jsem vás neslyšel jmenovati jinak než Blücherovým scrivano nebo vůdcem lupičů; nikdy jste nevelel lidem čestným. Nikdy jste s nimi nežil.“ Srážel ho jednou z těch krutě úsečných vět, jež byly jeho uměním: „Zneuctíváte svůj národ, a vaše jméno zůstane jeho skvrnou.“

Mocnost a schopnost trpěti je tedy u Napoleona právě tak veliká, jako nesmírné sebeovládání. Ale i nejbolestnější rána bývala rychle vyvažována právě tak mocnou chutí k životu. Bolest se u něho nikdy nezvrhovala v matný a trvalý zármutek. Jeho duše byla nebem Středozevního moře. Bouře prudce v ní vyvstala. Potom však zazářilo vítězné světlo. Tedy síla a zase síla!

§

Zdá se, že jakost síly, již Napoleon projevuje v neštěstí, se nám vyjasňuje. Tato síla není bezcitností, není tupostí; ne že by bolest k ní neměla přístupu. Napoleon může trpěti a trpěti intensivně. Ale tato bolest vždy se sklání před instinktem, povzbuzujícím k životu. Napoleon se často cítí zmáhán svou nevyléčitelnou sklíčeností, přes to však zůstává jakoby divadlem životnosti. Uprostřed strastí podržuje schopnost podnikání, jednání a zakoušení radosti z rozvíjející se síly. Jeho život na Svaté Heleně jest stále bohat myšlenkami i činy. Jeho život se stále uplatňuje pozitivním způsobem. Celkový dojem jest: plnost života. Vyličivše divadlo síly, rádi bychom vypátrali, *čím se přizpůsobila* tato neobyčejná duše k svému neštěstí ještě neobyčejnějšímu.

Vůči guvernerovi Svaté Heleny chová se Napoleon neústupně. Žádnému člověku nepodaří se pokořiti toho, jenž velel tolika národům. Ale před fakty chová se docela jinak! Jako všechny duše bujaré životnosti *přijímá to, co jest*, svoluje k tomu, co vyplývá ze síly věcí. Nikdy nechtěl uznati právem, aby byl zajatcem Angličanů.

Ve skutečnosti přijímal strašné podmínky životní, do nichž byl osudem vehnán. Vždy si ostatně pokládal za slávu, že ustoupil nátlaku okolností. Tvrdil, že nikdy nechtěl podrobiti skutečnost svým principům, naopak že podřizoval své principy skutečnosti ustavičně pohy-

blivé a měnlivé.¹ Podřizování se nezbytnosti, určené s hůry, zdálo se mu pravou povinností. Když mu v Plymouthu bylo oznámeno jeho vyhnanství, neuznává tohoto lidského rozhodnutí. A přece, když mu dovolují, aby si vybral z určitého počtu svých lidí, určí ty, kteří s ním budou sdílet jeho neštěstí.

Mystický živel, vždy u něho přítomný jako u všech velikánů činu, též ho podněcuje, by se podřídil uloženým mu okolnostem. Když jest mu oznámeno jeho vyhnanství, vyvstává živě pokušení sebevraždy. Jeho ruky nezdržuje náboženská výchova. Té se mu nedostalo. Přece však pokládá za svou povinnost, splnit svůj osud až do konce. Má jasnou intuici, že skrze něho cosi koná vyšší Moc a že nikdo nemá práva přerušit jeho poslání, jež mu jest tady dole určeno. „Ať se dovrší můj osud!“ volá. A Montholonovi říkával: „Třeba vždy poslouchati svého určení. Vše jest psáno tam nahoře.“

Napoleon byl kromě toho člověkem, který rád rozjímá celky. Ba řekl, že žádná z jeho bitev nebyla krásnou sama o sobě, nýbrž jen v celkovém systému manévrů toho kterého polního tažení. Proto také vidí v letech neštěstí, jež ho očekávají, jakoby jen zlomek skoro nezbytný v celku svého života. „Mé životní dráze chybělo protivenství!“ praví. Nesmí se tedy vzpírat žítí.

¹ Z celého života Napoleonova jest patrné, že skutečnost vždy se snažil podrobiti svým principům. Jest tu nedostatek ve vyjádření, neboť Napoleon byl básníkem činu, života, méně v slově. Chtěl tím říci, že nikdy nebrojil proti vyšším úradkům „Osudu“ (recte Prozřetelnosti).

Veliká útěcha duší bohatých životem, nezdolný dar naděje udržuje ostatně jeho život, v němž nemá již čeho čekati leda nové pohromy. Vraceje se od Waterloo, stále doufá. V jeho očích jsou ještě mnohonásobné možnosti. Všichni Francouzi je prohlédnou a přivolají ho. Když vystupuje na *Bellérophon*, zakouší „tajného vnitřního zadostčinění“. Vidí se, jak žije v Anglii a jak dále ukládá světu svůj morální vliv. Kdyby se tam byl býval mohl usaditi, „rozkazoval by všem“, říkával Gourgaudovi. Na Svaté Heleně oddává se nadějším více, než sám přiznává. Nastane-li v Evropě úplný pořádek, bude přece zbytečno, aby Velká Britanie vydávala peníze na udržování jeho pobytu na Svaté Heleně? Co pak jiného, leč ho propustiti? Jinak zase, proč by ho ve velikém konfliktu, jenž dále trvá mezi národy a králi, nepovolali zpět jakožto pravého prostředníka? Což se ruské nebezpečí nestává hrozivým? Možná, že ho povolají, aby zastavil obrovské moskevské armády! A zase jindy se vidí v Americe „obklopen malou Francií“.

Poněvadž přijímá pokorně věci tak, jak jsou, podaří se mu vyvoditi skutečné radosti i za nejnižších okolností. Jest duši bujarého života vlastním *dar přizpůsobení, schopnost oddání se přítomné chvíli* a jejího prožívání absolutním způsobem, jako by byla vším. Napoleon si uchovává ve vyhnanství tuto schopnost. Jeho duch každý den naplňuje svým dílem. Život jest mu stále ještě plný svěžesti a novosti. Umí se oddati nejnepatrnější události právě tak upřímně a cele jako velikému podniku. Svět jest tak zajímavý, že ani nejhroz-

nější protivenství této zajímavosti nezničí. Na *Northumberlandu*, který ho odváží do definitivního vyhnanství, často volá některého ze svých průvodčích, aby se dověděl něčeho z lodního denníku o projeté dráze, o stavu větru a o všech novinkách. Vyptává se na ostrov, který ho má pohřbíti. Jakmile se objeví na obzoru, jde na příď lodní a prohlíží si jej. Toho rána, kdy se má přistati, vstává časněji než obyčejně, jde k lodnímu můstku, aby lépe viděl na pobřeží.

S velkou chutí hraje v karty nebo v šachy. Hraje-li se na *Northumberlandu* jednadvacet, přičiňuje se o výhru, jako by šlo o vyhrání bitvy. Sází svůj napoleondor, „až mu jich hodně vyhrá“. Daří-li se mu, „drží dále, aby viděl, až do jaké výše smí“.

Schopnost, osvoboditi se od útlaku minulosti a od strachu z budoucnosti a prožívatí plně přítomnost, jest nezbytně sloučena se *stálou zvědavostí*. Zdálo by se, že na skále Svaté Heleny není, co by mohlo vzbuzovat zvědavost Císaře, jenž vše prožil a vším vládl. Ale on jest nenasytně zvědavý, zvědavý jako dítě. Ostatně v genu, ať je to genius činu, myšlenky nebo umění, vždy zůstává cosi z dětskosti. — Dospěti znamená většině lidí, zkrystalovati ve svých způsobech myšlení, cítění a žití. Geniální člověk, dozrívá, uchovává si dojmovou svěžest mládí, jeho prostosrdečnou zvědavost, jeho údiv před každým zjevem a ten vzácný dar, pohroužiti se obrazností do nejnepatrnějších věcí s neskonalým zájmem, jako by šlo o veliké dějinné události. Jaké bohatství smyslu v tomto prostém faktu: Hned nazítří

svého příchodu na Svatou Helenu Napoleon, odbyl si denní práci, „usmyslí si, že shlédne své nové panství, že probádá okolní území a zabere je ve svou moc“. V tomto prostém výjevu jest celý tento neobyčejný muž. Ten, jenž hřměl celým světem v nejšílenějších kavaládách, cítí, jak v něm hrá touha poznati, znamenitosti této malé skalní výspy, na kterou byl vržen zlým osudem. Tento ostrůveček plní se mu na chvíli nekonečným jako v očích nějakého dítěte. Vizme jen s jakou srdečností, s jakým pohnutím výzkumce, vstupujícího na panenskou půdu, jde „odhalit“ jedno údolí svého ostrova. Ať mluví *Mémorial*:

Vyjeli jsme za Longwood pod gumovníky a pokusili jsme se na konci sestoupiti do jednoho velmi srázného a hluboce rozbrázděného údolí. Byl to písek a téměř pohybu-
jící se křemeny, tu a tam porostlé rozmarinami; bylo třeba sestoupiti s koní. Císař . . . trval na tom, že bude pokračovati přes všechny obtíže. Podal jsem mu rámě; sestoupili jsme namáhavě do všech roklin a zase jsme z nich vystoupili; litoval, že nemá své lehkosti z mládí a vyčítal mně, že jsem mrštnější než on . . . Cestou poznamenal, že kdyby nás někdo v té chvíli byl pozoroval, snadno by byl poznal francouzský neklid a netrpělivost... Konečně jsme zadýcháni došli dna údolí. To, co jsme zdaleka považovali za vyšlapanou cestu, byl jenom potůček, široký půldruhé stopy; chtěli jsme jej přejíti, dříve než dojdou koně; ale břehy potůčku byly zrádny . . . brzy jsme cítili, že se rychle zabořujeme. Byl jsem již téměř nad kolena zabořen, když jsem s úsilím vybědl; obrátil jsem se, bych podal Císaři ruku; byl zabořen oběma nohama a opíraje se rukama o zem, snažil se vyběřiti. S námahou a zabláčení konečně jsme dosáhli pevné půdy . . . Císař prohlížeje svůj oděv, opakoval: „Můj milý, tohle je špinavá příhoda.“

Císařova zvědavost se zajímá o vše a nikdy neochabuje. Oplácí-li návštěvu pí. de Montholon, sestavuje inventář jejího nábytku. Vidí-li farmáře, vyptává se ho na způsoby obdělávání polí; sám se chápe pluhu a vyorává brázdou. Vystoupí-li na ostrově cestující, vyptává se na jejich cesty. Zahlédne hlouček obyvatel, hrajících v hrubé kuželky, dá si je přinésti a pustí se do hry. Zvědavost ta ho osvobozuje od trapného přemítání, rozptylujíc ho. Horečně se vrhá na knihy. Čte a komentuje Sofokla, Racina, Corneille a Voltaira, romány i tragedie, komedie i dějepisné knihy, díla obraznosti i díla technická. V červnu 1816 dostává bednu knih. Vrhne se na ni vášnivě. Sám ji vybaluje. O'Meara ho zastihne v jeho světnici „obklopeného svazky“. „Tvář jeho, dokládá, všecka zářila a byl v nádherné náladě, celou noc četl.“

Duchaplně vyprávěná anekdota upoutá jeho zvědavost. Břímě těžkých myšlenek jest ihned odhozeno. Směje se z celého srdce. Tento duch, který řídil nejrozsáhlejší podniky, zvláštní prostotou nebo spíše neporušeností uchovává si svou životní bujarost, zůstává schopen úplně se rozptýliti, oddávaje se tomu, co sám nazývá „maloměstskými klepy“.

Obrovská obrazotvornost Napoleonova zůstává tak činná jako kdy jindy. Křísí mu všechny ty fantastické události, jež prožil. Císař se připoutává k životu pravou *aktualisací vzpomínky*. Znovu prožívá svou mladost, své vendémiairové a italské triumfy. Diktuje-li své vzpomínky, znovu nalézá opojnou hrdost své

velikosti. Když byl nadšeně mluvil o svém geniálním italském tažení, pocítí vzkypění síly. Všichni kolem něho mají dojem „vzkříšení“.

Císař však tuto skvělou minulost nejen vyvolává, aby se jí posilnil, on ji také buduje do nových útvarů. Vidí se zase v Egyptě. Místo aby se vrátil, zůstává tam. Celý Orient okouzlen staví se pod jeho svrchovanost a on bude panovati i nad Judeou. Vidí se vítězem v Rusku a přetváří vesmír podle svých snů. Vzbuzuje v sobě takto živé dojmy moci a obrazností je rozpíná do takové intensity, že jimi zakouší skutečnosti.

A takto i *budoucnost aktualizuje*, prožívaje ji jako věci přítomné. V potupném svém postavení Císař se vidí již v životě věčném. Jeho pohled předbíhá léta. Noří se do té budoucnosti, v níž po zapomenutí všech osobních svárů, zůstane jenom čisté záření jeho slávy. Vidí se v duchu budoucích pokolení jako „Messiáš“, jako „Hvězda“. Je vůbec přesvědčen, že jeho vlastním slovům bude věřeno přede všemi ostatními. Myslí, že každý pokus proti jeho památce „rozbije se o Skálu“. Na všechny jeho záměry bude se hleděti jako na divy, rovněž tak na všechna jeho úsilí organizační, a všechny jeho nehody budou považovány za neštěstí lidského rodu. Žije předem celou napoleonskou legendu. Ne přestává opakovati, že obraznost světem vládne, a nikdy nikdo tak jako on nevtiskl se obrazností. Ví, že mluvil přímo k davům, a podstata genia jest již taková, že nepotřebuje prostředníka. Vidí se již bohem budoucích dob. „Každá hodina stahuje mne z kůže tyrana . . .

Moje památka potrvá do všech dnů... Když spisovatelé, řečníci budou chtít býti krásnými, budou mne oslavovati.“ Vyjma vzácné okamžiky sklíčenosti vidí se v budoucích časech velkolepým. Jaká to statná víra v sama sebe! Jinak než se stránky skvělosti svého díla neposuzuje. Nemyslí vůbec na hromady trosek a na miliony mrtvol. Nepochybovati o sobě, hle, čím ještě se jeho síla projevuje. Báječná obraznost Napoleonova neobrací se na Svaté Heleně proti němu. Otvírá mu minulost a budoucnost, aby mu tím způsobila *slast přítomnou*. Není mu strašidlem, jest pomocnicí jeho života.

U Napoleona — takové jest vysvětlení jeho pannačné povahy — slast ztotožňuje se s pocitem moci. Jeho pobyt v Lyoně po návratu s ostrova Elby byl plný štěstí. „Stal jsem se opět mocí,“ řekl vzpomínaje toho. Ani na Svaté Heleně nejsou všechny *dojmy moci* vypuzeny z Císařova života. Zakouší časem jakéhosi opojení, rozjímaje o tragické kráse svého vyhnanství. Cítí, jaká to bude pastva pro obraznost lidskou tato vznešená podívaná na největšího dobyvatele, vrženého v plné síle na skálu, bičovanou větry, mořem a sluncem. Opájí se divadlem svého mučednictví. „Máme duši na oklamání tyranů... Naše postavení též má své půvaby... Vesmír se na nás dívá... Miliony lidí pláčí za námi!... I neštěstí mají svůj heroismus a svou slávu!“

Jen ať nové muky se na něho naválí, skoro si jich žádá. Cítí zvláštní opojení, má-li sestoupiti na dno neštěstí. Chce nekonečno mučednictví. Jeho duše jest

dosti silna, by mu čelila. Sir Hudson Lowe chce, aby Císařovi společníci podepsali jisté prohlášení, o němž Napoleon soudí, že ho zneuctívá. Nuže, ať ho opustí jeho věrní! Zůstane sám se svými žaláři! Ať guvernér „vypudí kde koho, ať postaví stráž ke dveřím i k oknům, ať mi posílá jen chléb a vodu, to vše je mi docela jedno. Můj duch je svoboděn, jsem tak nezávislý, jako když jsem velel armádě o šesti stech tisících lidí!“

Jeho moc? Jest si vědom, že jest právě tak veliká, jako v den jeho apotheosy. Přišlo jeho morální království. Miliony zraků jsou obráceny k Svaté Heleně. U všech krbů si vypravují o císařské epopeji. Jméno Napoleon jest vyslovováno v nejbzdálenějších končinách. „Rozdává ještě koruny“ se Svaté Heleny. Ve svém bíděném vyhnanství ovládá svět svým vlivem. „Zdá se mi, řekl, že i zde na této skále jsem ještě pánem Francie.“

Vůle k zápasu a vůle k činu, prameny moci, u Napoleona nikdy neochabují. V nepatrném rámci se rozvíjejí s touž intenzitou jako v době, kdy se zabývaly nesmírnými záležitostmi světa. Vyhnanec nemá již porážeti armády, horlivě však zápasí se smutkem a proti nudě. Život zůstává *částí strategie*, a rozhoduje se dobojovati jej s obvyklou svou houževnatostí. Ví, že i v nejhorších protivenstvích je možno ukázati charakter. Zadostučinění, jež samo sebou ospravedlňuje každé úsilí! Nechat se zkrušiti utrpením, bylo by právě tak zbabělé, jako utéci z bojiště! Jest třeba udržeti svou duši v bouři vzpřímenu. „Známe-li své morální zlo, říkával, jest nezbytno uměti ošetřovati

svou duši, jako se ošetřuje ruka nebo noha.“ Zachování charakteru zůstává činem absolutní hodnoty. Slovní zápas a vítězství Napoleon užívá bez ustání na své monotónní dni. Vítězství, kdykoliv rušný rozhovor rozptýlil tísnivé přemítání. Vítězství, kdykoliv se mu podařilo připoutati se celým duchem k nějaké tragedii nebo románu. Vítězství, kdykoliv nějaká práce pohltila celý den! Přebude-li se vesele jedenáctá nebo půlnoc, je to výboj, „dobyví času“. Učiti se anglicky, zdá se mu neobyčejně zajímavým zápasem. Děkuje Las Casesovi, že mu usnadnil tak vzácný výboj.

Jest známo, jaká byla u císaře schopnost činná v době jeho moci. Chlubil se, že nikdy nemohl dojíti až na konec svých pracovních schopností. Mohl se obejít beze všech zábav, nemohl se obejít bez činnosti. Potřeboval neustálého vybíjení své vnitřní energie na venek. Stále musel něco mědliti. Obrovskou jest jeho činnost na Svaté Heleně! Celé hodiny diktuje své improvisace. Celé hodiny také čte bez přestávky. Se zanícením se oddává konversaci. Snaží se překonati pocíťování svého neštěstí ustavičnou prací. Když různé okolnosti přerušily jeho učení se angličtině, praví v říjnu 1816 Las Casesovi, že se jí chce ať jakkoliv zase učiti, a že jest třeba ho přinutiti, by se zapřahl do úkolu každého rána.

Nehledejme v tom pouhé horečné činnosti, prostého útěku před sebou samým. Císař jeví na Svaté Heleně *činnost spořádanou, ukázněnou, jež jest výronem síly. Císař ovládá své tragické postavení tím,*

že je organisuje. Jeho duch, stržený strašnými událostmi, vtiskuje na ně ještě svůj organizační znak. Říkal, že „pravou vynalézavostí není pracovat se známými a danými pomůckami“ : umění, genius znamenají, „dosíci cíle přes všechny nesnáze a nalézt tak touto cestou málo nebo nic nemožného“. To bylo důkazem genia, že v propasti neštěstí udržel ve svém životě řád a metodu. *Na Northumberlandu*, který ho odváží do vyhnanství, zavádí do svého života pravidelnosti. Načrtává již celé pletivo obyčejů. „Císař vstává o půl deváté, praví Gourgaud, vykládá s námi, obléká se, o třech hodinách jde do salonu, hraje se mnou nebo s Montholonem až do čtyř hodin v šachy, prochází se do půl šesté, obědvá, prochází se opět do sedmi a hraje až do desíti večer v karty.“ Zmiňuje se ještě, že denně diktuje do jedenácti hodin Las Casesovi své vzpomínky z Itálie.

Zařídív se ve svém malém longwoodském sídle se služebnictvem, sníženým na dvanáct osob, organisuje život tohoto hloučku. „Jakmile jsme se všichni sešli v Longwoodu, praví *Mémorial*, císař chce uspořádati vše, co bylo kolem něho, a snaží se použití každého z nás podle jeho duševních náklonností.“ 4. dubna 1816 vykládá Gourgaudovi svůj životní program: „Každého rána až do čtyř hodin zůstatí odstrojen doma, čísti, učiti se angličtině, od čtyř do šesti procházky, od šesti do osmi pracovat s Bertrandem, oběd, rozhovor do desíti a od desíti do půlnoci práce s Gourgaudem o taženích r. 1812., 1813. a 1814.“

Ten, jenž nosil, jak se sám vyjádřil, na svých bedrech svět, snažil se vštípit pravidelnost svého ducha životu jednoho tuctu lidí, vržených na neplodnou skálu, oddělenou od celého ostatního světa.

§

Napoleonův život v nenapravitelném neštěstí není stoickým zůstavením sebe událostem. Jest přijímáním plným činnosti. Napoleon v neštěstí zůstává duší bujarého života. Všechnesmírných schopností, jimiž převrátil svět, využije na slavné dotrpění béd nízkého živoření, do něhož ho uvrhli jeho nepřátelé. Zápasí se smutkem, s bolestí a nudou, s vytrvalostí sobě vždy vlastní. Oddává se vroucně nejmenším podrobnostem svého sříceného života, jako se oddával svým báječným výbojům. Jeho obraznost mu oživuje a skoro do minulosti přenáší jeho epické vzpomínky a budoucí jeho triumfy nad duchem davů. Jeho činnost je stále podivuhodná, a stále jsou řád a organizace jejím heslem. Stížen byv neštěstím, nekrčí se před ním v zmrtnělém a velikášsky upjatém postoji. Nedává se strhnouti pasivně událostmi. *Žije* své neštěstí. Přizpůsobuje se mu a utváří je podle vlastního ducha. A to právě jest Síla. To právě jest Život. Jest to více a něco lepšího než filosofický postoj. Jest to síla křesťanské Naděje.

Přeložil J. F.

OD WATERLOO
NA SVATOU HELENU

Svatá Helena! Kdož by nemyslíl při zvuku tohoto jména na upadlou velikost hrdiny, na pomíjejícínost lidské moci? Na osamělém skalním ostrově v Atlantickém oceanu skončilo se drama, které po dvacet let celé Evropě zaráželo dech a otřásalo jí. Zraky světa obracely se k tomuto ostrůvku a ještě nyní po stu let opřádá čarovné kouzlo legendy daleké dějiště, kde největší genius nové doby prožil poslední dny!

Obří boj u Waterloo nerozhodl pevně osudu Napoleona. Mocná síla, kterou Francie stavěla proti staré Evropě, nebyla v tomto krvavém zápase zlomena. Císař ustupoval přesile. Naděje, která ho nikdy neopustila, která mu propůjčovala v nejmoufalejších stavech stále nových sil, pobízela ho také nyní ještě, aby zachránil, co bylo zachrániti možno. Cítil, že mu třeba tuto chvíli hájiti svého trůnu nikoliv proti nepřátelům, ne, nýbrž proti zrádcům z vlastního tábora. V největším spěchu jel do Paříže, aby ráznými opatřeními předešel bouři, která ho hrozila sméstí. Bylo příliš pozdě! Přišed našel sněm, který byl pevně rozhodnut, že na něm vynutí, aby se zřekl. Z opovržení k podlcům a zbabělcům učinil tak a zřekl se 22. června 1815 ve prospěch svého syna. Potom se uchýlil na zámek Mal-

maison, kde byl kdysi strávil tak šťastné dni. Po smrti císařovny Josefiny stal se Malmaison majetkem královny Hortensie, která přijala nyní císaře jako láskyplná dcera.

Zatím se v Paříži utvořila dočasná vláda z pěti členů, jejichž vůdcem byl pletichářský policejní ministr Fouché. Ta uložila generálu hraběti Bekerovi, aby pečoval o bezpečnost svrženého císaře, na oko, aby ho jako od nějakého zločinného úkladu chránila. Opravdu však se to stalo jen proto, aby naň mohla lépe dozírat. Zatím co se v Paříži udála tato změna správy, blížil se nepřítel nezadržitelně k branám hlavního města. Brzy nastane chvíle, kdy bude osobnost císařova v Malmaisonu těžce ohrožena. Kdyby upadl v ruce Blücherovy, byl by jeho osud zpečetěn. Tento „Špindíra“ by ho byl býval najisto beze všeho dal zastřelit.

Veliká část francouzského vojska a obyvatelstva však zůstala císaři věrna a žádala bouřlivě, aby on se uchopil obrany Francie. Napoleon sám viděl, jaká nesjednocenost panovala v nové vládě, jak si její zařízení odporovala, i rozhodl se ještě jednou nabídnouti zemi svou pomoc. Dne 29. června navrhl vládě, že se ujme jako prostý generál vrchního velení armády. Doufal, že nepřítele, který se ve svém bouřlivém draní dočista roztříštil, za krátko porazí a vypudí ze země. Poté chtěl Francii opustiti a přestěhovatí se do Spojených států amerických. Fouché vzkázal výsměšně Napoleonovi na tento dotaz, zda si je dobírá? Poslední naděje byla tedy zmařena, i opustil císař 29. června v občanských

šatech Malmaison, aby se odebral do přístavu Rochefortu. Tam ho očekávaly dvě fregaty „Saale“ a „Medusa“, aby ho dopravily do jeho útočiště.

Francouzská vláda rozkázala obě tyto fregaty vyzbrojiti, aby dopravila Napoleona do Ameriky. K tomuto nařízení byl připojen dodatek: „Fregaty ať neopouštějí rochefortského loděniště, dokud nedojdou průvodní listy (od Angličanův).“ Toto omezení podává zřejmý důkaz o úkľadech tehdy snovaných. Jejich původcem byl zvláště arcizrádce Fouché, který svou klamnou hrou mnoho zavinil k pádu Napoleonovu. Účelem jeho nařízení bylo dojistá, aby císaře zadržel na pevnině a až bude potřebí, vydal ho spojencům. Tím by si možná Francie vykoupila vhodné příměří, neboť spojenci prý táhli jen proti Napoleonovi, a ne proti Francii. Mimo to si tím Fouché zajišťoval ochranu spojenců a zvláště Bourbonů, s nimiž se rovněž dal do vyjednávání.* Že Angličané odeprou průvodních listů Napoleonovi, bylo možno předvídati. S druhé strany byl pobyt Napoleonův ve Francii pro hrozící návrat Ludvíka XVIII. nanejvýš nebezpečným, neboť se velmi podobalo pravdě, že král ho dá beze všeho jako po-

* Tomuto zrádci se opravdu jeho hra podařila! Za služby, které Bourbonům prokázal, byl jmenován od Ludvíka XVIII. znova policejním ministrem. Král však podepsal jen s těžkým srdcem a donucen okolnostmi listinu, která činila tohoto revolucionáře, jenž hlasoval pro smrt Ludvíka XVI., jeho ministrem. Ale Fouché se udržel ve svém úřadě jen několik měsíců; byl svržen a zemřel, jsa ode všech pohrdán, léta 1820 v Terstě ve vyhnanství.

vstalce zastřeliti. Konečně by tedy císaři nezbývalo nic jiného, než vzdáti se Angličanům na milost neb nemilost.

Ze všech těchto dohadů viděti s jistotou, že pro francouzskou vládu, ale zvláště pro Fouché, bylo nejprospěšnější, když císař opustil Paříž a vydal se do přístavu rochefortského, neboť pak se stal neškodným a nikomu nebylo potřebí za jeho další osud odpovídati. Přítomnost Napoleonova blízko Paříže stala se totiž velmi nebezpečnou, protože císař měl ještě mnoho přívrženců. Proto vláda žádala, aby se Napoleon odebral bez odkladů na své určené místo.

Tak vyšel císař z města, do něhož byl tak často s vlajícími prapory jako vítěz vtáhl za jásotu svého národa. Už nikdy neměl města toho spatřiti! Provázen jsa několika věrnými, vydal se na cestu přes Tours a Poitiers na své určené místo. Jeho nejbližšími průvodci byli generál Bertrand, bývalý policejní ministr Savary a generál Beker. Na cestě a později v Rochefortu připojil se ještě celý dav přívrženců, aby s ním šli do Ameriky. Téměř ve všech městech, jimiž císař prošel, byl od obyvatelstva přijat s jásotem a všecky tyto projevy v něm často probudily myšlenku, aby se přece ještě postavil v čelo vojska. Jak blaživou mu asi byla ona vděčnost národa, která se tolik lišila od chování jihofrancouzské chátry, jež ho chtěla na jeho cestě na Elbu léta 1814 na kusy roztrhati! Váhal-li Napoleon už v Malmaisonu vydati se na své určené místo, tož když jel do Rochefortu, bylo možno často jen s veli-

kou námahou ho přiměti, aby cestoval dále. Zdá se, že doufal v nějakou příznivou okolnost, která by byla mohla ještě v poslední chvíli jeho osud změnit. Toto dlouhé otálení stalo se mu záhubným!

Zatím dostal Maitland, kapitán anglické válečné lodi „Bellerofonu“, která křižovala u západního pobřeží Francie blízko Rochefortu, zprávu, že Napoleon chce utéci do Ameriky a že proto přijede buď do přístavu Bordeaux nebo do kotliny arcachonské. Kapitánu Maitlandovi zdálo se však pravděpodobnějším, že císař vstoupí na loď v Rochefortu. Poslal tudíž lodici před Bordeaux a jinou před Arcachon, a sám zůstal s „Bellerofonem“ před Rochefortem. Zároveň oznámil svému představenému, podadmirálovi siru Henry Hothamovi, zprávu, které se mu dostalo. Ten mu 6. července rozkázal, aby zadržel všechny lodi, které opustily loděniště ostrova Aixu (před Rochefortem), a seč bude se přičinil Napoleonovu útěku zabránit.

Ráno 3. července dospěl Napoleon se svým průvodem do Rochefortu. Na cestě se k němu připojili Josef Bonaparte a generálové Gourgaud a Lallemand. Byla-li již dříve nerozhodnost císařova a jeho přívrženců nemalá, rostla v Rochefortu den ze dne. Činily se nejrůznější a nejpodivnější návrhy, aby byl útěk zabezpečen, a přece bez účinku. Rozkazy a opatření francouzské vlády, jež si ustavičně odporovaly, přispěly nemálo k tomu, že se bezradnost císařova průvodu rozmáhala. Hned chtěli Napoleona dopravit na kupeckou loď, která by ušla ostražitosti anglických válečných lodí, hned

navrhovali, aby se Napoleon na některé lodi tak dlouho skrýval, až by Angličané lodici opět propustili.

Napoleon však všecky tyto návrhy jako sebe nedůstojné odmítl. Chtěl si počínati podle své císařské hodnosti a ne vytratiti se jako zloděj. Na doléhání Bekerovo rozhodl se 8. července vsednouti na francouzskou fregatu „Saale“, která byla zakotvena u ostrova Aixu. Kapitán této lodi dostal od francouzské vlády výslovný rozkaz, aby Napoleona naprosto nevysazoval na francouzskou půdu. Chtěli tím zabrániti, aby Napoleon nevyjel z jiného přístavu do Ameriky. Nyní byl Napoleon v pasti: nemohl ani „Saale“ opustiti, ani do-raziti k fregatě na moře.

Zatím se udály na válečném dějišti ve Francii značné změny. Paříž se vzdala spojencům podle vojenské smlouvy z 3. července a francouzské armádě bylo se uchýliti za Loiru. 7. července vtáhli Prušáci do hlavního města Francie a už nazítří se navrátil Ludvík XVIII. pod ochranou jejich bodáků do Paříže. Postavení Napoleonovo se stávalo těmito okolnostmi stále nebezpečnějším. Před ním stál národ, s kterým po dvacet let zarputile válčil, v týle mu hrozila pomsta rozkacených royalistů, kteří by ho bývali nejraději pověsili. V tomto rozporu volil menší zlo: vydal se Angličanům.

9. července poslal Savaryho a komoří Las Cases — který zatím rovněž přišel do Rochefortu — vyjednávat na palubu „Bellerofonu“, aby se dověděl od kapitána Maitlanda, jaké úmysly má anglická vláda vzhledem k jeho osobě. Oba vyjednaváči odevzdali kapitánu an-

glické válečné lodi psaní generála Bertranda, obsahující toto:

Panu admirálovi, velícímu křižákům
před Rochefortem!

9. července 1815.

Pane admirále.

Císař Napoleon se zřekl svého trůnu a zvolil si Spojené státy americké bydlištěm. Aby se dostal na své určené místo, zabral dvě fregaty, stojící v tomto přístavě. Poněvadž očekává průvodní list anglické vlády, který mu byl ohlášen, posílám Vám dodatele tohoto dopisu, aby zvěděl, zda Vy, pane admirále, něco víte o tomto průvodním listě, nebo zda myslíte, že anglická vláda bude našemu odcestování do Spojených států amerických překážeti. Byl bych Vám mimořádně díkem zavázán, kdybyste mi o tom poslal zprávu.

Zmocňuji dodatele tohoto listu, aby Vám vyslovil mé díky a poprosil Vás za prominutí, jestliže Vás snad obtěžoval.

Kladu si za čest, pane admirále, atd.

Velkomaršálek hrabě Bertrand.

Kapitán Maitland obrátil nyní všecku svou snahu k tomu, aby Napoleona zdržel, by nabyl času a přitáhl si posily. Řekl vyjednávačům, že jest mu teprve čekati rozkazů jeho představeného, podadmirála sira Henry

Hothama, než bude moci podati rozhodnutí. Generála Bertranda upozornil ve své písemné odpovědi na to, že musí vzhledem k válečnému stavu zadržeti každou loď, která by opustila přístav, a že nemůže císaři nikterak dovoliti, aby odcestoval, dokud sám nedostane od svého představeného k tomu povolení. O úmyslech své vlády tvrdil, že neví nic. Nezmínil-li se Maitland, který byl ostatně neobyčejně čestným důstojníkem, nic o tom, že měl formální rozkaz zmocniti se osoby císařovy, nemožno mu proto ničeho namítati, neboť jednal na rozkaz své vlády a vyplnil tím jen svou povinnost. Mimo to jsou takové jemné pozornosti ve válce naprosto neradny*.

V rozmluvě s Las Cases a Savarym tázal se kapitán „Belleforonu“, proč nehledal Napoleon útočiště v Anglii. Císař sám už na to pomýšlel, neboť to byla poslední záchranná kotva, která mu zůstala, an jeho pobyt na francouzské půdě byl každou hodinu nebezpečnější. Několik dní minulo v nejistotě a nerozhodnosti. Konečně 14. července poslal ještě jednou své vyjednavče na bort „Bellerofonu“. Kapitán Maitland opakoval své vyjádření, že není k žádné dohodě zmocněn; ale nabídl se, že císaře na svou vlastní odpovědnost dopraví do Anglie. Zároveň ho však upozornil, že mu nijak nemůže zaručiti, zda bude dobře přijat.

* Ten válečný stav mezi Francií a Anglií trval od prohlášení spojených mocností v březnu 1815, jímž byl Napoleon vyhlášen psancem.

S touto zprávou se vrátili vyjednávači na zemi a podali císaři odpověď anglického kapitána. Nakonec se Napoleon rozhodl vstoupiti na „Bellerofon“ a dáti se dopravit do Anglie. V slavném listě, psaném princem vladaři anglickému, prosil ho o pohostinství anglického národa. Ten list byl psán takto:

Ostrov Aix, 14. července 1815.

Královská Výsosti!

Jsa vydán záští stran, které mou zemi tříští, a nepřátelství evropských mocností, skončil jsem svou politickou dráhu a přicházím jako Themistokles hledati u krbu anglického národa útočiště. Stavím se pod ochranu jeho zákonů a prosím Vaši královskou Výsost, nej-mocnějšího, nejtrvalejšího a nejšlechetnějšího z mých nepřátel, aby mi ho dopřála.

Napoleon.

Generálu Gourgaudovi bylo uloženo, aby toto psaní osobně dodal anglickému panovníku. Ale o osudu císařovu bylo už rozhodnuto a tak se vrátil generál s nepořízenou.

Už nazítří, 15. července ráno o 6. hodinách, vstoupil svržený císař na „Epervier“, aby se vydal na anglickou válečnou loď. Zatím odložil opět občanské šaty a oblekl si zelenou uniformu plukovníka gardových myslivců. Když přišel na „Bellerofon“, nedostalo se mu žádné pocty, jaká bývá obyčejně muži tak vysoké

hodnosti prokazována. Jak Maitland uvědomuje, není na anglických válečných lodích obyčejem prokazovati vojenské pocty, dokud nebyla vytažena lodní vlajka, což se stane o 8 hodinách ráno. To však jest jen výmluva kapitánova! Opravdu se jistotně bál překročiti rozkazy své vlády, která Napoleonovy císařské hodnosti neuznávala. Když císař vstoupil na palubu anglické řadové lodi, kráčel ke kapitánovi, pozdvihl klobouk a pravil mu pevným hlasem: „Přicházím, abych se postavil pod ochranu vašeho panovníka a vašich zákonů!“ Poté ho vedl Maitland do jeho kajuty, kde se císař s ním mile bavil, dal si představití lodní důstojníky a jevil veliký zájem o vše, co se týkalo lodi a Anglie.

Po celou dobu Napoleonova pobytu na „Bellerofonu“ jednalo se s ním jako s mocnářem. Měl nejpěknější kabinu; jídlo bylo chystáno po francouzsku a nosili je na stůl císařští sluhové. Téhož dne, kdy Napoleon vystoupil na „Bellerofon“, dojel podadmirál sir Henry Hotham se „Superbem“ před Rochefort. Přišel na „Bellerofon“ a Napoleon ho pozval k obědu. — Angličan pozvání přijal. Když mu císař nazítří na korouhevní lodi návštěvu oplácel, byl přijat se všemi poctami, příslušnými panovníku. Jen z děl stříleno nebylo. Také když se vrátil na „Bellerofon“, bylo veškero mužstvo všech lodí z přístavu rozestaveno v lanoví.

Den po vstoupení na loď, 16. července vyplul „Bellerofon“ na moře do Anglie. Dospěl po mimořádně dlouhé plavbě bez jakékoliv zvláštní příhody do Tor Bay a kotvil tam dva dni. 26. července vyplul ze zá-

livu a dojel ještě téhož dne do Plymouthu. — Ze všech rozmluv císařových s jeho okolím a s Angličany viděti jasně, jak byl pevně přesvědčen, že bude v Anglii příznivě přijat. To se jeví také z jeho ustavičné snahy za převozu, aby byl poučen o anglických poměrech, neboť mínil, že bude moci v Anglii pokojně skončiti svůj činy bohatý život. Svěřil se *dobrovolně* ochraně anglických zákonů a myslil si nyní mimořádně velikou velkodušnost britské vlády a prince regenta. Sklamání bylo za dveřmi! Už v Tor Bay byla opatření Angličanův zcela zvláštní a velmi k tomu způsobilá, aby i v nejdůvěrnějším vzbudila nepokoj a obavu. Nebylož nikomu dovoleno, aby vstoupil na palubu „Bellerofonu“, kdo neměl zvláštního povolení. Časopisy psaly všecky možné domněnky o osudu Zajatcově a zvláště často se vracelo ve zprávách jméno ostrova Svaté Heleny. Už na vídeňském kongrese uvažováno o tomto ostrůvku, aby byl nebezpečný kníže ostrova Elby dopraven na větší vzdálenost od pevniny.

Když se po Anglii rozhlásila zpráva, že Napoleon dojel do britského přístavu, proudily se všech stran zástupy zvědavců, aby si prohlédly velikána, který tak dlouho ostrovní říši ohrožoval. V Tor Bay a v Plymouthu hemžilo se kolem „Bellerofonu“ plno člunů tak obsazených, že se bylo ustavičně báti neštěstí. V přístavě plymouthském byl nával tak veliký, že bylo anglické vládě učiniti opatření, aby zabránila uniknutí Napoleonovu. 30. července nabylo množství člunů

kolem „Bellerofonu“ největšího počtu. Podle odhadu kapitána Maitlanda bylo jich na tisíc a v každém člunu bylo celkem osm osob. Napoleona tato zvědavost nijak neobtěžovala. Ukazoval se množství a pozdravoval dokonce dámy vznešeně oblečené. Konečně bylo strážným lodicím nemožno udržeti množství opodál, i pomohly si hrubě, aby donutily lidi obrátit. Vší silou veslovali proti plně osazeným člunům, aby je převrhali. Při tom popadalo z nich velmi mnoho osob do vody a jeden muž se dokonce ve vlnách utopil.

Nejhorší obavy se splnily! Napoleon nebyl pokládán za hosta Anglie, ale za válečného zajatce. 31. července odevzdal lord Keith, velitel průplavového loďstva, císaři psaní, které jemu posílal jeden lord z vrchní námořní správy a o jehož obsahu měl Napoleona uvědomiti. V tomto listě bylo psáno, že anglická vláda musí „generála Buonaparte“ v jeho osobní svobodě omeziti, aby mu zabránila znova ještě rušiti pokoj v Evropě. Byl prý proto zvolen ostrov Svaté Heleny za jeho bydliště, že jeho podnebí jest zdravé a jeho odloučená poloha dovoluje, aby mu bylo dopřáno více svobody než na jiném místě.

Tak byl osud bývalého císaře rozhodnut! Na nepatrném ostrůvku v Atlantickém oceanu měla se jeho skvělá životní dráha skončiti. I jeho císařská důstojnost byla mu vzata, jemu, před kterým se kdysi ukláněli všichni císařové a králové. Jméno „generál Buonaparte“, dříve jen s obdivem a úctou vyslovované, mělo býti nyní jakousi urážkou. Napoleon sám přijal

zprávu o svém vypovězení důstojně; jevil se povzneseným nad proměny osudu. Ale kapitánu Maitlandovi si stěžoval na nedůstojné jednání anglické vlády, že ho posílá na Svatou Helenu. „Už ta myšlenka mne děsí, pravil, býti po celý život uvězněnu na tropickém ostrově, nesmírně vzdáleném od pevniny, a odřezánu od všeho spojení se světem i od všeho, co jest mi drahým!... Toť horší než železná klec Tamerlanova. Býval bych raději byl vydán Bourbonům. Mezi jinými urážkami nazývají mne generálem! Nemají žádného práva mne tak zvatí. Mohli by mne rovněž tak nazvati arcibiskupem, vždyť jsem byl stejně hlavou Církve jako vojska. Neuznávají-li mne císařem, pak ať mne nazvou „prvním konsulem“. Když jsem nabyt této hodnosti, poslali ke mně vyslance a jejich král mne ve svých listech jmenoval svým bratrem. Kdyby mne byli zavezli do Toweru nebo do některé anglické pevnosti, — čehož jsem zrovna neočekával od velikomyslnosti anglického národa — měl bych méně proč stěžovati si na to. Ale vypověděti mne na tropický ostrov! Toť můj rozsudek smrti, neboť muž mé povahy a mých zvyků nemůže zůstatí v takovém podnebí nijak na živu.“

Ale císař na těch slovech nijakž nepřestal. Obrátil se k lordu Keithovi v listě, v němž se ohradil proti počínání anglické vlády, a prosil lorda, aby svou vládu o jeho protestu uvědomil.

Avšak počínání anglické vlády dalo se za plného souhlasu spojených mocností pevniny a bylo dokonce potvrzeno smlouvou, ujednanou 2. srpna v Paříži,

mezi Anglií s jedné strany a Rakouskem, Ruskem a Pruskem s druhé strany. A ta byla:

Ve jménu nejsvětější a jediné Trojice.

Poněvadž Napoleon Buonaparte jest v rukou spojených mocností, dohodla se jejich Veličenstva... *podle smluvních* ustanovení z 25. března 1815 o nejvhodnějších opatřeních, aby znemožnila každý pokus, kterým by chtěl porušiti pokoj v Evropě.

I. Napoleon Buonaparte bude pokládán mocnostmi, které podepsaly smlouvu z 25. března, za jejich zajatce.

II. Hlídati ho bude uloženo zvláště britské vládě. Volba místa a opatření, která účel této smlouvy nejlépe splňují, jsou zůstaveny jeho britskému Veličenstvu.

III. Císařské dvory rakouský a ruský a královský dvůr pruský jmenují komisaře, kteří se odeberou na místo, jež vláda jeho britského Veličenstva označí pro pobyt Napoleona Buonaparte, a budou tam bydleti. Těm jest se přesvědčovati, zda jest přítomen, ale nebude jim uloženo hlídání jeho osoby.

IV. Nahoře jmenované čtyři dvory zvou jeho velekršesfanské Veličenstvo (Ludvíka XVIII.), aby rovněž poslalo komisaře na místo vyhnanství Napoleona Buonaparte.

V. Jeho Veličenstvo král spojených království Velké Britanie a Irska zavazuje se splniti závazky, které pro ně z této smlouvy vznikají.

Se strany spojených mocností nebylo tedy možno očekávati žádné změny osudu Napoleonova. Na Svaté Heleně měl skončiti svůj život. A že „Bellerofon“ nebyl pro velkou plavbu oceanem dosti důkladný, určila anglická vláda, aby „Northumberland“ dopravil Napoleona do vyhnanství. Tato řadová loď kotvila v přístavě portsmouthském a byla nyní narychlo vystrojena pro velkou námořní cestu. 3. srpna vyplula z Portsmouthu, aby přirazila k „Bellerofonu“. Strach anglické vlády, že by se mohl udáti pokus o vysvobození Napoleona, stále rostl a byl příčinou, že konečně poslala „Bellerofon“ na širé moře, kde měl tak dlouho křižovati, až ho „Northumberland“ dostihne. 4. srpna opustil „Bellerofon“ se svým zajatcem loděniště plymouthské a Napoleon se ještě jednou slavnostně ohradil, že byl proti právu zajat. V té listině psal takto:

Na moři na „Bellerofon“, 4. srpna 1815.

Před tváří nebe i lidí ohrazuji se slavnostně proti porušení svých nejsvětějších práv, kterým se násilně zabírá má osobnost a má svoboda. Přišel jsem dobrovolně na „Bellerofon“: nejsem válečným zajatcem, jsem *hostem* Anglie. Na popud kapitána jsem se vydal na loď, když mi byl oznámil, že se mu dostalo od jeho vlády rozkazu, aby mne dopravil se svými do Anglie, jestli mi to vhod. Postavil jsem se s plnou důvěrou pod ochranu anglických zákonů.

Od té chvíle, co jsem vstoupil na „Bellerofon“, byl jsem na anglické půdě. Chtěla-li tím vláda na mne

políknouti, že uložila kapitánovi, aby mne i mou družinu přijal, pak porušila svou čest a pošpinila svůj prapor.

Bude-li takové jednání dokonáno, pak by nemohli už Angličané mluvit o své počestnosti, o svých zákonech a své svobodě: důvěra v britskou poctivost by pohostinstvím „Bellerofonu“ zanikala.

Dovolávám se dějin. Ty řeknou, že nepřítel, který válčil dvacet let s anglickým národem, dobrovolně se postavil ve svém neštěstí pod ochranu jeho zákonů. Jakž mohl podati skvělejší důkaz své úcty a své důvěry? A jak odpověděla Anglie na tuto velkodušnost? Dělalala, jako by pohostinně přijímala nepřítele, a vydala ho, když se jí důvěřivě podal!

Napoleon.

6. srpna dojel „Northumberland“ na dohled před Start Point, jihovýchodně od Plymouthu, a už nazítří byl císař převeden na loď, která ho měla odvézt do vyhnanství. Žádné pocty se mu nedostalo jako císaři, neboť vše, co se v tomto směru činilo, náleželo lordu Keithovi, veliteli průplavového loďstva. Teprve když byl Napoleon na lodi, vzdávali lodní vojáci „generálovi“ zbraní čest. Naprosté mlčení panovalo, když svržený císař vstoupil na palubu „Northumberlandu“. Zraky všech přítomných lpěly jako upoutány na něm. Lorda Keitha, který měl přece jedno z nejvyšších čestných míst, udílených Velikou Británií, sotva si povšimli. Napoleon popozdvihl klobouk a pozdravil podadmirála

sira Jiřího Cockburna, který mu vycházel vstříc. Potom se dal představit kapitánu lodi. Když byl hovořil několik minut o malicherných věcech s Angličany, kteří mluvili francouzsky, uchýlil se do své zadní kajuty. Tato prostora, největší na lodi, nebyla mu však přidělena po celou cestu, jak tomu bylo na „Bellerofonu“. Angličtí důstojníci si ponechali právo v každou dobu a bez obřadnosti tam vstupovati. Ložnicí Napoleonovou byla určena kajuta neobyčejně malá a jejíž zařízení třeba nazvati ubohým.

Už jednou bylo Napoleonovi v jeho životě zakusiti lidského nevděku. Když léta 1814 štěstí ho opustilo, obrátil se veliký počet jeho přívrženců rovněž k němu zády, a zrovna ti, které nejvíce zahrnul počtami a dary, přešli první k nepříteli. Také při jeho druhém odstoupení se to opakovalo. Družina, která zůstala kolem jeho osoby, scvrkla se na patnáct osob a z tohoto hloučku šli za ním mnozí ze ctižádosti nebo z vypočítavosti, málo z pravé věrnosti a oddanosti. Mimo to byly dvě třetiny této družiny důstojníci nijak vysokých hodností. Ale anglická vláda určila, že jen třem z jeho věrných jest dovoleno provázeti ho do zajetí. Později ovšem zvýšila tento počet na pět. Z těchto pěti osob byli už předem vyloučeni generálové Savary a Lallemand, vysazení od Bourbonů na první psaneckou listinu. Rozloučení s ostatými, které se událo na „Northumberlandu“, bylo dojemné. Napoleon je každého sevřel ve své náručí, a když ho navždy opustili, hrnuly se jim po lících slzy.

Družina, které bylo dovoleno doprovázeti císaře na Svatou Helenu, skládala se z generála hraběte Bertranda, hraběnky Bertrandové, z komoří hraběte de Las Cases, jeho syna generála hraběte de Montholon a jeho paní, jakož i generála barona Gourgaud. Ze všech těchto osob byl jen generál Bertrand, velkomaršálek císařův, obecně znám a on byl také věru jediný, který se přidružil k císaři z pravé oddanosti. Jeho věrnost vůči Napoleonovi byla příslovečná. Bertrand ho doprovázel už jednou do vyhnanství, když totiž císař po svém prvním odstoupení dostal Elbu knížectvím. Hraběnka Bertrandová byla pro tutu oddanost svého chotě na smrt nešťastna, a když ta krásná paní zvéděla, že Napoleon jest vypověděn na Svatou Helenu, napínala všechny síly, aby zabránila svému manželu císaře doprovázet. Bertrand setrval ve svém rozhodnutí! Zoufalství té zábavychtivé hraběnky, že jí bude žít na tak smutném ostrově, bylo tak veliké, že se pokoušela vrhnout se do moře, aby si vzala život. Ale podařilo se ještě včas ji od toho zdržeti.

Hraběte Las Cases císař sotva znal a důvody, které toho komoří ze staré šlechty pohnuly, aby jel s císařem, tkví většinou v jeho ctižádosti a v jeho ješitnosti. Přes to však byl Las Cases císaři svými obsáhlými vědomostmi na veliký prospěch. Podařilo se mu dokonce učiniti se Napoleonovým důvěrníkem. Montholon připjal svůj osud z vypočítavosti k císařovu, neboť ani jemu nebylo možno pro Bourbony zůstatí ve Francii. Dále ho asi jeho daremné soukromé poměry mnoho

utvrdily v jeho rozhodnutí. Také generálu Gourgau-
dovi bylo se obávati royalistů a proto se přidal k Na-
poleonovi. Od počátku mu dělal svou malichernou
řevnivostí a svou hašteřivou povahou mnoho těžkostí,
až to konečně dovedlo k úplné roztržce. Viděti tedy,
že to nebyla jen oddanost k Napoleonovi, která jeho
družinu pohnula, aby se s ním sdílela o jeho osud. Pů-
sobilo tu zároveň mnoho jiných důvodů. Přece však
bylo by nesprávně, chtíti jeho průvodčím upřítí vše-
liké cítění věrnosti.

Kromě těch jmenovaných osob provázelo svrže-
ného císaře dvanáct služebníků na Svatou Helenu. Tak
četné služebnictvo pro jediného zajatce možná na
první pohled překvapí. Ale brzy se uvidí, že jejich
počet nebyl tak značný, uváží-li se, že Napoleon udr-
žoval císařský způsob dvora a mimo to část těchto
služebníků byla přidělena vysokým osobnostem dru-
žiny.

7. srpna vytáhl „Northumberland“ kotvy a vydal
se provázen celým loďstvem na cestu na Svatou He-
lenu. Dlouhá cesta minula beze zvláštních příhod.
Císaři byla nesmírně nudnou, neboť hra v karty a v
šachy nemohla dostačiti jindy tak činnému muži k je-
dinému ukrácení chvíle. I umínil si vykonati záměr už
dlouho chovaný, totiž psáti své Paměti. Jeho hlavním
zaměstnáním na „Northumberlandu“ bylo, že diktoval
o rozličných oddílech svého obsažného života. Také
mnoho hovořil s vysokými anglickými osobnostmi,
které byly na „Northumberlandu“, a rovněž s důstoj-

níky té řadové lodi. Zmiňoval se v těchto duchaplných rozmluvách zvláště o své politice vzhledem k Anglii a doptával se na všechny podrobnosti anglického státního života, dále na vojsko, loďstvo a ostatní zařízení. Přes to, že Angličané nechtěli se svrženým císařem naprosto jednati jako s vládcem a stále mu říkali: Pane generále, způsobila jeho osobnost a jeho důstojné jednání, že si ho tolik vážili, že se brzy svého domýšlivého chování vzdali a žili s ním v snesitelně dobré vůli. Na klidné a rozvážené Brity silně působila zvláště chladnokrevnost, s kterou Napoleon nesl své neštěstí. I když se ohradil proti počínání anglické vlády, zůstával zevně stále klidným a mírným. Jeden host z „Northumberlandu“ se o tom vyjádřil: „Buď jak buď, třeba se podivovati klidu, obratnosti, jeho způsobu a neobyčejnému sebeovládání, jež spojuje s duchaplným a milým zjevem.“

Zatím se blížil „Northumberland“ svému cíli. Večer 14. října nořily se obrovsky, šefe a ponuře na obzoru příkré skály ostrova Svaté Heleny. Poslední paprsky slunce zapadajícího do moře pozlacovaly prchavě ostrůvek jako symbol zapadlé velikosti a slávy. Potom zamával večer svými temnými perutěmi kolem skal, které se zdály vystupovati jako šeré obrovské stíny z moře. To byla země, kde měl Napoleon, podmaňovatel světa, ukončiti svůj život. Jen malý prostor dělil císaře od místa jeho zajetí. 15. října po více než dvouměsíční plavbě zakotvila loď v přístavě Jamestownu.

Podle Konráda Pavla Aretze.

Ostrov Svaté Heleny a jeho hrob.

Hluboko z nitra země, plod úžasného kvašení,
vystal jsi, skalní obře, nad pěnicím se mořem
vysoko k oblakům! Vyneslo tě obrovité vření
síly vše zdolávající, roztrhujíc pouta!

Plameny prorazily vody, divě běsnily uragany, okršek
zemský
se zakymácel a zachvěl hrůzou z tvého titanského
zrodu!

Ale nyní strmíš do výše, obraz úžasu, obří horstvo,
hluboko v poušti moře, osaměle a hrozivě.

Již tisíce let vzdoruje tvá pata nepohnutě bouřným
vlnám;

plující blíží se jen s obavou k skalnému břehu!

Již tisíce let stojí tvůj štít obklopen oblaky,
blesky věnčí čelo, hromy duní okolo hlavy!

Ach, jak trvalá a veliká jest tvorba hrubé přírodní síly!

Jak tak pomíjející a nicotné lidské konání a bytí!

Uprostřed skalních propastí jako hory se kupícího
ostrůvku

leží zelení křovisk obrostlé, útulně kvetoucí údolí.

Jen bublání zřidel ruší široko vládnoucí mlčení;

těsně při skalní stěně zdvihá se osamělý rov;

smutnicí vrby visí okolo hraničníku nejmocnějšího
života —

zde, daleko od světa, dřímá Napoleonův prach.

Před rokem 1834.

August Mahlmann

N A P O L E O N

O Historii

Émile Bégin, *Histoire de Napoléon, de sa famille et de son époque, au point de vue de l'influence des idées napoléoniennes sur le monde.* — Plon, Paříž, 1853.

Edmond de Beauverger, *Des Constitutions de la France et du système politique de l'empereur Napoléon.* — Paříž, Franck, 1853.

Zvláštní věc třeba konstatovati: největší mužové často čekají hrozně dlouho, než jim přijdou historikové jich hodní, — když totiž přijdou, nebo nejčastěji vůbec se jim jich nedostává. Mnozí nemají v Historii než ozvěnu pověsti o svém životě, odráženou davem duchů prostředních; kteří, jako všechny ozvěny, nechápou, co opakují. Po více než tisíce let myšlenek, úsudků, obdivu, k nimž přiměl svět, Karel Veliký nemá ještě historika, který by ho byl pojal zcela celého, v podrobnostech i v úhrnnosti, a by nám ho ukázal opravdově tím, čím byl; Cromwell rovněž ne v Anglii, — Crom-

well, jehož hluboký genius pokoušel pronikavého genia Montesquieuova. Kdyby po těchto bylo třeba hledati jiných příkladů, by se dokázal nepoměr mezi lidmi, kteří dělají Historii, a lidmi, kteří ji píší, úžas by nás jal ze všeho, co by se našlo, a bylo by to snad velmi zajímavé. Pravda, které kde kdo zapomíná, stává se tak dráždivou, jakmile někdo o ni myslil! Ale to jest jisto, že takové zkoumání přímo by přivodilo neomylně k závěrku, že ve skutečnosti jest mnohem méně velikých historiků než velikánů, a že v Historii jako v umění jest mnohem nesnadněji nalézti malíře než model. Podivné poznání na první pohled, ale prosté a plodné! Jest-li velikán čímsi vzácným, jest o vzácnost více, přistupující k první, veliký duch, který ho chápe, který se s ním sdružuje a který ho vysvětluje. Jest v tom co divného, že tak skvělé odměny ve slávě Bůh vždy nepřipojuje?

Nuže, co jest pravdivo o tolika velikánech, co jest pravdivo o Karlu Velikém a Cromwellovi, bude snad pravda dlouho ještě o největším velikánu dob moderních: o Napoleonovi. Kdo ví? on též nebude míti historika. Tisíce per, pod záminkou historie, věnují se službě jeho pověsti, ale nebude míti historika hodného jeho genia, který by ho chápal a ho posoudil; neboť k tomu, by se pochopil a posoudil genius některého člověka, jest ho třeba míti skoro polovinu. A vizte, vskutku! Což tito tisícové per, o nichž

O H i s t o r i i

mluvíme, nepočali již své mravenčí práce na této velké památce? . . . Od třiceti dvou let, co Napoleon sestoupil do hrobu, zajisté! malých historiků nechybělo. To velký prodléval přijít. A stále prodlévá! Ale malí, ti bujeli a se hemžili odevšad . . . A do té míry, že duchové, kteří mají smysl vhodnosti věcí a jejich souladu, jistě často byli omrzeni až k netrpělivosti vši tou spoustou historických slamotrusů, kteří se sobě zdají býti obry, poněvadž vrtají se svou hmyzí činností v popelu kolosa XIX. věku, a plouhají jeho velkolepou historii. Nevyjímáme nikoho z tohoto soudu. *Historie Konsulátu a Říše*, která se nám chtěla dáti jako pomník, nemá do sebe nic z toho, co ustavuje pravé pomníky. Nemá ani velikosti, ani hrdinskosti epopéjí. Jest to dílo žádné obecnými idejemi a všední stylem. Autor v něm oceňuje velmi dobře správce v Napoleonovi, ale nevidí v ní důkladně politika. Ostatně, když není ani obecných ideí, ani stylu, může býti přijat potomstvem — a kýmkoliv — za pravého historika Císařova? . . . Šťastnější jsa s umělci a básníky než s historiky Napoleon inspiroval vznešené stránky a básně. Jeho památka, galvanický Voltův sloup tohoto století, zasáhla v mozku všechny magnetické buňky básníků a umělců, takže vytvořili pod jejím vlivem nejkrásnější a nejmohutnější výtvoř, jaké kdy tam vibrovaly a jež až dosavad byly napsány o jeho osobě. Ale Poesie není Historie. Po člověku vnímaném citem má býti

J. Barbey d' Aurevilly

těž člověk souzený. Neběží již o ideál v přítomnosti skutečnosti, která mluví tak vysoko jako sám Ideál, skutečnosti, kterou by bylo třeba sevřít, stisknouti, by ji bylo možno vyjádřiti, úkol nesnadný, tolik Napoleon jest nesmírný! jehož první příchodí se hned tak nezbude.

Ať jakkoliv, nebude to Emile Bégin, nový historik, který se právě vyvrbil z popelu Napoleonova. Když jsme přečtli jeho dva obrovské svazky, které nejsou než počátkem vypravování, v němž bude pokračovati, nikdy jsme lépe nepochopili vzácnosti pravých historiků v přítomnosti nejzářivější historie, která má býti napsána, a nikdy jsme netrpěli více pohoršlivým rozdílem, který bývá často mezi historikem a rekem. Zajisté! omlouváme snadno všelijaké illuse v člověku, i illusi mládí, i illusi obdivu k bytosti vyšší, která oslňuje až do té míry, že dává věřiti, že jsme hodni psáti její život, a illusi i pířka talentu, jehož první známky vnášejí zmatek do duše, zmatek, jenž nebývá bez půvabu, ačkoliv zítra to jistě bude marnivost; ale které z těchto nevinných illusí jsme zavázáni za tuto historii Emila Bégina? Jest již v titulu této historie cosi pyšného, chvástavého, nafouklého, co zavání jeho historickým Tuffièrestvíčkem za zelena, a co si naladí špatně kritiku v přízeň knihy, oznamující více, než může poskytnouti. Kritika má úctu před věcmi nesnadnými. Má zbožnou uctivost k velkým námětům, — tomuto

O H i s t o r i i .

chlebu siláků intelligence, který kupují ještě více než ten druhý, krvavým potem svého čela. Poněvadž se chtěl měřiti s námětem, který aby zlámal páteř hřmotnějším než on, proč Emile Bégin netituloval prostě svou knihu: *Historie Napoleona a jeho rodiny*, čehož bylo již dosti na přivábení, a proč připojil tak blýskavě s *hlediska vlivu napoleonských ideí na svět?* Jsou slova, která byla napsána péry tak mocnými, že pò těchto pérech jest nebezpečno je psáti. Zůstal na nich spár lví! Není již dovoleno se jich dotýkati. Bégin toho nevyčítal. Neuchoval ani kraptu vkusu v *bombastu* svého titulu, a byl za to potrestán účinkem, jež vzbuzuje zvratnou působivostí tento titul, tak vinné domýšlivosti, když se čtlo dílo, které, naopak, mělo raditi autorovi k všemožné skromnosti.

Vskutku, co duše, talentu, stylu, svého *já* konečně vložil do této veliké historie, zdrcující pro prostřednost? Bylo by možno býti mnohem větším než on a zdáti se ještě malým vedle tohoto nádherného kádru událostí, v němž může držeti tato historická freska o tolika skupinách (život Napoleonův, jeho rodina, jeho doba). Ale, upřímně řečeno, nebylo třeba ani strašného ohromení takového kontrastu, abychom viděli, jak se zmenšuje, rozplývá a mizí. Není to ani spisovatel, ani myslitel. Intellektuálně není to nikdo. Vyjměte to, co cituje ve své knize z *Pamětní knihy Svaté Heleny* a a z *Listů Napoleonových*, nevím, co v ní zůstane, nebo

J. Barbey d' Auvilly

spíše, až příliš to vím . . . Nebýti jeho drzé opovážlivosti, již se dotýká *královny* historií (*Nedotýkejte se Královny!*) kritika by o tom nemluvila. Zahalila by ho do milosrdenství mlčení a vzdálila by se, aniž by s ním dělala hluk. Ale jeho pokus, který bude přenášeti na jeho dílo pohledy, jež přitahuje nezdolně a vždy toto „magnetické“ jméno Napoleon všude, kde si je kdo dovolí napsati, přinese mu také soud, který půjde za tímto pohledem, vyžebnaným pomocí takového jména, a tento soud bude přísný. Ostatně, neběží tu o něho a o knihu více nebo méně špatnou. Běží zde o uchování veliké památky od neuctivostí ješitnosti nebo od výpočtů spekulace. Běží konečně o to, postaviti se jednou pro vždy proti této záplavě spisovatelů, kteří bez povolání talentu a práva inteligence dotýkají se historického námětu, vyhrazeného rukám Mistrů. Věřte tomu! jsou velmi četní. Ale, Bohu díky! to není zákon přírody a naší bídy, že velká zemřelá sláva má své červy, které ztučňuje svým světlem, jako mají své červy mrtvoly, a jest věru čas, pro čest ducha ve Francii, aby kritika konečně se vzepřela a postavila proti všem těmto profanacím!

O Historii

II

V této nouzi o veliké historiky, nejlepší (arciť poměrně), kteří nám nejlépe osvětlují Napoleona, kteří řídí nejlépe na něho svůj osamělý paprsek, svůj světelný hrot, jsou takoví, kteří, jako třeba Edmond de Beauverger nepozorují najednou než jednu tvář této zázračné osobnosti. Usuzujeme-li podle textu jeho knihy, nadepsané: *O zřízení Francie a o politické soustavě císaře Napoleona*, Edmond de Beauverger jest asi publicista a právník. Také nic podivného, že zákonodárce, zakladatel říše, zaujal jeho pohled, když jej vynesl na Císaře, na tuto encyklopedii schopností učiněných člověkem, jemuž by bylo třeba snad tolik historiků a historií, co měl schopností! Kniha o *Zřízeních*, učená, spolehlivá, živě psaná, pařátem spíše než pérem, jest méně pro nás zhuštěným a řízným pojednáním o veřejném právu, než úryvkem této veliké historie, která se nepíše ještě než po úryvcích. Pro nás autor není jen francouzským Blackstonem, — který má vědu, postřeh, poslední důvod toho neb onoho ustanovení politického a civilního zákona, a jenž, v opak Blackstonovi anglickému, stručný a úplný, dosvědčuje takto ducha jazyka, jímž mluví, a ducha zákonodárství, které vykládá, — jest tím více historikem, oč méně na to myslí a oč méně jím chce býti, a právě proto o něm mluvíme. Jest to odrůda historika, který

J. Barbey d' Aurevilly

nás poučuje ku podivu o tom, co bylo nejintimnějším a nejhlubším v politické myšlence Napoleonově.

Neboť na to se skoro zapomnělo. Jen stěží se to postřehovalo. Naše doba, běda! běží tak rychle mezi svými dvěma dcerami, které ji táhnou, Zmatlaností ducha a Nevděčností srdce! Ano! to je jisto, přes ustavičnou zaujatost, již Napoleon uložil všem hlavám naší doby, přece se skoro zapomnělo podstaty myšlenky velikého organisátora, přerušného v polovici svého díla. Poněvadž byl poražen válkou, dříve se jí skvěje, mínění nečinilo z něho již leda někoho, jenž uměl stavět stany. Řeklo by se, že přestal býti zakladatelem společnosti! Nebylo to zneuznáním a opomítnutím nejlepší částkou jeho slávy? Vášně se svým nenávisným slovem „trestu Prozřetelnosti“, básníci se svým příliš ohnušeným slovem „meteor“, svedli mínění s cesty. Představovalo si, že Říše a Císař byli nějakým náhodným zjevem, několik dělových výstřelů, nějakým přechodem jakéhosi kamsi táhnoucího vojska, velikým dobrodružstvím moderních dob, a nic více. Zapomínalo se, že při vyjítí z francouzské Revoluce Napoleon se nespokojil tím, že povznesl autoritu, bez níž žádná vláda není možná, ale že tento přelétavec moci a slávy stvořil celý soubor institucí, a že právě tím není pomíjející, a že naopak zhnětl svůj osud s budoucností Francie? — Jest vskutku v těchto institucích, jež nám Beauverger znova uvádí na paměť, nejrozhodnější odpo-

O H i s t o r i i

věd' těm, kteří říkali tak dlouho, že říše Napoleonova byla čímsi oslňujícím a pomíjejícím, brzy odvanulým kouzlem a zázrakem nejúžasnější individuality. Tuto odpověď, skrytou ve faktech, jež nebyly zpytovány, Beauverger nám podává jasně ve své knize, když nám v ní rozvinuje s tolikerou péčí a s tolikerými podrobnostmi císařská zřízení. Dokazuje v ní až k zřejmosti, a i duchem těchto zřízení, že nebyly nikterak fantasií fenomenálního muže, který se nepovažoval leda za marné trvání nějakého fenomenu, ale že byly spíše výrazem potřeb lidu a nezbytným přizpůsobením jeho minulosti. Uchovati, ač přizpůsobené, vše to, co může býti zachováno z minulosti některého národa, toť snad jediné útočiště, zanechané, by projeví svého genia, velikým politikům starých civilisací. Nalézti pojítka mezi starou Francií monarchickou, rozbitou Revolucí, a Francií moderní, která by byla zemřela, kdyby se byla nestala zase monarchií; vyrvati tuto kořist Revoluci, již nalézal bez ustání u základů svého díla, když je budoval, a jež se mu tolikrát pletla pod ruce, byť sebe mocnější, takový byl podnik Napoleonův. Když padl, myslelo se, že dílo zmetalo. Myslelo se, že bylo marné. Nevědělo se, do čeho se pohroužily kořeny toho, co se považovalo za soustavu jednoho člověka. Ale čas ukázal i nejpovrchnějším a nejslepějším duchům, že zřízení Císařova odpovídala potřebám pochopeným Francií a tomu, co jest u národa méně přechodné a

J. Barbey d' Auvilly

méně pomíjející — jeho nezbytnostem a jeho instink-
tům.

Ještě jednou, takovýto jest dosah a takováto jest
důležitost této knihy. Zasáhla, s tím světlem, které jest
sekerou na věci, do nichž zatne, jeden soudobý před-
sudek. Kdo toho neví? právě proto, poněvadž Napo-
leon byl velikou osobností, upíralo se mu dlouhou
dobu, že by byl osobním ve svém díle. Raději se při-
pouštěla Francie passivní a hnětená rukou jakéhosi u-
mělce vladařství, než živoucí a stavějící se sama ze své
vůle do prostředí, v němž by byla bývala mohla nej-
samovolněji jednati pod sympatickou a pevnou rukou
velikána, který se dohadl jejích přání. Nemohlo-liž toto
falešné pojetí skutečnosti přejíti z mínění do Historie,
a neměla kritika, která střeží jejích průsmyků, upo-
zorniti na dílo, které teď znemožnilo, by takový omyl
do ní vnikl.

Pays, 14. juin 1853.

Přeložil Josef Florian.

TRADICE ROKU 1804

Možnost vpádu do Anglie tunelem pod kanálem La Manche, o které se již tolik mluvilo, mi často připomněla vyprávění Salomona Selbyho.

Měl jsem příležitost býti jedním z jeho posluchačů jednoho večera, když seděl v zejícím koutě u krbu hostinské kuchyně s několika jinými, kteří se tu shromáždili, a já vstoupil, bych se sem uchýlil před deštěm. Vyndal konec dýmky z otvoru mezi zuby, kde obyčejně spočíval, opřel se o výklenek za sebou a usmíval se do ohně. Ten úsměv nebyl ani veselý ani smutný, ani přesně humoristický, ani vůbec zamyšlený. My, kdož jsme jej znali, poznali jsme to ihned: byl to jeho vyprávěcí úsměv. Přerušivše své těkavé poznámky, přiblížili jsme se a on takto začal:

Můj otec, jak asi víte, byl po celý život pastýřem, a žil tam čtyři míle od zálivu, kde jsem se narodil a též žil, než jsem se přestěhoval sem krátce před svou svatbou. Chaloupka, která první mne poznala, stála na vrchu duny blízko moře; nebylo jiného obydlí na délku půldruhé míle; byla vystavěna schválně pro farmského pastýře a nebyla k ničemu jinému. Říkali mi, že je nyní stržena, ale že jest znáti, kde stála, dle

T h o m a s H a r d y

hromádek hlíny a nějakých cihel, které ještě tam leží. Bylo to pusté a smutné místo v zimě, ale v létě dosti pěkné, ačkoli ze zahrady nikdy mnoho nebylo, poněvadž jsme nemohli dobře pečovat o zeleninu a rybízové keře; a kde je mnoho větru, tam se jim nedaří.

Ze všech let mého dětství mi nejjasněji utkvěla léta 1803, 1804 a 1805. To ze dvou důvodů: právě jsem dospěl věku, kdy dětské oči a uši chápají a pamatují si vše kolem sebe, a toho času bylo více si pamatovati, než jsem kdy od té doby zakusil. Byla to, jak vám asi nemusím ani říkat, doba po prvním míru, kdy Napoleon měl v plánu sestoupiti do Anglie. Přešel vysoké Alpy, bojoval v Egyptě, porazil Turky, Rakušany a Prusáky, a teď měl spadeno na nás. Na druhou stranu La Manche, téměř na dosah ruky muže stojícího na anglickém břehu, bylo odevšad sehnáno francouzské vojsko sta šedesáti tisíc mužů a patnácti tisíc koní, a denně se cvičilo. Bonaparte se již po tři roky připravoval; a k převozu těchto vojáků a děl a koní pořídil dva tisíce plochých lodí. Tyto lodi byly malé, ale podivuhodně stavěny. Mnohé z nich byly tak ustrojeny, že na palubě měly malou stáj vždy pro dva koně k zapřažení do kanónů zadních linií. K provádění toho všeho a ještě mnoha jiných věcí shromáždil tu pět až šest tisíc dělníků různých řemesel, tesaře, truhláře, koláře, sedláře, a nevím jaké ještě. Oh, byla to neobyčejná doba!

D r o b n é i r o n i e ž i v o t a

Každého rána přehlížel náš milý přítel své množství vojska na břehu, seřadil je, učil je nalodění s koni a se vším, aby vše šlo bez překážky. Můj otec vedl toho roku stádo ovcí do Sussexu, a když šel po pastýřské cestě přes vysoké duny, viděl zřetelně toto cvičení a výzbroje řad, lesknoucích se v slunci jako stříbro. Strýc Job, šikovatel pěchoty, který to vše dobře znal, mínil a vždy nám opakoval, že Bonaparte má v úmyslu přeplouti s čluny za klidné noci. Bylo nám velkou otázkou, kde ten pán přistane? Mezi lidem bylo domnění, že v Doveru; jiní, kteří věděli, jak by bylo pravdě nepodobno, aby zkušený vojevůdce chtěl přistáti právě tam, kde byl očekáván, prohlašovali, že to bude buď na východě po Temži, nebo západně na některém příhodném místě, nejspíše v jednom z malých zálivů u ostrova Portlandu mezi Beal a St. Alban — a zvláště ze tří čtvrtin uzavřený záliv, skrytý lidskému pohledu, jako schválně utvořený, na jehož pobřeží jsme bydlili, a který jsem mnohokrát za temných nocí obešel za svého dětství s dvěma nádobami kořalky přes rameno. Mnozí slyšeli, že část francouzského loďstva objede celé Skotsko a přistane s druhé strany Kanálu u vhodného přístavu. V každém případě bylo o tom mnoho pochybnosti; a není divu, neboť budoucnost ukázala, že sám Bonaparte se nemohl rozhodnouti o této veliké a důležité otázce, kde přistáti. Jeho nejistota o tom pocházela z toho, že se nemohl dovědět, kde a jak

T h o m a s H a r d y

ho očekávají naše vojska a jeho znalost vhodných míst, kde by ploché lodi mohly klidně přistáti, a převezené vojsko se seřaditi, byla krajně nejasná. Tyto ploché lodi nepotřebovaly přístavu k vylodění lidského nákladu, ale dobrého pobřežního svahu v ústraní a s pěknou širokou cestou k Londýnu. Jak tato otázka zaměstnávala toho velkého korsického tyrana (tak jsme jej nazývali), s jakou námahou ji řešil a hlavně, jak mnoho se odvážil jisté noci, když se o to pokusil, věděl jen tu a tam někdo, a jistě ne ti, kteří dělají noviny a píší knihy, jinak by nad mým vyprávěním nepotřásali tak hlavou ti, kteří věří pouze tomu, co vidí vytištěného.

Stáda, která hlídal můj otec, se pásla roztroušeně po dunách u našeho domu, odkud jste mohli přehlédnouti moře a zátoku na všechny strany na míli daleko. V zimě a brzy z jara trávil otec mnohé noci bděním a opatrováním bahnic. Často šel záhy spat a vstával ve dvanáct nebo v jednu; a jindy zase naopak byl vzhůru do dvanácti nebo jedné a pak šel spat. Když jsem byl větší, pomáhal jsem mu hlavně tím, že jsem dával pozor na ovce, zatím co on šel si domů odpočinout. To jsem konal právě jednoho měsíce roku čtvrtého nebo pátého. Nemohu přesně určit, kterého, ale bylo to dlouho před tím, než jsem zanechal pastýřského zaměstnání a dal se do učení obchodního. Tehdy jsem byl každé noci se stádem asi půl míle nebo snad něco dále do naší chaloupky, bez jediného živého

D r o b n é i r o n i e ž i v o t a

tvora mimo ovce a jehňata. Zda jsem se bál? Ne; tehdy jsem se nebál nikdy proto, že jsem byl sám, protože jsem vyrostl na místě tak všeho vzdáleném, že jsem se méně bál v noci bez lidí než při spatření někoho. Jakmile jsem spatřil kohosi za nastávající noci na opuštěném místě, dostal jsem hrozný strach.

Jednoho dne toho měsíce byli jsme překvapeni návštěvou strýce Joba, šikovatele šedesáté šesté pěchoty, který tehdy bojoval v dunách nad pobřežím krále Jiřího, několik milí na západ odtud. Strýc Job došel na sklonku dne a odešel s otcem do dun za stádem na hodinu nebo dvě. Pak se vrátil, vypil kapku kořalky z nádoby, kterou nám podloutníci naplňovali, aby si uložili své likéry, když dělali výpravu, nebo by je ukryli, když bylo nebezpečí. Pak se natáhl venku na lavici k spánku. Šel jsem spat; v jednu hodinu přišel otec domů, a když mne vzbudil, bych jej vystřídal podle obyčeje, šel spat. Vycházeje z domu minul jsem strýce Joba na lavici. Otevřel oči, a když jsem mu řekl, kam jdu, odpověděl, že jest to hanba, aby takový hoch jako já, šel tam zcela sám; a uchopiv hůl a opasek vyšel se mnou, nabrav si kořalky ze sudu do malé, ploché lahvičky, která stála v rohu skříně.

Brzy jsme došli ke stádu, uviděli, že vše jest v pořádku, a abychom se zahřáli, zalezli jsme do hromady slámy v boudě, kterou jsme postavili na ochranu před větrem, byl-li jaký. Ale této noci bylo bezvětří. Byla

to jedna z těch neklidnějších nocí, kdy, stojíte-li na vysokých vrcholech kdekoli dvě neb tři míle daleko od moře, můžete slyšeti stoupání a klesání příboje na pobřeží, který přichází a oddaluje se každou chvíli, jako jakési hluboké oddychování spícího světa. Nad rovinou bylo trochu mlhy, ale na pahorcích, kde jsme leželi, byl jasný vzduch, a ubývající měsíc rozestíral ještě dosti jasu na trávu a rozházenou slámu.

Když jsme tak leželi, bavil mne strýc Job vypravováním podivuhodných povídek z války, kde sloužil, a o ranách, které utržil. Již se bil s Francouzi v Nizozemí a doufal, že se s nimi opět utká. Jeho povídání trvalo tak dlouho, že jsem si nakonec nebyl jist, nebyl-li jsem sám vojákem, a neviděl-li jsem ty bitvy, o nichž mluvil. Jeho zázračné příběhy tak rozrušily mou mysl, že když jsem usnul, snil jsem o bitvách, dýmu, prchajících vojácích a o všemožných hrdinských skutcích, o jakých mi vyprávěl.

Jak dlouho trvala má dřímota, nemohu vám říci. Ale probudil mne tichý šramot přehlušivší praskající slámu pod nohama ovcí, bečení jehňat a zvonění beranova zvonku. Strýc Job byl stále vedle mne, ale i on usnul. Vyhlédl jsem ze slámy, abych se podíval, co mne probudilo. Dva muži v kápích, třírohých kloboucích a s meči stáli asi dvacet yardů od naší skrýše.

Napíal jsem sluch, abych slyšel, co mluví, ale ačkoli jsem slyšel každé slovo, nerozuměl jsem ničemu.

D r o b n é i r o n i e ž i v o t a

Mluvili cizí řečí — francouzskou, jak jsem se pak dověděl. Ale i když jsem nerozuměl smyslu slov, byl jsem dosti obratným hochem, bych uhodl, co dělali ti lidé. V měsíčním svitu jsem viděl jednoho z nich držeti svitek papíru v ruce a mluvit co chvíli živě se svým druhem a ukazovali na pravo i na levo druhou rukou místa na pobřeží. Nebylo pochyby, že vysvětloval druhému muži tvar a obrys břehu. Co následovalo, ještě lépe mi vysvětlilo, oč jde.

Po celou tu dobu jsem neprobudil strýce Joba ale nyní jsem se polekal, že nás přepadnou, protože strýc dýchal zhluboka nosem. Přiklonil jsem se k jeho uchu a zašeptal: „Strýče Jobe.“ „Co jest hochu?“ pravil, jakoby byl vůbec nespal. „Pst,“ pravím. „Dva francouzští jenerálové!“ „Francouzští?“ praví.

„Ano,“ na to já. „Hledají, kde přistáti s vojskem.“ Ukázal jsem mu je, ale nemohl jsem více říci, protože oba Francouzi se v té chvíli přiblížili k místu, kde jsme leželi. Když byli asi osm neb deset yardů od nás, sklonil se důstojník se svítkem v ruce nad rákosím, rozvinul papír a roztáhl jej. Pak náhle spustil na papír světlo temné lucerny a viděli jsme, že je to mapa.

„Co prohlížejí?“ šeptal jsem strýci Jobovi.

„Mapu Kanálu,“ odpověděl mi šikovatel, který se v tom znal.

Druhý francouzský důstojník se také naklonil, a dlouho se radili nad mapou, ukazující rozličné body

T h o m a s H a r d y

na papíře, a pak místa tu a tam na pobřeží pod námi. Zpozoroval jsem, že jeden důstojník se choval velmi úctyplně k druhému, který vyhlížel jako jeho vysoký představený; podřízený mu dával titul, jehož významu jsem neznal. Naproti tomu ten hlavní se choval důvěrně k příteli a několikrát mu poklepal na rameno.

Strýc Job pozoroval tak jako já, ale protože mapa byla lucernou osvětlena, byly jejich tváře stále ve stínu. Ale když se vztyčili od mapy, vytryskl paprsek z lucerny a osvítil jasně taky jednoho z nich. Jakmile se to stalo, strýc Job zasupěl a klesl jakoby ochromen.

„Co je, co je, strýče Jobe?“ pravím.

„O dobrý Bože!“ volá pod slamou.

„Co?“ ptám se.

„Boney!“ zachroptěl.

„Kdo?“ pravím.

„Bonaparte,“ odpovídá. „Korsický lidožrout. Oh, kdybych měl jen svou novou pušku, jak by zemřel ten člověk! Ale nemám své nové pušky, a proto musí tento muž žít. Tedy lehni, je-li ti život milý!“

Lehl jsem si, jak si můžete myslit. Ale nemohl jsem nepokukovati. A tu jsem také poznal, ačkoli jsem byl hoch, že to je Bonapartova tvář. Nepoznati Boneye? Myslím, že jsem poznal Boneye. Byl bych jej poznal při polovici světla té lucerny. Ne jednou, ale stokrát jsem viděl jeho obraz. Byla to jeho kulatá hlava, krátký krk, jeho plné a zažloutlé tváře a brada, ustaraná tvář

D r o b n é i r o n i e ž i v o t a

a velké lesklé oči. Smekl klobouk, aby se osvěžil, a bylo viděti sčesané vlasy uprostřed čela, jako na všech jeho podobiznách. Při pohybu se mu plášť poněkud rozevřel a uviděl jsem okamžik bílé výložky kabátu a jednu epaulettu.

Ale to vše netrvalo dlouho. V minutě stočil s jenerálem mapu, zhasil lucernu a obrátil se k odchodu po břehu.

Pak přišel strýc Job trochu k sobě. „Plížil se tu za noci, aby viděl, jak převéztí své mužstvo,“ pravil. „Podobných chladnokrevných očí již neuzříme! Synovče, musím teď jednati, a okamžitě, nebo je Anglie ztracena!“

Když přešli kraj duny, vylezli jsme a šli jsme se kousek za nimi podívat. Na půl cesty je dohonili dva jiní, a v šesti neb sedmi minutách došli na břeh. Pak v bledém svitu měsíce, který osvětloval záliv, vyplula loď za skálou, a do té naskákali; hned se vzdálila a za několik minut zmizela za dvěma skalisky, jež každý zná, na kraji zálivu. Vylezli jsme opět tam, odkud jsme přišli, a spatřil jsem o něco dále velkou loď, ač ne nijak nákladnou. Malá loď se přiblížila, byla asi připevněna k zádi, neboť velká loď se vzdálila a neviděli jsme již ničeho.

Strýc Job zpravil o tom své důstojníky, jakmile se vrátil do pole; ale co o tom myslili, nikdy jsem se nedověděl — ani on ne. Boneyovo vojsko nepřišlo nikdy;

T h o m a s H a r d y

a to bylo dobře pro mne; neboť právě v zátoce pod mým rodným domem chtěli přistáti, jak dokazovala tato tajná návštěva. My pobřežní obyvatelé bychom byli všichni rozsekáni a já bych tu dnes večer nebyl a nepovídal vám této povídky.

My, kdož jsme poslouchali té noci starého Selbyho, navštěvujeme často jeho skromný hrob po deseti letech. Díky tomuto nevěřícímu století jeho historka se nevyprávěla příliš často. Ale může-li něco mimo přímé svědectví jeho vlastních očí přesvědčiti posluchače, že Bonaparte sám osobně prozkoumával tyto břehy, aby našel vhodný přístav, tedy jest to jistě způsob Salomona Selbyho, jakým vypravoval příhodu, jež se mu stala v dunách.

Vánoce 1882.

Z angličtiny přeložila Stanislava Jilovská.

S L O V A N A P O L E O N O V A

z 10. listopadu (19 brumaire) 1799.

Na náměstí Svornosti, v 7 hodin ráno. — Zítří budeme ležeti v Luxemburku nebo skončíme tady.

Ve 2 hodiny. Saint-Cloud. — Víno jest načato, třeba je pít. Augereau, vzpomeň si na Arcolu!

V Radě Starších. — Občané, zástupcové lidu, okolnosti, v nichž se nalézáte, nejsou obyčejny: jste na vulkáně. Dovolte mi k vám promluvit s upřímností vojáka.

Včera trávil jsem klidně v Paříži, když jste mne povolali a ohlásili dekret postupu a pověřili jste mne, bych se hned uvázal ve vykonávání své nové hodnosti. Ihned jsem shromáždil své druhy, letěli jsme vám na pomoc. Nuže! dnes napájejí mne již potupami. Mluví o Cesarovi, mluví o Cromwellovi, mluví o vládě vojenské. Kdybych byl ji býval chtěl, byl bych přiběhl pomáhat Národnímu zastoupení?

Republika nemá již vlády. Rada Pěti Set jest rozdělena; nezbývá než Rada Starších. Právě od ní mám

svou plnou moc; ať mluví: jsem tady, abych konal. Zachraňme svobodu! Zachraňme rovnost!

(*Čísi hlas: A Konstituce?*)

Konstituce! sami jste ji zničili. Znásilnili jste ji 18. fructidoru: znásilnili jste ji 22. florealu; znásilnili jste ji 30. prairialu. Nikdo už jí nectí. Řeknu vše. Od svého návratu nepřestal jsem býti obklíčen pletichami. Všechny strany se kolem mne tlačily. A lidé, kteří říkají o sobě nestoudně, že jsou *jedinými vlastenci*, přicházeli mi namlouvat, že jest třeba odkliditi Konstituci.

(*Hlasy. Jmenujte! Jmenujte!*) Přímost vojenská. (Hluk a různé pobíhání)... tajné pobuřování... vítězství... znásilněná ústava, Cesar, Cromwell... tyran... jen to mám vám říci... Svoboda! rovnost! Zapomínáte Konstituce... pokrytci... pleticháři... Nejsm tím již... vše řeknu... zřeknu se moci ihned, jakmile nebezpečí, jež hrozí Republice, pomine. Jsem provázen Bohem zdaru!

(*Bourrienne. Vyjděte, generále, nevíte již, co mluvíte.*)

Kdo mne miluje, za mnou!

A vy, stateční granátníci, kdyby některý řečník se odvážil pronésti proti vašemu generálovi slova *Hors la loi* (mimo zákon), ať hrom války hned ho zabije.

Vycházeje od Starších. — Namluvil jsem tedy mnoho hlupot? (Nebylo to tak zlé, generále.) Raději

mluvím k vojákům než k advokátům. Tito taškáři mi pletou řeč. Ještě jsem se neobrazil ve shromážděních. To přijde.

Ve 3 hodiny odpoledne. — Přicházím do Rady Pěti Set, sám, beze zbraní. Dýky poslanců ihned letěly z pochví proti jejich osvoboditeli. Dvacet vrahů se vrhá na mne.

(Dolů s tyranem! Diktátor! Mimo právo!)

V půl páté! — Do zbraní! Koně!

Vojáci, mohu vám důvěřovati?

Přivedu je k rozumu.

Murat: Granátníci, vpřed! Ať žije Republika!

Ať žije Bonaparte!)

V 11 hodin večer. — Nechtěl jsem býti člověkem žádné strany. Ideje konservativní, ochranné, důstojné svobodného muže, nastoupily opět ve svá práva.

(Prohlášení.) — Při svém návratu do Paříže našel jsem rozdělení ve všech hlavách, sjednocenost jen v tom poznání, že Konstituce byla napolo zničena a nemohla zachrániti svobody.

Všechny strany přišly ke mně, mně svěřily svoje úmysly, odhalily svá tajemství a žádaly mne o pomoc: odmítl jsem býti příslušníkem některé strany.

Povolala mne Rada Starších; odpověděl jsem na její vyzvání. Považoval jsem za povinnost k svým spoluobčanům, k vojákům hynoucím v našich armádách, k národní slávě, dobyté za cenu jejich krve, přijati velitelství.

Národní Shromáždění sešlo se v Saint-Cloudu; vojenské hlídky střežily bezpečnosti z venku; ale vražedníci uvnitř rozšířili postrach. Mnozí poslanci z Rady Pěti Set, ozbrojení dýkami a střelnou zbraní, uvedli v oběh hrozby smrti. Vnáším své rozhořčení a svou bolest do Rady Starších. Žádám jí, by zajistila své šlechetné úmysly; sjednotili se na mne novým dosvědčením své pevné vůle.

Představuju se Radě Pěti Set, sám, beze zbraní s hlavou odkrytou. Dýky, jež ohrožovaly poslance, byly namířeny ihned na jejich osvoboditele; dvacet vražedníků se vrhá na mne a hledají má prsa. Granátníci zákonodárného sboru, jež jsem nechal za dveřmi sálu, přibíhají a vkládají se mezi vrahy a mne. Odnášejí mne. V témže okamžiku křiky *vně zákona* ozývají se proti obhájci zákona. Tlačí se kolem presidenta (Luciena Bonaparta), utrhují se na něho se zbraněmi v rukou; poroučejí mu, by volal *vně zákona*, donáší se mi to; dávám rozkaz, by byl vyrván jejich zuřivosti a šest granátníků sboru zákonodárného se ho ujímá. Hned potom granátníci sboru zákonodárného vstupují vojenským útočným krokem do sálu a vyklizují jej. Buřiči, zbabělci se rozptylují a vzdalují.

Francouzi, poznáte bez pochyby po tomto chování horlivost vojáka svobody, občana oddaného Republice.

z 30. července 1800.

Nuže, Junote, byl's tedy dosti hloupý, že jsi se dal chytiti těmi... Angličany! Co chceš dělati? Chceš sloužit? Chceš, abych tě poslal k armádě na Rýn? O deset let bys měl sestárnouti.

Síla nějaké armády jako mnohost pohybů v mechanice odhaduje se množstvím (hmoty) znásobeným rychlostí.

Bitva jest úkon dramatický, který má svůj počátek, svůj střed a svůj konec.

Osud bitvy jest výsledkem jednoho okamžiku, jedné myšlenky. Když chcete svésti bitvu, shromážděte všechny svoje síly, žádné nezanedbejte, batajon často rozhoduje o dni.

Jest třeba ve válce těžiti ze všech okolností, neboť štěstěna jest žena: uklouzne-li vám dnes, nečekejte, že ji zítra zase najdete.

Nic není ve válce, čeho bych si sám nemohl poříditi. Kdyby nebylo nikoho, kdo by dělal prach do děl, umím jej vyrobiti; lafety umím zhotoviti. Bylo-li by třeba líti děla, dám je líti; kdyby bylo třeba naučiti se podrobnostem manevrů, naučím se jim.

Přítomnost generálova jest nevyhnutelna: toť hlava, toť všechno armády: nepodrobilo Gallii římské vojsko, ale Cesar; netřáslo se republikánské vojsko u bran Říma před vojskem karthaginským, ale před Hanniba-

lem; nebylo až na Indu vojsko makedonské, ale Alexandr; nezanesla armáda francouzská válku na Weseru a na Inn, ale Turenne; nehájila sedm let Pruska proti třem největším mocnostem evropským armáda pruská, ale Bedřich Veliký.

Spojení sil, činnost, činnost a pevné rozhodnutí zahynouti se slávou; to jsou tři veliké principy válečného umění, které mi vždy učinily štěstěnu příznivou ve všech mých operacích. Smrt není nic; ale žítí poražen a beze slávy, toť denně zmírati.

Ano, jsem voják, a to proto, poněvadž tohoto zvláštního daru dostalo se mi při narození; jest to moje bytí, jest to můj návyk. Všude, kde jsem byl, rozkazoval jsem. Rozkazoval jsem ve dvacíti třech letech při obležení Toulonu; velel jsem v Paříži ve vendémiairu¹; nadchl jsem vojáky v Itálii, sotva jsem se jim představil: narodil jsem se pro to...

z e 4. z á ř í 1 8 1 5.

Vendémiaire, ba ani Montenotte nezpůsobily ještě, bych o sobě uvěřil, že jsem vyšším člověkem; až po Lodi přišlo mi na mysl, že bych se mohl konec konců

¹ První měsíc republikánského kalendáře (22. září až 21. října).

státi rozhodčím činitelem na naší politické scéně. Tehdy se zrodila první jiskra vysoké ctižádosti.

z e 6. z á ř í 1 8 1 5 .

Vrátil jsem se z výpravy do Italie, nemaje vlastních peněz ani tři sta tisíc franků; byl bych býval snadno mohl přinést si deset nebo dvanáct milionů, a ty mohly býti dobře mými; nikdy jsem nevydával počet, nikdo nikdy mne o to nežádal. Očekával jsem, že se mi při návratu dostane nějaké velké národní odměny: ale Direktorium věc tu odložilo.

Měl jsem zálibu v zakládání a ne v majetku. Mým majetkem byla moje sláva: Simplon pro lid; Louvre pro cizince: to mi bylo více majetkem než moje vlastní statky. Kupoval jsem diamanty na korunu; opravoval jsem panovnické paláce, naplnil jsem je nábytkem a často jsem se zamýšlel nad útratami Josephiny v jejích sklenících nebo v její galerii, že jsou opravdovými překážkami pro mou Botanickou Zahradu nebo pro mé Pařížské Museum.

ze 14. září 1815.

Neuchvátil jsem koruny, zdvihl jsem ji ze struhy ;
národ ji vstavil na mou hlavu: nechť se ctí jeho činy!

ze 16. listopadu 1815.

Neznáte lidí, nelze jich snadno uchopiti, když chceme býti spravedliví. A oni sami znají se, vysvětlují se sami sobě? Většina těch, kteří mne opustili, nikdy by byli nepodezřívali vlastního odpadlictví, kdyby mi dále štěstí přálo. A pak, byl jsem spíše opuštěn než zrazen; bylo více slabosti kolem mne než proradnosti. Jest to zapření svatého Petra; lítost a slzy snad jsou již za dveřmi. Vedle toho, kdo v historii měl více stoupců a přátel? Kdo byl oblíbenější a více milován? Kdo tedy zanechal vroucnější a živější lítosti? Vizte Francii odtud s této skály, není-li člověk pokoušen říci, že tam ještě panuju?

Pierre Mille:
SVATÁ HELENA

Dověděl jsem se právě, jako ostatně celý svět, že Anglie z ekonomických důvodů, a protože vojenská posádka stala se tam již od mnoha let zbytečným přepychem, odvolala vojsko, jež měla na Svaté Heleně. Ostrov se již odlidňoval: ty tři neb čtyři tisíce obyvatel, jež ho dosud neopustily, udržovaly se tam jen z příjmů, kterých jim poskytovalo vojsko, většina se jich vystěhuje, potom zapomenou lodi cestu a Svatá Helena nebude leč zeměpisným jménem. Bude se o ní věděti jenom to, že byla velikou hrobkou, z níž odešla mrtvola dřív než její hlídači.

R. 1898 přivedla mne náhoda poněkud tuláckého cestování až na ostrov, na němž zemřel Napoleon. Uveřejnil jsem tehdy něco poznámek v časopisech; nemám však odvahy vyhledati je v hrozné spoustě papíru, jakou jsou úplné ročníky takových deníků. Pokusím se raději o vypsání obrazů, jak se vynořují v mé paměti. Některé se přímo vnucují v barvách tak živých a v obrysech tak jasných, že se mně zdá, že jsem jich tak dobře *neviděl*, když jsem se na ně díval ve skutečnosti, a že jsem měl tehdy závoj na očích; jiné jsou opět téměř rozmazány, nezřetelny,

rozptýleny jako zrána mlhy na řece. Vzpomínání bývá často skoro totéž co snění: chápete, že to, co se zmocnilo vaší duše, jest zcela nepatrná věc, jež se teď sama opět vybarvuje zvětšená, snad i přetvořená a vrhající takový stín, že vše ostatní se za ní ztrácí.

Na Svatou Helenu jest možno dostat se jenom průlomem zdi. Průlomem jest Jamestownovo údolí, zdí břeh okolo celého ostrova. Jest vysoký 400 m a ani koza by naň nevylezla. Jest složen z basaltu a lávy, ze sopečných popelů, ztvrdlých a pokrytých mechem, černý jako díra, jako studna, jako temná světnice, přece však tu a tam s červenými, šedými a žlutavými skvrnami. Třebaže byl lodím nepřístupný, postavili Angličané do všech jeho výstupků, do všech průlomů a jeskyň bronzová děla, aby hlídala zajatce; a aby střežili moře, odkud by mu snad mohla přijíti pomoc, vystupovali na vrcholek skal po hrozném schodišti, rovném jako žebř s tisícem stupňů. To jest podstavec, na který postavili poraženého. Vítězové a také sotva zrozené národy, jež ovládali v Africe, byli tím ohromeni jako záhadou, v níž pro ně není místa a jež jest větší než oni sami. Oliva Schreinerová, dcera kapských Afrikandrů, napsala stránku, kterou umím nazpaměť:

„On vládl a lidstvo bledlo strachem. Povstalo celé proti němu, aby ho porazilo, a on byl sám a byl sražen. Národy cenily zuby jako divoké kočky na veli-

kého psa — jako zbabělé kočky! Poslali ho na ostrov v moři, pustý ostrov, a připoutali ho ke skále. Byl sám a proti němu všechny národy, a to jest sláva! Byl sám na pustém ostrově a v dlouhých nocích nespál a přemýšlel o tom, co vykonal v minulých dnech a co by ještě vykonal, kdyby ho pustili. Ve dne pozoroval hladinu: tehdy se mu zdávalo, že celé moře okolo něho jest studeným řetězem, ovinutým okolo jeho těla, aby je zničil . . . Nikdy se již nezbavil okovů . . .“

V jednom se Oliva Schreinerová mýlí: od Longwoods old house, kde byl vězněn, není vidět moře; není vidět nic! Lze je však vidět téměř po celou cestu, kterou chodíval. Šel jsem po ní. Nezměnila se. Nikomu nepřišlo dotknout se něčeho od té doby, kdy zemřel: jsou to úzké serpentiny mezi divokými kaktusy a ostnatými kaktusy; a křeménky jsou oblé a plné alveol, spečené žárem země, podobajíce se trůskám vysokých pecí. Stoupá se ještě dlouho, srázu přibývá, rostou již jen jakési nízké vrbky. Obrátíte-li se, zaplaví celý obzor jiná šířka, moře stoupající jako okraj kádě až do výše očí, stále se rozšiřující, objeví se, jak skutečně jest: nesmírné, nezdolatelné, bezmezné okolo maličkého ostrova. Občas tříští toto moře, neznající své síly, jedinou vlnou velryby o skaliska. Jejich kostry, rozbité domorodci, se rozpadávají; zůstávají z nich jenom veliké, bílé kosti, poloroztříštěné, podobné slonovině; prodávají je

cizincům zároveň s obrázky ztroskotavšího Napoleona.

... Dřevěná přepážka, zakrslá křoviska, louka; a v pozadí maličký domeček přízemní, s podkrovní světničkou. Okenice jsou natřeny zeleně; v oknech jsou rozbitá skla: tam jest to! A nic, nic není v tomto domku vyjma lože, na kterém zemřel, a jeho poprsí. Ostatní jsem zapomněl. Malé pokojíčky, holá bída. Venku je zahrádka jako pro panenky a dvůr u koudelny, dvůr, na němž se jednou objevil zcela nahý, zřejmě směšný, chvěje se vztekem, protože jeden posel Hudsona Lova přišel stopovatí ho až do koupelny. To jsou ty maličkosti v agonii, které ji činí děsnou... Dnes špatný, barevný papír, kterým dal Ludvík Filip pokrýti stěny a který měl napodobovati kresby primitivních perských čalounů, se po kusech odlepuje. Tupá a studená ošklivost jest v tomto stánku smrti. Krajina zůstala pustou. Nějaký držitel v naději na malý příjem se pokusil nasaditi několik stromů, roztroušeně na rovině; nahrazují teď ty, jež zasadil veliký muž a jež byly později, také pro peníze, vyřaty. Ale silný passátní víchr, neustálý vítr od moře zkřivil jejich větve a kmeny k zemi; stojí, ztrnulé ve věčně zoufalý postoj, bičované silným a smutným víchrem, ubohé smuteční stromy, opravdu bolestné, výmluvné a trpící, mnohem dojemnější než černé a rovné cypřiše, stojící nad hrobkou.

Bídna okrasa, ta u hrobky! Zastrčena na konci ma-

lého údolíčka, chráněna před divokým větrem, náhrobní kámen je přece trochu ve stínu. To však jest taková maličkost při tak veliké památce! Kdybych se setkal s touto deskou a těmito cypřiši na nějakém venkovském hřbitově, myslím, že bych se ani nezastavil. Ticho jest však velkolepé. Jest slyšet jenom šelest pohybujících se lístků, padajících snítek; nic neplatí, že ho odvezli, mrtvého, který tu byl pohřben: vzali jen kostru, mumii, roztrhanou uniformu; zde však se vrátilo jeho tělo k beztvaré látce: zde nechal morek svých kostí a ulomená větévka jako by obsahovala něco z něho.

Jest pusto u toho opuštěného kamene. Provázející vás starci říkají: „Vyšší francouzský důstojník bydlí v Longwoodu.“ Už hodně dávno jest tomu, co odešel vyšší důstojník; byl vystřídán prostým hlídačem, který také již zemřel, zanechav po sobě sedm neb osm dcer, které již znají jenom anglicky a odejdou patrně s posádkou. Brzo nezůstane téměř nic evropského na tomto ostrově, kam přišel skončiti člověk, který učinil nejvíce, aby dal Evropě — třebaže ne právě ve prospěch Francie — její nynější politickou sestavu. Jádrem obyvatelstva jest nepravidelná směs bělochů, černochoů a Číňanů; a přece, kdo ví, není-li v žilách některých členů této rasy několik kapek napoleonské krve? Co se s nimi stane? Vráti se k barbarství? Zapomenou, opuštěni téměř svými pány, i angličtinu, vynaleznou nezná-

mou a novou řeč, v níž i Napoleonovo jméno bude znetvořeno tak, jako jeho legenda?

Vše na tomto ostrově má zvláštní vzhled. I zvířata a rostlinstvo vyvíjejí se v nové druhy. Vítr jest tu tak silný, že mnoho okřídleného hmyzu může se tu množit jen, zakrní-li mu křídla. Ti, kterým nezakrní, bývají odváti do nekonečného moře a hynou bez potomstva. A to jest snad, myslím-li na to, nejpodivnější věci, nejtajemnějším činem osudu: že orel zpřerážených křídel padl jednoho dne na ostrov, kde ani komáři svých křídel neudrží . . .

Přeložil Jaroslav Zaorálek.

T o u n y - L é r y s

C E S T A

Jiřimu Gaudionu.

I

Když podáváme ruku člověku, odchází se
z toho útulku tichého, v němž duše si odpočívá...

Vstupujeme na cestu, na níž se zastavíme
neznámo kde. Neznámo kdy? Z jaké příčiny?
Opouštíme svůj klid, svůj pokoj, své obyčeje...

— Jest, ó příteli, jakási podobnost
mezi rukama člověka a cestami země:
Každá jest cestou, která k srdci vede.

A tak bere se ruka jako se nastupuje cesta:

Jíti! Není-li, příteli, náš celý život chůzí?

Jíti!... Ubíratí se z věku do věku nejprve,
a potom od břehu k břehu, a pak od přístavu k přístavu;
od nevědomé Jistoty k učené Pochybnosti,
ubíratí se od narození do smrti...

II

Oh! Dnešního deštivého rána a cesty klouzavé
vzpomínáte?... Zatím co auto soukalo se
po úbočí, opatrně zatáčelo se v ohybu,

pohlíželi jsme na Rocamadour, který se týčil
na nebi šedivém jako nějaká stará rytina ...
Odjížděli jsme: Neznámo volalo naše žádosti ...
A tak, ó příteli, myslel jsem, třeba odjít;
hle den, potom ještě den, — vidění,
záblesk v našem životě, — a odcházíme ...
Hle proud a potom město ... a ještě
co jsme viděli, co není tam již? ... Co uvidíme?
Jsme to opravdu my, přicházející, odcházející? ... Jste to vy,
jsem to já, kteří včera jsme sestupovali po této stráni,
a kteří, dnešního jitra, od rozednění, zavřevše dvěře
domu, v němž jsme jeden večer spali,
chvátajíce, sotva jsme přišli, odcházíme,
brázdíme ve smyslu opačném horu?
Jsme to my? ... Jaké bláznovství nás pudí na cestu?
Dnes v noci seděli jsme vedle sebe;
vlažnost linula se ze slínů dřímavých
na dně údolí, a povídali jsme si spolu:
Ah! Ať jakkoliv se jmenuje hvězda, která se chvěje
na nebi, právě nad našimi čely k sobě přikloněnými,
záleží nám na tom? ... Tady zůstáváme pány.
Přijímáme od okamžiku, co se líbí našemu bytí;
od noci stín, — od hvězdy jasnost!
... Jsme to my? ... tato noc jest tak vzdálená? ...
Hle, v dešti ranním nejistý
na skále Gramatské sotva vidíme
stín tam toho kostela a onu vesničku,
— schoulenou, takové stádo v cípu pastvíska

pod záštitou pastýře pozorného a velmi mírného.
Odjíždíme... Amadour odpočívá v kameni;
Ruce házejí květy a hlasy modlitby
na jeho tělo spící... a jeho jméno libé
spojuje Černou Paní s Ním v hloubce srdcí...
Ale my odjíždíme... Zanecháváme tu... Co nám záleží
na hodince noci, poněvadž noc jest mrtva,
a zrodí-li se zítra u Saint-Amadouru
očí panen jasnost čisté lásky?...

.

Bude tomu tak se vším; Život a Cesta
jsou totéž... A hodina jest vesnicí,
kterou projíždíme a z níž uchováváme vzpomínku...
Zastavujeme se, — a sotva zastavíme, třeba zas odjížděti;
přicházíme, odcházíme a stárneme, viděli jsme mnoho věcí:
Některých cílů, víme, jaké byly příčiny,
ale příčina jest velmi vzdálená, — a cíl tu jest:
Vidíme jej, jdeme mimo... a on též
není již, příteli, než novou příčinou
nového cíle...

Celý život: cesta a zase cesta...

Mládí, jinošství a stáří: obličej...
Ah! Krajina, kterou projíždíme a na niž si vzpomínáme
ve snu takovém, jakým jest toto průzračné jitro!
... Vy a já, příteli, jsme krajiny;
naše radost, — tento paprsek sluneční, — osvětluje
naše čela, jako bílou vísku na vrchu,

a naše čelo promítá odlesk jasnosti;
— Ale vy a já jsme různí obličejí,
a vás znáti, bylo by ještě o sobě nevědětí...

III

A tak tedy: jako v každém z nás jest v každém člověku krajina nová a třeba ji prozkoumati.
Když bývá nám ruka podávána, když v naše oko se klade pohled, ač ústa zůstávají zavřena,
cítíme, že v srdci hlas promluvil...

A tak když náhodou naši dlouhé cesty zastavíme auto v úvalu lesa,
na břehu proudu, v městě nebo vesnici,
— ať šťastná, ať nešťastná, — krajina vystupuje ve svém hlasu němém, v hlasu duše:
Její pohoda nás uchvacuje a její bolest dožaduje se lásky netušené, kterou jsme k ní chovali...

Ah! Zůstatí nebo odjeti!... Co záleží na cestě?...
Každý člověk, vy i já, jsme krajiny;
Každá minuta, příteli, jest nová krajina...

Přeložil J. F.

Kresba + Jaroslava Libry

P R O L O G

Neboť nemáme zde Města trvalého, ale budoucího hledáme.

SVATÝ PAVEL, Žid. XIII, 14.

I

Moře, jehož slunce a hromy chmurné
válely se Věčností tragickou na našich čelech,
nevydala těžkých tajemství svého hlubokého dna;
a Ducha, který křižoval v nádherách po vodách bez mezí
naš duch neviděl v smutku obzorů
Alfa i Omega Stvoření!...

O počáteční Theofanie!...

A paměti Nepamětna,
z něhož naše božské nostalgie
uchovaly zrcadlo slávy
— zrcadlo slávy neviditelné v našich nocích, —
které nám mluví o Věčnosti a Nekonečnu!...

Kolotejte! Kolotejte! Svítání a Soumraky!

Kolotejte, kolotejte, slunce a luny!

Kolotejte, kolotejte; neboť když plačíc se rodí dítě,
pláče ještě božskými večery mrtvými v jeho očích,

a stařec, který umírá
sně, již sní vstříc lepším červánkům,

kolotejte, kolotejte, kolotejte ještě,
hodiny života, hodiny smrti!...
vířite na mnohonásobných cifernících hvězd;
neboť pro moudrého není vítězství ni pohrom,
jenž ví, že život a smrt
otvírají stejně vysoké zlaté brány
všem nádhernostem!...

Zášti, bolesti, naděje, lásky,
kolotejte, kolotejte, kolotejte bez ustání!...
točte se v dráze planet vdovích,
točte se v jasném srdci nových hvězd.
Točte se v kole
obzoru;
v závitnicích osudu
kroužete, kroužete bez konce!...

O počáteční Theofanie!...
A paměti Nepamětna,
z něhož naše božské nostalgie
uchovaly zrcadlo slávy
— zrcadlo slávy neviditelné v našich nocích, —
které nám mluví o Věčnosti a Nekonečnu!...

II

Povězte nám Tajemství, bloudící od Počátků
v nocích Prostoru a Času!...

Povězte nám o Mocech a Archandělech bílých,
a jaký že Bůh vrhl ty které Hvězdy Propastem,
k jejich Spáse a jejich Nanebevstoupení!...

Povězte nám o sedmi dnech, jež jsou sedmerem period
Stvoření;

O Stromu Vědění a jeho plodech zakázaných,
o Pýše a lítosti Ráje ztraceného...

A od té doby o nekonečných exodech
z Věčnosti Lidství (Humanity)
k Věčnosti Pravdy!...

Nebo vyprávějte nám o Epopeji Země
a o slepé Síle vdechnuté v hmotu!...

Rcete nám o Příčinách a o Počátku,
o středu a mezích Prostoru a Času!...

Vypravujte o prvotní Látce a Síle,
o Atomech, Buňkách, Zárodcích, ...
a o metamorfosách do metamorfos (přecházejících),
o stěhováních a nastěhováních

Života neklidného a v neduživosti rozumu
k nemožné Apotheose!...

A poněvadž, hle, vyzařuje do dálky
na Okeáně růžovém
Eocen lidského plemene,
zvoňte nám k odplutím, povězte nám o cestách!...

III

Na počátku byl Rythmus...
A Rythmus jsa Bohem, Rythmus byl v Bohu!...
Hádanko,
psaná do Nocí ohnivými hieroglyfy ...

Hle, jak Andělé, Svatí a Proroci,
aniž ho chápali, klanějíce se jí, rozřešili ji,
zatím co Blázni, Mágové a Básníci
zpívali, slavili marně svá temná *Fiat-Lux* ...

Ale Sfinx s miliony očí zlatých a mlčenlivých,
která vládne v azurových pouštích oblohy,
a nás drží zajaty ve svých nočních vězeních,
zabila své rouhače a své milovníky!...

A z milionů ironických Zoří,
— Pavouk číhající na stropě našich osudů —
Hádanka jest stále zde, fatální! — a která požírá
sladké Vidoucí, slezší její tvrdé cesty ...

A přece, hle, jak ke koncům Apokalyps
exaktních, slunce zemřelo na Křížích nebe,
jehož krvácející svatozář zapadá v nepaměť Zatmění
a která nás povede k své věčné metě!...

IV

Cesty, cesty, ovíjející se kolem světa,
kdepak se počínají a kde se končí?...
Točí-li se dokola po zemi kulaté,
nevyjdeme ze svého vyhnanství...
Jsou-li však cesty k lepším vlastem,
vyjděme! Kde jsou vlaky, jezdící k Nekonečnu?...
V kterou hodinu jsou Odjezdy?...
Kde jsou vlaky?, kde jsou nádraží?...
A kdy budeme u cíle? A u kterého cíle?

A neuzavírá-li Země našeho Dobrodružství,
a otvírá-li se Obzor našim budoucím křídlům,
odjeďme dále!...
Kde jsou Přístavy k odplutí?...
Kde jsou dobré koráby, jež roztáhnou své plachty
k záštitě a hubbám Hvězd?...
Nebo kde jste Cesty vniterné,
jež Náboženství a Filosofové
vkroužily do našich mozků a do našich srdcí?...

Odjedme! zatlučeme na brány Šílenství,
a což na tom, Smrt-li nám odpoví!...
Děti, poblázněné utíkaním Obzorů,
odplujeme před večery úpadku,
s Nadějí poletující na hrotech našich kopí,
a vedeni Hvězdou Jitřní,
zapějeme Píseň Cest!

V

Říkati budeme tajemnou Píseň Genesi
a učiníme jejich analysu a jejich synthesu.
Odjezdy, cesty a vy, ó budoucí dostaveníčka,
rcete nám, rcete nám, kam jedeme?

Neboť od té doby, co Duch Boží
nad Vodami plul, týž vítr spěje sem a tam,

A jsou to stále tytéž porody,
tytéž marnivosti a tytéž trýzně...

Bílé cesty rodičích se slunci a rosných jiter,
kola dítek a průvody Nevěst!...

Cesty vítězů s hlaholem trub a s Prapory,
Cesty Vyhnanství, jež pohltní naše koráby!...

B á s n ě P r i m i t i v n í

Cesty pochybování, které se křižují a které se pohybují
na křižovatkách Anarchie a Nocí rudých!...

Cesty Damašské, dobré cesty lítosti,
a vy, tisíceré cesty krutých vzpomínek!...

Cesty, cesty, odjezdy a spleeny, a vy, návraty!...
budu vyprávěti o vašich Koncích věčných některého dne:

A řeknu snad, tehdy, že Život jako
Země točí se a že každá cesta vede do Říma!...

Leon (Landes)

André Fauconnet:

VON KLUCK A GALLIENI.

Pokus o psychologii německých velitelů na Marně.

Říkati, že marnský problém jest částečně problémem psychologickým, to znamená, když jde přece o události zdánlivě jen vojenské, odvažovati se paradoxu. Kam s psychologií, když jde o taktiku a strategii: rozumové hříčky, zdá se. Jest proto nutno několik slov k všeobecnému úvodu, ospravedlnění a omluvě.

První bitva na Marně vyvolává a ještě dlouho bude vyvolávati vášnivé diskuse. Byl von Kluck prozíravým Vorwärts-jenerálem? Provinil se přílišnou rychlostí, žena příliš kvapně svou armádu na Paříž? Jest jeho vinou, že ve svém spěchu uvolnil spojení s druhou německou armádou, ohroženou tak obklíčením? Spousta otázek, jejichž seznam by bylo možno prodloužiti do nekonečna a jež budou moci rozřešiti teprve budoucí historikové.

Teprve tehdy, kdy se vybouří vášně a vyprchají sváry, kdy po vymření dnešních živých žádná lidská slabost nebude rušiti hodnověrnosti svědectví a kdy náležitý odstup umožní nestrannost historie, tehdy

teprve budou nuceni skláněti se nad dokumenty (rozkazy, protirozkazy, provoláními atd.), uvažovati o jejich pravosti, datu a obsahu, a snažiti se pak přidělití každému činiteli jeho pravdivou účast a pokusiti se, aby v celkové sestavě postavili každou věc na její místo. Poskytnouti těmto budoucím historikům doklady, svědectví, hodnotící prvky, to, zdá se, má býti první snahou současníků.

A my myslíme, že jeden důležitý faktor, totiž psychologický, byl dosud příliš zanedbáván, nebo aspoň, že nejhlubší protivníková myšlenka, ve Francii dosti málo studovaná, skýtá bohatý, špatně využívaný pramen vysvětlení. Jinými slovy, myšlenky — v zhoršujícím významu, jaký tomuto slovu přisuzoval Napoleon, — měly v tomto dramatu účast, dnes poněkud zneuznávanou. Že byly s radostí zapomínány, to nepřekvapí nikoho. Pozornost budí přirozeně především vnější události: pochod a protipochod, postup nebo ústup, útok, nebo úprk. Důkaz nám dávají nejnovější a nejhodnověrnější knihy o bitvě na Marně.

Nahlédněme do vojenských zpráv, jejichž tituly později označíme; uvidíme tam, jak se direktivy velkého hlavního stanu francouzského střídají s rozkazy vrchního velitelství německého, jak před námi postupují armády a sbory se svými řadovými čísly a novými svými stanovišti atd. Četba s mapou v ruce, s rozloženými plány a očima upřenými na stupňo-

vou síť. Není však nikde zakázáno postupovati *ab exterioribus ad interiora*. Snad se tento postup, ne-
jsa při tom nijak libovolný, vnucuje přímo duchu,
vážícímu si daného, dbajícímu přesnosti, snažícímu
se však zachytiti hlubokou a živoucí skutečnost
v její plnosti.

Není pochyby, že pozorný čtenář cítí dobře, jak
pod tou hromadou technických detailů klíčí proti-
chůdné snahy. Ale o psychologickém činiteli jest
přece málo řeči. Anebo jest slyšeti mluvit jenom o
morálce mužstva. A přece, oč šlo konec konců fran-
couzskému velitelství, ne-li o předzvědění úmyslů
německého velitelství a naopak? A co značí před-
vidání, ne-li tvoření hypotés o výpočtech protivní-
kových? Je-li tato psychologie správná, předvídá
se správně, je-li klamná, předvídá se klamně. Rád
bych se pokusil a ukázal v dalších řádcích, jak může
psychologie přispěti k vysvětlení neprozřetelného
počinání si Němců před Paříží. Z jejich počtářské
chyby pokusím se potom vyvoditi hluboké příčiny.
Nezamýšlím zde ovšem nijak opominouti četná a ně-
kolikanásobná vysvětlení strategická, taktická a po-
litická, navrhovaná oprávněnými k tomu techniky,
vysvětlení, jež podržují celou svou hodnotu a jež se
mohou sesílit, doplnit a ve svém souhrnu přispěti
k objasnění velikého celku, z něhož si my všímáme
jenom jedné stránky.

Jaké tedy budou naše prameny a naše metoda?

Jest mnoho spisů, jež přinášejí různé dojmy a dohady o první bitvě na Marně. Jakkoliv jejich četba může býti velmi zajímavá, neužijeme jich zde. Vedle úředních a autentických dokladů dodnes uveřejněných užijeme výlučně těchto pramenů: pro Francii s jedné strany krátkého vysvětlení, podepsaného naším generalissimem r. 1914, maršálkem Joffrem, a s druhé strany paměti vojenského velitele Paříže, generála Gallieniho; — pro Německo knihy generála von Klucka, velitele první armády, nazvané: „Pochod na Paříž“; paměti maršálka von Büllowa, velitele druhé armády; a konečně vzpomínek generála von Hausena, velitele třetí armády, doplněných knihou podřízeného mu brigádníka Baumgarten-Crusiusa.

Tyto knihy jsou zajímavé se dvou hledisk; především otiskují hromadu dokumentárních listin, tvořících svědectví prvního řádu; a pak, napsali je generálové, považovaní za hlavní herce toho velkého dramatu, v němž, ať už jest mínění o poměrné důležitosti a významu každého z nich jakékoliv, stáli nesporně na prvním místě. Vysvětluje-li však tato okolnost přednost a zvýšenou zajímavost jejich spisů, vyžaduje zároveň na čtenáři, dbalém historické pravdy, neustálého úsilí, aby rozeznal skutečnost od domněnek, objektivní pravdu od osobního výkladu nebo obhajoby, jisté od sporného, nebo jen pravděpodobného.

Jest-li pravda, že účastníci právě proto, že hrají v orchestru, jsou povolanejší k ocenění vlastní hry než posluchači, jest stejně také pravda, že prostý posluchač má určité přednosti před nimi: slyší vše z větší dálky, jeho vnímání jest v jistém smyslu nejasnější, avšak, nejsa tak zaměstnán svou vlastní účastí ve hře, jest také méně v nebezpečí, že si poplete námět s doprovodem, hlavní věc s vedlejšími.

Srovnávací studium textů, jejichž výběr a použití jsem se právě pokusil ospravedlniti, přivádí k těmto výsledkům: v několika málo důležitých bodech shodují se Francouzi s Němci; některé neshody, jež jsou dnes předmětem hlavní pozornosti, jeví se v otázkách, které patrně ještě dlouho budou předmětem sporů; a za třetí, z těchto výkladů vybavuje se právě otázka, kterou tu chceme objasniti.

Joffre: La préparation de la guerre et la conduite des opérations (Ed. Chiron) 1920.

Gallieni: Mémoires, défense de Paris publiés par les enfants du général (Payot) 1920.

Des Gnbrst. von Kluck: Der Marsch auf Paris und die Marneschlacht 1914 (Müller, Berlin) 1920.

Feldmarschall von Bülow: Mon rapport sur la bataille de la Marne (přeložil Netter; ed. Payot).

Des Generalobersten Frhrn. von Hausen: Erinnerungen an den Marnefeldzug 1914.

Baumgarten-Crusius: Die Marneschlacht 1914.

Proslulé slovo maršálka Joffra o „nesporném vítězství“ vyjadřuje jednomyslné mínění Francouzů. Užito o kterékoliv jiné bitvě, zdálo by se toto slovo méně šťastným. Je-li nepřátelská armáda vyřazena z boje, nemluví se ještě o „nesporném vítězství“; mluví se prostě o vítězství, nebo se řekne, že nepřítel povoluje, což jest totéž.

„Nesporné“, co to znamená? To znamená, že přes všechno vnější zdání, byť také nepřítel mohl i mluvit o strategickém ústupu a prohlašovati se vítězem (což jistě také učiní), žádný člověk dobré víry a jasného rozumu nemůže popřít, že německá ofensiva ztroskotala, útočný plán propadl, že francouzská armáda zvítězila. Toto slovo bylo tak mírné, tak přesné a tak dobře uvážené, že je přijali téměř všichni němečtí vojenscí spisovatelé, kteří za Rýnem představují rozumné mínění. Von Kluck, von Büllow, von Hausen snaží se ovšem, všichni tři, dokázati, že ve chvíli ústupu mohl každý z nich o sobě říci, že jest vítězem. Čteme-li je, vypadají, jako by hráli skromnost, nestrannost a lhostejnost k mínění lidí, ale jako by v nitru byli plni nenapravitelné pýchy a především neschopnosti, býti poctivými herci a přiznati se k nejmenší své chybičce. Jejich knihy jsou plny šfavnatých eufemismů. „Situace není příznivá, sedmý kór neustoupil dobrovolně.“ Jsou to pravé perly, jež francouz-

ský čtenář sbírá na své cestě tím raději, že mu umožní zapomenouti na chvíli tu nekonečnou řadu pořadových čísel, ten přival strategických a taktických úvah, jednotvárných a šedivých jako pruské uniformy. Každý z nich říká o sobě, že jest vítězem. Uznávají však, celkem zcela jasně, že dohromady vzato, jsou poraženi. „Nesporné vítězství francouzských armád,“ to jest to, co by si měli říci. „Nevyhnutelný ústup, ztráta Paříže,“ stejně plané eufemismy, jako jich užívají jejich soukmenovci. Stalo se, že tito by nepochopili. Byli jsme vítězi, křičeli a dodnes křičí někteří pošetilci. „Příliš mnoho vítězství,“ odpovídá jim jedna duchaplná žena.* Celkem však, smrt v duši, podpisují všichni Joffrovo slovo . . . „nesporné!“

Ale jakž byli poraženi? Shodují se v tomto bodě našimi jenerály?—Ano a ne! Ne, jde-li se do podrobností, činí-li se von Kluck odpovědným za porážku, citují-li se jména jenerálů, čísla armádních skupin, nebo určují-li se místa na mapě. Ano, pokud jde o všeobecnosti, spokojíme-li se tím, že z hromady sporných bodů vybereme několik nesporných a také nepopíratelných pravd. Které pravdy jsou to?

Von Kluckova armáda, stojící na pravém křídle, na útočném křídle německého vojska, které, jak se zdálo, chtělo postupovat předem na Paříž, odklonila svůj postup směrem jihovýchodním, aby

* Klára Viebigová ve svém slavném románě „Töchter der Hekuba“.

1. odřízla francouzskou armádu od pevnosti a
2. porazila ji.

Tato operace ji přinutila postupovati asi 40 km podél boku pevnostního pásma. Gallieni se tehdy rozhodl vrhnouti Maunouryovu armádu, již dříve zesílenou, do nepřátelského boku. Ohrožen na pravém boku a obávaje se obtočení, odvolává Kluck své levé křídlo a staví třetí a devátý kór na pravo. Tím vzniklo vlevo mezi jeho armádou a mezi Büllowem prázdné místo. Na pravo od druhé armády byl rozprášen sedmý kór. Situace se tedy přiostruje. Ježto pak pátá armáda jest držena u Verdunu, šestá a sedmá u Nancy a Epinalu, třetí konečně v plném proudu boje, jest nutno nějaké rozřešení: přestavba (Umgruppierung) všech armád, to jest jejich ústup až k čáře předem stanovené a nové jejich rozvinutí.

„Nebyli jsme poraženi,“ čteme v úvodě von Hausenovy knihy, „jest však úplně *nesporno*, že náš bitevní plán byl zmařen.“ Zapamatujme si toto přiznání: Ostatek jest pouze otázkou slov. Prohrávajícího nelze přinutiti, aby hrál poctivě.

Přihlédněme nyní k různostem výkladu, pokoušejíce se uspořádati poněkud ten chaos odporujících si mínění. Především zaráží jedno: von Kluck přisuzuje vítězství Joffrovi, von Büllow Gallienimu, von Hausen, kterého můžeme vynechat, zdá se býti zaměstnán dokazováním, že hrál nevděčnou a zneuznávanou roli. Tato tři mínění se snadno vysvětlí. Von

Hausen, z něhož by chtěli udělat obětního beránka, nemá proč býti spokojen. Von Büllow přisuzuje vítězství především Gallienimu, protože, *čím větší důležitosti nabývá útok Maunouryovy armády, tím více vzrůstá Kluckova odpovědnost*, což zase zmenšuje odpovědnost armády druhé. Kdyby byl Kluck méně pospíchal, kdyby byl držel spojení vlevo, kdyby byl vytušil útok, ohrožující jeho pravou stranu, kdyby byl pamatoval, že druhá armáda měla zůstatí „kladivem“, že pruská garda pod maršálovým vedením měla státi čestně v první řadě, že v ní se přirozeně soustřeďovala největší odvaha, a že ona byla středem největší pozornosti, vítězství druhé armády (neboť ona přirozeně zvítězila), bylo by znamenalo konec francouzského odporu.

Tvrditi, že rozhodnou ránu zasadil Gallieni, znamená zmenšovati schopnosti Francouzů, kterým se podařilo prorazit jediný rezervní kór, a přesunouti odpovědnost za německou porážku na postupující, výpomocné křídlo.

Naopak a z opačného důvodu přisoudí von Kluck všechno Joffrovi. První armáda, pravé německé křídlo, nepřestala přirozeně býti vítězem na celé čáře. Dostává přece rozkaz k ústupu právě, když plně triumfuje. Oddíly jsou ovšem unaveny, ale unaveny stálými vítězstvími. Jedinou nesnází jest, odtrhnouti je od jejich vítězství. Ústup však, jak von Kluck uznává, byl dříve nebo později nutný.

Proč však? Důvod toho nutno hledati jak v strategickém plánu Francouzů, tak v nedostatcích plánu německého. Vzpružení se, všeobecná ofensiva, nařízená Joffrem, rozhodla vše. Ona udržela na východě průlom v levém německém křídle, ona ochromila pohyby třetí armády, ona nutila von Büllowa, aby volal, stále přes všechna svá předstíraná rozhodná vítězství, první armádu na pomoc, ona vyhloubila mezi první a druhou armádou hrozivou díru.

Kdyby byl hlavní německý stan zmírnil roztržku obou armád včasným a užitečným dosazením několika volných ještě rezervních kórů do zející mezery a kdyby se byl von Büllow, takto zajištěn, spokojil svou úlohou, on, von Kluck, dokázal by přeměnu první armádou dosažených taktických úspěchů v rozhodné vítězství. Moderní Hannibal obklíčil by Mounouryovu armádu. Pařížská armáda by se byla vzdala se zbraněmi i zásobami.

Jest jisto, že jenerálovy výrazy nevybočují z míry. Stavovské cítění mu brání obviniti své kolegy. Zachovává formu. Urozenost zavazuje, i urozenost teprv získaná. Upadá pře mezi velikými vojevůdci do nízkostí domácích hádek? Von Kluck jest stále velmi zdvořilý, velmi přesný, a vyhýbá se každé jazykové hrubosti. Dovolí si nanejvýš ironie světáka ... telegrafii bez drátu. Rád by si na příklad vysvětlil, proč „druhá armáda, ohlašující stále rozhodná ví-

těžství, volá ho zároveň na pomoc". A pak, mluví-li o Paříži, jakýsi pocit směšnosti upozorňuje ho včas, aby trochu zmírnil ton. Ale jeho řečnické obezřetlosti a obratné eufemismy neošálí čtenáře. Von Kluck nikdy svým kolegům neodpustí, že mu zhatili jeho „vítězství". Jest bezúspěšným, dáti povel k ústupu ve chvíli, kdy jest právě možno splniti nejslavnější poslání: otevření pařížské brány a versaillesskou cestu sympatickému dědici „nezapomenutelného dědečka". V každém případě záleží mu na tom, aby pečlivě dokázal dějepiscům budoucnosti, že Gallieni nedobyl u první armády žádného většího úspěchu a že jenom francouzská ofensiva na celé frontě mohla vyvolati řadou neočekávaných nárazů ústup vítězného pravého německého křídla.

Také ve francouzském táboře vznikly různosti mezi veliteli nejvíce oblíbenými: zatím co Joffre zdůrazňuje všeobecné dispoice, jež dovolily nové vybudování, stmelení francouzských armád na ústupu a ofensivu na celé frontě, dokazuje Gallieni ve svých vzpomínkách, že vítězství se začalo zakročením pařížské armády. *Nevykonával* však Gallieni, veda svou armádu k Marně, prostě myšlenku hlavního vojevůdce, shoduje se s ním úplně v cílech a snáhách? *Ziskal* ho naproti tomu pro myšlenku okamžité ofensivy, jejíž nejmenší obmeškání mohlo zkaziti celý úspěch? A je-li zřejmo, že oba si dobyli velikých zásluh o vlast, sluší se přisouditi větší podíl

plánu vrchního velitele nebo variantě, vsunuté tam velitelem Paříže? To jest tak asi otázka, jež tvoří základ sporu. Spokojíme se zde zaznamenáním zajímavého paralelismu, srovnávajícího po skončeném boji a vyhrané bitvě z řečených důvodů a na poli čisté vojenské teorie Joffra a von Klucka s jedné, von Büllowa a Gallieniho s druhé strany.

II

Čím více světla však vniká do tohoto zmatku různých názorů, tím zřetelněji objevuje se v šeru nový otazník. Předpokládejme, že Joffre a Gallieni, von Kluck a von Büllow se ve všem shodují, mysleme si vymazánu různost výkladu, jež je dělí, a přece zůstává, jak se zdá, jedna věc, podstatná věc nevyvětlena. Proč německý hlavní stan, proč ani Kluck nepředvídal zasáhnutí pařížské armády? Gallieni odpovídá: „Nedoceňovali mé armády, podceňovali protivníka.“

Rozhodující příčinou tohoto bočního pochodu v blízkosti pařížského pevnost. pásma, píše (Vzpomínky str. 107), byla vůle, shodná ostatně se zásadami všech mistrů válečnictví, zvláště generála Moltkeho, vypořádati se napřed s polními nepřátelskými armádami. Nuže, anglická a francouzská armáda, zvláště pátá, ustupovaly od 22. srpna, nuceny přepouštěti terén první německé armádě, pověřené zatlačováním na-

šeho levého křídla. Angličané a Francouzi, roztržení ostatně průsekem, který neúplně prorazil jizdni kór, byli kořistí nabízející se přímo Němcům; bylo však nutno zmocniti se jí dříve, než by se mohla zastaviti, posíliti a vyzbrojiti. Potom by se obsadila Paříž. Tato operace však žádala na Němcích, aby asi 40 km táhli podél východní hranice opevněného pásma. To znamenalo projev nezřízeného podceňování pařížské armády a řeknu též jejího velitele.

Gallieni správně tušil, že „jenerál von Kluck nám uvede příčiny, proč opustil 3. září večer a 4. ráno Paříž a dal se jihovýchodně.“ Nemýlil se. Nová von Kluckova kniha nám přesně vysvětluje podnět tohoto manévru. Zde jest překlad nejdůležitějšího místa:

Odříznouti nepřitele od Paříže směrem jihovýchodním a pak překročiti Marnu a Seinu, to bylo v očích hlavního velitele nesnadným a odvážným podnikem. K zajištění spojení první a druhé armády a k postavení proti Paříži silné boční hlídky, zatím co my jsme unikali do srdce Francie, k tomu nám scházely čtyři nebo pět stupňovitě rozestavených divisi. Ve velikém hlavním stanu převládalo přes to toto mínění: bylo jisto (bestimmt), vědělo se z dobrého pramene (Erkenntnis), že pro operace mimo pevnostní pás turzi nepočítá se s pařížskou armádou. Poslední zprávy utvrzovaly ještě toto přesvědčení. Situace našich křidelních armád mohla zajisté a musela se nutně státi kritickou,

kdyby se připustila možnost, že francouzské velitelství podnikne ofensivu v co největším rozpětí, využívajíc volných nebo jinde uvolněných sil... V této věci však bylo naše vrchní velitelství jisto a neznepokojovalo se tím vůbec. Ostatně toto mínění mělo své obhájce také u velitelství první armády. (Von Kluck, dílo uvedené str. 86.)

A z toho závěr: znajíce nebezpečí, jež by pro první armádu znamenal útok s boku, mínili němečtí velitelové, aspoň většinou, že pařížská armáda nezasáhne do boje, dokud nebude ohroženo přímo město. Proč takové mínění? Protože, řekne se, byli špatně zpraveni. Tento předpoklad jest vyvrácen vším, co víme o jejich výzvědném systému. Proto se také Gallieni ani chvíli u toho nezastavuje.

Ba, mohlo by se říci, že Němci, méně dobře informováni, nebyli by se dopustili této veliké chyby. Oni však znali Joffrův rozkaz k ústupu a věděli, že Gallieni nedostal rozkazu k zakročení proti pravému německému křídlu aspoň při té vzdálenosti, v níž nyní byla od pevnostního pásma. Uvažovali tedy takto:

Gallieni dostal rozkazy, jež nás chrání před útokem. Gallieni uposlechně.

Němci se zmýlili a tento omyl nás zachránil. Bylo by však zvláštní domýšletí se, že ti lidé, kterým se — obyčejně právem — vyčítá nadužívání abstraktního rozumování, záliba v puntičkářství, vášeň pro

přísné a pedantické metody, mohli by ve chvíli, kdy šlo o rozhodující boj, zapomenouti, neříkám na podrobnost, ale na věc, mohoucí vše rozhodnouti. Věřme, že pravdou jest něco zcela jiného: majíce v ruce spoustu roztríděných, zařazených, očíslovaných a odatovaných zpráv o nás, vypracovali Němci učeně pronostiku formálně bezvadnou. Smysl pro systém neustoupil, jak se myslí, náladě a nesoustavnosti, nýbrž ovládal dále jejich mysl.

Ve Francii je často obviňovali, že nemají psychologického smyslu. „Mino Schopenhauera, napsal na příklad Bergson, nebyl žádný z jejich filosofů opravdu psychologem.“ A mají také k vyjádření té nevolnosti, vznikající v duchu myslitele soustavným badáním, zajímavé slovo, jež nám schází: „*Systemzwang*“. Toto slovo vyjadřuje báječně násilnou a krutou nesvobodnost, jež otupuje mnohdy nejlepší jejich myslitele tak, že dávají svým myšlenkám rozvíjetí se v sekaném, mechanickém rytmu, připomínajícím parádní krok. A jejich záliba v důkladné, podrobné a přesné dokumentaci jest tak známa, že netřeba o ní mluvit. Slavný anglický romanopisec Wels píše právem v jednom z posledních svých románů, že tato vrozená schopnost, skládati přesné katalogy, jest charakteristickým znakem německého ducha. Vysvětluje úspěch jejich slovníků a příruček. Projevuje se při každém kroku v té „německé vědě“, za jejíž odchovance se němečtí generálové s hrdostí

vydávali. *Formální přísno*st uvažování, toť to, co zaměstnává, jak bylo poznáno, nejslavnější jejich matematiky Riemanna a Weierstrassa.

Kritika tudíž, vytýkající jejich vývodům nesouvislost, nebo jejich vojenské důkladnosti nedostatečnost, odporuje vší pravděpodobnosti. Připusťme však, že *omyl v jejich výpočtech jest psychologický*, a všechny nesnáze se rozplynou. Při otázce: co učiní pařížská armáda? nebo prostěji: co učiní Gallieni? bylo nutno, aby se němečtí jenerálové vmyslili na místo, nebo, jak se říkává, „do kůže“ francouzského jenerála. K tomu však bylo třeba několika myšlenkových operací.

První bylo, zaopatřiti si co nejpřesnější zprávy o situaci průběhem ustavičných změn, jež mohly *zvenčí* míti vliv na Gallieniho rozhodnutí. Nuže, všechny opatřené zprávy nutně sváděly k myšlence, že Gallieni nezamýšlí činně vystoupiti, potvrdí-li první německá armáda odbočením k jihovýchodu, že se zatím chce vyhnouti Paříži. Myslili, že tohoto oddechu, popřaného Paříži, využije se k pilnějším obranným pracím. Znali nedostatky této obrany (spojovací práce, baterie, zásobení potravinami a střelivem), takže právem mohli předpokládati, že v pevnostním pásmu vynaloží se všechny síly na to, aby se provedl v co nejkratší lhůtě začatý již plán. Tento plán by zaměstnal na několik dní všechny síly. Odděliti od posádky města, ohrožovaného stále obklíčením,

sebemenší část, to byla odborná chyba, nemyslitelná u zkušeného velitele, jemuž byla svěřena obrana pevnosti. A pak, povinnost vrchního velitele nějaké pevnosti, ohrožované brzkým obklíčením, byla pevně stanovena výnosy,* jež Němci pečlivě prostudovali a jež upevňovaly ještě jejich jistotu.

Snad právě zde projevuje se nejlépe duch našich velikých lidí. Gallieni, nejen že předvídal, což bylo poměrně snadné, strategický úmysl Klucka, odbočujícího k jihovýchodu, předvídal však s podivuhodnou jasností také to, *co předvídal protivník*. Jedno místo v nově vydaných vzpomínkách to jasně potvrzuje:

Pokud se týká vojenského velitelství v Paříži, německý vojevůdce dobře věděl, že pevnostní pásmo daleko není ještě připraveno k obraně, že baterie nejsou ještě zcela vyzbrojeny a že jejich zásobení střelivem nebylo dosud skončeno. Věděl také, že posádka pevnosti složena jest z největší části z pozemních oddílů, a nemohl předpokládati, že, když město bylo přece stále ohrožováno nepřítelem, který se v několika málo dnech dostal vítězně až k Seině, budu tak neopatrný a zbavím se sil, určených k obraně Paříže, a odešlu je dále než 40 km, vydávaje je tak nebezpečí, že budou odříznuty od pevnostního pásma (str. 108).

Jest zde však ještě druhá část německého usuzování, již Gallieni předvídati nemohl a jež se dá

* Pevnostní služba. B. O. sv. 75. str. 70. Výnos z 7. října 1909.

tušiti v nových knihách von Klucka, Büllowa o Hausena.

Při druhém bodě svých učených úvah byli němečtí vojevůdcové, jak jsme viděli, nuceni, vmysliti se do postavení francouzského jenerála, aby mohli předvídati jeho hnutí mysli, úmysly a jednání, vše zkrátka, co v jeho konání mohlo nésti znamení jeho osobního charakteru.

K vyjádření toho mají zvláštní výraz, v Německu stále užívaný: „sich hineindenken, hineinfühlen“. Necítili však, jak byla tato poslední operace nebezpečná. Vmyslíme-li se do postavení nějakého člověka, svádí nás to přirozeně k tomu, abychom mu přisuzovali své vlastní myšlenky. Kdyby byli zkušenými psychology, byli by se Němci tomuto úskalí vyhnuli. Na štěstí pro nás nebyli jimi a nemohli se jimi státi v proudu boje.

Tak se ve svém spěchu ukončiti věc rozhodli, přimouti do svých výpočtů náhodnost, připustiti pro potřeby okamžitého činu, že pravděpodobnost rovná se jistotě. Na místo skutečného Gallieniho, hlavního činitele jejich rovnic, postavili Gallieniho, jak si ho sestrojili podle vzoru pruských generálů, podle vzoro Hohenzollernů nebo prince Homburga.

III

Bylo třeba, dávno před válkou, viděti hráti na

berlínském divadle Kleistovo drama, aby se poznala fascinace, jíž působil na pruský lid a zvláště na vojenský stav. Když na konci hry vládní sbor velikého kurfiřta v prýmkovaných uniformách řval: „Smrt nepřátelům Brandeburska,“ hlučel sálem nekonečný potlesk, pravé delirium. Zdálo se, že tento válečný pokřik fanatisuje duše jako nový Chant du Départ. Bylo cítit, že tento lid, opojený pangermanismem, najde si dřív nebo později nějakého nepřítele, aby ukojil, vyhrotil a skutkem rozřešil tu kolektivní vášň, jež jej dusila. Jako sv. Augustin miloval bez určité touhy, miloval lásku (*nondum amabam et amare amabam*), tak tento dav miloval nenávisť. Kterýkoliv národ, třeba proniknutý nejmírumilovnějšími úmysly, byl by mu dobrý k ukojení této potřeby nenávisť. Volal po nepříteli: potřeboval nějakého předmětu. Ne! nejvyšší „Kriegsherr“ jistě se nemýlil, když podporoval hraní toho kusu ve vlastenecké svátky, ve výročí vítězství, když sám také svolil a poctil herce svou slavnou císařskou přítomností. Řekněme si krátce, proč.

Pocházeje ze slavné rodiny pruských důstojníků, sloužil Jindřich Kleist v Potsdamu jako poddůstojník (Gefreiter Korporal) v gardovním pluku. Takové dědictví jest těžké a zanechává stopy. Tak také tento básník zůstává i v těch nejprudších krisích romantické nostalgie věrným kultu šavle a uniformy. Sentimentální anarchie a vojenská kázeň jsou si ostatně

hodně blízky. Kyvadlo, označující rytmus vnitřního života, uchyluje se od své střední polohy tím více, čím více je vychýlíme. Exaltace a deprese se doplňují. Já, odvrhující vše, co tísni, snadno se pak podrobuje železnému zákonu. Romantik a válečník Vilém II. ukázal nám souběžnost těchto duševních stavů, jež byly sloučeny již v bouřlivém duchu Jindřicha Kleista. „Zemřel,“ praví Nietzsche, „protože příliš živě cítil nepřátelství věcí.“ Tímtož deliriem pronásledování mohlo by jednoho dne zaniknouti také Prusko . . .

Dopsán r. 1810, věnován jest *Prinz Homburg* královně Luise, legendární hrdince, hlavní postavě „Hohenzollernského mythu“. Inspirován jest v pamětech Bedřicha II., psaných jako příspěvek k dějinám brandeburského rodu (1745). Od počátku hned jest to legenda. Kleist přeměňuje osoby i události. Z prince, udatného, rázného vojáka, činí snivou a fantasující povahu. Nevyrovnatelný milovník, zrcadlo věrnosti a loyality, udatný jako lev a jemný jako žena, princ jest romantickým předkem těch „Oberleutnantů“ s monoklem, kteří se později budou chvástati, že spojují v sboě nejrafinovanější kulturu s vojenskou otužilostí, smysl pro luxus s pohrdáním smrtí, že si pohvizdují symfonie při třeskotu střelby, vášniví milovníci hudby i . . . strojních pušek.

Kleist nedbá historické pravdy, ani když svým způsobem líčí bitvu u Fehrbellinu. Víme, že veliký

kurfiřt bojuje se Švédy, spojenci Ludvíka XIV., neměl příčiny chváliti příliš útočnost své jízdy. Ale obrazy, legendární ovšem, jak je dále rozvineme, ji dosvědčí. Nepoučují nás mythy o věřících, bohové o svých věrných?

V zámeckém sále, v němž jest slyšeti tlumený hukot děl, diktuje Feldmarschal své rozkazy velitelům oddílů. Všichni píší, opakujíce slovo za slovem jeho diktát. Přichází řada na prince Homburga, který velí jízdě. Rozkaz zní: „Nehýbatí se, dokud švédské levé křídlo nebude stlačeno do pravého křídla a dokud nepřátelská armáda nebude vržena do bahen. To oznámí veliteli jízdy jeden důstojník z hlavního velitelství. Teprve po obdržení tohoto rozkazu dáti rozkaz k útoku.“

Zamyšlen nad svým snem, zahloubán do myšlenek o lásce princ zapomene zaznamenati si tato poslední slova.

V druhém jednání, pokládaje to v plném proudu boje za vhodné, přestoupí rozkaz a dosadí, přes námitky svých důstojníků, kavalerii do boje. Jeho odvaha má úspěch. Jeho zasáhnutí do boje rozhodne vítězství. Nelze mu vyčítati žádné taktické chyby. Ale, byť vítěz, přec neuposlechl. V Berlíně, kamž přichází k velikému kurfiřtovi s prapory dobytými na nepříteli, čeká ho nepříjemné překvapení. Blahopřáním jeho pána jest, že ho dá zatknouti a postaviti před válečný soud.

Důstojník — Váš meč, princi, prosím!

Homburg (obklopen prapory) — Což sním? Probudil jsem se ze spánku? Žiji? Klame se můj rozum?

Hohenzollern (zdůrazňuje slabiky) — Jak jsme ti již řekli, unáhlil jsi se, zasáhnuv v boj: rozkaz byl, nehýbati se až do nového pokynu.

Homburk — Na pomoc, přátelé! Na pomoc! Sešilím!

Golz (přerušuje ho) — Ticho! Ticho!

Homburk — Byli tedy Prusové poraženi?

*Hohenzollern (přešlapuje netrpělivě). — O to zde nejde. Rozkaz je rozkaz.**

Takový nevděk vyvolá nutně ve vášnivé duši napřed zlost, potom smutek a pak, při myšlence na blízkou smrt, zničené sny o lásce, zoufalství.

Právě tolik příležitostí, dojeti diváka vyvoláváním hrůzy a opět soustrasti, jest pro dramaturga v III. jednání.

Avšak teprve ve IV. jednání zjevuje se ta rozumová a mravní krise, jež nás zde obzvláště zajímá. Na naléhání všech princových přátel, aby byl mírný, rozhoduje se veliký kurfiřt uděliti milost. Klade jedinou podmínku: „Princ Homburg sám přijde a prohlásí svému vládci, že odsouzení na smrt, jehož jest obětí, považuje za nespravedlivé.“ To jest divadelní obrat mohutného dramatického účinku! Princ, jako by osvícen milostí, stává se proti všemu očekávání

* II. akt, 9. scéna.

vyznavačem nauky, jež ho ničí. Důvěřuje-li mu jeho panovník, dovede ukázati, že jest toho hoden. Ne, zajisté, nepřijme milosti, jež jest mu nabízena! Neboť *zasloužil* svůj trest! Není pochyby, že jeho neuposlechnutí bylo nedobrovolné. Avšak záštita vlasti, evangelium války, bible věrného vojáka, totiž vojenský zákoník stal by se ničím, kdyby připouštěl omluvy. Na velitelích jest, aby dávali příklad a podřídili se svatému zákonu, který sami představují. Princ neposlechl před armádou, před armádou dovede také splatiti svůj dluh. A tak nebude smrt jeho bez užitku pro Brandeburky: neboť dobrovolná oběť jest zárukou velikých vítězství! Co byl Fehrbellin? Šťastnou bitvou! Ale štěstí válečné jest nestálé. Dnes poražen, zítra vítěz, vládce má postaviti stát na granitový podstavec. Válka se svými úspěchy a neúspěchy, to jest jen sypký písek. Mechanická kázeň, přesná poslušnost, úplné popření sebe, to jest ta skála, na níž nutno vystavěti Prusko. Učiní-li z této skály oltář, nepoteče krev mučnického prince nadarmo!

Homburg: Ano, zemru, chci tomu; zemru dobrovolně, abych oslavil svatý zákon války, který jsem porušil před celou armádou. Předpokládajice, že bych měl přivoditi Švédům ještě jednu porážku, můžete moji váleční druzi, měřiti toto ubohé chvilkové vítězství s mým zítřejším triumfem? Neboť, zítra zničím slavně vnitřního, svého nejúhlavnějšího nepřítele, totiž ducha vzdorovitosti a domýšlivosti. Dolů s cizincem, který

*nás chce vyhubiti, a dlouhá sláva osvobozenému Brandeburku!**

Aby byla odměněna taková úcta k vojenskému zákonu, žádá ovšem básnická spravedlnost šťastného rozuzlení. Bude třeba, aby mírný pokyn velkého kurfiřta sklonil pušky namířené již na mladého prince. Zaslouží více než život; zaslouží vavřínový věnec; ne tak proto, že zvítězil nad Švédy, jako proto, že zvítězil sám nad sebou, obnoviv porušený zákon.

IV

Neuposlechl Gallieni podobně jako princ Hom- burg? Marius-Ary Leblond píše o tom v poslední své knize:

(Gallieni) říkal: Joffrův rozkaz nařizoval ústup na Seinu a vyklizení Verdunu a Nancy. Sarrail neposlechl: Zachránil Verdun; Castelnau se udržel na Grand Couronné: zachránil Nancy. A já, já jsem na- čal ofensivu.

— *A zachránil jste Paříž!*

— *Bylo to nutno . . . A tvrditi nyní, tisknouti v no- vinách, že generalissimus — který ustoupil hodně dozadu, zatím, co já jsem postupoval dopředu — vedl, předvídal a stanovil to vše . . .*

— *Toť ukvapené!*

* Akt V., scéna 7.

Od slečny Vianzone vim, že, když ji vykládal o svém rozhodnutí v marnské bitvě, skončil:

— *Neuposlechl jsem! a s úsměvem*

— *Neříkejte to nikomu!**

Týž autor vypravuje, že Gallieni mu řekl o telegramu generála Joffra vládě, začínajícím se těmito slovy: *Jenerál Gallieni útočiv předčasně . . .*

To má hodnotu zlata, toto „předčasně“, dodal Gallieni.

Avšak, namítne se, to jest snad prostě vojenské vychloubačství. Netřeba brátí těchto slov do písmene: důvěrné a smělé slovo překročilo vlastní úmysl.

Na tuto námitku umožňují první odpověď autografické paměti Gallieniho. Psány za války, se zřejmě touhou po dohodnutí se — a jak se říkalo, po „posvátném sjednocení“ — dovolují nám upevniti a objasniti smysl předcházejících ústních svědectví. Prostými, ale pevnými slovy snaží se tu generál dokázati, že načal vítězství a že pařížská armáda „měla převažující účast na úspěchu našich armád“ (str. 198). Tu odhaluje, ne bez trpkosti, nespravedlivost slov, jež mu blahopřejí, že, jako prostý vykonavatel cizí myšlenky, „usnadnil všemi v jeho moci jsoucími prostředky uskutečnění úkolu, přiděleného vrchním velitelem“ šesté armádě. Jinde opět naznačuje narážkami a v uvozovkách, chtěje tím ukázati, že všechny osobní záležitosti jsou mupodružného rázu,

* Gallieni parle . . . str. 62.

odpor, s jakým se u hlavního stanu potkával jeho útočný plán. Jinde opět zaznamenává své uspokojení, jež pocítil, když se 4. září dověděl, že „vrchní velitel, přes své rozkazy z 1. a 2. září, byl konečně získán pro ten plán“ (str. 130). A jinde konečně klade v základním shrnutí svůj výklad celé bitvy proti tomu, který vyplývá z pochvalného listu ze 7. září, poslaného generalissimem pařížskému velileli (str. 173). Poznáváme k tomu, že maršálek Joffre naznačil již jasnými slovy důvody, jež ho nutkaly k udržení jeho úmyslů. Zde jest, vyňato z jediné knihy,* již, pokud vím, uveřejnil, místo, shrnující tyto důvody:

„Bitva, začatá 6. září, jejímž výsledkem mělo býti vítězství nad německými zbraněmi, byla tedy resultátem plánu, pojatého již 25. srpna, k jehož provedení však vyskytly se vhodné okolnosti teprve 6. září. Provedení tohoto plánu vyžadovalo ústupu, jehož nejzazší hranice byla předem stanovena, který však pro strategické podmínky bylo možno zastaviti ještě před dospěním k této hranici. Neboť tento ústup neměl jiného cíle, než umožniti řádné a jednotné přestavení našich sil, a omeziti ústup na minimum znamenalo pro vykonavatele rozkazů provésti záměry hlavního velitele, jen když při tom bylo udrženo těsné spojení se sousedními jednotkami.“

* Joffre: La préparation de la guerre et la conduite des opérations, p. 561.

Neodvažující se řešiti zde tuto otázku, můžeme se spokojiti tím, že vyvodíme závěry, jež jsou s to, dáti našemu studiu dostatečný podklad.

Rozkaz bývá vyjádřen textem. Text je předmětem výkladu. Jest však přece možno, vykládati si jej v opačném smyslu. Podle Joffra Gallieni „*prováděl záměry vrchního velitele*“. Podle Gallieniho *odporuje* útok 7. září proti von Kluckovi prvním direktivám. Orthodoxie nebo heresie? Bude to dlouhý spor. Že však Gallieni, právem nebo neprávem, *myslí, že přestoupil nařízení*, jež mu byla dána, to zřetelně vyplývá z jeho Paměti:

*Když již věc byla rozhodnuta a rozkazy již dány, telefonoval můj první pobočník do hlavního stanu, aby jej uvědomil o provedených skutečnostech.**

*... Pevně jsa přesvědčen od té chvíle, že bychom mohli a že jest nutno, abychom využili chyby, které se dopustila první německá armáda, spokojil jsem se tím, že jsem hlavnímu stanu oznámil prostě rozkaz, daný pařížské armádě k večernímu odchodu směrem východním; tato armáda mohla pak podle okolností operovati severně nebo jižně od Marny.***

Nyní jest pochopitelno, proč Němci, tak dobře zpravení svými vyzvědači, vyloučili ze svých výpočtů, jako nepravděpodobnou a nemyslitelnou, možnost bočního útoku ve vzdálenosti 40 km od

* Memoires str. 114.

** Místo uvedené str. 115.

pevnostního pásma. V jejich očích čin, skutečně a proti jejich očekávání pařížským guvernérem provedený, znamenal by *zřejmé neuposlechnutí a v důsledku toho cosi nepředvidatelného*. Neboť přikládali slovu, jež Gallienimu znamenalo snad jen všední frázi, smysl, vyžadující komentáře.

Rekněme si hned, že není možno stavěti bez násilnosti německou vojenskou kázeň proti francouzské vojenské kázni jako její protiklad. Náležice k témuž druhu, mají také společné rysy. Avšak zděděné síly, jež klíčí pod těmito blíženeckými pojmy, oddalují jejich podobnost. Užívá-li vojenský zákoník v obou zemích těchže formulí, není nesnadno zporovat, že, majíce rozdílný obsah, vyjadřují také jiný smysl. Jest tomu, jako když děti, podobné si po určitý čas tak, že jich nelze rozeznati, ukazují při svém dospívání různost svých zděděných vloh. Jest tomu, jako když stromy, stýkající se v určité výši, mají odděleny kořeny anebo též své vršky.

Není pochyby, že ve Francii jest snaha o produševnění kázně duchem vlastní iniciativy mnohem smělejší a pokročilejší než u našich sousedů. Na nejnížší příčce vojenského žebříku jest to duch „zchytřalosti“, tak často pozorovaný u našich vojáků; nazývají jej důvěrně a bez buřičských myšlenek D-systemem. Na nejvyšším stupni téže hierarchie jsou směrnice, dané vrchním velitelem, pojaty ještě šířeji. Překvapí nás to, čteme-li zprávu maršálka Joffra.

To, čeho žádá na svých podřízených, jest spíše splnění ducha než splnění písmene jeho rozkazů. Tím jest pak přiveden k poznání, že manévr, který zkrátil předem maximálně stanovený ústup, jest vlastně chvalitebným výkladem jeho vlastní myšlenky. Nevyžaduje již mechanické poslušnosti; doufá, že se bude postupovati v jeho intencích, a uskuteční-li se to, neopomene pochváliti. Protiklad tedy, do jakého se často stavějí naši generálové, jest snad spíše zdánlivý než skutečný: jejich proslulé objetí po bitvě mohlo by také vyjadřovati hlubší skutečnost než opak tvrdící písmeno některých papírových dokladů.

Za těchto okolností jest pochopitelno, že v horečce činu, který vyžadoval předem jasných myšlenek, zřetelných protidůvodů, mohl Gallieni mluvit o neuposlechnutí. Zdá se mi tedy, že tato studie dostatečně ukázala psychologické důvody německého přehmatu, který nás zachránil: neznajíce odstínů francouzské myšlenky, nasáklí tím pruským duchem jak nám jej výmluvně ukazuje třeba Jindřich Kleist, přepínali naši odpůrci význam slov, obměnili hodnotu výrazů a tak označili ve své rovnici znaménkem *minus* článek, kterému Gallieniho iniciativa dala hodnotu *plus*, což ovšem vydalo nesprávný výsledek jejich výpočtů.

Proti jejich bludné psychologii Gallieniho postavme nyní pomocí zmíněných Pamětí jeho psychologii

skutečnou. Především se vnucuje jedna poznámka: Gallieni neměl povahy francouzského úředníka tak, jak si to představovali Němci. Nejslavnější jejich historikové vyčítají nám rádi manii úzkoprsé formulky, přemrštěného stejnění (Gleichmacherei). Dle nich Francouz, centralista a rutinář, chtěl by, aby všichni lidé vyšli z téhož stroje; nepřipouští tvůrčí originalnosti. Toť to, co Treitschke nazývá die „französische Schablone“. Chtějíc sjednotiti Francii a sloučiti provincie, konstituanta nepřišla na nic lepšího, než na roztrhání celé země v malé obvody, zvané departementy. Francouzové by byli užili této metody, kdyby tu nebylo Německa, v Evropě a v celém světě. V pravdě se jim však podařilo jen to, že mu vnutili své tyranské módy, pařížský model, vyráběný po seriích; a i toho jest příliš!

Kdyby však byli prozíravějšími, jistě by naši odpůrcové byli zpozorovali, že tato kritika zasahuje spíše vnější nedostatek francouzského ducha než nenapravitelnou chybu. *Páni byrokrati* mají u nás svého Courtelina! Popsaný papír a rutina jen v Paříži mají své obdivovatele! Člověk jest velmi ochoten odříkati se chyby, když ji vyznává; upřímné vyznání předchází obrácení . . .

Nuže, Gallieni nebyl z těch, jež patriotism zaslepuje. Znal nedostatky centralistické správy. Jako osadní důstojník míval často příležitost přesvědčiti se o její netečnosti a váhavosti.

Ministr, píše ve svých Pamětech, byl nedostatečně podporován svým ministerstvem. Přemrštěná centralisace, množství koleček, přesunujících odpovědnost a bránících rychlému postupu služeb, úplný nedostatek prozíravosti a iniciativy, neodstranitelná snaha, znemožniti práci zástupců a orgánů velitelství a správy (krajských správců, velitelů pevnosti, zdravotních intendantů a ředitelů), stálé rozmnožování inspekčních a kontrolních orgánů, zaujímajících pozvolna místo vůdčích úředníků, aniž při tom přejímaly jejich odpovědnosti, nevědomost ministerských správců, chtějících řídit vše o své újmě a odmitajících jakoukoli radu kompetentních lidí, nejistota a nedůvěřivost všech, toto vše vytvořilo okolo správců departementů těžkopádný stroj, z něhož nikdy nemohli dobýtí té výkonnosti, jaké okolnosti vyžadovaly. Špatný již v míru, stal se tento stroj přes válku překážkou správného řešení úkolů a neposkytoval ministerstvu té prozíravé bedlivé pomoci, s níž právem smělo počítati. (Místo uvedené strana 29.)

Tak jasné vědomí našich nedostatků muselo se u takového člověka brzo projevit v činech. V měsíci srpnu 1914 nebylo času na rozpravy o zlu, nýbrž na hledání léků. A tak vidíme také, jak Gallieni ve svém spěchu, uniknouti deprimujícímu ovzduší starých vojenských kanceláří, uchyluje se do lycea Victor-Durny. Tam bude aspoň vše nové: nové metody, nové místnosti. V tomto přesídlení, jež zpřevracovalo vše

staré, vidí symbol. Tu již nebude heslem: „Především, pánové, žádné historie!“ „U Invalidů se žilo stále ve vzpomínkách na mírové časy a já jsem chtěl, aby pařížská armáda byla organisována jako armáda v poli, aby měla svůj hlavní stan, své polní kanceláře a různé služby, aby dále byla připravena na odchod tam, kde by jí bylo třeba“ (str. 60).

Při myšlence, že má nový domov a že žádné vzpomínky ho již nevízí k dávno zašlým tradicím, jest rozradostněn:

„Přiznávám se, že jsem pocítil velikou útěchu, když jsem od večera 2. září viděl svůj hlavní stan a štáb ubytovány jako ve válce a připravené k odchodu tam, kde jich bude třeba“ (str. 61).

Tento povahový rys vysvětluje jenerálův odpor k přesně vypracovaným plánům, odpor, který se projevuje na každé stránce jeho Paměti. Při jednom rozhovoru, uveřejněném p. Leblondem, řekl:

*Který opravdový voják vám uvěří, že hlavní stan dává ze svých budek rozkazy, ihned a přesně prováděné armádami ve chvíli, kdy bojují v nepořádku s nepřítelem, sražený s nim v jediný chumáč? Hlavní stan vypracoval snad opravdu veliký plán pro celkový postup; ale na bojiště jde každá armáda již předem na svůj účet a jedná, jak může; je-li přinucena k ústupu, rozviklá se tím také celek.**

A konečně a zvláště jeho chápání odpovědnosti

* Místo uvedené str. 61.

bylo blízce příbuzno předcházejícímu pojmání. Problémem, který se guvernerovi naskytl, nebylo *kryti se*, to jest připravit si někoho, na jehož bedra by bylo možno uvaliti tíhu zřejmých nebezpečí; jediným problémem bylo zachrániti Paříž. Je jisto, a on o tom nepochyboval, že hlavnímu městu hrozily největší katastrofy. Překročil již věk mladických domýšlivostí a, nepodceňuje nijak nepřítele, neztrácel z mysli schematického a hrozivého obrazu nestejnosti sil. Nad horečným pohnutím prvních příprav k obraně stála jeho myšlenka, jasná a přesná.

Povznášejíc ho nad jakýkoli osobní zájem, starost o veřejné mínění a slávu spiritualisovala v něm ten pojem odpovědnosti, tak často pokořené. Pomluvy, urážky . . . ať dělá cokoliv, vždy je vyvolá! Plné odměny mohl se dočkati jedině od svého svědomí. Bylo nutno a stačilo, aby si mohl říci: pokusil jsem se o všechno, oč mně bylo možno pokusiti se k záchraně města.

„Dostal jsem příkaz brániti Paříže proti nepříteli. Tento příkaz vyplním až do konce.“

„Až do konce,“ to nebyla jen formule. „Až do konce“ . . . Němci nemohli tušiti, jaký smysl měla tato slova pro člověka, který kladl město nad sebe sama. „Až do konce,“ to znamenalo, že, místo aby se omezil na své povinnosti obránce pevnostního pásma, Gallieni, „velitel pařížských armád“, nepřestal upíratí oči na mapu, aby mohl při prvním odbo-

čení protivníkových řad, *nepokládaje svůj čin nikterak za sobě nepříslušný*, vpadnouti mu do boku. „Až do konce,“ to znamanalo také, že žádné protichůdné nařízení, žádná obtíž administrativního rázu nezměnila by jeho vůle a že raději chtěl viděti, jak se v případě neúspěchu hanobí jeho „ukvapený“ zásah, než jak pozbývá úcty v očích těch Pařížanů, kteří mu důvěřovali a jež miloval.

Z našeho rozboru vyplývají takto nejobecnější závěry. Proti německému pojmu vojenské povinnosti staví se latinský pojem povinnosti občanské.

Kant nazývá závazek „skutečností čistého rozumu“. Nepřipouští žádných omezení, podmiňuje mravní pravidla, vyžaduje svobody, jež nemůže býti nijak podržena těmito zásadám. Na místo „mám“ postavili Prusové „sloužím“. Na mečích svých odpůrců čtete: „Ich diene.“ Jak tomu rozuměti? Kleist nám to vysvětlil ve svém dramatě. Především *zmilitarisovati*, mohu-li tak říci, *kategorický imperativ*. Napojen pietismem, ale přátelský otázce míru, a obdivuje francouzskou revoluci, královecký myslitel byl široce lidský. Jeho soukmenovci zneužili jeho díla, přizpůsobivše je svým účelům. Na místo závazku postavili vojenskou kázeň, učinivše z ní cosi absolutního. Vznešený a nedotknutelný „zákon války“ neuznává nad sebou ničeho. Jednej, říkal Kant, tak, abys maximu svého jednání mohl vždy povýšiti na všeobecně platné pravidlo. Nuže, neuposlechnutí,

řeknou „Homburgové“ a „Hohenzollernové“, nelze zevšeobecniti bez úplného zničení vojenské kázně. Rozkazů jest tedy poslouchati do písmene, každou myšlenku nezávislosti jest tedy vyloučiti. Hlavní stan myslí za všechny : ostatní mají plány prováděti. Předpis jest prováděti s pochopením, ale nerozumuje se nad tím : „nicht rasonnieren!“

Slyšeli jsme, jak všechny osoby Kleistova dramatu hlásají tuto morálku za potlesku hlediště. Jeden současný německý básník činí ještě lépe.* Vyvolává Kantův přízrak a dává mu za průvodce Povinnost a Přísnost!

Kant gewappnet mit Pflicht, gewappnet mit Strenge!

Obklopuje ho pak několika slavnými stíny. Mezi nimi poznáváme Jindřicha von Kleist v hodnosti jak jistě si zasloužil, vyššího důstojníka! A pak je vrhá do vřavy války. „Hlavní stan duchů,“ volá básník, „tito mrtví řídí boj!“

Generalstab der Geister mitwaltend über der Sch!acht!

„Hlavní stan duchů!“ ... Kdybych chtěl závoditi s lyrismem tohoto příjemného básníka, snažil bych se vzpomněti si, které „stíny“ by tak asi přepadly ducha zachránce Paříže, když „po nezvratném rozhodnutí a po udělení rozkazů“ ... dal telefonovati do hlavního stanu, a ... proti vůli napadl by mi

* Ernst Lissauer v básni: Die Führer.

obraz, o němž mluví Lucan, obraz poděšené vlasti!

Igens visa duci patriae trepidantis imago!

A skutečně také stojí proti německému pojmu svatého zákona války římský pojem ohrožené vlasti, který jest nám Francouzům obecným ideálem občanství. Němci naopak zbožstili šavli a kázeň tak, jako zbožstil Wagner ve Walkyře, před soumrakem bohů, Wotanův meč a kopí s vyřezávanými runami. To, co jest nám prostředkem k obraně, jest jim cílem samo v sobě. Ve výjimečných okolnostech, když jest vlast na kraji propasti, může tento fetišismus hierarchie, toto popírání pravé odpovědnosti vésti až k tomu, že se zoufá nad státem. Jest známo, že v Bazainově procesu uváděl obžalovaný na svou obhajobu, že po umlčení nejvyššího vojenského pána „nebylo už nikoho“. A řekl-li mukníže d'Anmale: „Ale byla-li tu, pane, Francie,“ proč se tedy naši otcové třásli? . . .

Proto, že viděli, jak se prohlašuje nesmysl, jehož — pro naše vítězství — dopustili se 1914 naši nepřátelé ve svých opatřeních; proto, že si opakovali, jako později Gallieni: Že blaho Republiky jest nejvyšším zákonem! *Salus rei publicae suprema lex esto!*

Přeložil Jaroslav Zaorálek.

Maurice Bourgeois

E. J. MILLINGTON SYNGE

Edmund John Millington Synge¹, nejslavnější a nejopравdivěji „dramatický“ představitel obrození divadelního v Irsku, ač bydlil ve Francii a miloval ji a vyvinul se zvláště ve škole naší literatury, je dosud málo znám obecenstvu francouzskému. Jsa nejmladší z osmi dětí, narodil se 16. dubna 1871 v Newtown Little u Rathfarnhamu, předměstí dublinského. Jeho otec, John Hatch Synge, advokát a vlastník statků v hrabstvích Wicklowském a Galwayském, zemřel ve věku čtyřiceti osmi let, rok po narození svého syna. Jeho matka, Kathleen, dcera Rev. Roberta Trailla, překladatele Josefa Flavia a „rektora“ farnosti ve West Schull v hrabství Corkském (kde r. 1847 podlehl horečce, kterou si způsobil ošetřuje chudé za „velkého hladu“), vychovala jinocha v přísných zásadach „církve irské“. Je známo, že tento eufemism

¹ Vyslov Sing (jako to sing a ne jako to singe). — Ve všech podrobnostech o Syngovi a divadle irském dovolujeme si odkázati čtenáře k své ilustrované studii, vydané po anglicku s názvem *John Millington Synge and the Irish Theatre* (Constable & Co., London — The Macmillan Company, New-York, Bombay, Melbourne, Toronto.) 1913

značí, nikoli, jak by se čekalo, náboženství katolické, k němuž se hlásí velická většina obyvatelstva irského, nýbrž naopak mocnou menšinu anglikánskou. K této totiž náležela rodina Syngů, jejíž členové aspoň čtyři byli v různých dobách biskupy nebo arcibiskupy.

Někteří dublinští kritikové katoličtí a přepjatě vlastenečtí chtěli nalézati v tomto vychování puritánském, tedy neirském — abychom neřekli protiirským, — vysvětlení polovičního nepřátelství Syn-gova k svým krajanům, jeho drsné satiry o mravech své země. To značí zapomínati, že Synge, aniž byl v nejmenším beznáboženským, ba ani volnomyšlenkářem, měl vždy jen málo úcty k dogmatům panující církve, a nemohly tedy nikdy na něj působiti její vlivy. Ostatně pozorujeme-li, že hodná řada britských spisovatelů byla vychována ve víře puritánské, nehlásilo se jejich povolání literární nejčastěji právě reakcí proti puritanismu? — Ale, pokračují tíž kritikové, lze pokládati spisovatele, jehož předkové byli Angličané, opravdu za Ira? Rodina Syngů, rozdělená v dvě větve, z nichž jedna zůstala v Anglii, druhá se usadila v Irsku, pochází opravdu od Millingtonů, rodilých z Bridgnorthu (Shropshire). Legenda, k níž jsme našli zajímavý začátek potvrzení, chtěla by dokonce, že jméno Synge (starodávným pravopisem psané moderní anglické slovo to sing, zpívati) bylo původně přezdívkou, jíž Jindřich VIII. nazýval jakéhosi Johna Millingtona, děkana kaple královské, je-

hož hlas byl podivuhodný. Ale tento rodopisný důkaz, kterého tolik zneužili při kritice literární, na nás příliš nepůsobí. Irem byl Synge nejen náhodou, že se v Irsku narodil, nýbrž vší silou svých sklonů pudových nebo rozmyslných; třebaže nerad mluvil o politice, nenáviděl anglického jha a dovolával se horlivou touhou irské samosprávy; a jestliže někteří z jeho vzdálených předků, podrobující se hlavnímu městu, od něhož měli své úřady, potírali kdysi vlastenecké snahy Irska, jeho předkové poslední byli upřímnými a vášnivými národovci, z nichž jeden dokonce v posledním nezávislém parlamentě irském hlasoval proti zákonu o sjednocení Irska s Anglií. Ba co více, mohli bychom, užívající zdánlivého paradoxu, který se stal dnes všední pravdou, tvrditi, že anglický původ Syngův činil jej význačně Irem: fyzické i intelektuální ovzduší Irska připodobuje přistěhovalce anglické do té míry, že se stávají často ještě více Iry než Irové sami — *Hibernis ipsis Hiberniores*. Není-li mnoho vůdců irského nacionalismu, Parnell na místě prvním, z rodu „saského“?¹

Když byl Synge chodil nejdříve do některých škol dobrovolných v Dublině a v Bray, bylo mu potom, že byl křehkého zdraví, pokračovati v studiích za vedení zvláštního učitele (1885—1888). — Projevuje láskou, téměř přílišnou, k snivé samotě výraznost osobnosti silně určité, bloudívá rád čarovnými končinami hrabství Wicklowského, zabýváje

¹ *Sassenach*, jak se říká po irsku.

se přírodopisem nebo pozoruje malebné typy, jichž užil tak znamenitě ve svých dílech budoucích. Jevil rovněž krásné vlohy pro hudbu: jsa houslistou a pianistou dostal r. 1891 cenu z kontrapunktu a harmonie na královské irské akademii; a jeho schopnosti hudební působily později velmi šťastně na jeho nadání spisovatelské.¹ Konečně byl výborným linguistou, ač mu vadila hrdelní a trhaná výslovnost; znal-li jen nedokonale jazyky evropské pevniny, dovedl naproti tomu mluvit nesnadným irským nářečím gálským a dostalo se mu ceny z hebrejštiny za jeho studií v Trinity College v Dublině (1888—1893).

Tato rozmanitost vloh, zamezujíc rozvíti opravdové náklonnosti, činila Syngovi nesmírně obtížným rychlé rozhodnutí ve volbě povolání. Leč vzrůstala se v něm jedna neodolatelná síla: pud kočovnický, *Wanderlust* všech povah uměleckých. A pak, žádný Ir nemyslí, že by bylo možno míti úspěch v Irsku: odtud stěhování vzdělaných živlů obyvatelstva na pevninu nebo do onoho „většího Irska“ — Ameriky. Synge jako tolik jiných jeho krajanů žil mimo vlast. Odebral se nejprve do Německa, kde konal po třináct měsíců (1894) svá studia hudební; na konec vzdal se jich pro přílišnou nervosu, která mu bránila hráti veřejně. Tento pobyt, neplodný výsledky přímými, obohatil aspoň jeho zkušenost mezi lidmi, jeho znalost folkloru, divadla a literatury vůbec. Stalo se pak psychologickým vývojem přirozeným, že se

¹ Synge měl taktéž velkou zálibu pro malířství.

rozhodl (1895) odebrati se do Francie, vlasti všeobecného vzdělání, s úmyslem velmi určitým státi se tam, ze záliby i povoláním, kritikem a žurnalistou.

V Paříži byla celá kolonie irská, pravda, málo četná, ale skládající se z neobyčejně význačných představitelů irského hnutí, jejíž nejzajímavější členové tíhli k národnostní organizaci, kterou založila „irská Jana d' Arc“, Maud Gonno. Synge, pobyv čtyři měsíce v Itálii (1896), přišel, aby se usadil trvale mezi svými přáteli francouzskými. Ačkoli jeho zdraví bylo stále nepevné¹ — právě se podrobil v Irsku operaci, vyličené v jeho úchvatné črtě *Under Ether* (Pod éterem) — dal se s odvahou do práce; ale jeho literární svědomí bylo takové, že se vyčerpával prací, a jeho řídké články, skoupě placené, nevynášely mu ani tolik,

¹ P. Anatole le Braz (který se s ním setkal v Dublině roku 1905) načrtl takto jeho podobiznu ve svazečku poznámek z cest dosud nevydaném, jež nám laskavě ukázal. „Podoba Syngova je typická: hlava podlouhlá, trochu hranatá, rysů unavených a chvílemi skoro bolestných, ne krásná, ale neobyčejně výrazná. Kaštanový knír napolo zakrývá silné rty; pravá strana krku je vydmutá na způsob vole. Jeví roztočilou zdvořilost, plnou půvabu a laskavosti, trochu ostýchavou. Rozum je otevřený, vnímavý. Muž ten nemá té dětinské domýšlivosti, která mne překvapila u mnohých jeho krajanů, rovněž žádného „komediantství“, nýbrž velikou vážnost, hlubokou víru v životnost hnutí irského, nadšení ovládané, které někdy ozáří pohled, dodává pevnosti hlasu, taktéž pocit, všeobecný u lidí jemu příbuzných, že to, co se děje té chvíle v Irsku, je historickým zjevem jedinečným ve světě a jemuž nemají rovného letopisy jiných národů.“

aby se zvětšil jeho hubený důchod nebo vzrostla vážnost, k níž taková namáhavá práce měla dávat právo. Mezitím studoval Spinozovu *Ethiku*, učil se bretoňsky a chodil na přednášky p. d'Arbois de Jubainville v Collège de France a p. Pavla Passy na Sorbonně. Znal velmi dobře Paříž — zvláště břeh levý — a trávil dlouhé hodiny v knihovnách čta vše, co mu přišlo do rukou — i to, co dosud mohl oceniti jen nedokonale: středověké frašky a veršované povídky, pamflety Pavla Ludvíka Couriera, romány Hugovy, Balzacovy, Lotiho a Anatola France, chorobné nebo dekadentní básně Baudelaireovy a Mallarméovy.

Jeho sympatie obracely se především ke klasikům. Ve svém skromném pokoji v Hôtel Corneille (u Odéonu) sestavoval právě plán essaye o Racineovi, když W. B. Yeats, této chvíle největší básník Irska a snad všech zemí jazyka anglického, chápaje skličující jalovost Syngových pokusů kritických, přiměl jej, aby odešel z Paříže, vzdal se svých studií o literatuře francouzské, jejímž lepším soudcem (pravil Yeats) bude vždy Arthur Symons, a aby se odebral k pobytu na souostroví Aranské na západě od Irska. Jako každý člověk, jehož životní síla, zeslabená nemocí, slídí po zkušenostech podávajících skutečnost v podobě nejšťavnatější, ba i nejbrutálnější, byl Synge sveden primitivním životem, jež mu líčil jeho přítel, a za jehož drsnost zaměnil bez prodlení zjemnělosti života pařížského (1898). Mezi těmito skromnými rybáři, je-

jichž mravy tak zajímavé vylíčil ve své knize *The Aran Islands* (Aranské ostrovy)¹ a rovněž mezi venkovany wicklowskými, kerryskými a connemarskými², objevil Synge, žák moderní Evropy, znova staré Irsko a zároveň objevil sám sebe: literární „vystěhovalec“ zasazen byv znova do rodné půdy, čerpal z ní sílu tvořivou; pracoval s ním národ z nejobrazotvornějších na světě, dodáváje mu bohatou látku lidskou a barvitou řeč jeho budoucích děl, kdežto Synge přinášel s sebou jistotu svého literárního vkusu a pomůcky umělecké techniky, jimž se naučil v krajích jiných.

Zanecháváje na vždy příliš vnější literatury kritické nebo popisné, která mu nesvědčila, postavil se Synge takto ústřední intuicí rázem doprostřed života irského. Který druh literární mohl jej vyjadřovati lépe než forma dramatická? Pud k divadlu, který se probudil v Syngoví, byl z význačných rysů národa irského, a básník Yeats, opíraje se o tento národní sklon, udržovaný scenickým působením katolicismu a snahami Jednoty gálské, založil právě v Dublině irské divadlo, jehož herecký sbor sestavili bratři Fayové. Jsouc nejvyšším oduševněním nacionalismu irského, jenž existoval dosud jen v dosti hrubé podobě politického šovi-

¹ Vydána po prvé 1907, začata však již 1898.

² Viz črty *In Wicklow, In West Kerry a In the Congested Districts* (V krajích přelidněných), uveřejněné nejdříve v dublinském *Shanachie a v Manchester Guardian* a sloučené ve svazek r. 1910.

nismu, mělo *Abbey Theatre* ctižádost, představití Ira skutečného na místě zkarikovaného Kelta, ježž ukazovalo divadlo anglické. Nejsa ani produktem ani účelivým služebníkem tohoto dramatického jara, připojil se Synge k nim nalézaje tu příležitost, vyjádřiti formou divadelní své osobní pojetí umění a zároveň bohaté lidství irské.

První vystoupení jeho bylo pozdní, neboť Synvovi bylo dvaatřicet let. Jeho první kus, *The Shadow of the Glen* (V stínu doliny, 1903), uvádí na jeviště venkovanku, Noru Burkeovou, jejíž duše, zaujatá ideálem, nemůže snést ani společnosti manžela, mnohem staršího než ona, ani „tísňě kopců“¹, které ji odsuzují k mrzutému osamocení: povolí na konec svodům tuláka, který pěkně mluví a odvádí ji do volného života hlavních silnic, širého nebe a krásné přírody. Třebaže kus vyšel z lidové povídky, kterou Synge kdysi slyšel v Araně, prohlásily noviny dublinské, že nemá v sobě nic irského, že to je ibsenovská obhajovací řeč pro volnou lásku, a že spisovatel hanobí ctnost irských žen; pískalo se při prvním představení a Maud Gonne, která byla tehdy herečkou ve společnosti, odstoupila. Naproti tomu *Riders to the Sea* (Jezdci k moři, 1904), rovněž o jednom jednání, byly velikým úspěchem. V této maličké tragedii, která je z nejobdivuhodnějších mistrovských kusů irského divadla, opakuje Synge, jako Loti v *Rybáři islandském* a Heijermans v *Dob-*

¹Tak se nazývá jedna z črt ve sbírce *In Wicklow*.

ré naději, věčnou a hluboce dojímavou historii stařeny a matky plavců, jejíž manžel a synové ztroskotají po sobě. Vyličiv takto Irsko pastýřské, pak Irsko námořnické, složil Synge, stav se spoluředitelem Abbey Theatre (s Yeatsem a lady Gregoryovou), frašku o dvou jednáních, již dávno zamýšlenou, o „kotlářích“ nebo cikánech irských. V kusu *The Tinker's Wedding* (Kotlářova svatba) cikánka, Sarah Caseyová, přiměje kněze, aby spořádal sňatkem poměr, jež měla se svým druhem Michalem Byrnem, za zlaťák a plechovou konvici, jež dá svatému muži. Ale nevzpomněla matky Michalovy, Marie Byrneové, veliké pijačky před Bohem, která probudivši se nezvyklým hřmotem Sary, myjící se ve vědře, brzo vymění plechovou konvici za máz piva. Podvedený farář odepře oddati Michala a Saru, ba hrozí jim, že udá policii jejich krádeže. Ale Michal si svlékne kabátec, spoutá kněze, zacpe mu ústa a chystá se hodit ho do bahnité díry. Na konec pustí důstojného kněze za slib, že nebude tlachati před četníky, ale kněz se pomstí, svoláváje nebeský oheň na tři cikány, kteří prchají co nohy stačí, nechávající ho pánem situace.

Kus byl hrán teprve 11. listopadu 1909 (po smrti spisovatelově) v divadle His Majesty's Theatre v Londýně a nebyl nikdy dáván v Irsku, zemi hluboce náboženské, kde by způsobil jistě skandál. Takového přijetí dostalo se hlavnímu dílu Syngovu, *The Playboy of the Western World* (Hrdina západu), při prvním před-

stavení v Abbey Theatre dne 26. ledna 1907.¹ Po celý týden byly tak velké nepokoje, že bylo třeba, aby ředitelé každého večera svěřovali ochranu národního divadla irského královské policii. Sprosté vtipy a zvuk rozličných nástrojů přehlušovaly hlas herců, kteří působili dojmem, jako by hráli němohru. V Londýně (10. června 1907) táž kočičina: „Za mnou (píše John Masefield², velký básník anglický, přítel a životopisec Syngův, který byl při představení) nějací lidé — mladý muž a dívka — začali pískati. Pamatuji se, že se mi zdálo, jako by se podobali ptáku, jež napodobovali.“ Ve spojených státech (1911) dospěly věci ještě dále: kavárník, jménem Mac Garrity, podporován jsa puritánským městským úřadem a skupinou lži-vlastenců irsko-amerických, z nichž většina později se přiznala, že nikterak neznali *Hrdiny*, užil proti kusu z čtvernásobného důvodu zákona Mac Nicholova, určeného, aby zamezil představení každého kusu „kluzkého, bezbožného, oplzlého a neslušného“, a dal ve Filadelfii zatknouti irskou divadelní společnost. Herci ovšem byli hned propuštěni na kauci a na konec sprostění obžaloby. Soudní řízení bylo kusu nejrozmanitější reklamou: což si soudcové něusmyslili souditi osoby divadelního kusu? Konec konců Bernard Shaw v proslaveném inter-

¹ Mezitím napsal Synge *The Well of the Saints* (Studně světců; 1905), kus o 3 jednáních, námětem dosti podobný *Závoji štěstí* p. G. Clemenceaua.

² *Contemporary Review*, duben 1911: „John M. Synge“.

viewu postavil, jak se patří, na pranýř nesmírnou horlivost zámořských organizací irských, které pod rouškou nacionalismu pouštějí se do literárních děl, do nichž politice nic není. Dnešního dne, ač představení *Hrdiny* je v určitých městech irských dosud zakázáno a každé nové představení kusu vzněcuje plamenné spory v novinách, je všeobecná shoda v tom, že je nejkrásnějším dílem Syngovým; byl hrán na stakráte v zemích anglického jazyka, a někteří soudcové, jako George Moore, anglo-irský romanopisec dobře známý obecnstvu francouzskému, prohlašují jej s hodnou nadsázkou „nejvýznamnějším kusem posledních dvou set let“.

Hrdiny není třeba „vypravovati“; ale je potřebí předejít některá nedorozumění a vysvětliti stručně odstiňovaný a hluboký smysl díla, které příliš často bylo nenáležitě zjednodušováno. Synge se nikterak nemínil zastávat vraždy: venkované irští nelichotí Christy Mahonovi proto, že zabil svého otce (jehož ostatně ani nezabil), nýbrž proto, že v zemi, kde vystěhovalectví zabralo všecky dobré živly a zanechalo jen špatné, — „kde nenajdete jiného než Linahana, který šilhá na jedno oko, Patcheena, který kulhá na jednu nohu, nebo ty blázny Mulrannie, kteří se dali vyhnati z Kalifornie, poněvadž pozbyli rozumu“ — on, jediný Hrdina západu, vykonal skutek výjimečný a proto pozoruhodný, tím pozoruhodnější, že Christy není „obyčejným vrahem, jaké vídáme každého dne v týdnu“: je krasořečníkem, lákatelem, šprýma-

řem, básníkem, který umí bavit, „prášiti“, přikrašlovati, ozdobovati kudrlinkami vymyšlenými různé všední události a přeměňovati svůj „sprostý zločin“ ve „velkolepou událost“. Připomeneme-li si s druhé strany nenávisť irského venkovana k anglické policii a ochranu, které poskytuje zločinci jen proto jedině, aby zmařil její záměry — zjev, který nachází své vysvětlení v starodávném vědomí kmenovém a v dlouhém utiskování Irska Anglií — pochopíme, že vesničané netrestají této otcovraždy. Jakmile však se otec zase objeví a hrdina, boje se o svou ohroženou oblíbenost, pokouší se zabítí jej tentokráte opravdu, místo aby zůstal v té věci při romantickém vypravování, obdiv venkovanů promění se v rozhořčení a budou chtítí dosti učiniti spravedlnosti sami lynčováním Christyho.

Ve hře té je tedy kus lidské pravdy; jsouc irskou původem¹, je irskou také duchem a nezdá se nikterak odůvodňovati důmyslné domněnky dublinského kritika, p. D. J. O' Donoghue,² podle níž by byl *Hrdina* pouhým zdramatisováním žertu Baudelairea, který vstupuje do pařížské restaurace, řekl hodně hlasitě k velikému omráčení přítomných: „Zavraždív svého ubohého otce . . .“ Mimo to, není-li pak obdiv lidu pro zločince všeobecný, společný všem národům „Západu“ — výraz, kterému třeba rozuměti ve

¹ Viz *The Aran Islands* (Maunsel, Dublin 1910) str. 88.

² *Irish Independent* (Dublin), 21. srpna 1911.

smyslu širokém a který neznačí jen mikrokosmus gálského Irska?

Nad to se skrývá pod divokostí a, možno-li tak říci, pod abrakadabrou mravného naučení význam humoristický a alegorický docela jinak subtilní. Není pochyby, bylo by zbytečno přetížiti tuto „komedii“ břemenem temné a didaktické symboliky, kterou by byl Synge zajisté odmítl: není třeba hledati v Hrdinovi „mladého Irska“ a v jeho otci „starého Irska“, jak to učinili němečtí překladatelé této hry¹; že odmítá Christy vzíti si vdovu Caseyovou, cizinku přišlou s druhé strany pahorku, to nesymbolisuje nutně staletou nepoddajnost Irska Anglii, a že se pořád znova zdvíhá nezmarný starý Mahon, to není nezbytně nevyhnutelná pomsta hmoty nad duchem. Přece však se můžeme pokusiti vykládati *Hrdinu*, jako vykládati *Peer Gynta*, jemuž se podobá hra Syngova v nejedné věci. Je, zdá se, dovoleno, poznávati v postavě Christy Mahona J. M. Synga samého, básníka, jehož individualita se rozvíjí příznivostí poměrů; v klamavém chování hrdinově ironickou paradoxnost, kterou všichni irští humoristé od Swifta k Oscaru Wildovi, od Goldsmitha k Bernardu Shawovi, tropí si šašky ze svého obecenstva; konečně v odchodu Christyho, dávajícího rozkazy svému otci a odvádějícího jej, jako „chrabrý kapitán“ odvádí „pohanského otro-

¹ Chas. H. Fisher a G. Sil-Vara: *Der Held des Westerlandes* (Mnichov, G. Müller 1912), str. 12. „Zur Einführung“.

ka“, konečné vítězství básníkovo a podrobení tupé hrubosti tvůrčí myšlenkou.

Venkovské nářečí, jímž hra je psána, zasluhovalo by samo o sobě zvláštní studie. Synge, jemuž filologie a fonetika, možná ještě více než pokusy jeho předchůdců, odhalily literární „možnosti“ nářečí anglo-irského, této řeči aliterativního rytmu, plné vůně archaických přežitků biblické a alžbětinské angličtiny a také vazeb vypůjčených od irské gálštiny, užil tohoto nářečí dosti podobně, jako d' Annunzio v *Dceři Joriově* užil podřečí abruzzského, nebo také jako někteří spisovatelé belgičtí užili zajímavé francouzštiny, plné germanských obrátů, kterou se hovoří ve Flandrech. Byly vysloveny vážné pochybnosti o možnosti přeložiti do jazyka cizího nářečí anglo-irské vůbec a *Hrdinu* zvláště.¹ Myslíl Synge na své dílo, když řekl, že „žádného dobrého spisovatele nelze přeložiti?“² Jistě, obtížnost takového podniku, aniž je nepřekonatelná, je velmi veliká — zrovna dvakráte tak veliká jako nesnadnost překladu obyčejného, neboť

¹ Francouzský překlad *Hrdiny* je věnován anonymnímu spisovateli, který prohlásil v *English Review* ze září 1912, str. 327, že francouzský překlad Syngova *Hrdiny západu* „byl by plošší a pro četbu nemožnější než kterýkoli francouzský překlad *Macbetha*, dokonce i p. Maeterlinckův. Viz také Ernest A. Boyd, „Le Théâtre irlandais“, *Revue de Paris*, I. září 1913, str. 202: „Žádný překlad nemohl by podat vši poesie, jíž se chvějí tyto kouzelné věty.“

² John Masefield v článku uvedeném.

u Synge je potřebí podati nejen angličtinu, kterou se vyjadřují jeho osoby, nýbrž také irštinu, jejímž jest tato angličtina jakoby překladem. Budiž jakákoli cena našeho překladu — který mohl beze změn býti hrán s úspěchem v Paříži, v Belgii a ve Švýcarsku, — touha seznámiti s tímto krásným kusem obecenstvo francouzské, jemuž by nemělo zůstatí cizím nic irského, mohla býti omluvou naší odvážlivosti.

V témže nářečí venkovském podal Synge, trochu paradoxně možná, látku své poslední hry *Deirdre of the Sorrows* (Deirdre žalostí), hrdinské pověsti starého Irska, o niž se pokusiti pokládá každý spisovatel irský za svou povinnost, látku dosti podobnou, jak námětem, tak ohromnou literaturou z ní vzešlou legendám o Paridovi a Heleně nebo o Tristanovi a Isoldě. Synge, jehož nemoc (jakýsi vnitřní nádor, možná rakovina) náhle se zhoršila po skandálech při *Hrdinovi*, jakož i po zprávě o úmrtí své matky (26. října 1908), nechal svou *Deirdre* neukončenu (hrána byla v Dublině 13. ledna 1910). Kdyby byl měl kdy ji dokončiti, byla by bezpochyby bývala jeho dílem mistrovským. Mezi tím zasnoubil se Synge se znamenitou herečkou „Maire O' Neill“, která vytvořila úlohu Pegeen Mike v *Hrdinovi*. Ale brzo, když nemoc se ještě horšila, bylo se mu odebrati do nemocnice a neopustil jí již živ. Statečný do samé smrti, rozvrhoval nové kusy a skládal básně a překlady (*Poems and Translations*), jež láskyplná ruka Yeatsova spojila v svazek zrovna ve chvíli, kdy Synge,

jemuž bylo teprve osmatřicet let, skončil po operaci, vykonané jen zdánlivě (24. března 1909).

Život fysický krátký a málo pohnutý; život umělecký pracovitý a plný. Od deseti let nepřestala stoupati hvězda Syngova na nebi literárním. Světový tisk mu věnuje články nadšené; někteří angličtí kritikové nebojí se přirovnávat ho Shakespearovi; všichni pokládají dueto lásky mezi Christym a Pegeen v třetím jednání *Hrdiny* za lyrickou scénu jednu z nejkrásnějších nynějšího divadla. Svým pojetím umění tak lidským a kouzlem své formy a své řeči působil Synge z různých důvodů mocným vlivem nejen na dramaturgy a básníky své země, jako na samého Yeatse, Jamesa Stephensa a jiné představitele irského hnutí, nýbrž taktéž na nejlepší spisovatele anglické nynější doby, jako jsou John Masefield a Gilbert Cannan. Amerika, nejprve odmítнувši Synga, studuje jej dnes jako klassika na svých universitách. Jeho hry byly přeloženy do irské gálštiny, do češtiny, polštiny, ruštiny, italštiny, holandštiny a němčiny. Objevila-li Francie trochu pozdě tohoto velkého umělce, uměla aspoň vzdáti úctu hluboké původnosti jeho genia.

Přeložil J. Skalický.

Maurice Bourgeois
STUDNĚ SVĚTCŮ

Studně světců (složená r. 1902—3) byla hrána po prvé 4. února 1905 před obecenstvem sotva dvou tisíc lidí v nově otevřeném Abbey Theatre, kde byla opakována po následujících šest večerů. Od té doby byla hrána v Irsku, Anglii a Americe a v německém překladě *Der heilige Brunnen*, práci Dr. Maxe Meyerfelda, r. 1906 na divadle prof. Maxe Reinhardta v Berlíně a rovněž na divadle v Mnichově r. 1908.

Další a tentokrát konečné rozšíření *manýry* Syn-govy z dvou na tři jednání je technický rys, který ihned zaujme naši pozornost při tomto čtvrtém jeho kuse. Děj, který je z nejprostších a nejdojemnějších, které kdy byly vybrány moderním dramatikem, má v sobě všecku pronikavou krásu staré paraboly. Je to historie dvou slepých, ošklivých, větrem i deštěm ošlehaných starých žebráků — muže a ženy, manžela a manželky, Martina a Mary Doulových — kteří sedíce po všechn svůj život na osamělé křížovatce, „slyšíce ptáky a bzučení včel v každé bylince v příkopě a hbité letící bytosti, ženoucí se vzduchem,“ naučili se nahrazovati skutečnost sny a fysický zrak viděním obrazotvorným. Představují si navzájem, že oba jsou krásní. Když ho-voříce sedí u zbořeného kostela, přináší kovář Timmy zprávu, že přichází putující mnich s vodou ze svaté

Maurice Bourgeois

studně na západě, která vyhojí každou chorobu. Světec přijde a navlhčiv jejich oči zázračnou vodou, vrací jim tragický dar zraku. Velmi brzo zdá se jim ovšem skutečný svět vůbec a jejich vlastní fysické osoby zvláště méně půvabnými než noc, ozářená sny, v níž žili tak dlouho okouzleni. Časem jejich oči zase se kalí a obchvátí je slepota. Světec by je rád zase zázračně vyhojil znova, ale jsou příliš rádi, že se vrátili ve svůj dřívější stav, a když zbožný muž chystá se vyléčiti zase Martina Doula, vyrazí slepý žebrák mnichu svatou konvicí z ruky.

Hra nemá skutečného, určitého pramene v Syngových spisech nedramatických. Jako při *Jezdcích k moři* je látka jen vzdáleně napověděna jedním místem v *The Aran Islands*, a roztroušené podrobnosti byly tu a tam vzaty z poznámek prosaických. Zázračné studánky jsou všude v Irsku četné¹; Synge se zmiňuje, že viděl v Inishmaan u „starého zbořeného kostela“ Ceathair Aluinn (čtyř spanilých osob) „svatou studni, která byla proslulá mnoha vyléčeními slepoty a padoucnic“; a uvádí vypravování o uzdravení dítěte u této studně, které mu podal Mourteen, starý, irsky hovořící povídkář². Inishereské vypravování poskytlo světce a prudká

¹ Viz Lady Wilde, *Ancient Legends of Ireland* (Londýn, Ward Downey 1888), str. 236—56: „The Holy Wells“ (Svaté studně) a známou píseň lidovou „Mary's Well“ (studně Mariina). ² III. 13—14.

J. M. Synge a Irské divadlo, kap. VI.

hádká dvojice aranské¹, zdá se, vnukla spory mezi Martinem Doulem a jeho ženou, když nabyli zraku. Martin viní Timmyho, kováře, že oškubával jeho živé kachny; i to je pozorování učiněné na ostrovech: „Někdy, když jdu do některé chalupy, vidím všechny ženy z ní klečeti na kolenou a oškubávati živé kachny a husy.“² Často vzpomenutý Patch Ruadh (Ryšavý Patrik) je z gálských jmen, která Synge uslyšel v Inishmaan.³ Na konec budiž připomenuto, že Syngův první učitel gálštiny v Aranmore byl starý slepec⁴. Ale hra byla jako ve *Stínu v těsnině* přenesena z Aranu do Leinsteru.

Poněvadž osnova hry není obsažena v Syngových prosaických spisech, mohou a byly také opravdu hledány „prameny“ cizí. Tak p. D. J. O'Donoghue, Syngův osobní přítel, tvrdí, že Synge našel hlavní myšlenku *Studně světců* „v kuse od p. Clémenceaua“. Domníváme se, že p. O'Donoghue myslí na p. Clémenceauovu čínskou aktovku *Le Voile du Bonheur* (1901), která, aspoň na počátku, opravdu se trochu podobá dílu Syngovu. Leč — máme to opakovati znova? — je jasno, že taková vypravování vyskytují se v mnohých, vlastně ve všech lidových pověstech, a není vyhnutí, aby tak silně lidské náměty nebyly zpracovány rozličnými spisovateli v zemích a stoletích daleko od sebe vzdálených. Nacházíme opakování tohoto příběhu v lednové

¹ III. 197 a násl. ² III. 219. ³ III. 161. ⁴ III. 3, 15.

Maurice Bourgeois

a květnové povídky, podané Chaucerem ve *Vypravování kupcově*; a nepřiznáme-li Syngovi práva, aby byl nezávislým a původním skladatelem her, jehož díla třeba stůj co stůj stopovati až k vzorům neirským, můžeme zrovna tak dobře vytknouti, že jako obdivovatel Maeterlinckův mohl nalézt pramen, „jehož voda otvírala oči slepců“ v *Péleasu a Mélisandě* (v jednání II, výjevu 1) a zpracování thematicu slepoty v *Slepcích*. Také můžeme věřiti, přijmeme-li svědectví vynikajícího dramatika z Abbey Theatre, že Synge vzal myšlenku zázraku ve svém kuse z knih Zolovy a Huysmansovy o *Lourdech*. Leč kdo by nedovedl upozorovati pošetilosti takového genealogického pátrání? Nemáme přesvědčivého důkazu, že Synge napsal svou hru vlivem děl shora jmenovaných a literární rodokmen *Studně světců* snadno by mohl býti prodlužován bez jistoty nebo užitku.¹ Nechceme-li věřiti, že Synge měl dosti pravé volnosti invence, přiznejme mu aspoň dobrodiní nejistoty.

Třeba však učiniti dva ústupky — nebo spíše dvě odhalení — lučebnické nebo rekonstrukční škole hyperkritiky o Syngovi. Předně — věc dosud neznámá

¹ V *Marianele*, povídce, kterou napsal dobře známý spisovatel Benito Pérez Galdós (7. vyd., Madrid, 1888), vidíme slepce, Pablo Pénaguilasa, jenž jako Martin Doul omylem pokládá za krásnou ženu, již miluje (Marianelu); když se uzdraví a vidí ji, umírá.

i nejbedlivějším badatelům o Syngovi — Synge sám přiznal pramen¹ — totiž předmolièrovskou francouzskou frašku, jejíž jméno zapomněl a již se nám nepodařilo zjistiti. V ní starý žebrák se dotkl kostí světcových ve skřínce a byl uzdraven, ale uzdravení nebylo úplné, a když se neduh vrátil — nevíme jistě, byla-li to slepota — rozhodně odmítl, aby byl vyléčen znova. Takový byl pevninský pravzor *Studně světců*. Ale s druhé strany — věc, která naplní radostí dublinské vykladače — objevili jsme také velmi určitý a nepochybný, do té doby však neodkrytý anglický pramen. Je to krátké vypravování nazvané „Dívka mechelenská“, které tvoří IV. kapitolu díla lorda Lyttona *Poutníci rýnští* (1832).²

Vypravování je dosti obšírné a bohaté příhodami, ale můžeme je shrnouti krátce, pokud má vztah k *Studni světců*. Eugen St. Amand, slepý mladý urozený Francouz, ohrožený splašeným koněm, je zachráněn Lucillou Tisseurovou, jejíž přirozená krása byla zkažena neštovicemi. „Stalo se, že rodina Lucillina byla proslavena krásou a (jako Mary Doulová, která se honosila

¹ Řekl to p. Yeatsovi a p. Pádraic Columovi.

² Novinářský kritik stanovil po prvním provedení *Studně světců*, že „látka — velmi známá — zpracována byla za našich dnů anglickým romanopiscem“. (*United Irishman*, II. února 1905, str. 1.) Nevíme, byla-li „Dívka mechelenská“ onou domnělou stejnou látkou jako v kuse Syngově, o níž byla učiněna zmínka tak neurčitá.

Maurice Bourgeois

sama, že jí říkali „krásná slepá“ z Ballintonu) ješitná pro tuto slávu.“ St. Amand je přijat v domě rodičů Lucilliných a zamiluje se do ní. „Váš hlas je velmi něžný,“ praví jí, „a to . . . je známkou, dle níž jediné poznávám osoby mladé a krásné“ — poznámka připomínající výrok Martina Doula, že když byl „mladým hochem a měl dobrý zrak, měly nejpěknější tváře ty, které měly milé hlasy.“ Jindy zvolá: „Ah, kdybych tě mohl viděti! Kdybych mohl hleděti na tvář, již srdce mé marně se snaží si zobraziti“ — zrovna jako Martin Doul praví své slepé ženě: „Přemýšlím o tom za dlouhých nocí, jaká veliká věc by to byla, kdybychom se mohli viděti jen na hodinu, ba jen minutu, tak bychom jistě poznali, že jsem nejpěknějším mužem a ty nejpěknější ženou ze sedmi hrabství východních.“

Lucille, jejíž rodina je katolická a „má jak zbožnost, tak i pověry víry,“ slyší o zázračném uzdravení hluchoněmého dítěte, které nabylo hlasu u hrobu Tří králů v Kolíně nad Rýnem, a umíní si, že tam půjde na pouť, zanechávajíc St. Amanda ve společnosti svých rodičů a Julie, která dle vlastních slov Lucilliných „je krásnější než sen“. „Nemluv tak“, odpovídá St. Amand, „chtěl bych viděti, abych mohl dokázati světu, jak jsi mnohem krásnější. Není hudby v jejím hlase.“ Lucille poví knězi, s nímž se setká u svatyně, o slepotě St. Amandově a kněz jí dá doporučení k Le Kainovi, lékaři v Lovani, proslavenému po Flandrech vyléčením mnoha slepců.

Lucille vrátí se do Mechelen s Le Kainem. St. Amand je vyléčen a praví: „Neukazujte mi jí (Lucilly) samotné; ukažte mi ji uprostřed mezi vámi všemi, abych vás přesvědčil, že srdce se nikdy nemýlí ve svých touhách“ — situace pozoruhodně podobná situaci Martina Doula, chtějícího nalézt svou ženu mezi všemi vesnickými dívkami. „Lucillo!“ zvolá, „jste to vy, vím to, jen vy!“ Vyrazí vpřed a klesne k nohám Juliiným — zrovna jako Martin omylem pokládá Molly Byrneovou za Mary Doulovou. Zklamav se v Lucille, vezme si St. Amand za manželku Julii; na konec jde do Egypta bojovat proti Angličanům a tam oslepne znova, tentokráte navždy, zánětem očním, způsobeným ostrým prachem vyprahlých rovin. Konec konců, věnuje svou lásku opět Lucille, jež mu zůstala věrna, vezme si ji a jako stará dvojice manželů v Syngově hře nabude „oné klidné mysli, která vyznačuje většinou slepce“.

A veliká podobnost mezi Lyttonem a Syngem není omezena na osnovu a příběh; jedna z vět na konci „Dívky mechelenské“ shrnuje podivuhodně všechn lidský význam *Studně světců* —

„Snad viděvše skutečný svět a zkusivše jeho jalové radosti, můžeme se snadněji spřátelit s jeho vyloučením; a jako klášter, který odráží vřelost naší naděje, je lahodný naší vzpomínce, tak temnota ztrácí svou hrůzu, když zkušenost nás unavila oslňujícím leskem a lopotou dne.“

Maurice Bourgeois

Na rozdíl od Martina Doula nenaskytne se St. Amandovi možnost, aby byl zase vyléčen; myšlenka druhého vyléčení a jeho odmítnutí nemocným byla asi vnuknuta před molièrovskou fraškou. Co se týče vypravování Lyttonova, Yeats se tázal opětně Synga, zná-li je: Syngé vždy popíral, že by je kdy byl četl, a třeba věřiti jeho slovu. Ale překvapující podobnost *Studně světců* a „Dívky mechelenské“ činí obtížným věřiti, že Syngé naprosto neznal „*Poutníků rýnských*“, kteří za dob jeho ranného chlapectví byli v každé domácnosti. Možná, že je četl ve svém dětském pokoji — v dětském pokoji, o němž se zmiňuje v předmluvě k *Hrdinovi* — a později na tuto skutečnost zapomněl. Námět *Studně světců* je však tak rozšířen po světě, že kdyby i byl na Synga nevědomky působil Lytton, „Dívka mechelenská“ neposkytla více než pouhé osnovy jeho hře, a ukázali jsme v předcházejícím oddíle, že není paradoxem tvrditi, že osnova je o sobě téměř bez ceny, a že tvořivý umělec jako Syngé může bez odporu býti opravdu zavázán jinému spisovateli za rozvržení a obrysy kusu a zůstati při tom naskrz původním a irským.

Studni světců prohlašovali často za Syngův nejdokonalejší výkon. Nesrovnáváme se úplně s takovou neomezenou chválou. Technicky je děj jako v *Jezdcích k moři* přesně vyznačen hned od počátku: předvídáme ihned, že navrácení zraku přinese slepým manželům jen neštěstí; naše zvědavost je brzo u konce a v tomto

případě třeba bez obalu přiznati, že látka byla trochu hubená pro tříaktovou formu zvolenou Syngem. K tomu přidejte makavé pravdě nepodobnosti v osobách: Martin Doul nabyv zraku, ihned vidí „zelené kousky kapradí“, poznává Timmyho „dle černé hlavy“ a Patch Ruadha dle „jeho ohnivých vlasů“: poznali jsme kdy slepce, který by rozeznával barvy? A potom, jsou taková slova jako: „A když přešla s hlavou odvrácenou tak, jak byste viděli jíti kněze tudy, kde opilec by stranou v příkopě rozmlouval s dívkou“, možná na rtech irského venkovana? Ačkoli se nikterak neshodujeme s přísnými výtkami učiněnými Syngově hře přepiatými sulpicíanskými kritiky v době, kdy po prvé byla hrána, je stejně jasno, že v irské vesnici, kde se dosud věří zázrakům a kde se ctí, byli by vyléčení slepci měli větší význam společenský než mají v *Studni světců*. Na konec, což však není věci nejmenší, pokládáme za naprosto nepřiměřené irské povaze chování Martina Doula, když vyráží posvátnou konvici z ruky světcovy: irský katolík zrovna tak by neučinil nic takového, jako by kněz jako otec Hart v p. Yeatsově *Land of Heart's Desire* nepřivolil, aby k žádosti zlé víly skryl kříž.

Přes to stojí *Studně světců* velmi vysoko v dlouhé řadě her — zvláště četných v Irsku¹ — zakládajících

¹ Viz všechny hry — hlavně gálsky psané — jednající o pověsti o Raftery a Carolanovi, slepých pěvcích; sl. W. M. Lettové hra *Oči slepců* a t. d.

Maurice Bourgeois

se na věčně tragickém tematě slepoty. Zároveň je to snad jediné ze všech dramatických děl Syngových, v němž nacházíme zpodoben nejvěrnější výraz jeho pesimistického názoru životního, ne-li jeho filosofie. Nic nemůže býti pathetičtějšího a také více skličujícího než rozčarování obou slepců a nářek Martina Doula, když se stane zmínka o „velikém dni“, kdy byl vyléčen: „Veliký den je to? Nebo zlý, černý den, kdy jsem byl probuzen a poznal, že jsem jako malé děti, které poslouchají pohádky stařeniny a kterým se potom v temné noci zdá, že jsou ve velkých domech ze zlata, že mohou jezdit na strakatých koních, a zase se za chvíli probudí a mráz je trápí a z došků možná kape, a vyhladovělý osel hýká na dvoře.“ Rádi bychom viděli ve hře více posilujícího mravního naučení — takového jako je, řekněme, opačný názor vyslovený Maeterlinckovou *Sestrou Beatricí*: „Život stojí za to, aby byl žit; odvažme se tedy žít.“ Přece však se zdá, že v tomto chmurném pathose, v tomto asketickém soucitu nalézáme dramatické vnější vyjádření Syngova nejvnitřnějšího vědomí. Zároveň hra ve svém naturalistickém podání tematů nadpřirozeného zázraku vyjadřuje krásně (ač způsobem naprosto ne-Yeatsovským) sklon často pozorovaný v keltské letoře, hledati útočiště ve světě snů, daleko od špíny skutečnosti, přetvořené na štěstí obrazotvornou ilusí.

Z angličtiny přeložil J. Skalický.

J. M. S. yu

H R D I N A Z Á P A D U

Rozkošné a vzrušující dílo, tento básnický a směšně vážný kus J. M. Syngeho! Pevně zakořeněný v zemi, v určité zemi, vystřeluje svůj ostrý hrot do nebe jako katolická zvonice Irska. Poslouchá se zároveň jako povídka, jako satyra, jako allegorická báseň, ale při tom se často ptáte, co vlastně vypravuje, čemu se vlastně vysmívá, co v hloubce symbolisuje. Jsme strhováni dějem, a skoro bychom se spokojili prostým a neobyčejným sřtěžením příhod. A přece nemůžeme si zabrániti, bychom se co chvíle netázali, zda jest tak úplně čtveráckou svévolí, jak se tváří, není-li v ní snad přec jen nějaký vážný rys mravů a povahy národa neb Západu celého, kterého jsme si dosud neuvědomili, nepředvádí-li nám na jevišti nádavkem ideje, jichž jsme se dosud báli a od nichž jsme se instinktivně odvraceli. Myslím, že možno do kusu toho vložit, komu se co zachce; zdá se na ponejprv, že jest úplně prázdný, ne však z chudoby, ale jako veliká jeskyně, o níž právě hned nevíte, v kterém koutě, v které stěně jsou zadrženy její poklady.

Autor nám opravdu předvádí touto básní cosi radostně a chutně záhadného, zůstává nás v jakémsi potmě-

šilém a záludném „hádej hadači“. — Mladému snílkovi, takovému budiž k ničemu, nepolétá-li ve svých fantastech, přihodí se jednoho dne, že skoro nerad udeří prudce svého otce; domnívaje se, že ho zabil, uprchne všecek poděšen a zmaten. Co najde v chmurné vesnici, do níž se uchýlí? Očekávání „podivuhodného“ a „dobrodružstev“, zrovna jakoby byli po jeho příhodě dychtili; jest zahrnut obdivem všech: zamilují se do něho, tahají se o něho! Jeho, jenž neuměl hnouti prstem k žádné práci — dříve než znenadání pozdvihl smrtící rýč — pozdravují jako nějakého reka činu! Cítíme, že bychom se sesměšňovali, kdybychom šli na to s morálkou, aspoň s běžnou morálkou. Ješitnost jeho, povzbuzená pochvalami, dostává křídla. Nezůstane jen pouhým hrdinou: bude z něho zápasník, borec nejúžasnějších vítězstev. — Běda! v tom znovu objeví se jeho otec, kterého dokonale nezabil. Což jeho vypravování bylo jen bajkou? Kde kdo se mu směje: náš chvástavý hrdina letí přede vším diváctvem se štítu své slávy a nikdo nedbá ani toho, že právě dobyl vítězství ve hrách. To mrzí velmi našeho hrdinu. Ale dlouho se nerozmýšlí: zasadí otcí novou ránu. Tentokrát nebude nikdo o tom pochybovati: vždyť ho vidí při činu . . . Ale „tolle“ se zdvojnásobuje. Lid chce pravdivou povídku, ne pravdu, pravdu skutečnosti. Chce věřiti, nechce viděti. Náš hrdina, kterým již není, stává se vrahem, jímž kde kdo opovrhuje. — Co mu zbývá? Na moutě, co jiného zbývá holobrádkovi, než vrátiti se k svému otcí, se svým otcem, jenž i tentokrát se z rány vzpamatuje, vrátiti se

jako poslušné klouče, jemuž se dostalo naučené, které bude míti dosti „až do soudného dne“.

Těžko jest přeložiti takový kus, z něhož jsem podal tuto zběžný náčrt. Malebné prostředí a lahodnou chutnost slov těžko jest zachytiti. Místní půvab, básnická mluva díla stírá se, když se chce zachovati přerozkošná hra ideí a citu, jimiž autor v nás spíše vzbuzuje podiv, než aby se snažil nás uspokojiti řešením nějakého problému. Odtud jakýsi nepokoj, neboť tomu, co vidíte a zakoušíte, nevěříte. Nemůžete se zbaviti podezření, že autor nechtěl vás jen pobaviti, že si snad přece podržel „zadní myšlenku“, která snad na vás zákeřně vyskočí, až se toho v *životě* nejméně nadějete.

Pierre Mille velmi správně shrnul všechny tyto nezvyklé dojmy v článku v revue *Renaissance politique, littéraire et artistique*, při nichž přistihl první diváky francouzské r. 1914. Tím arci nijak neubírá obdivu, jímž byl kus Syngův přijat:

„Příběh jest příliš neuvěřitelný, by se diváci uráželi jeho pohoršlivou stránkou. Cítili, že vše jest v něm na ruby, i nezbývalo, než dáti se jím pěkně obrátiti na ruby. Všechny bránice a sleziny se smíchy otřásaly, když z dvornosti k děvčatům větroplašný a pravděnepodobný poběhlík opakoval po stokráte, že rozťal ve dvě původce svého života. Považovali tyto tři výjevy za jakousi hrubou frašku a měli věru pravdu: jest to vskutku hrubá fraška. A s druhé strany zase měli právo nevědět, že zde běží o divadlo opravdu lidové, o kus, který byl sto-

krát hrán před diváctvem pravých irských venkovanů, kteří tleskali satyře samých sebe: „Hle, jací jste, pravil jim autor. Vše, co jest, nějakou událostí“, zdá se vám vždy podivuhodno. Což na tom, jest-li krutá nebo škodolibá nebo pošetilá: věříte v ni, ale věříte v ni imaginárně, nevidíte v ní nikdy než bru. Hle však, když náhle octnete se tváří v tvář skutečnosti, když váš hrdina před vašimi zraky vykoná čin, který ve vás vzbuzoval podiv, který se vám zdál vznešeným, nadlidským, pokud vám ho vyprávěl: a teď vidíte, jaký jest zločin, zbývá jen zločinec nebo nízký jakýsi hlupec. Pověsit ho nebo zahnat.“ Irové se poznávali na této malbě a smáli se. Mohli bychom se i my poznati. Jest mnoho Šašků¹ Západu.

Z franštiny podle Henriho Ghéona.

¹ Angl. výraz playboy znamená i hrdinu i šaška.

Percy Lubbock
SOUDOBI ANGLIČTÍ BÁSNÍCI

Asi před třiceti lety začalo se říkati, že nastala v Anglii éra „drobného básnictví“. Říkalo se to tehdy, říká se to do dneška. Bylo to a zůstává to dokonale pravdivo. Po celé jedno pokolení byl nějaký pták v každém křoví a sbor zpěvů takový, že nebylo viděti analogického než dvakrát nebo třikrát v naší literatuře. Nejslavnější z těchto hudebních meziher byla v XVI. století, v době Alžbětině, kdy skoro každý zdál se míti melodii v hlase. Bylo tehdy nespočetných básníků, a jména některých stala se nesmrtelnými, zatím co četnější vůbec se nedochovala; nic, leda nějaký ten jeden nebo dva lyrické zpěvy, jež se udržují ještě v našich anthologiích, plynná hudba, která jest jim vlastní. To byla veliká epocha „drobné poesie“ a od té občas obrozovalo se něco z této harmonie mnohonásobných hlasů. Ale XIX. století největší částí nebylo dobou tohoto druhu. Byli jistí vynikající básníci a hojně špatných básníků, ale poměrně málo „poesie drobné“. Teprve asi k roku 1890. znovu to začlo.

Poesie, o níž se zmiňuju, jest dobrou svého druhu, není však dílem některého velikého básníka. Snad jest v každé době dosti takového zpěvného ptactva a projeví by se, kdyby jim bylo dovoleno úpravou zevnějšího okolí zpívati, a kdyby některé doby přímo jich nezaháněly v sebe jako okřiknuté a vyplašené, takže

pak nevyzpívají své touhy a jáсотu lidem, ale jen věcem neživým: lesům, pláním, hvězdám, vodám. Nuže, již nějaký čas před válkou se to probudilo a teď po válce teprve. Útlé svazečky veršů, úhledně tištěné a velmi draho prodávané, vycházejí po tuctech; v každém jest něco zajímavého, ale až příští pokolení snad objeví v nich dva nebo tři své „velké“ básníky. Dnes jest to vše jen „drobná poesie“.

Již dnes však mezi nimi Robert Bridges jest všeobecně uznáván. Jemu se přisuzuje palma. Byl ověnčen vavřínem. Jest on tím velkým básníkem příštího pokolení? Někteří z nás jsou náchylni tomu věřiti; či jakým jiným titulem možno poctiti tvůrce básní tak bujarých, tak původních, inspirace tak povýšené? Ale tyto básně nejsou příliš hojné. P. Bridges byl vždy spisovatelem, který svými silami nejvíce šetřil a který od nich nejvíce požadoval. A nezdá se, že bujarost, když není provázena jistou šíří, rozlehne se do potomstva, by jí byla uznána a obdivována. Ale nám jest Bridges mistrem, a jest zajímavo viděti, jak působí na mladší, kteří nebyli ještě zrozeni, když on byl již uprostřed životní dráhy. Ne že by jeho přímý vliv byl veliký: P. Bridges jest učeným básníkem nejvybroušenější formy, a málo našich pěvců jde v tomto směru v jeho šlépějích. Ale všichni souhlasí jaksí v tom, že jeho místo jest odděleno od ostatních, že jest třeba ctíti jeho osamělost. Jeho dílo jest jakýmsi kriteriem hodnot pro ostatní díla.

Ze zástupu těch, které jsme zvykli jmenovati „Georgian poets“, uveřejňujících verše na počátku vlády Ji-

řího V., nebudu se zmiňovati ani o jednom. Nová jiříkovská éra jest teď stará deset let, a byli jsme od té doby desetkrát svědky vypučení prvních svazků deseti mladých básníků. Oceniti u všech jejich hodnotu a býti si jist, že vybereme nejhodnější naší pozornosti, vyžaduje zvláštního hledání, jemuž dlužno se věnovati jako „scholar“¹, jenž vymezuje přísně svou látku, by ji náležitě ovládl. Na štěstí jest takový „scholar“ mezi námi: p. Eduard Marsh, jenž svou osobní prací jest v ustavičném styku se státními kanceláři a ministry, a jenž sám se střeží jakékoliv básnické produkce, jemuž však veřejnost jest dvojnásob dlužníkem, neboť p. Marsh se neomezuje jen na to, že jest rukou politiků: zasvěcuje všechny své volné chvíle, by nás provázel po labyrintu naší básnické produkce. Občas uveřejní nějaký svazek „jiříkovské poesie“ — to on zavedl toto jméno — a nalézáme v něm výbor soudobé poesie, soudný a typický. Kdo z nás nemohou se věnovati osobním výzkumům, rádi sledujeme objevy p. Marshe, jsouce bezpečni, že studující jeho svazky, učiníme si správnou představu o proudech nejnovější anglické poesie.

A jaké jest toto všeobecné hnutí? Myslím, že jest obdobno francouzským básnickým přerodům, a to asi od 1890, když poesie Verlainova a Mallarméova — podle mého mínění zvláště těchto dvou — začala míti

¹ Slovo nepřeložitelné, asi uprostřed mezi „učencem“ a „literátem“, více však učencem než jen pouhým spisovatelem.

vliv na naše směry. Básníci zprvu chápali se naivních, ba snad i poněkud dětinských forem. Pokoušeli se převrátiti v latinskou čtvrt naši příliš anglickou Fleet Street, tak prosaickou a tak málo latinskou — čtvrt Londýnskou, v které strašil fantom, podobající se jak jen možno málo Murgerovi: fantom doktora Johnsona. Ale tato strojenost pominula, a ti, kdž přišli potom, naučili se býti přirozenějšími a pochopili, že byť duch některé doby byl vesměrný, forma, v níž tento duch nalézá přiměřený výraz, musí býti individuální, a jak jen možno individuální. Dnes naši básníci zmužněli a nabylí rovnováhy a nikdo nesmí jich viniti z napodobování, a co se zdá napodobováním, jest jen ze vzájemné příbuznosti toho kterého rodu. Život anglický, a zvláště život anglického venkova, který nebyl nikterak v módě před třiceti lety — poznamenávám mimochodem, že čím upřímnějšími se stávají naši básníci, tím více Londýn přestává býti zřídlem inspirace: takový jest refrain jejich zpěvů. A netřeba v tom viděti jen účinek vyhnanství, nostalgie po rodném kraji, vzbuzované u mnohých válkou, neboť tato tendence prozrazovala se již zřejmě před r. 1914. Není méně pravdivo, že po celou periodu, o níž mluvím, naši mladí spisovatelé, až na málo výjimek, nepřestali býti přitahováni duchem latinským, směřovati k Jihu, k moři Středozevnímu; dávno již výzvy trubky p. Rudyarda Kiplinga k Severu nevzbuzují mezi nimi citelné ozvěny.

Ostatně není snadno vysloviti hned při prvním čtení soud o absolutní hodnotě básní. Třeba žíti, aby-

chom tak řekli, v důvěrnosti s tou kterou básní delší dobu, až se pochybnosti rozptýlí a až vidíme jasně. Hodnota dobrého díla s dobou roste, kdežto slabší díla, i když zprvu oslňovala nějakými lesklými cetkami a povrchovými barvičkami, až zub času jim prohlodá povrch, pozná se jejich jádro. Tak tomu jest s básníky předjiříkovskými, s těmi, jejichž první verše se objevovaly na počátku mé generace¹. Známe dnes velmi dobře rozmanité zásluhy básníků takových jako p. Sturge Moore, Sir Henry Newbolt, p. Laurence Binyon, p. W. B. Yeats; a vyslovením těchto jmen vtírá se nám i jiné — a právě s ním bychom rádi čtenáře seznámili — jméno p. Waltera de La Mare. Jeho básnické dílo není sice dlouhé a hlučné, ale žilo dlouho s námi dobrý počet let a jsme si jisti jeho vzácnými vlastnostmi a trvalou hodnotou.

P. de La Mare právě sebral ve dva svazky všechny verše, které napsal v rozličných dobách za dvacet posledních let (jeho první kniha vyšla r. 1901. Toť důvodem, abychom se jím dnes hlouběji zabavili a shrnuli své dojmy o jeho talentu. P. de La Mare jest stejně kritikem jako básníkem, a napsal též pozoruhodný román: *Návrat*, ale nechci pro tu chvíli mluvit než o jeho poesii, jež zaujímá v naší literatuře místo zcela ojedinělé. Má dar, který přes návaly zvukových vln, jimiž jsme zaplavováni, není nikterak rozšířen: dar lyrické hudby. Má jej i p. Yeats, ba s krásnějším smyslem pro styl, ale obraznost Yeatsova není tak ryze lyrická,

¹ Článek vyšel v únoru 1921.

a v jeho díle nejvlastnějším, totiž v jeho dramatech, jest inspirace zcela romaneskní a chimerická¹. Věta, která jest opravdu větou zpěvnou, melodickou, jest jaksi privilegiem p. de La Mare-a. A má stejně dar jakési vrtošivé a čarovné magie, s níž se sotva kdy spřátelí doba, v níž žijeme. Dnes, kdy kde kdo jest vědomě a výslovně psychologickým, a kdy tajemství, nesměle schoulená a zalézající v doupata ducha, jakoby byla přestala býti tajemstvími a jakoby kýmkoliv mohla býti poznamenávána, ocedulkována a rozhlašována, jest velmi vzácnou potkati básníka, který jako p. de La Mare zakouší ještě jistou uctivou bázeň a rozpaky před svou vlastní obrazností. Vzpomínám si na muže v *Hledání Absolutna*, který připomíná své plačící ženě, že analysoval chemické součástky slzí. Dnes většina z nás se mu podobá. Nemůžeme již pozorovati slzu s upřímnou uctivostí paní Claes — známe příliš látky, z nichž se skládá, jest nám hledati tajemství (jež konec konců někde se nalézají) v oblastech hlubších. Ale p. de La Mare nezdá se nikterak býti jist, že drží vskutku v rukou vědu toho, z čeho jsou složeny slzy; nebo spíše otázka ta ho pranic nezajímá, neboť slzy dále se prolévají, a máme ještě sny, a chvějeme se stále v temnotě, a v těchto zkušenostech, aniž by předem rozhodoval,

¹ V tom se s p. Lubbockem neshodujeme. Jest v dramatech Yeatsových též historie, arci v tom smyslu, jak jí rozumí Cypryan Norwid, když na začátku *Bogorodice* praví: „Prvními historiky jsou básníci...“ Ostatně český čtenář sám posoudí, až je brzy bude čísti vydané naší péčí (N † V).

co asi se nalézá na jejich dně, p. de La Mare nalézá ještě látku k poesii: století po Williamovi Blakeovi napsal básně, jež nemožno přirovnati leda k *Songs of Innocence* tohoto visionáře.

Možná, že se dobře nevyjadřuju. Obraznost p. de La Mare naprosto se nerozplývá v slzách a není úzkostlivá, jako ani u Blaka nebyla. Jest snad *Animula vagula blandula*, ale nehýčká své sensibility a hlubší vášně, smělejší spekulace ho nezastrašují. Chci prostě říci, že ráz jeho ducha jest podstatně lyrický, a že ho přitahují takové myšlenky a dojmy, jež nalézají svůj pravý výraz v hudbě slov. V bodě, v němž poesie počíná mysliti způsobem konstruktivním nebo tvořiti způsobem dramatickým, zastavuje se. Ne, že by v této oblasti nebylo již hudby, ale hudba není pak než ozdobou, krásným doprovodem, zatím co v oblasti lyrické jest naprosto vším. A také v této oblasti poutají de La Mare-a zvláště nejsubtilnější záchvěvy obraznosti, nejméně měřitelné, jež možno nejméně popsati; z těch, které se zjevují nášeptem nebo zábleskem a jež zanikají a mizejí ihned, když se snažíme jim dáti relief a chceme-li se o nich šířiti. Mnoho těchto básní jest ozvěnou z mládí. Každý ví, jak v jistých chvílích, uchopíme-li vlákno, které již zapadlo v zapomenutí, s náhlou prudkostí plný dojem mládí — více než zrakový obraz: pravý dotek a chutnost minulosti — jest dosažen; právě z takových chviliek jsou tyto básně. Jsou něžny a plny humoru, jsou romaneskní a tajemné; často jsou okázale podivínské a směle nesmyslné; a jsou vždy

pravdivé; v každé z nich chvílka ta jest chycena mimo-
jda, přeletem. P. de La Mare vládne svrchovaně v této
oblasti citů, již možno stěží určit v její zvláštní směsi
hrůzy a radosti, a již jmenujeme naším starým, tak po-
hodným výrazem „eery“, slovem, jež v nás vyvolává
vytí zimního větru v osamělých místech, stíny, kteří
zalidňují les pod jaseň luny, starý dům, jenž v mlčení
noci plní se zmítáním a tajemným vrzáním, skřípáním
a praskotem, znamení neznámých bytostí, v něž vě-
říme a jichž nepostihujeme, jež by oči naše rády při-
vítaly a jimž přece se vyhýbáme s mrazením v kostech,
chvějíce se zároveň bázní a radostí před těmito temno-
tami, jež obklopují okršlek denní zkušenosti. Báseň
Naslouchatelé, plná tohoto výborného chvění, nejlépe
znázorní delikátní metodu de La Mare-ovu v jeho nej-
šťastnějších chvílkách.

Představte si hlubiny lesa za noci jasně měsícem
osvětlené a dobře si uvědomte, že nesníte, neboť ve
výjevu, který uzříte, není nic z těch přerušení, oněch
kontradikcí, jež charakterisují sen. Zcela prostě opustili
jste svět, v němž vládne obyčejná časová míra, a když
uslyšíte dusot koňských podkovek, víte, že jezdec pro-
jíždí lesem se zvláštním posláním, jak bývalo za staro-
dávná, by splnil nějaký nebezpečný slib. Jede a jede,
dupydup, a přijíždí k domu s věžičkami na lesní pasece.
Žádná známka života v domě, okna jsou pochmurná,
ale pocestný se zastavuje, neboť toto jest meta jeho
výpravy, a musí se vzpírati, by přerušil smutné ticho.

Takováto jest báseň ta v hrubém překladu, neboť hudbu sotva kdo se pokusí v jiném jazyku vystihnouti:

„Někdo tam jest“, praví pocestný
tluka na dvěře, jež luna osvětluje;
a jeho kůň v mlčení žvýkal trávu
koberce kapradin lesa;
a pták vzletěl z jedné věžky
nad hlavou poutníkovou;
a tento zatloukl na dvěře podruhé.

„Někdo tam jest“, praví.

Ale nikdo nepřišel otevřít pocestnému;
přes okenní výstupek, zakrytý listím, žádná hlava
se nevyklonila, ani nepohlédla v jeho oči sivé,
nepohlédla tam, kde stál zmaten a nehybný.

Jen dav přízraků naslouchatelů,
jenž bydlel tehdy v opuštěném domě,
v tichu jasu luny naslouchal u okének
tomuto hlasu, jenž přišel ze světa lidí:

Zalidňoval matné schodiště, na něž zaletovaly paprsky luny,
schodiště, jež vedlo k prázdnému vestibulu;

nastřažovali ucho vzduchem, jenž jakoby se pohyboval a
na zavolání osamělého poutníka, [úpěl

zatím co jeho kůň pocházel tu a tam,
okusuje kapradiny v temnotách,
pod nebem stínivým a posetým hvězdami.

Zajisté, že cítil v srdci podivnost těchto fantómů,
odpověď, již mlčení jejich posílalo jeho zvolání,
neboť zatloukl náhle na dvěře silněji
ještě a pozdvihl hlavu: —

„Rci jim, že jsem přišel a že žádný neodpověděl,
že jsem slovu dostal,“ pravil.

Ani nejlehčího hlásku mezi naslouchateli,
ač každé slovo, jež pronášel,
on samojediný člověk, zůstavší ve stavu bdělém,
odzvukovalo ozvěnou stíny mlčenlivého domu.

Slyšeli jeho nohu na střemeni,
zvuk podkovy železné na kameni,
a mlčení, jež rozlévalo se mírně vzad,
jakmile urychlený hluk kopyt koně byl potuchl.

Co to znamená? Kdo jest tento pocestný a jaký byl jeho slib? Nevíme; jest to právě jen zákmit, záblesk, který zůstává osamocen a bez vysvětlení; vlastně není třeba vysvětlení ve chvíli, kdy záblesk jest dosti jasný a dosti ostrý. Vidíme věc a cítíme ji — mlčení, koně chroupajícího bílé bylinky, náhlý hlas člověka volajícího, a neklidný a vzrušený pohyb fantómů na schodišti a po chodbách opuštěného domu, fantómů, kteří naslouchají a kteří vědí dobře, že pocestný tluče, ale kteří mu nemohou odpověděti ani mu otevřítí. To stačilo, aby bylo dosaženo silného dojmu. Víme dobře, a básník též, že jest možno desatero výkladů, mnohem intensivnějších a rozdílnějších, než kdyby se byl pokusil říci to prostými slovy. A právě v tom se odhaluje hodnota tohoto básníka.

Na konec připomínám, že předkové p. de La Mare byli Francouzi; jeho pradědové byli francouzští Hugenoti. Jest jedním z těch četných Angličanů vysokého rodu, za něž jsme zavázáni Odvolání Ediktu Nanteského. Či jste to snad uhodli z této básně?

1. Févr. 1921.

Miloš Klicman:

MARGINALIE K SCHEERBARTOVU „MOŘSKÉMU HADU“.

Nebo změnili slávu neporušitelného
Boha v podobenství obrazu poruši-
telného člověka, i ptactva, i čtver-
nohých hovad, i zeměplazů.

Řím. I, 23.

Byli národové dávní, kteří se rozlévali po vsí zemi. Nezkrotné divé hordy, hrdá válečná plemena, která pod svýmikráli dobývala všeho známého světa, vrhajíce odlesk své slávy až do našich dnů; byli ušlechtilí kmenové, kteří na svých odvážných výpravách odhalovali nové a nové oblasti širého a bájného světa, a byli jiní, kteří pokojně vzdělávali svou půdu, pásli plodná stáda nebo věnovali se stavbám domů, palácův a soch. Z jedné kolébky vyšli, rozmětaní jsouce do všech končin světa, neznali se však spolu.

Neznali se, aniž dovedli spolu hovořiti, neboť řeči jejich byly si cizí a zvyky jedněch druhým nepochopitelné. A přes to, že neznali se nikterak, a mnozí

vzdálenější nepřišli s ostatními ani do styku, přece stejný cit je spojoval, stejná tajemství tyčila se před jejich zraky, nechávající je zmateny a bezradny státi před mysteriem Počátku, před záhadami svého vzniku, před děsem nekonečna — cosi silnějšího než člověk podlamovalo jim kolena, nutíc je k pokleku, srážejíc je v prach, aby se kořili, aby vzývali.

Neznámý jim cit touhy po Bohu háral jich nitrem, neboť nebyla jim dosud s očí stržena páska, skrývající jim lidsky nepochopitelné — a tu, nebylo-li jim dáno poznání Absolutna, zjevení Tvůrce, tvořili si bohy sami, tu naivní a dětinné, tu kruté, děsivé a krvežíznivé, kteří měli ukojiti jejich vnitřní tušení, hlad jejich nesmrtelné duše, která *chtěla* věřit, *chtěla* se kořit, *chtěla* se modliti. Božstva jejich byla klamná, nebyla-li však pravdou, byla aspoň poesií, byla zadumčivou krásou, byla mnohdy i velikým uměním.

Avšak Absolutno, jehož nevědomým nositelem jest každý poutník této země — bédný paria jako krutý despota, světec jako poslední běhna — hlásilo se úporněji a neodbytněji, volalo v duších stále hlasitěji. Modly, stvořené tvory, méně a méně vyhovovaly nesmlouvavému hlasu skryté bytosti člověkovy, nastal veliký Advent mladého lidství, jehož vznešeného chodu nedovedly odvrátiti ani chrámy stavěné „neznámému bohu“.

A všemi těmito dobami Počátku, krácel sám v sebe jsa ponořen vyvolený národ jako jediný uchovava-

tel pravého poznání jediného Boha živého. A když z něho vyšel Ten, který za rabinské „Oko za oko, zub za zub“, dal světu „Udeří-li tě kdo v pravé líce tvé, nastav mu i druhé“, když přišel Ten, který dal nám Zákon lásky, Zákon pokory, prohlédali všichni národové, hrnuli se pod Kříž, aby poznali, že jho jeho jest sladké a břímě lehké.

Pak přišlo tisíciletí Středověku, který byl „nesmírným chrámem, jehož neuvidíte již, pokud Bůh nepřijde na zemi,“ jak praví Leon Bloy — středověk který se stal úhelným kamenem vratkým, nevěrným a neposlušným dobám příštím, které bez jeho mízy, síly a velikosti neměly by už dávno proč žítí.

Pak převalila se řada století zmatených, vášnivých, mdlých a pustých a přišla doba, kterou zveme přítomností.

Člověk zatím sestárl a mnohé poznal. Změřil vzdálenosti planet, spoutal neznámé dříve síly přírodní a stal se jich vykořisťovatelem, pronikl nejskrytějšími kouty zeměkoule, zvažil nevažitelné, makrokosmos a mikrokosmos přivedl na dosah své ruky, zkrátil na nejmenší míru vzdálenosti pozemské a svými velkolepými dalekohledy si vesmír zestonásobnil.

Po těchto svých objevech člověk zmoudřel. Vše to, zač dovedli lidé středověcí mlčky položití život svůj, počal odbývatí pokrčením ramen, co se nedalo změřiti termometrem nebo teodolitem, co se nedalo uchopiti pinsetou neb rozrušiti chemikáliemi,

vyloučil z možností pravděpodobnosti. Vše, co stálo nad jeho smysly, stalo se pošetilou bajkou.

Staří pokoušeli se měřiti věčnost časem, jemu podařilo se změřiti čas penězi.

Bůh, Absolutno, Víra, to stalo se mu závažím, tížícím jeho vzlet, jevílo se přežitkem, přes který bylo nejlépe přejíti k věcem mnohem důležitějším a jistě složitějším: obchodu, spekulaci a kariéře.

Člověk zmoudřel, stal se strážlivým, ale nepřestal býti člověkem. Třebaže zoufale chopil se Spinozova: „Svobodný člověk přemýšlí více o životě než o smrti,“ přece jen myšlenka na smrt, která tak trapně měla zmařiti nejrozzumnější plány, vkrádala se v duši tím více, čím usilovněji byla potlačována, a se vzpomínkou na smrt počaly přistupovati i jiné myšlenky, které rozhodně při nejmenším byly sentimentálními.

Moderní, moudrý, vyspělý člověk octnul se náhle tam, kde byl kdysi dávno barbar, pošetilý snílek, jímž tak lehce se opovrhovalo.

V srdci zkaženého skeptika počaly se znovu ozývati hlasy, které nedaly se udusiti, které zachvívaly již nitrem dávného lidství, které jím otrásaly vždy, byť je v sobě sebe více přehlušoval, a které byly v člověku stále, které musí býti v něm, jinak přestává míti nároky na existenci.

A člověk poznal, že *musí* věřiti, *musí* vzývati, *musí* poklekat.

Več však věřit, aby to bylo hodno jeho vysokých objevů a vznešeného rozmachu vědeckého? Čemu se kořiti, aby světoobčan zůstal na výši doby?

Židu a křesťanu přišla víra Zjevením, modernímu věřícímu nutně musila přijíti rozumem. A rozum počal tyčiti víru v lidství, víru v rovnost, víru v bratrství, a rozum konečně vztyčil i víru v rozum. Ale člověk přecenil i rozum, šel ještě dále. Náhle, jako by po tisíciletích pochopil Sokratovo: Poznej sebe — pochopil a poznal se. A viděl, že jest sám sebou veliký.

A počal věřiti jen v sebe.

A víra v sebe stala se mu východiskem a víra v sebe stala se jeho spásou.

Jsem, který Jsem, bylo tajemné a strašlivé jméno Hospodina, jehož nikdo neodvážil se takto osloviti.

Jsem, protože jsem, promluvila autorita lidská, z níž nebylo odvolání.

Člověk stal se sobě bohem, v něhož fanaticky věřil. On byl pánem svého osudu, pánem života a smrti, on vytvořil vše, ano i sebe, a kde by snad jeho moc nestačila, dovolil přírodě, aby na sebe vzala některé nerozluštitelné problémy, ovšem pod suveneritou člověkovou.

A že člověk jest opravdu bohem, vypravuje povídka Pavla Scheerbarta o Mořském hadu.

* * *

Temní a obludní jsou bohové, jež, potlačiv cit a veškeru sentimentalitu, pouze tvrdým svým rozumem vykonstruoval záhadný stařec Joannes Laurentius.

Jest mužem nejkrajnější přítomnosti a také jeho božstva jsou pouhým odleskem střízlivého nazírání a cítění člověka posledních dnů.

Chrám Nitra vztyčil Lorenz ve své odlehlé samotě, a bohové Výhně, Kamene a Etheru mají v něm vedle podružných bůžků své svatyně. Vždy tři a tři tvoří skupinu, jako jsou tři nejvyšší božstva: Země, Moře a Vzduchu.

Bohové přirozeně stojí na výši vědy a jsou všemi nejvyššími možnostmi technických objevů vypravení.

Zarazí nás s počátku číslo, jímž se vyznačuje počet bohů. Proč právě tři? Vždyť připomíná to božstva egyptská, indická a dokonce i Svatou Trojicí, jejímiž předobrazy tato dávná božstva jsou — a tajemství Trojice, přec jako nepochopitelné a tudíž rozumem nepřijatelné, jest již dávno oddisputováno?

Autor nám však brzy skytne vysvětlení. Z tří hlavních bohů Země, Moře a Vzduchu jest bohem Moře „Mořský Had“, jakýsi neznámý netvor, žijící kdesi v hlubinách oceanu — a bohem Země jest sám — Lorenz. Nejraději by ovšem Lorenz shrnul veškerá božstva na sebe — avšak přec jen jsou oblasti, kam ani se svou svrchovaností nemůže se odvážiti —

hlubiny mořské, nitro země — a tu vypomáhá si z úzkých příbráním dvou bohů, kteří choulostivé okruhy berou na sebe.

Nevládne však svornost mezi trojicemi bohů a nejznatelněji jeví se jejich vzájemná nevraživost v božstvech Nitra.

Slyšme, co o jejich nesouladu praví věrouka Lorenzova.

„Ti tři bohové jsou tři nepřátelští bratři, kteří náležejí k sobě, než přece nemohou sjednati míru . . . toliko zázrak může zploditi veliký akkord. Pakli veliký akkord — onen dosud neslyšený trojzvuk — zazní na krunýři země, tak nitro země dospěje v pokoj. A vrostou do sebe a upokojí se. A již se nebudou drásati svými polypími choboty . . . Zázračný jest život bohů. A mají síly, o kterých nikdo na zemské kůře ničeho netuší. Toliko veliký obrovitý had ví cosí o silách tří velikých bohův, kteří spolu zápolí v nitru země — po nevýslovně dlouhé časy.“

Dovídáme se tedy, že bohům chybí jakýkoliv soulad. Lorenzovi bozi nežijí ve zvláštní shodě. A tu namane se prostá otázka — jakým způsobem stvořili a uspořádali tento svět, vesmír a nekonečno, který se zakládá v jediné úžasné myšlence absolutně harmonické Bytosti, nejvýše dokonalé — jak vysvětliti si Genesi, když jeden z „bohů“ druhému dílo ruší? Neboť „jestliže království v sobě se rozdělí, nemůže obstáti království to; a jestli dům se roz-

dvojí proti sobě, dům ten nebude moci obstáti." (Marek III, 24. 25.)

Ale i tam, kde sám Satan jest v koncích, není v koncích člověk přítomnosti. „Po nevýslovně dlouhých časech“ přišel Lorenz a on vykoná smír, on vyvolá akkord, na který stvoření tak dlouho čekalo.

A kterak se to stane, uslyšíme ve vyznání, jehož kategorický a sebevědomý ton přesvědčí nás o božství Lorenzově, pochybovali-li jsme až doposud.

„... jsem nejduchaplnější a nejhlubšího srdce člověk, který může býti. Věřím, že mám nadzemské síly v sobě. Za to však mám svoje poslání. A věřím ve svoje poslání. Čím Mořský Had jest pro moře, Joannes Laurentius jest pro Zemi. A proto jest mi sejítí se s Hadem Mořským. My oba velikým zázrakem smíříme spolu moře a zemi, a bůh Vzduchu sám sebou potom se s námi spojí... Já jsem Země! Já! Já! A nikdo mi neodejme mojí víry — mojí víry v sebe.“

A Joannes, věřící v zázraky svého způsobu, skalopevně věří také, že jest Messiášem lidstva. Jaký to zázrak bude, jakou formou spasí člověčenství a svět, neví sice sám, ale jest přesvědčen, že, až kritická chvíle nastane, bude jistě pohotově. Jest však dosti pozoruhodným, že Lorenz, jeden z hlavních bohů světa, čeká na zázrak zvenčí — neujasnili si patrně, že jako bůh měl by vlastně tvořiti zázraky sám, ale to mu nikterak nevadí, a musíme se tudíž i my spokojiti faktem, že Joannes Laurentius, bůh

Země, spasí a zachrání lidstvo.

A konec této tragické frašky?

Tajemný akt smíření božstev počne se odehrávat ve vykupitelské duši Lorenzově a v rozhodný okamžik, kdy cítí, že zázrak se naplňuje, vsedá na motorový člun, vyjíždí Mořskému Hadu vstříc . . .

„ . . . slyší vytoužený trojzvuk, ztrácí se jeho síla vidění očima.

A jeho hlava klesá na jeho hrud' — a jeho dech přechází.

A temnými vlnami moře jede mrtvý muž . . .“

Lorenz skončil tudíž docela po lidsku, dokonce prostý motorový člun o nějakou chvíli přečká toho, který má „nadzemské síly v sobě“.

A protože bral se až do poslední chvíle vážně, věnujme mu a jeho myšlenkám několik závěrečných slov.

Joannes Laurentius není šilencem, jak by se s počátku čtenář domníval, třebaže Chesterton posílá všechny ty, kteří věří v sebe, do blázince — byli by šíleným, pak šíleným bylo by i veškeré lidstvo našich dnů, jehož smutným představitelem hrdina povídky jest.

Lorenz trpí toliko těžkou chorobou, v níž již dlouhá desíletí člověk posledních časů stená.

Moderní lidstvo ztratilo cestu sobě určením vy-

tknutou, nejen že ji ztratilo, ono ji sveřepě minulo, hnalo se ctízádnostivě vpřed, holedbavě vysmálo se dávným bajkám, které vždy varovaly před kýmsi, kdo usiluje o lidskou duši, obluzuje smysly, činí nástrahy, láká v nejtemnější propasti — člověk s pyšným vědomím svého „Já“ hrdě hnalo se vpřed, aby toto své Já kcrunoval na tvůrce, boha — netuše, *kdo* ho to takto vede. Pohrdl náboženstvím starých a vymýšlí náboženství nová, v nichž ten, kdo ještě *vidí*, postřehne ihned pravého původce, pravého inspiratora.

Had, mořská obluda, který od prvních stránek Písma jest symbolem demonu, znakem lsti a nenávisť, jest bohem rovnocenným bohu Lorenzovi.

Překonaný Bůh křesťanství, chtěl-li se státi Vykupitelem, musil se státi člověkem. Spasitel Joannes Laurentius, chce-li dovršiti dílo messiášské, musí se spojit s hadem, odvěkým nepřítelem člověka.

A Lorenzovi nevadí, že náboženství jeho nechová v sobě Lásky, Spravedlnosti, Dokonalosti, spokojí se bohy, kteří se spolu „drásají svými polypími choboty“, vystačí úplně bohy, kteří se spolu nenávidí, kteří se šírají, mezi nimiž není harmonie — bylo by mu volno i mezi božstvími daleko horšími a obludnějšími, možno-li si taková vůbec pomyslíti — s podmínkou, že může býti jedním z nich.

Jest vznešené náboženství, učící o Bohu Trojediném, v něhož víra až do nedávna považována byla

za dokonalou v harmonii, „neboť Otec miluje Syna“ (Jan V, 20) a Duch Svatý jest zosobněná Láska. Avšak tento zákon Absolutní Lásky nemohl uspokojiti Lorenza — on a jemu podobní potřebují jiné trojice, jejich světovému názoru spíše odpovídající, a „ti tři bohové jsou tři nepřátelští bratři . . .“

Lorenz jest tedy ve své velikosti roven Mořskému Hadu. Dělí se o vládu nad mořem i zemí, jen hmotné jest jejich oblastí, jen to nejúžeji hmotné, dále jeho zájem nesahá; nebesa, ba ani hvězdy, slunce, vesmír pro něho neexistují — o ty ani ve své věrouce nezavadí — neboť království jeho *jest* z tohoto světa.

Jen hmotné zasluhuje obdivu, jen hmota jest hodna klanění a pak jen — Joannes Laurentius . . . Jak jest tento ve skutečnosti podivuhodný ve svých vlastních očích, pochopíme z jeho úcty k sobě, neboť „. . . klesl před svou sochou na kolena a dotkl se čelem zrcadlící podlahy.“ — — —

Při četbě Scheerbartovy knihy maně vzpomněl jsem na pointu jedné Dykovy básně:

Neb nemohu-li býti Spasitelem,
chci býti Ukřižovaným . . .

a tu poznal jsem, že několika těmito slovy autor nám řekl více, než celá kniha Scheerbartova. Pokora těchto slov, která musí zachvěti každou duší dobré vůle, každým srdcem, v němž ještě Člověk nezabil člo-

věka — stojí v zdrcující převaze k modernímu „messiáši“, který za celý dlouhý marný život nepochopil velikosti Žertvy, Lásky, Bolesti a Odříkání, a který vytvořil náboženství nejžalostnějšího úpadku, nejnížšího egoismu.

Byla mi dána otázka, zda Scheerbartova kniha náleží do sbírky „Dobrého Díla“? Pravím, že ano. Neboť uvedlo-li vydavatelstvo Hellova „*Slova Boží*“, která hřímají exegezí slov, vnuknutých Duchem Svätým, bylo více než správným, aby ukázalo na *Slova lidská*, ubohá slova člověková, koktaná v žalostné a marné pýše tvora, který svévolně poplenil zárný chrám, vystavěný v jeho nitru samým Parakletem, aby postavil si tam učouzený, hliněný oltářík — víry v sebe.

Maks. Vološin:

MAGIE TVOŘENÍ

O realismu ruské literatury.

Dokonáno jest... Přiblížila se chvíle odplaty.

Skutečnost mstí se za to, že byla pokládána příliš za prostou, příliš za srozumitelnou!

Všední skutečnost, tak mírná, tak krotká zježila se jako hnědě zbarvená šelma, stala se chomáčkem zuřícího plamene, fantastičtější snu, podivnější pohádky, strašnější můry...

Celé kotliny s tisíci lidí vymršťované do vzduchu v noci, v modravých proudech připoutaného světla, za svitu bloudících elektrických očí... Celé hory mrtvol, rostoucí kolem pevnosti, i lidské paže, které zdvihájíce se z krvavých cárů roztrhaných těl, němým gestem úpějí o pomoc, a teprve po týdnu klesá poslední...

Plamenné jazyky, které vyšlehují z propastí vod a požírají oheň soptící ocelová města, hemžící se lidem... Lidé, rozmetaní ve vzduchu tak, že z těla zbývá toliko ruka, držící pušku aneb kolo kormidla...

Zvykli jsme představovati si válku velmi prostě a reálně — podle Lva Tolstého. Vzítí hledisko jistého člověka a s něho pohlížeti na velikolepý zjev, aniž vystoupíme z oblasti dostupné oku a uchu, svěsti vše do prostého vzrušení, překvapení a údivu, — touto Tolstojovskou methodou možno rozložiti nejstrašnější epochy minulosti: Inkvisici, Terror, Krvavý týden, až do nejprostšího zjevu denního života.

Nyní však děje se něco, k čemu nelze přistoupiti s tímto obvyklým a vyzkoušeným měřítkem. Hranice reálnosti a možnosti jsou přestoupeny. Můry nelze rozložiti. Z ní možno toliko procitnouti.

Ale procitnouti znamená přejíti v jinou oblast vědomí.

„Jsou dvě skutečnosti“, pravil Oskar Wilde, „jedna, kterou zná každý a o níž netřeba mluvit, a druhá, která začíná existovati teprve tehdy, když se o ní mluví.“

Illuse — toť čistá essence vůle.

Touha — toť náš pohled do budoucnosti.

První paprsky blížící se budoucnosti odrážejí se v nás, jako touha. Proto každá upřímná touha, instinktivní, bezděčná, kdy se chce vší bytostí, nemůže zůstatí nesplněna. Umět chtíti znamená předvídati svou budoucnost. V tom jest tajemství lidí, narozených na šťastné planetě. Zrakové ústrojí času — touha, jest u nich neobyčejně jemně vyvinuta. Každá jejich touha bývá splněna. Jdou životem se zavázanýma očima: „slepci, polobozi, proroci“.

Lidstvo vždy hledalo východu z vězení okamžení. Před ním byl toliko jediný viditelný východ — do minulosti. Historie zdála se takovým východiskem. Zůstane jím, pokud člověk bude do ní vcházeti dveřmi svých vzpomínek. Vzpomenouti si na sebe sama v každém uměleckém díle, v každém starém kameni, v každé pěšince, v každém živočichu — toť východisko.

Mozek lidský — toť dlouhý svitek, na němž nesmazatelným písmem zapsána jest všecka historie lidstva. Ale to jest toliko závěrečná hlava v oné knize, která se nazývá lidským tělem — hlava o „člověku“; tělo samo, toť kniha „o zvířeti a o hvězdách“.

Věda minulého století zkoumala různovitě broušené kameny oné abecedy, našla však toliko několik písmen. Vítězství nad okamžením bude docíleno tehdy, až člověk *vzpomene si* na dějiny lidstva a všehomíra ze sebe, až pročte je ve svém vlastním těle, v propastech svého podvědomého. Jest třeba, aby se uskutečnilo nepostižitelné: aby *knih*a přečtla samu sebe.

Z vězení okamžení jest ještě jiný východ, tento východ však jest zatížen kletbou. Jest to proniknutí do budoucnosti.

Kdo pootevře zapovězené dvéře, změní se v solný sloup. Znalost budoucnosti umrtvuje vůli. U oněch dveří stojí Anděl Neodvratnosti s ohnivým mečem. Neodvratnost budoucnosti ničí subjektivní illusi svobodné vůle, nevyhnutelné pro život, illusi, která jest pro nás reálnější reálnosti.

Dar jasnovidectví jest kletbou proroků. Na hranicích evropského vědomí stojí tragická postava Kasandry, v zoufalství vidící vše za mnoho dní, vše, čím jest těhotná budoucnost. V jasnovidectví jest přervána nit mezi touhou a uskutečněním, blahodějná harmonie, která smiřuje nás s budoucím a řeší otázku o svobodě vůle.

Známa budoucnost přestává býti bezděčně touženým a stává se zlým Osudem, vše drtícím, vše ničícím. Touha jest předtuchou budoucnosti, ale ve vůli jest síla nátlaku na budoucnost.

Ona síla jest illuse. Její meč — umění.

Budoucí skutečnost vyskytuje se ve stavu zmocněném. Může se projevití snem, a tehdy neděje se v oblasti, jež bývá nazývána reálností života. Komu se nestalo, že očekáváje se strachem nějakou příhodu, představoval si ve své obrazotvornosti všechny možné kombinace její proto, aby se neuskutečnila právě tak? Jest to instinktivní sebeochrana člověka od budoucnosti. Jest to zapřisáhnutí budoucnosti fantasií.

Illuse, toť veliká a strašná síla.

Může se státi smrtící nezasvěcencům a zvědavcům, kteří lehkomylně vysloví Sesam před zapovězenými dveřmi, kteří otočí klíčem v tajemné skřínce.

Běda těm, kteří vyplývají svou budoucnost neplodnými sny. Umění však dává illusi důvtip hada a věčnost kamene.

V tom jest záhadná moc Slova.

Prvek slova — toť budoucnost. Chci-li vtělit v slovo, co jsem plně prožil, bude to toliko chabou připomínkou minulosti. Vtělím-li však v slovo to, co žije ve mně jako předtucha, jako možnost, slovo samo stane se skutečností otrásající a oslepující. Popis trestu smrti u Dostojevského jest bledý a stručný, obrazy šílenství však obsáhlé a jasné.

Slovo ve své podstatě — toť touha a snaha. Líčení slovní — toť vítězství nad materiálem. V líčení slovním jest věčný zápas se slovem. Ve slohu vynikajících malířů slova — Flauberta, Goncourtů cítiti pevně napiaté otěže, slyšeti hrozivé výkřiky a práskání biče, kterými nutí jíti dolinou nepodajná slova, zvyklá na spřežení obecných tužeb.

Remy de Gourmont tvrdí, že obratlovcům jest lež tímž zákonem sebezáchovy, jako hmyzu mimikry. My nazýváme onu lež illusí.

Geniové, v jejichž organismus jest vložen neobyčejně složitý a nepokorný osud, nevyhnutelným instinktem sebezáchovy puzeni spěchají, aby vtělili jej v umělecká díla. Mnozí v sebezapření přelévají všecek svůj osud, veškeru svou budoucnost do svého díla. Proto vždy jest opravdový život umělcův plněji a věrněji ztělesněn v jeho tvorbě, než v jeho biografii.

Tento zákon vyjádření budoucnosti illusí, platný nezvratně pro jednotlivého člověka, jest právě tak nezvratně platný i pro celé národy. Běda národům,

které potlačily v sobě fantasii a lásku k illusi. Běda Macbethovi, jenž zabil sen!

Po dvou stoletích racionalismu přichází nevyhnutelně můra Terroru a pohádka o Napoleonovi. Po paní Bovaryové, po Courbertovi — krvavý týden. Rok 48., který mohl naopak býti tak strašlivý svou krvavostí, byl oslaben předchozím romantismem.

Ruská literatura po celé století hubila illusi a vyžadovala líčení skutečnosti, prosté skutečnosti tak, jak jest. V dlouhé době celého století jediný Gogol a Dostojevskij vcházeli do oblasti illuse. A kdož ví, jaké hrůzy zůstaly, díky jim, neuskutečněny na počátku let osmdesátých!

Čechov ve svém mnohotvárném mraveništi vyčerpал veškeren smutek ruského života do dna a smutek se blíží svému skončení.

Povstává jiná skutečnost — nestvůrná, nebývalá, fantastická, pro niž není místa v reálném životě, protože místo její jest v umění.

Počíná se odplata za to, že ruská literatura vyklesala illusi národa.

Z ruštiny přeložil Lad. Ryšavý.

J. Guiard:
PŮVOD MORU

Mor je původu asijského. Vznikl na široké tibetské pláni a odtud zaplavoval v různých dobách svět. V hornatých masivech, obklopujících planinu, žijí hojní svišti (*Arctomys robustus*), velmi podobní našim svišťům alpským (*Arctomys marmotta*). Přebývají jako tito na nejvyšších vrcholcích v sousedství věčného sněhu, ve výši 3 až 4 tisíc metrů. Vyrývají si tam rozsáhlá doupata, do nichž zalézají na noc a k přespání dlouhých zimních měsíců. Nejhojnější jsou na jižních svazích Himalaje, v čínském masivu yunnamském, v Hindukuši, ale též na horských pláních perských a maloasijských, kde se tak téměř stýkají s evropskými svišti v Karpatech a Alpách. K pochopení moru je nutno dívat se naň jako na původní nemoc svišťů, která se teprv přenášením ujala u jiných hlodavců (zvláště u potkanů a myší) a která se může rozšířit také na člověka.

Známe dosud velmi špatně lékařskou geografii Tibetu. Víme však od cestovatelů, že mor je tam takřka domovem. Není ho všude zároveň, je však domácí ne-

mocí, přecházející od jednoho stáda svišťů k druhému a chytající se člověka brzy v tom brzy v onom kraji. Z Tibetu může se mor rozšířiti po světě na sever i na jih.

Na hranicích Číny a Sibíře, v rozlehlých stepích, rozložených od Mandžurie až ke Kaspickému moři, žije odruda sviště (Arctomys bobac), nazývaného Mongoly tarbagan, který se pro značnou šířku těch krajů mohl rozplemeniti v planině. — Žije také pod zemí, ale, zatím co horský svišť může při vyhlubování svých doupat shrnovati hlínu po svahu, svišť rovinný je nucen ukládati ji v podobě značně vysokého kopečku; tomu se říká jejich obydlí. Jelikož pak žije v četných koloniích, vznikají tím celé vesnice. Nehledě k tomu, má tarbagan tytéž životní způsoby jako svišť. Protože však jeho lovení je snadnější, jeho kůže vyhledávána jako kožešina a protože jeho maso je oblíbeným jídlem domorodců, je tarbagan zuřivě pronásledován, sotvaže nastane jaro.

Také tarbagani jsou během jistých let decimováni velmi zhoubnou nemocí, charakterisovanou šířením hnisavých, tlustých nádorů v ohbích tlapek, značnými plicními vadami a podkožním krvácením. Lovci vědí dobře, že nejmenší dotyk stačí, aby nemoc byla přenesena, a polekaně se vzdalují, najdou-li nemocné nebo mrtvé tarbagany, nebo najdou-li při stahování některého z ulovených těchto zvířat veliké krvavé skvrny v podkožním vazivu. Jde zde totiž o nebezpečný mor tarbaganů, velmi nakažlivý a vražedný pro člověka!

Víme dnes skutečně, že, projde-li morový bacil zvířecími plícemi, zvýší se nesmírně jeho prudkost a podporuje se jeho snaha, usaditi se na plících. Poněvadž pak tarbagan, jehož krev jest otrávena morem, má vždy nemocné plíce, vyplývá z toho, že přenesení nákazy na člověka způsobí téměř vždy morovou pneumonii.

Vniknou-li lovci tarbaganů velmi daleko do pustých stepních krajin, umírají vesměs v několika dnech a nemoc tak uhasne. Mají-li však prchající před nákazou dosti času, aby dospěli do nějaké vesnice, nákaza se šíří a obyvatelstvo prchajíc také, roznáší mor stále dále. A poněvadž přicházejí obyčejně do měst, hledající tam pomoci, vypukne zanedlouho veliká morová epidemie v celé své hrůze. Tak se roku 1910 vyvinula epidemie v Mandžurii.

Nemocný morovou pneumonií ukazuje obyčejně jenom známky bronchitis s hojným vyměšováním vodnatého, krví promíšeného hlenu; horečka je mnohdy nepatrná, a kdyby nemocný neumíral nutně před koncem třetího dne, mohlo by se mysliti, že jde jen o lehký neduh. Mnohdy umírají nemocní, usmívající se, rozmlouvající a žertující, v několika hodinách. To právě činí epidemii tak hroznou a zastavuje celý veřejný život panikou, která se zmocní všech myslí. Sluší zaznamenati také, že u člověka pojí se morová pneumonie velmi často s podkožním krvácením, působícím veliké černavé skvrny, které dali jméno „černý mor“, veliké epidemie, řádící Evropou ve 14. století. Rozšířila se

hlavně na západ, postupujíc s tatarskými hordami do Ruska. Odtud se rychle roznesla po celé Evropě, zdržela se tu dvacet roků a v méně než v dvou letech zahubila 25 milionů obyvatel. Je nutno doufati, že dnes již není obav z takových epidemií pro veliké pokroky hygiény; přes to však se nesmí zapomínati, že morová pneumonie je rozšířena jako domácí nemoc v kirgizských stepích až na sever od Kaspického moře, to jest až k branám staré Evropy.

Mor hlízový, který je nejobvyklejší, je stejně hrozný, třebaže je poněkud lehčí. Vyznačuje se prudkým narůstáním bolestných opuchlin, nazývaných bubony a vznikajících hlavně na slabině, nebo podružně v podpaždí, na krku nebo v ústních koutcích. Nenastane-li do pěti dní smrt, začne se nemocný uzdravovati. Tento neduh byl v Evropě obecným ve středověku a sochy sv. Rocha, označené vždy bubonem, rozšířily znalost jeho v celém křesťanském světě.

Tento hlízový mor považuje se dnes za potkaní neduh, přenosný na člověka. A také tento mor vznikl na tibetské pláni, avšak do světa se šířil jižním směrem. Rodí se v Himalayi, vlastním to domovu svišťů, a řadí zde tak hustě, že domorodí obchodníci, dříve než vystoupí na vrcholky, vysílají vždy opatrně zvědy, aby spatřili, není-li na cestě moru. V těchto krajích, člověku málo přístupných, hubí mor zvláště sviště: avšak potkaní, velmi četní v údolích, vylézají mnohdy dosti vysoko, požírají tam mrchy morem pošlých svišťů. Tím

zasáhne nemoc také potkany a rychle se mezi nimi šíří. Potkani jsou celkem velmi plaší, ukrývajíce se zvláště v neobydlených roklích a vyhýbajíce se lidským obydlím, protože domorodec je loví k snědku. Jakmile však mezi nimi řádí mor, prchají na všechny strany a skrývají se právě v domech a ve stájích, v nichž zanedlouho pojdou. Sotvaže obyvatelé obcí, stojících na himalajských svazích, vidí tuto úmrtnost potkanů, prchají v největším zděšení též sami. Neboť opravdu vědí, že je to znamení hrozného epidemie, *mahamari* nebo veliké nemoci, která periodicky pustoší jejich kraj. Celkem se však omezuje na indické provincie Gharwal a Kumaon. Poněvadž pak žádná jiná obec nepřijme uprchlíků ze vsi morem zamořené, bývají tito nuceni hledati si útulku v horách a epidemie se přestane šířiti. Ale vlivem záplav, zemětřesení a zvláště velikého sucha, po němž následuje hlad, se stává, že horalé jsou přinuceni sestoupiti k městům v rovině. Potkani, nemohouce žíti v opuštěných obcích, táhnou za nimi, vlekouce s sebou mor. Sotvaže pak epidemie dostihne obydlených krajů, šíří se rychle z města do města, zasáhne námořní přístavy a skrze potkany, kteří zaplaví lodi, dostane se až k národům evropským.

A tak, zatím co morová pneumonie se šíří hlavně po zemi, přenáší se mor hlízový především po mořích, že každý nakažený přístav stane se novým jeho ohništěm. Takovou aspoň cestou postupuje mor v dobách našich.

Dokud však styky mezi jednotlivými zeměmi byly méně snadné, než je tomu dnes, šířil se mor hlízový také po zemi přes Indii do Mezopotamie, Kurdistanu a Malé Asie a na druhé straně do Palestiny, Egypta, a k polodivokým národům; ve všech těchto směrech byla nákaza Evropy snadnou.

V těchto dvou podobách postupoval tedy mor k západu směrem velikého stěhování národů. Je snad dovoleno také ptáti se, neměl-li významné úlohy v dějinách lidstva. Je totiž opravdu nesnadné vědět, co asi pudilo staré obyvatele vysokých asijských plání, aby se několikrát pokusili o obsazení Evropy. Byli k tomu přinuceni možná změnami počasí, nic však neodporuje myšlence, že mohli také prchat před morem.

Přeložil J. Zaorálek.

Hugo Zehder:
K A R E L M E N S E

Tento malíř umí hýřiti: duhové barvy, stinné kouty pod širokolistými stromy, tiché letní večery, které po vlnách pahrbků zvolna přicházejí, a židovské dívky s černými kudrnami, když za šera svítí bílým prádlem a mlaskají rudými rty! Z jeho barev kape vždy sladká vůně lásky. Když jeho barevné divy světla vějířovitě se rozvinou, dávají prý silnou a jemnou essenci. Tvořivé pak vdechují a vydechují lehkou rosou pochoti. Velmi zvláštní jsou také vespolné vztahy pohlaví: jejich život zdá se jen zcela jemnými vlákny spolu spíat. Ženy jsou buď jak buď šťastnějšími hvězdami a jsou nejtěsněji spojeny se vším třpytivým a zvonivým. Letí, jako by dovedly v malých podpadkových střevíčkách uháněti se světelnými paprsky duhy; — tak perutnou jest jejich blankytná touha, která jest však přece velice

s tohoto světa. Neboť ony všechny jsou původem z blízkého Východu.

Barevná stereometrie krajin na olejových malbách jest jasná; tak zářivá jsou pestrá světelná místa, kterými jest prostor zakupen a věci spořádány, že všechny stíny prchají a křišťálový vzduch pohádky mezi oblakem a zemí vykouzluje odrazné přízraky. Hry vil ve skleném světě. Jednotlivé barvové oddíly jsou malými, třpytícími se, vydutými zrcadly, seřaděnými vedle sebe; každé o sobě ohýbá světlo v jinou barvu. Svět se hemží světelnými tělesy, nemá už žádné šeré pozemské tíže. Barevný kubismus. Ve středu tohoto kulovitého prostoru s nekonečným radiem stojí umělec. Zachycuje obrazy se sféry, jež obsahují prostorové uspořádání celku. Jen každé uspořádání rovná se každé chvíli duševnímu stavu, kterýž jest přirozenost sama. Ale jejich středem jest, jakž pověděno, člověk.

Na obrazech a kresbách Karla Mense kolébají se zjevy a skupiny kol neviditelných os. Jakoby z točení rozvinují svou prostornost, rozhoupávají se vějířovitě do obecného prostoru, který se v stejných vlnách houpe. Tak se pociťuje to vznášení velmi jistým. Umělec bývá někdy nadobro stržen vlnovým rytmem světa: harmonie sfér, notovaná ke cti Marie! Slovo „Svatý“ ozývá se pak stále. Vůbec žádá on zřetelných vertikál nade vším, co chce nazpět k zemi, co se k ní ohýbá: věže, které prostor nahoru vytrhují, strmý skok mostů

na protější břehy, napiatě vztyčené zdi mnoha po-
schodí. V tom se vyjadřuje pathos naší doby.

Protože Mense jest hýřil, umí také vyprávěti, a jeho akvarely a kresby připomínají někdy listy zbožných miniaturistů staré Francie, kteří bývali zároveň velice miřnou volbou světáky. Uprostřed dojemně věřících krajinek ruských vesnických rovin, na zvláště hezkém zastavení u cesty, jež by zrak ihned zpozoroval, stojí čekajíc dvojice ohebných děvčat z Varšavy. Po ukončení pobožnosti vracíme se tedy k nim zpět. Židáci, židovky a židovská děvčata jsou jeho zamilovaným námětem. Ti kudrnatí mužové málokdy žertují. Jsou stále hotovi postaviti se k modlitbě, nebo sestrčiti k sobě hlavy na „výklady“ Písem. Krouží kol zasvěcených stolů. Děvčata chtějí něco zcela jiného.

Mense jest zajisté zbožný, když maluje nebo kreslí. Velikou radost má z malých věcí, a jde-li o vztahy, které vedou přímo k Bohu, musí extaticky housti. Velmi jemné a nadzemské barvy a mnoho světla jest pak účinkem takového vzletu. Několik tichých nebo bouřlivých krajinek podává svět asi tak, jak jej cítí orthodoxní novokatolický křesťan Chesterton: jest zázrakem a samo dobrodružství. Pro toho, kdo v přírodě vidí řízení divuplného a nepochopitelného Neznámého.

Karel Mense stojí, jak se zdá, vprostřed cesty, kterou jíti zamýšlí. Všecky zkušenosti, které získal na přeměřených plochách, uměl dosud spolu spojit. Lehce, takofka hravě, neboť jeho umělectví má onen perutný

rythmus, který i neohebné věci ohebnými činí. Krásné ženské usmívání umění vzvácnělo! Jeho roztomilost však nyní umělce nesvede, aby lákal štěstí, dal se zdobit a neupíral vůle v zjevnou přímou. Pak se počíná svoboda ve volbě prostředků, stále se ochotně nabízejících.

THEODOR DÄUBLER: GEORGE GROSZ

Úplně samostatný moderní umělec: na podkladě pevného akademického vědění volné, naprosto nové možnosti! Futuristické jest u Grosza zažití současnosti dějů; expresionistická pak konvexní komposice jeho obrazů: skoro čočkou, dalekohledem vyvolaná perspektiva. K tomu patří též šikmé postavení domů, neboť celkový pohled na moderní velkoměsto pošinuje předměty do bezprostřední blízkosti; nechceme se ztráceti v krajině, nýbrž, kulisovitě tísnění řadami domů, cítiti se přemoženými. Proto toto nakupení domů bez ladu a skladu, jakoby viděné čočkou. Nebe pak nakukuje vždy, jako obzor nad námi, trochu do zenitu: to objevil Grosz! Ale ani pak nebe není jasná modř nebo šedivé zamračení, nýbrž vzepjetí, vzlet člověka: triumf práce, velkoměstského ruchu. Bezbarvě prázdným by bylo nebe Groszovi, kdyby tam nahoře vzducholodi, aeroplany, zepeliny, lanové dráhy a zbloudilé automobily nehučely, nekolébaly se a neprováděly akrobatických kousků. Často ukáže Grosz také vzdušnější předměstí, snad i venkov, a tu to jde ještě měššáctěji. Cylindrická cirkusová bouda s plátěnými stěnami a střechou nahrazuje plynoměr nebo tvoří jeho protějšek; kolem stojí kostry stromů, jedno sofa zabloudilo do přírody; náleží patrně některé provazolezkyni v plátěné, kymácející se svatyni. Z hrbolaté dlažby vyrůstají dojemné květiny, v rohu křoví; takového něco může býti jenom ve městě, mezi lidmi, neboť byliny jsou tak lidské: ubohé, ješitné, hříšné a přece odušev-

nělé. Mohlo by se říci podzemské. K této poznámce svádí zajisté to pavučinové a řasovité jejich kresby. Na Groszových obrazech se nehledí, jak to obyčejně bývá, z vnitřku oknem na předměstí nebo na provincii, nýbrž obráceně, zvenku oknem dovnitř na hašteřivé nebo sentimentálně zamilované maloměšťáky. Staré panny zalévající své květináče, lakomci se svými pokladnicemi, koketní děvčátka, česající se nebo čistící si zuby při obnažených ňadrech, žárlivá žena, pokročile těhotná, poctívající svého muže pantoflem, všechnu takovou všednost lze tu spatřit. Často stojí mezi okenicemi jenom něžná nebo zakrnělá květinka v příliš velikém hrnci: náleží snad nějaké souchotinářce — ale i jiné věci lze tu zahlédnouti: zábavní, předměstská místnost pro poddůstojníky, učně a oktavánky. Na jednom venkovském akvarelu je noc. Grosz ji parafrazoval v jedné básni: „Měsíční noci, stříbřitá, kičařská.“ Měsíc tu stojí ještě zlatě nad střechami, noc je namodralá; měsíce právě ubývá: Wilde by byl řekl, že se podobá opilé nevěstce. Chodci se vilně rozhlížejí po nevěstkách, domy jsou všude otevřeny, červené svítilny nabízejí zcela dotěrně lokály s našminkovanými ženami. Najednou zůstanou červené psiny statí a vyjí, vyjí na měsíc. Opilí studenti močí, zdaleka štěká jiný pes, vychrtlá kočka hledá na střeše měsícem ozářené milostná dobrodružství. V hostinci se zařízenými pokoji stahují právě záclonu. Přes závěsy hořejšího okna směje se červené světlo: vybleskuje to jako z červených nad sebou seřazených hub. Vše to je bez dvojmyslů. V myšlenkách prcháme do velkoměsta, do Berlína nebo do New Yorku. Zde jsme u holomků v pro-

covsky zařízených světnicích z gründerských let. Vše skvrnitě pomalováno, řekl bys, že leží kolem portefeuille: ze safiánové kůže. Grosz ovládá úžasnou stupnici červení — horkost rozkoší, dusný purpur, vilná šarlachová, modře-temná pekelná červeň. Nějaký spekulant se roztahuje na sametě své milenky, dostane nos s dŕpkami jako brambora, je holohlavý, má bachraté ruce s kohinorem a regentem na prstenech. Má čerstvě nový, leskle modrý oblek, kabát bezvadný, kalhoty upiaté, je zřejmě pohlavně rozdrážděn, kouře při tom obrovský doutník. Jeho pes v koutě zavyje, jako by cítil měsíc; podle Weiningerera je i psina zločincem. Tlustá ženština, směs polskožidovské krve chystá se k radovánkám; má hedvábné punčochy a masopustní střevíčky. Grosz natušoval také mnohou vilnou vraždu: mezi mackartovskými kyticemi, umělými palmami a jedinečným haraburdím. Červeň krvavých skvrn a stop mísí se s arabeskami nepravých damaškových tapet. Měsíčně zamodralé a též zelenkavé jsou u něho často mimo obloukovek také obličej bursiánů a hospodských hráčů karet: mluví se snad zase jednou o saturnsky zelených škvřnatech s Kainovým znamením na čele. Saturnská červeň je již k dostání.

Groszovy vise ukazují lidi v jejich závislosti na zlých souhvězdích, mohlo by se věru říci: zajímá ho jenom člověk zlý, a to zcela nahý ve své zlobě a špatnosti, otevřeně poznačený bez všech těch „kdyby“ a „ale“, všech těch závad a slabostí, jež s sebou vláčí i ten nejšpatnější.

Zajisté, Grosz charakterisuje demonické, ukazuje ďábla. Ale kus naděje je tu také: mezi výtvary, jež vy-

tváří zlý člověk k zničení, vyskytuje se také let netopýra, šílení do výše a ohmatávání nebes.

Jeho vise stává se tak apokalyptickou. Zloduch je zde, aby popudil svět při hledání rozkoše a při kopání zlata k něčemu jinému. Člověk od pupku dolů je plodným, pokrokovým, rýpavým prvkem. Mnoho lidí žije dole ve sklepech, u Grosza lze to často spatřit. Mřežovím hledí přes dlažební kameny vzhůru do ulice. A v hlubokých těch klenutích, kreslí, jsou také strašidla! Narůžovělé body, kolem nichž se musí hemžiti sebevrazi, sadisti, opilci, hráči a kurvy. I psi k tomu patří, od úplňku do úplňku pobíhají uštvane obtěžkání kletbou, krouží okolo lidí jako lidé okolo strašidla. Škorpioni, nestvůrní raci a ostnatý hmyz leží po dlažbě: holohlavci pěstují v hrncích kaktusy. V prvním, ve čtvrtém a v šestém, v druhém, v pátém a v sedmém poschodí stojí v oknech.

Ano, ta úzkost ze strašidel! Najednou můžete potkati nějakého ducha: neviditelný, je ho přece poznati na zděšení kymácejících se plynových svítilen; věci pak zasahují příliš hluboko do naší bytosti: co je nám po takovém sloupu svítilny! I ta psina je tu zase, s rozpálenýma očima čenichá kandelábr, na němž se houpají dva přízraky: tedy strašidelná šibenice! Psina zdvihá zadní tlapu: nemá respektu.

Jak to vše může Grosz vidět: sebe sama kreslí v profilu, jako ptáka; en face poněkud telecí. Mezi ním, mezi Grosz-profilem a Grosz zpředu běží psina. Okolo blázince tančí celá setnina kandelábrů. Pod zemí to chrčí: v jednom sklepe ssaje Múra krev.

Přeložil Jaroslav Zaorálek

Z „A G E N D Y“ J. F.

(*Nova et Vetera v červnu 1921*)

Nahodilosti nebývá v životě, leč jen
soulad a pořádek.

Mosarykova cesta životem. Napsal Dr. Jaromír Do-
ležal. 1921. Tiskem a nákladem Polygrafie v Brně. Za
33 K. — Prvnímu článku „Běh života“, úředně psá-
nému německy, předasláno jest motto z Plotina: „Na-
hodilosti nebývá v životě, leč jen soulad a pořádek.“
Též tak myslíme. Hned v druhém článku, psaném
slovensky a tonem důvěrnějším, dovídáme se pěkných
podrobností z úst samého Masaryka: „... Narodil som
sa v Hodoníne, prvé detské roky prežil som medzi Slo-
vákmi, v Hodoníne, Muteniciach, Čejkoviciach, Čejči...
Mať moja pochádzala z Hustopeče, teda nemeckej obce...
rodičia mojej matky prišli z Hanej... O svoj ďalší ro-
dokmen som sa nestaral... matka v mladosti lepšie ve-
dela hovoriť nemecky ako česky... modlili sme sa ne-
mecky, mať sa totiž nenaučila modliť po česky a do samej
svojej smrti mala len nemecký modlitebník, tlačný šva-
bachom, česky čítať sa ani nepokúsila.

Otec naučil sa dosť dobre po nemecky, a sice na
„vexlu“, potom slúžiac na cisárskych majetkoch; ale
my deti sme sa s ním nikdy neshovárali po nemecky,
len s matkou. Písavali sme materi tiež nemecky.

Až do svojho štrnásteho roku nebol som národnostne nijako povedomým. Dvojazyčnosť prijímal som ako prirodzený fakt, nikdy som o tom nepočul a ani nerozmýšľal, že jestvuje spor medzi Čechom a Nemcom. Ale za to som veľmi silne cítil sociálny a stavovský rozdiel medzi nami a nemeckými pánmi.

Na *cisárskych* majetkoch*, na ktorých som vyrástol, panovaly v 50 tých rokoch také sociálne pomery, aké boly pred 1848 rokom; o „robote“ som počul mnoho a strašné veci, . . . a sám tiež som pozoroval ako otec a jeho kamaráti boli zotročení. Videl som ako sa otec spieral proti tejto otrockosti a nenávidel som pánov. V Hodoníne bývaly cisárske pol'ovačky; pamätám sa, raz u nás poskladali kožuchy, panských pol'ovníkov — a ja som ich mal strážiť — moja detská nenávisť mi nedala a ja som utiekol. Pamätám sa na nasledovnú scénu, počas inej cisárskej pol'ovačky: keď sa pol'ovanie skončilo, spravili v zámčeku, v lese cisárskom hostinu; ostatky jedál rozdávali zástupom ľudu; rozdávali medzi inším aj makarony. Naši Slováci volali ich „hlistami“ a ruvali sa každý o kúsok — ja som utiekol zo zlosti nad takým ponižujúcim zjavom.

Neraz plakal som v detskej svojej zlosti; mal som asi trinásť rokov, keď som kul nejasné plány pomsty za to, že úradník Hejsek grobiansky vyhŕešil mojho otca pre nič za nič . . .“

Atd. Nebudeme ďalej opisovať. Bude to možná brzo v čítankách a tam každý se toho dočte.

Podtrhujeme sami. J. F.

Realisté a execírka.

Neschopní velitelé. (Zpráva z 8. ledna 1921). — Ministr Národní Obrany generál Husák konstatuje slabost a neschopnost důstojníků (při potlačování komunistických vzpour). „Pozor“ o tom píše: „Tedy zkrátka a dobře neschopnost velitelů . . . U mnohých pluků a praporů jsou velitelé důstojníci poměrně mladí, bez veškeré vojenské zkušenosti, kteří podobná místa nikdy nezastávali a během několika měsíců byli několikrát povýšeni. Takovým důstojníkům bez zkušenosti válečné a odborného vzdělání bude v čas války svěřeno tisíce životů našich vojáků. Kdo bude pak odpovídat za špatné vedení pluků neb praporů a marné utrácení lidských životů? . . .“ atd. Co tuto úředně zjišťováno, prorokoval již před deseti lety znamenitý básník Josef Mach: „Realisté jsou hodní lidé, z nich mnohý mnoho rozumí. Však na vojně, když k tomu přijde, execírovat neumí“. (V „Povídce o Králi Zlodějů“).

„Družstvo Přátel“ s „Letorosty“.

Z dopisu příteli: „ . . . Ve Vašem posledním lístku jest zmínka o Letorostech a sice v ten smysl, jakoby byly Vám poslány naším přičiněním. Ale tomu tak není. „Letorosty“ a t. zv. „Družstvo Přátel Studia“ nebyly založeny, jak se kde kdo domnívá, v jednotě s námi a z našeho popudu, ale *proti* Nova et Vetera a Dobrému Dílu těmi, kdož se mnou dlouho jídali chléb za jedním

stolem. „Člověk pokoje mého, . . . a kterýž jídal chléb můj, pozdvihl paty proti mně“, měl bych naříkati s žal-mistou, kdyby se mi vůbec chtělo naříkati, a kdybych si mohl přichvalovati, že všechno, co dělám, jest opravdu dobrým dílem. Ba zdá se mi naopak, že kdybych dovedl býti k sobě upřímnějším, měl bych si postesknouti s Ver-lainem:

Je ne vois plus rien,
Je perds la mémoire
Du mal et du bien . . .
O la triste histoire!

Zkrátka zhořkl jsem všem a proto vynasnažují se tito „dobří (lépe řečeno „správní“) křesťané“ dělati něco lepšího. Ale, Bůh ví, nedělají! *Discerne causam me-am . . .*

Z m o d e r n í d e m o n o l o g i e.

Dárci dobrých věcí v postě: Vaše zásilka, tentokrát šťastně neporušená, přišla sice opožděně, až po masopustě, ale přes to využijeme jí dobře v mezích postního řádu. Tož srdečné díky! Ale divím se, že jste na ni nedal cenu aspoň 500 K; jsouť i vody minerální, a tyto až odkudsi z Hádu pramenící zvláště, velmi zdraženy už ve veřejnosti, nadtoť když nad nimi bdí tolik Kerberů. Sháněním látek na tu slavnou chemii nektarovou příliš se netrapte. Když se tyto věci odbývají hravě, bez důkladností a lopocení, všelicos se *pro nás* podaří. Jak-

mile by se však tomu věnovala větší péče, bude čert hned podezírat, že běží o spásu duše, o nějaký článek víry nebo o morálku (neboť na morálku on si teď potrpí) a ne o obyčejný hlt na zavadanou — a začne se Vám do toho plést v sluzích, v převoznících železničních a poštovních, a místo ohňů špiritusových (symbol Ducha, usilujícího uvést svět do vírů povětří k Poslednímu Soudu) přijde voda, nebo to rozbije jako posledně. — „Osvícení“ (tak něčemu podobnému říká Jungman ve své Slovesnosti), jehož třeba na sluhy, vyjímám ze svazku *Mémoires de Gasbaroni*, slavného lupiče Apenninského, jenž v tom tedy měl bezpečné zkušenosti; hodí se to za motto k homilii sluhům: „Ah! mon cher lecteur, que de scélérats j' ai connus parmi ces domestiques! Je répéterai donc encore ici que, presque tous les propriétaires qui eurent le malheur de tomber entre les mains des brigands (totiž do rukou jeho tlupy), avaient été victimes de la trahison de leurs serviteurs.“

Upozorněte na to. Býti pánem jest povinností těch, kdož jsou pány zřízenými od Boha, a kam to dojde, když úkolu svého neberou vážně, vidíme právě na dnešní době, jež jest ovocem Lva XIII. a Františka Josefa I., kteří oba tak záhy, jak praví Zjevení Lasaletteské, „přestali panovat“. — Co Vám řekla ctih. Máter o sestře Veronice, jest jen „rozumné“; lékař též řekl, že jest „hysterická“. Ale toto potutelné slůvko nesmí stačiti křesťanům. Kdybyse tolik nezanedbávala *demonologie*, vidělo by se něco jiného. Apoštolovo „rozeznávání duchů“ obyčejně se teď odbude aneb zatušuje moderními

prázdnými slůvky, a tak duše některé trpí jen opomíjením tohoto oboru *Theologie*. Vždyť ona do Prahy ani k biskupům ani k nunciovi o nic jiného nešla, než aby ji exorcisovali, k čemuž u některých dušiček zdá se dostačující jen dětská metlička. Arci tito páni, jak jim říkáte, „modří“, nemají tolik *srdečné* purpurové barvy, — celý svět jest teď anemický — by ji byli tolik pomilovali a „láskou, která se dohaduje“ (Hellovo rčení), vytušili její vlastní žádost, s kterou jim tam přišla. — Toho jest mi velmi líto, že chce cti. Matka varovat „pražské pány, hlavně nuncia“, jak píšete. Tito páni podle svých veřejných projevů neváží si příliš čistoty ideí (jakobych řekl „pannen“) a sami je przní, málo se vynasnažují v duchu textu apoštola Jakuba (I, 27), a místo aby se neposkvrněnými ostříhali od tohoto světa, lezou do něho jako děti s vykasanými sukněmi do bláta a nám, prostým věřícím, kteří aspoň v kostele ve vůni kadidla by si rádi oddechli z vesměrné hniloby, nepříjemně od oltáře zapáchají, poněvadž z čeho mládí se snadno spláchně, starých se přidržuje až do zprašivění a zavšivení. Proto bych rád — jsa v tom trochu Chámem — aby se se sestrou Veronikou do něčeho připlekli, co by jim mnoho cti nevyneslo. Tedy svatý Jan Nepomucký, klíčník světské hanby, račiž zdržeti od tohoto varovného slova milosrdenství jazyka! Její úmysl svědčí sice o dobrém srdci, ale na takovém místě raději mám více *úpornosti ducha* než dobré srdce.

Co píšete o p. K....řovi, spadá též do oboru demonologie a byl by to dlouhý traktát. Snad až jindy. Jsem

ctitel svatého Josefa, jenž jest „postrach zlých duchů“, a jistě se vůči jistým lidem neklamu. A tito „jistí lidé“ by toho měli využít k své spáse . . .

„Družstvo přátel Studia“ a
Republika kamarádů.

Z dopisu jinému příteli: „... Proč mi předhazujete „Družstvo přátel studia“ a „Letorosty“? Což já jim překážím, aby nemohli svými kapitály vyvádět i jiné osloviny než jakou jest vydání „Divných příběhů“ Arnošta Hella, jež asi spisovala jeho žena, „maman Zoe“, jak možno se dočísti v brožůrce „Zde se vraždí velcí lidé“ od Leona Bloy. Celkem na mne působí dnešní Vaše psaní, jakobyste nám vyčítal, že jsme se za těch dvacet let, — neboť pracujeme v potu tváře již od počátku tohoto století na této nevděčné líše, — že jsme se za těch dvacet let dřiny nestali kapitalisty! Ale nemáme čeho litovati. Kapitál a ideová důslednost se špatně spolu snoubí a jen výjimkou dozrávají v sňatek a něco kloudného zplodí. To vidíte na tomto „družstvu přátel.“ Už toto obludné hermafroditní spojení dvou příbuzných slov, značící v dnešních sociálních dobách tak různé pojmy! Jakoby přátelé potřebovali družstva na stanovách založeného? Právě družstva se zakládají z nedostatku přátelství, ba skoro proti přátelství, aby sočením, závoděním, klamáním a úskoky zvýšena byla hmotná těžba. Ale v duchovních snahách? Všechno, co pěkného dosud vydali, bylo námi podníceno. P. Stříž prostě s tím,

co zde u nás začal námi povzbuzen (i knihy jsme mu opatřili) založil s několika správnými křesťany toto „družstvo přátel“ a v něm pak ony knihy vydal. I ten přívěsek „Studia“! Stavíte nám též za vzor jejich podnikavost, čilost, obchodního ducha. Tím vlastně asi chcete říci, že oni mají úspěch a my že ho nemáme? Tu zkroušeně se vyznáváme a nezapíráme: nemáme úspěchu a cítíme předem, že marně bychom se dvořili Ulici, jež jest teď rozkošnou všemocnou paní. Ostatně, kdož by se přičiňoval o zasnuby s touto Hašteřilkou! Neběží než o Krám a to už ministerstva, jež rozumějí krámům, nějak i bez nás spořádají. Právě čtu v novinách výnos, že se nesmějí prodávat dorty a jiné lahůdky, dokud nebudou na krámech pekařských handury čili kruchovky. Jest to dobré zařízení. Do toho se pánům nepletu. Ba, kdybych se od svých podpopelných chlebů i já k těm kruchovkám dostal jako za blahých let reálkových studií, byl bych jim i vděčen. Ale pekařské metody aplikovat na umění by přece neměli. Vymáháním daně z umění pod zástěrou luxu mohla se zvěčnit jen právě Ulice, Republika kamarádů, doba tak sprostá, jaké ještě Historie neviděla. Střelci labutí a labužníci slavičích srdeček a mozečků...

K r k a v c i č i h o u s e n k y ?

Poděkování knížkou za knížky: „... Rád bych Vám v tomto věnování starého zlata mystiků v novém ražení vyjádřil upřímné díky za Svatého Isidora a též sprave-

dlnost vůči *Krkavcům*. Prvním jste mne potěšil. Bych posoudil tyto *Krkavce*, k tomu se nezdám kompetentním. Kromě toho rád jsem normálním člověkem a poněvadž se tito *Krkavci*, jak se doslýchám, národu líbí, kladu si na srdce i na paměť pečlivě (t. j. jako pečeť), že moji otcové byli z velkých lesů za Starou Říší, v nichž pracovali jako drvoštěpí a tesaři v ševelu křídel krkavců přírodních, potomků posvátných ptáků z šerých dob bohů věkožizných, že já sám málo jsem se zcivilisoval, nikdy do salonů a divadel se nedral, a tak jsem zůstal v této kultuře poněkud pozadu. Co do tendence tohoto kusu, jest mi dávno znám sociální zákon: jakmile Moc na některé parcele země ochabne (t. j. zředí se jako vzduch nebo na základě zákona o spojitých nádobách, horror vacuī starých), hned na ta místa dere se nebo valí Moc odjinud. Vzpomeňte si jen, kterak se rozmohlo lupičství po vlastech našich za Jana Lucemburského, jenž honil se za svými rytířskými zálibami po všech všudy a tím Moc u nás uvolnil. Mírumilovnému Otcí vlasti nezbyvalo než začítí od politické abecedy všech vladařů: skřipci, palečníky obměkčovati zatvrzelce, smolnicemi ožehati ježatiny všech tehdejších volně myslících „já“, věšeti lotry. Dnes, kdy olej (pomazaných) zemdlel náramně (Joel I, 10), nejsou ani tak krkavci pozoruhodni jako spíše housenky. Krkavci jdou jen na mrtvoly, ale housenky hubí zeleň, svěžest a vše, co má přinést plody. Ano, éra housenek, rana housenek!

„Přiznávali se k rodu svému . . .“

Jest to z knihy Numeri. Bylo možno nadepsati to i citátem z Nehemiáše, jež jest druhá Esdrášova, a v níž v kap. VII. ve verši 61. čteme: „nemohli prokázati rodu otců“; hořejší nápis však více míří k jádru záhady a proto jsme se přidrželi toho. Studium naše založeno jest na brožůrce: *Masarykovy projevy a řeči za války.**

S námahou čtu některé řeči. Ach ta vláda profesorských frásí! Opravdu, jen touto retorsní methodou dospěje člověk k lepšímu pochopení mrzácké doby, když totiž slovo takovýchto Zábojů pohýbá vše vlasti. *Námáhám se*, neboť rád bych zakusil i na sobě trochu přímé účinnosti mluvení politiků, neboť „bez chuti ani provázka neukruti“; ale od těchto, běda! pracovaných na „základech vědeckých“, odcházel jsem vždy jako medvěd od nejedlého špinavého prádla, jež odhazují tito páni** země, utíkajíce „před tváří svatého Jana“. Všechno, co zde mluví, jest tak samozřejmo, tak novinářsky otřepané, že jen požírači denního tisku, kteří nadobro ztratili chutnací orgánů slova, se s tím spokojí. Že by to již bylo signum té blahé zlaté doby, po níž toužil hned prorok Isaiáš (XI, 7), v níž „lev jako vůl jísti bude plevy“, nemyslíme.

Zásnuby s Polskem, jimiž oplývají některé řeči, arcí

* Vydal Stanislav Minařík na Smíchově. — Na obálku jsou vlepny blbě tradiční znaky zemí Svatováclavské koruny, s křížem Slovenska. Lev nemá koruny. Co do umění, tu, jak si pamatují, na cíkorách bývalo to kdysi lépe nakresleno.

** Páni od objevení Ameriky Krištofem Kolumbem, kdy objevitelé se uvrhují v okovy a nastoluje se „státní důvod“.

zklamaly jako mnoho jiného, co prorokují politikové. Dojemným rád by byl poslední článku „Náš vůdce“ od Vojty Beneše. „Z oken tichého, prostého domku, zapadlého do zahrad jedné z rodinných čtvrtí nesmírného Londýna, každý den dlouho do noci svítí slabé pruhy světél. Ač jsou okna pečlivě zastřena, létají Zepeliny — poznáš, že tam je život, tam že kdosi bdí. A kdybys pronikl zrakem clonu těch oken, našel bys v té rozsvícené světnici za velikým stolem u okna bdícího starce“, atd. (str. 61.). Ráda by se oděla poesí práce politika. Ale poesie vyžaduje tajemství a prof. Masaryk jest nepřítelem tajemství, jako všichni „realisti“, kteří „hledají *sami sebe* mimo tento známý svět“. (Balej.) Proto tak snadno jest se domyslit cest politiků a jejich prací i za zastřenými okny. Vždy jen domlouvají se s jinými politiky, kterak na světě nejpohodlněji a nejméně hlučně Toho, jenž dosavád věje, kde chce, obetkati *zákony*, ku podobnosti „vztáhnutí rukou“ na Pána, jenž až do té volně se potuloval po krajinách Judských, Samarských a Galilejských. Jde o sestavení tribunálu *zákonníků*; u mystiků se tomu říká Mše Ducha Svatého.

„Zapisuji přesně každý haléř. Mám velmi přesné účty ze všeho vydání, dodal prof. Masaryk“ (str. 65.). Ach, to syn Člověka nebude míti, dokud nepřijde konec času — neboť čas má konec (Daniel VIII, 19) — a my jsme následovníky jeho v této nespořádanosti. Podivno, jak se sejdou lidé v myšlení! Neboť totéž mně řekl p. soudce, když mne vyslychal (ještě za Rakouska) a zpytoval, z čeho jsem živ. Pamatuji se na to velmi dobře, neboť touto

otázkou uvedl mne v opravdové rozpaky; chtěje mi dodati odvahy k zpovědi, dával mi sebe za vzor a skoro stejně tímto slovem Masarykovým odhalil skvělost své spořádanosti: „Zapisuji přesně každý haléř. Mám velmi přesné účty ze všeho vydání“ (illustrovav ještě základní větu tím, že má všechny ústřížky poukázek seřaděny pečlivě v zásuvce). Vzpomínám si, že jsem nadobro zkoprněl a svatokrádežně — nevyznal jsem se. Neboť mám opravdu vždy — když jaké totiž mám — peněz „nečítaných“.

„Já mám velmi slušný plat na universitě. Nikdo se nesmí domnívat, že mně daroval haléř . . .“, čteme dále v těchto *politických* projevech. Ach my ubozí ničím takovým se nemůžeme pochlubit. V smutné náladě, vida se tak mizerným občanem republiky, s takovými trampotami založené, rozjímám dále o prof. Masarykovi, jehož filosofie (plurál) jsem „poslouchal“. V těch letech dávných, kdy ještě nevychrtil všeho rouhání, jímž oplývají pozdě ší řeči a spisy, byl mi dosti sympatický. (Byl jsem sám tehdy ještě hodný, spořádaný člověk, chudý sice, ale pěkně žádný.) Měl zvláštní dar kolegiálního obcování se studenty v semináři i na ulici, i v bytě. Neviděl jsem ho nikdy ve fraku a mne venkovana velmi bavilo, když šel po Václavském náměstí, když sluníčko i nad Prahou svítilo, s rozepjatým našedlým kabátkem s gesty tak volnými, že mi zůstal dojem, jakobych ho viděl majícího po venkovsku palce zastrčeny za vestu v podpaždí, jak mívají někteří řemeslníci za „lacle“ svých zástěr, když odskočí od svých stavů a rozhlížejí

se od dvířek svých chalup po návsi. Těšilo mne, když mi shovívavě odpovídal na otázky tehdejších mých „filosofických záhad“. Vždy jsem se divil jisté vrozené důstojnosti a klidu v zevnějším chování, tím více, když tolika rozpory zmítán byl uvnitř, což bylo patrně zvláštní melancholickou starostlivostí, prostírající se na tváři jako mlha na krajině.

Jen s jedním ještě takovým člověkem jsem se setkal, který bez přílišných slušnostních a zdvořilostních formalit uměl se pohybovat přirozeně vznešeně jako prof. Masaryk. Byl to jistý zahradník z V., s nímž jsem se vídal v Babicích na faře. Nebožtík p. auditor P. Josef Ševčík byl pohostinný a byli to všelijací lidé, ti jeho hosté, od nejposlednějšího pobudy až do jakéhosi dvorního rady neb čehosi takového v ministerstvu, jenž o prázdninách, jako parádní host babické fary, přijížděl z Vídně. Pozoruhodným byl tento zahradník. Vysoký, krásně urostlý mladý muž, vznešené hrdé tváře, a v řečech a jednání dítě. Byl posedlý zvláštní jednou vášní: stále toužil po tom, až se shledá s jakousi princeznou panujícího rodu, stále se na to připravoval, měl plnou hlavu plánů, jak se s kým bude potýkat, jak, až vybojuje si své místo jakéhosi spoluvládce v starobě císařově, uspořádá vnitřní a zahraniční záležitosti; o ministrech mluvil s veličenským, ale tak přirozeně veličenským pathosem, že když jsme se unavili zdržováním smíchu, (i když nebylo možno se již zdržeti a člověk se smál, on jakoby toho nedbal, jakoby to bylo ve chvílích tohoto jeho zápalu pod jeho důstojnost, by si něčeho

tak školáckého všimal), bylo třeba se diviti čemusi tajemnému v tomto velikém dítěti. Onen rada vedle něho jevil se mi sprostým pacholkem přes kaučukové klouzání po podlaze a strouhání poklon a lineáru v šíji. Zvláště byla podívaná na to jeho „odpalírování“. Bylo to gesto, provázené úsečně vystřelovaným tímto slovem, jako při šermu, jímž prý porazí v hlavní pětce hlavního protivníka, zašantročitele jeho princezny a zdržovatele vesměrné spravedlnosti, která bude zahájena, až on, totiž náš zahradník, se dostane k veslu. Často z rozmaru jsem mu naznačoval rozmanité překážky *zahraniční*, ba jednou jsem se mu zmínil o úkolech takového vladaře dbalého své cti, na Východě, ve Svaté Zemi, kolem Božího hrobu. A věru žasl jsem nad „rozumností a odpověďmi jeho“. Měl opravdu „rozsáhlý politický rozhled“ a nikterak to nepůsobilo „hrdinstvím metafory“, jak se směje kdesi Boileau. Říkali o něm, že jest blázen, ale nikdy nic bláznivého nekonal. Byl to člověk dobrého srdce, pracující jako zahradník, a četníci pro jeho řeči ho nesebrali, ač se s úmysly svými prý nikomu netajil. Byl sice kdysi vzat na výslech, ale tajemně hned zase propuštěn. Šla jedna řeč po okolí, že jest to syn císařův a kteréš komorné, jež sloužila ve Vídni u dvora a byla buď přímo z té vsi nebo z nejbližšího okolí. Též i to bylo tajemno, jak „otec“ poměrně chudý mohl opatřiti synovi dobře zařízenou velkou zahradu, z níž bylo možno slušně žíti. Neboť po zahradnických pracích po „panských“ domech chodil jen jaksi z úsluhy a na pobesedování. Kdybych uměl člověka toho vylíčiti, jak

mi tak někdy šel myslí, když jsem se závějemí a nocemi tloukl z Babic, byl by to krásný obrázek pohádkového nebo křížáckého rytíře, úplně pohlcovaného svým heroickým sněním . . .

Až kam jsem se to zatoulal v myšlení nad touto Masarykovou brožurkou! Ale bylo třeba tohoto odbočení; až proběheme příště ještě dva fakty a všechny tři si spojíme v duchu nadpisu této úvahy, vysvitne, že hypotéza naše nevisí tak ve vzduchu, jak se na první pohled zdá.

S v ě c e n í b i s k u p ů

13. února 1921 v Nitře na Slovensku. Svěcení biskupů papežským nunciem Micarou. Čtu o tom v „Občanských Novinách“. Mnoho panstva tam bylo, řečnili, hodovali, dobrou vůli spolu měli. Staří biskupové pomřeli nebo byli „odvoláni“. Kým, nebylo vysloveno. Tam už to došlo. S biskupy dělá se jako s ostatními byrokraty, když se znelíbí, bývají „odvoláni“. „Uprázdní se místo“ a dosadí se nový. Při společném obědě papežský nuncius Micara poděkoval za „velkolepé přijetí“ (kdo koho přijímal?) a připil na zdar Československé republice a jejímu presidentovi. A pan president Masaryk, týž který nepřijal svého času arcibiskupa pražského, zaslal novým slovenským biskupům tento pozdravný telegram: „Som si plne vedomý historického významu dnešného dňa pre Slovensko a celý náš štát. Od nových pánov biskupov si prajem len jedno, aby ako dobrí pastieri bdeli nad náboženským životom

katolíckeho ľudu. *Všetko ostatné bude pridané.* A hovoriac o náboženskom živote na Slovensku, nemôžem nespomenúť slov miláčka Ježíšovho: „Boh láska je a riekol-li by kto, milujem Boha a brata svojho nenávidel, lhár je.“ A túto lásku páni biskupi majte ku všetkým národom a jazykom nášho drahého Slovenska.“ — Císaři a králové, leši a vladykové, co jich kdy bylo, nikdy to tak nábožně neuměli. „Hoj ta naše posvícenská zlatá hodinka, farář, kantor, šafář, podruh, jedna rodinka . . .“ tak nějak jsme zpívali na reálce. Jak se máme všichni v té naší milé republice rádi!

Čechov o literární a umělecké marnivosti

„Páter“ Jakub Deml. Vypravují mi domácí, že ho viděli v Praze. Jel v témže voze elektrické dráhy a díval prý se ustavičně kamsi do nebe (což možno se v Praze dívat do nebe?) a jel prý do sanatoria. Jest prý nemocen a nemůže najít bytu, píše nám zas odjinud. Ano, tak tomu bývá: „A Makara Denisyče začíná hrýzti červ. Autorská samolibost (my tomu říkáváme „literární marnivost“) — toť nemoc, toť duševní katarrh; kdo na ni onemocní, ten už neslyší zpěvu ptactva, nevidí lesku slunečního, nevidí vesny . . . Stačí jen dotknouti se lehce tohoto boláku, aby se bolestně sevřel všecek organism. Otrávený Makar (Makar nebo Jakub, jde jen o věc, a ne o osoby), otrávený Makar jde dále a zahradní bran-kou vyjde na blátivou cestu . . .“ a ještě dále jest o témže v Čechovově povídce „Na jaře“. Ale myslíme, že až k této „blátivé cestě“, na níž se octnul, citát stačí. Proč to píšeme? Ze zlomyslnosti? Z jízlivosti? Nikoliv. Jen proto, bychom upozornili, že tento mnohotvárný slavný spisovatel (totiž Čechov, nikoliv Jakub Deml, který svůj talent zbřídil) byl ze všech stránek již kritiky obráběn, ale nevíme, že by který byl ukázal v něm znamenitého demonologa, jímž opravdu jest jako kterýkoliv středověký theologický „rozeznavač duchů“. — (*Poznámka z ledna 1921.*)

P a n u O t t o v i T i c h é m u d o P a ř í ž e: Četl jsem psaní, jež jste poslal P. L. V. a jež jest vlastně mně určeno. Jest v něm na třech nebo na čtyřech místech zmínka o *poctě*, které se Vám dostalo sňatkem s V. B. Pravíte též, že „přátelé L. B.“ nemožou pochopit, proč se neraduju nad svým „odchovancem“, je- muž se dostalo takové *pocty*? Předně, nikdy jsem z Vás nechtěl udělati svého „odchovance“ a vůbec tyhle sentimentality o „otcovství“ a pěstounství sám jste si ve své popletenosti a žvatlavosti nadělal. Což jest možno, že jste už nadobro zapomněl, či vlastně jste syn? Přece P. Jakub Deml zplodil Vás k „duchovnímu životu“ v Martinkově. Do Staré Říše jen skrze něho jste se dostal a když sám vzal do zaječích, zůstavil Vás neopeřeného („Kure kričí, kure pišti, uslotěno v blatě stalo, krk a nohy dlúhe malo . . .“) a tak jste pobyl ve Staré Říši k užitku sobě i národu až do Vašich *vzdavků*. Ale když už myslíte, že jste našim „odchovancem“, tož snadno dovolíte, bych Vás upozornil, že přes všechny *lidské* cti a *pocty* nepomíjí platnost přikázání *Božích* a že ze závaznosti *osmého* (Nepromluviš křivého svědectví — aniž *pomluv, lži a klevet* — proti bližnímu svému (nejsou vyjmuti ani *masc.*, ani *femin.*, ani dospělá *neutra*. — J. F.

Asi proto, že s těmito nesvéprávnými nikdy k žádnému činění nedojde, pokud budou „samostatnými“ a pokud se jich někdo ať mocí ať z milosrdenství neujme, opomenuli jsme to zařaditi do *Agendy*.

S P I C I L E G I A

(*N o v a e t V e t e r a v k v ě t n u 1 9 2 1*)

Ivan Goll o Mallarméovi.

„Mluva devatenáctého století je ochablá a přílišným opotřebováním znehodnocena. Jednotlivá slova ztratila svůj nejintimnější obsah jako mince, které kolují na trhu. Kdo je ještě tak zahálčivý, aby ve vůni klesající slabiky našel zálibu, kdo je tak požehnán, aby ze zvuku zlato nebo or dal vstáti maurskému chrámu nebo slunci Kolorada? Nejméně básníci, kteří takovými delikátnostmi úplně zkazili svou duši. Kdo, řekne-li dnes hvězda, a ještě snad v rýmu, představí si otřásající tajemství, jež skrývá v sobě v milionech a nad nejnižší kupkou smetí se klenouc, noční nebe? Slovo ztratilo svoji příchuť a úlohou nového básníka bylo vrátiti mu ji, dříve než vytvořil nový svůj zážitek. To byl problém, na nějž přišel se svatým sebevědomím onen, jenž se stal vychovatelem příchozí generace: Mallarmé, Cézanne básnictví.

Slovo jeho stalo se jeho pralátkou, pupenem jeho světů. Jemu patřila veškerá pozornost jeho dní: dal mu blýskati se jako oblíbenému kameni, jako facetovému zrcadlu, v němž měl zachytiti polétující duši hvězd. Každ-

dé slovo, tak důležité jako celá idea básně, proto že znamenalo tolik, co její vtělení, musil kol a kol prohlédnouti a poznati. Slovo znamenalo pro jeho báseň totéž, co individuum pro lidskou společnost. Na tak vzdálené stopě setkává se Mallarmé s dnešními novo-individualisty. Slovo bylo povzneseno na vlastní osobnost, nadáno vlastním zákonem a vychováno takřka v aristokrata (aristokrat ve smyslu Montesquieuově co kvintesece a pnění z massy); slovo stalo se plně cenným a nenahraditelným na svém místě (což rovněž je demokratický princip proti otrocké theorii, že nikdy není nenahraditelným). Mělo vibrovati jako základní zvuk ve všeobecné melodii a se zcela zvláštním životním určením, každé v sobě nésti orchestr pojmový...“

Josef Č a p e k o Vlastislavu H o f m a n o v i.

Vlastislav H o f m a n / *CHRISTOS, MADONNA A SVATÍ, jak jsem je viděl v iluminacích starých ethiopských kodexů*, 9 řezeb do linoleí, ručně kolorovaných, cena 300 Kč. Natiskli Kryl a Scotti v Novém Jičíně, sklad Marty Florianové ve Staré Říši na Moravě. — Hofmanovy velmi zručné řezby jsou, jak i titul uvádí, inspirovány svatými obrázky, výtvary to habešských iluminátorů. Křesťanská ikonografie byzantského původu vypučela na africké půdě v nové nádherně temné květy divné vůně, které přes to nezcizují mysl evropskou, neboť jsou po tradici nám zpřízněny svým nábo-

ženským původem. Základ je byzantský, ale zobrazení jsou méně přísná a strohá; vniknul sem původní dech Afriky se svou zvláštní sladkostí a exaltovaností, s jistou svou orientální barokností, se svěžími představami obráceného pohanství a konečně i se svou vlastní nai-visující lidovostí. To je dosti složek, které těmto habešským svatým obrázkům propůjčují poutavý půvab, který zaujal Hofmana na tolik, že dle nich vytvořil své řezby. Jsou krásně ručně kolorovány barvami tak živými a bohatými, že to až připomíná na barevnou skvělost starých malovaných oken. Tento oslnivý grafický vzhled Hofmanových listů je tak význačný, že nám tu dává zapomenouti i na ten jistý nedostatek původního náboženského citu, kterého se po stránce citové i tvárné nedostává nejen autorovi, nýbrž i nám ostatním. — Publikace je vůbec dokonalá, papírem, tiskem, úpravou, skvostná jako těžký šperk.

(NL 11/I 1921)

Eduard Kučera o knihách.

Z dopisu v srpnu 1920. — „... A nyní o knížkách. — Radostně byl jsem překvapen povídkou od pana Francise Jammesa. Když jsem četl jeho „Anýzové jablko“ a „Lourdy“, vzpomněl jsem na Vás a divil jsem se, že jste dosud ničeho od něho nevydali. Jeho jemnost výrazu a líbezná čistota myšlení jsou až bolestně krásou a křehkost jeho cítění je až neživá, vzpomínám přejemných růží voskových. Kdo by mohl najíti jedinou

banálnost na „Zajícově románu“ ? A obrázky k tomu, jež jsou jako rozmilé hračky, jsou převhodné a jich svěží a prostý kolorit činí je dojmavými v témž směru, v jakém dojmá celá kniha. Snad to není poslední knížka, již od něho tisknete ? „Tajemná růže“ působila na mne kouzelně. Je to to pravé slovo ? — S radostí jsem četl, že vydáte překrásnou knížku „Pout svaté Brigity“ od Heidenstamma, přísnou, kterou, když ji čtete, cítíte se zajat. Co je proti Heidenstammovi náš žvanivý Jirásek, ten povídálek zatemnělý proti kolosálnímu umělci, jenž prosycuje své knihy vlastní krví a dává jim žiti svou vlastní krásou, svou bolestí, svým štěstím ? — Pak jsem srovnával Váš překlad „Otce Browna“ s tím, jenž vyšel u Srdce a vyřadil jsem tento druhý ze svých regálů, čehož ovšem dvojnásob zaslouží svou trestuhodnou úpravou. — Byl jsem rád knížce „Stránka z historie“, o kterou jsem nepsal, protože jsem měl knihy „Studia“ za rozebrané . . .“

Bobuslav Reynek o knihách.

Zápisky Vdovcovy od Verlaina. Knih dobrých autorů XCI. — Kmitá se touto knížkou úsměv jako úsměv keře, jež vichřice byla odrala o listí a plody, ale který přece několik jich, a nejlepších, uchoval si na útěchu. Říkají Verlainovi „věčné dítě“, ano, naivností a čistotou pohledu jím byl a zůstal, ale dítkem moudřejším starců nejprozíravějších a *nejstřízlivějších*. Paul

Verlaine nestává se léty mrzutým a chladným, ale pohled jeho neustále roste a sládne, objímá věci nejvyšší s nejprostšími, ničemu se nedivě, protože všecko oddaně přijímá, — a přece podivuje se všemu, protože na všem jeho volná duše nalézá odlesk Moudrosti nestvořené. Tak mohl napsati tyto vzpomínky, tak krásné a tak milé jako jeho závěť: „Nedávám ničeho chudým, protože jsem sám chudás. — Věřím v Boha. — Paul Verlaine.“

Bennarône od Arnolda Zweiga. Roland Verlag München 1918. — Maloměstská povídka o studentech, pěkně vypravovaná i poutavá, ale pro pouhou shovívavost k zakrnělým neb zatuchlým duším, bez absolutna lásky, je z ní smutno. —

Die literarischen Wegbereiter des neuen Frankreich od R. E. Curtius-a. J. Kiepenheuer Verlag Potsdam. 1919. — Mnoho pravdivých a pěkných detailů, dokonce i záblesky hlubokého poznání a chápání děl, ale autor přece zcela nepřestává býti německým profesorem, mluvě na př. o Bohu Claudelově, jiném Bohu Suarésově a pod. — V knize jsou užitečná data biografická.

Freie Knechte. Drama od Hans Frank-a. Delphin-Verlag München 1919. 2 kresby od Barlacha na deskách. — Tendenční hra proti válce, germánsky dřevěná, které nechybí vroucnosti, ale již se nedostává ducha moudrosti, rozumu a umění.

Beate und der grosse Pan od Rudolfa Leonhard-a. Ein Roman. Roland Verlag München 1918. — Nezajímavé čtení naturalisticky mythologické.

Opfergang od Fritz von Unruh-a. Berlin. Erich

Reiss Verlag 1919. — Così jako román ze „světové války“, přes jistou zdrželivost přece pokrytecky nadřuzující Němcům. Oči jak tak jasné v pozorování fakt, ale duch a srdce v temnotách prušáctví — když ne dobovačného, aspoň citového.

Feldmann o Kisielewském.

Sonata. — „... A píše Kisielewski *Sonatu*, dílo hluboce smutné a vyvolávající hrůzu jako každé mysterium, vůči němuž stojíme němi, bezmocni — dílo mající za vzor tragedii starobylou, motivů prostých, skládajících se ve strašlivý řetěz viny a trestu, zločinů a neštěstí... Ta paní Fanská, která kdysi spálila sonatu mužovu a když tento propadl pro ni do šílenství, vychovává dceru v odpoutání ode všeho, co jest pozemské, jenom pro čisté umění; ona dcera, která zdělila dar umění a spolu tragickou kletbu, aby stavši se velikou zpěvačkou najednou ztratila štěstí lásky a umění; ten otec šílený, pohybující se po scéně jako strašlivý prelud, zosobněné Fatum — všechny motivy této „hudební komposice“ má i v myšlence linii, připomínající tragedii rodu Atridů. Nikoliv v provedení. Uprostřed všech spisovatelů „Mladé Polsky“ má Kisielewski nejvíce smyslu skutečnosti — a ta skutečnost, se vším, co jest v ní náhodným a triviálním, kazí charakter tragedie. Myšlenka *Sonaty* nepřestává však býti velikou.

(Pismiennictwo polskie 1880—1904, Svazek III.)

Z Codexu církevního práva.

Can. 2346. — Kdo by se opovážil jakékoliv statky církevní, ať movité nebo nemovité, sám nebo skrze jiné ve vlastní prospěch obrátiti a zabrati nebo překaziti, aby jejich užitků nebo důchodů nedostalo se těm, jimž právem náležejí, propadá tak dlouho vyobcování, dokud těch statků celistvě nevrátí, zmíněné překážky neodstraní a nevyprosí si pak rozřešení od Apoštolské stolice.

Can. 2347. — Opováží-li se kdo statky církevní odciziti nebo s jejich odcizením souhlasiti, zůstává pevně čin jeho nečinem a jest zavázán, nač se může i censurou dokročiti, statky nezákonně nabyté vrátiti a nahraditi škočy snad učiněné.

3°. Bylo-li uzdání apoštolského, ve zmíněných kano-
nech předepsaného, vědomě zanedbáno, všecky jakkoli
vinné, ať dáním, nebo přijetím, nebo poskytnutím sou-
hlasu, čeká mimo to vyobcování vyneseneho rozsudku
nikomu nereservované.

• K h e d i v a p a r l a m e n t

V době otevření Suezského průplavu žádali poddaní khediva egyptského Mehmeda Aliho, aby jim zřídil parlament. Khediv svolil a svolal k poradě o jeho založení nejlepší muže své země, i přijal je obklopen svou tělesnou stráží a jal se k nim mluvit: Rozhodl jsem se

zříditi parlament, bude-li toho potřeba vyžadovati. Jak snad víte, náleží k parlamentu nejdříve vládní strana, jdoucí s vládou, t. j. se mnou a strana opoziční, jež jde proti vládní straně, t. j. proti mně. Kdož tedy jde se mnou, nechť se shromáždí kolem mne, ti druzí se postaví na druhém konci sálu." — Milý khediv stál obklopen všemi, jako jedním řetězem, kdežto druhá strana sálu zela prázdnotou. — „Považuji u nás parlament za zcela zbytečný“, končil khediv náhle schůzi a své stoupence — propustil.

O k r o u h l ý c h p ě t a d v a c e t .

Varšavský „Národ“ přináší zajímavý případ, který byl také předmětem interpelace v parlamentě. Národně-demokratický poslanec Marek obdržel od svých voličů z Lipové u Živce 25 ran holí za to, že hlasoval pro senát přes to, že jeho voliči byli proti utvoření druhé komory. Dle rozsudku voličů měl dostati tolik ran holí, kolik bude senátorů a jelikož jich počet není dosud stanoven, byl mu „zaokrouhlen“ trest na 25.— (Občanské noviny 26. února 1921).

Leon BLOY

La Porte des Humbles. (1915 - 1917). Un volume in-16. Edition du Mercure de France, Paris, 1920. — Prix 8 francs. — La première édition de cet ouvrage a été tirée à 1100 exemplaires sur vergé pur fil des Papeteries Lafuma, savoir: 1075 exemplaires, numérotés à la presse de 421 à 1495, à 15 francs. 25 exemplaires, marqués de A à Z (hors commerce). — Il a été tiré et numéroté à la presse: 49 exemplaires sur chine, à 40 francs, et 371 exemplaires sur Hollande, à 35 francs.

René MARTINEAU

Promenades Biographiques: Flaubert - Barbey d'Aurevilly - Tristan Corbière - Edouard Corbière - Balzac - J. K. Huysmans, etc. Un volume in 8°, orné de 1 gravures. Librairie Académique Perrin et Cie, Paris, 1920. Prix 12 fr.

25 ex. sur Hollande et 25 ex. sur simili-japon, à 25 fr. Smysl díla tohoto možno pochopiti z věnování, jež vepsal do výtisku, poslaného p. J. F.: „à J. F. v době, kdy na procházkách vidíme jen výjeté kolejnice, bodláčí a hloží.“

Jules BARBEY D'AUREVILLY

Ďábelské. Úplné vydání s dvěma dosud nevydanými povídkami. Silný svazek (22 cm × 15 cm) o 308 stranách. „Tento 64. svazek Dobrého Díla přeložil Josef R. Marek, vytiskla Gráfia v Praze ve 2000 výtiscích a vydala St. Jílovská, v Praze II, Štěpánská 41, v prosinci 1920.“ Za 40 Kč.

Tyto novelly všechny mají roucho žíhané, šat pruhovaný, suknicí pestrou. Nejvyšší raffinovanost duchová, nejhlubší a nejspodnější vášně, ukrutnost i něha, ošklivost a plesající krása spájejí se tu a proplétají v plamenou kytici: živly zdánlivě co nejprotichůdnější, ale v hloubce důvěrně a nerozlučně spjaté, — neb propast po propasti volá — křesajíce o sebe, níť ohně barev přesvědčných a opojných dýmů.

Vznešený Barbey d' Aurevilly ani nekárá, ani nemoralisuje — *ale dotýká se věci prstem* jako svatý Tomáš Ran Páně: tento způsob, tak praví Arnošt Hello, jest ze zalíbení Božího *nad slovem i nad mlčením*, by řekl to, čeho neřeklo slovo a mlčení. — (Bohuslav Reynek).

A. P. ČECHOV

Na velké cestě. Dramatická etuda o jednom dějství. Přeložil Arnošt Dvořák. Svazek (19 cm × 13 cm) o 32ti stranách. Tato knížka vyšla jako 1. svazek sbírky „Daleká Cesta“ v lednu 1921. Vedle vydání obyčejného (po ?) vyšlo 150 výtisků na dobrém papíře. Vytiskl Dr. Eduard Grégr a syn v Praze. Sklad Stanislavy Jílovské v Praze II., Štěpánská 41.

Překrásný kus ze života v ruské hospodě při velké cestě, kolem roku 1884, jenž, čten teď za vlády bolševické, působí dojmem prorockým. (J. F.)

Albrecht DÜRER

Paysages de la première époque. Préface de Élie Faure. Édition G. Crès et Cie, Paris, 1920. Collection „Ganymède“.

Reproduction de dix aquarelles hors texte, grandeur nature, sur papier à la forme semblable aux papiers employés par l'artiste et conformes (pour la couleur et le dessin) à ses originaux. Tirage strictement limité à cent exemplaires. Prix du portefeuille (52×37): 1000 francs.

Constantin GUYS

Gustave Geffroy, *Constantin Guys.* L'Historien du Second Empire. Avec un autographe, deux portraits et trente-quatre reproductions dont quatre en couleurs. Édition G. Crès et Cie, Paris, 1920. Un vol. in-8 (19, 5×24, 5), vélin pur fil de Rives. Prix 66 fr.

„Znamenití“ a „slavní“ umělci té doby nebyli tak věrnými zrcadly své doby, jako tento zapomenutý a teprve teď oceňovaný umělec. Ani v Ottově Naučném Slovníku, ani v Laroussovi, ani ve Websterovi není o něm zmínky. A jest to přec geniální umělec.

ctihodné Anny Kateřiny EMMERICHOVÉ

Život ctihodné Anny Kateřiny Emmerichové, řeholnice kláštera augustiniánského v Dülmenu. Sepsal P. K. E. Schmöger z kongregace Nejsvětějšího Vykupitele.

Díl druhý: Poslední léta života.

Se svolením představených řádových a s approbací nejdůst. pána biskupa limburského. Přeložil P. Matěj Fencel, kaplan v Uhřiněvsi. S pomocí Boží a Přátel Dobrého Díla. V lednu l. P. 1921. Úpravu řídil Jaroslav Benda v Praze. Vytiskl František Obzina ve Vyškově, a to 1000 ex. (z nichž 100 jest na ručním papíře rýhovaném) za 19.615 Kč 03 h. Sklad Stanislavy Jílovské v Praze II, Štěpánská ulice 41 a Marty Florianové ve Staré Říši na Moravě. Schválení Pražského Ordinariátu.

Svazek tento jest 22 cm vysoký, 15 cm široký, skoro 4 cm tlustý, má XVI + 360 stran a váží 800 gr. netto. Papír jako na dílu prvním, tedy takový, jakého teď na jiných knihách neuvidíte. První svazky byly rozesílány na svatého Anselma, 21. dubna 1921.

blažený PETR KANISIUS

O víře a vyznání víry. Z latiny přeložil P. Ludvík Vrána. Nova et Vetera v říjnu 1920, svazek 38. Sklad Marty Florianové ve Staré Říši na Moravě. Stran VIII + 224. Váží 220 gr. netto. Vytiskl František Obzina ve Vyškově dvojitou barvou, na krásném velínovém papíře předválečném (tiskneť se svazek několik let), a to 700 exemplářů za 7817 Kč 60 h. První svazky byly rozesílány na svatého Anselma, 21. dubna 1921.

Od té doby, co katechetství se vyvinulo ve zvláštní stav, jakoby od kněžství odlišný, ba lépe placený než samo kněžství, čím dál tím více upadá známost křesťanského učení. Setkáváme se s inteligentními lidmi, s lidmi dobré vůle, kteří se jeví býti statečnými křesťany a na venek se tím nijak netají, ale jakmile se zavede s nimi řeč o něčem, co přímo neměli v katechismu napsáno, co však z dogma si křesťan má vždy pro život odvoditi, bývají v obavách, aby nevlezli do pastí nějakého kacířství, a neznajíce exegeze Otců, nevědí, oč to, co Duch praví v Církvi, opřítí. Uznali jsme tedy důležitým vydání úplného Kanisiova Katechismu, v němž k jednotlivým základním pravdám připojeny jsou texty Písma a Svatých Otců, na tu kterou větu se vztahující. Jest to jakoby drahokam dogmatu otáčený proti slunci se všech stran, by každý záchvěv vnitřního plamene zableskl se ve všech odstínech.

Sestra MECHTILDA MAGDEBURSKÁ

Tekoucí Světlo Božství. Ze staré němčiny přeložili P. Josef Ševčík a P. Ludvík Vrána. Svazek (20 cm × 12 cm) o 264ti stranách, upravený a titulním dřevorytem vyzdobený profesorem Jaroslavem Bendou. Natiskli Kryl a Scotti v Novém Jičíně, a to 1000 exemplářů na krásném papíře za 16.500 Kč. V září 1920. — Sklad Marty Florianové ve Staré Říši na Moravě.

Výňatky z tohoto tajemného díla vydal Insel v Lipsku v moderní němčině. Ale zde jest kniha tato úplná, pečlivě přeložená ze staroněmeckého textu. Podle známého místa o „*lásce vendické*“ možno se domýšleti, že skladatelkou byla Slovanka, snad z dědictví ducha svatého Vojtěcha, jenž byl též na vzdělání v Magdeburku. Dílo opravdu neobvykle se liší od ostatních mystických děl německých, jakoby ani nebylo sněno nebo viděno, či ještě lépe žito uvnitř přísných klášterních zdí, ale někde venku v klášterních zahradách, nebo ještě lépe v lesích a na širých pastvinách, jak jindy bývaly, u pramenů a studánek, v nichž dřímá průzračná voda tvrdého lesku, na níž se mihotají stíny prvního jarního rašení třepetajících se listků věkovitých lip.

Alexěj REMIZOV

Apokryfy a jiné zkazky. Z ruštiny přeložil Ladislav Ryšavý. Svazek (16 cm × 10 cm) o 236ti stranách, s množstvím dřevorytův od Antonína Slavička. Natiskli Kryl a Scotti v Novém Jičíně, a to 1000 ex. za 13.734 Kč. Vyšlo v září 1920. Sklad Marty Florianové ve Staré Říši na Moravě.

Tisk trojbarevný na dobrém papíře. — Neobvyčejným uměním Remizovovým oživeny jsou zde starodávné legendy a zkazky z dob nejen pravoslavných, ale i pravověrných, v kráse byzantských kamejí, emailů a iluminací, a to v takovém svěžím lesku, jakoby ani po tolik věků nebyl na ně padal prach odloučenosti schismatu. Kromě toho jest též třeba upozorniti na překlad. Není to děláno na výdělek; p. překladatel pracoval s pietou, pečuje o malebné vystižení originálu do největších podrobností. Dřevoryty honosí se půvabem a skromností, nevykřikující nad text, takže úhrnem knížka působí ladem byzantských tkaniv, jejichž bohatost ztlumena jest ukázněnou ornamentací přísných linií.

B. W. YEATS

Rosa Alchemica. — Desky Zákona. — Klanění králů.

Z angličtiny přeložil Jaroslav Skalický. Nova et Vetera svazek 41. V únoru léta Páně 1921. Sklad Marty Florianové ve Staré Říši na Moravě. Vytiskl František Obzina ve Vyškově, a to 1000 exemplářů obyčejných a 120 na lepším papíře, vše dohromady za Kč 4906·05. Svazeček (15 cm × 12 cm) o 80 ti stranách.

„Jsou okamžiky i nyní, kdy se mi zdá, že slyším ty hlasy jásavé a bědující, a kdy matný ten svět, který jen napolo ztratil svou vládu nad mým srdcem a mým rozumem, jako by se strožil domáhati se vlády úplné. Ale nosím růženec kolem krku a když slyším ty hlasy nebo zdá se mi, že je slyším, přitisknu jej k srdci a pravím: „Ten, jehož jméno jest legion, stojí u našeho prahu šále naše rozumy důvtipem a lichotě srdcím našim krásou, a nemáme naděje než v Tebe.“ A pak boj, jenž jindy zuřivá ve mně, ztichne a v nitru mi zavládne mír.“ (Finale Rosy Alchemiky). — Druhá povídka: „dohm člověka, držícího plamen ve své holé ruce“... „intuice tak nehmotné, že oheň jejich náhlý a vzdálený zanechává těžkou tmou kolem rukou a nohou...“

A. S. PUŠKIN

Cesta do Erzerumu.

Přeložil a poznámkami opatřil Dr. Lad. Brtnický. Světové knihovny č. 1475—1477 u Otty v Praze 1921. Svazeček (15¹/₂ cm × 10 cm) o 80ti stranách za 3 Kč.

„Hledati nadšení zdálo se mi vždycky směšným a nepěkným rozmarem; nadšení se nenalézá, ono samo musí najíti básníka. Přijeti do války s tím úmyslem, aby člověk opěvoval budoucí činy, bylo by pro mne s jedné strany náramně samolibé a s druhé — náramně nepřislušné.“ (Str. 6.). — „Člověk nepotřebující ochrany mocných, váží si jejich srdečnosti a pohostinnosti, neboť něco jiného nemůže od nich ani vyžadovat.“ (Str. 7.). — „Zdá se, že pro naši chladnou lenost je lehčí místo živého slova vylévati mrtvé písmeny a posýlati němé knihy lidem neznajícím čísti, než podnikati práce a nebezpečí po příkladu starých apoštolů a novějších římsko-katolických misionářů.“ (Str. 10.). — Zkrátka, velmi příjemná cesta ve společnosti milého básníka.

NAPOLEON

Thomas Carlyle, *Dějiny Francouzské Revoluce*. Díl III. Kniha VII. Kap. 7°: Hvízd kulí a kartáčů: „Někteří volají po Barrasovi, aby byl velitelem... Jiní, což je účelnější, rozpomínají se na občana Buonaparta, nezaměstnaného dělostřeleckého důstojníka, jenž dobyl Toulonu. ... Tento mladý dělostřelecký důstojník jest jmenován velitelem. Byl v té chvíli na galerii a slyšel to; zmizel asi na půl hodiny, aby se poradil sám s sebou: po půlhodině zasmušilých tajných úvah, má-li či nemá-li být, odpovídá Ano...“ Atd. Jest toto místo o Napoleonovi z pera Carlylova kratičké: v českém překladu jen na 3 a půl stránky. Ale sotva kde jest tento důležitý moment ze života Císařova 13. vendémiairu, t. j. 15. října 1795 podán plastičtěji a působivěji. Čtyřicet tisíc Lepelletierových povstalců se valí k ohromnému opravdovému útoku! „Co teď, ty bronzový dělostřelecký důstojníku —? „Palte!“ praví bronzové rty. A řev a hrom, řev a opět řev, neustále, jako vulkán soptí jeho velké dělo v Cul-de-sac Dauphin proti kostelu Sv. Rocha; soptí jeho velké dělo na Pont-Royal; soptí všechna jeho velká děla... Čtyřicet tisíc povoluje na všech stranách, utíkají, aby se ukryli...“ Atd. Nezbývá, než vzítí a čísti. Měl se Carlyle s tímhle spokojiti a mohl míti Ctění Hrdin čisté, bez kaněk.

NAPOLEON

Tomáš Carlyle / *Hrdinové a ctění hrdin v dějinách: Hrdina Králem*, v druhé části této poslední stati.

Jest mnoho slabých kapitol v této knize. Ale některé stránky jsou přímo špatné a poněvadž nelze díla celého vykliditi, dlužno aspoň opravit, čeho Carlyle ve svém puritanismu nechtěl viděti. Napoleona už proto neviděl, že stál této hoře na úpatí. Neměl dosti odstupu v Čase, by objal její celkové obrysy i s vrcholem, všechnu její slávu. Kdo čte historii Napoleonovu bez puritánského sraštění obočí, pokojně, s jasnou myslí, jako čtáváme pohádky nebo kroniky o pradávných lidech, nenajde v ní „nešťastného dryáčnického živlu“, který mu vytýká Carlyle. Též stálé rozeznávání „víry v skutečnost“ a „víry v zdání“ u takové osobnosti jest fantast mravokárcův, a ne postřeh historický. A mnoho jiných věcí, jež Carlyle uboze na Císaři Západu posuzuje, dlužno ponechat soudu Božímu. Nám (zde Carlyle, jak veliký, též patří mezi nás) sluší jen doposlouchati pohádku, neboť zakončením i záha nejzuřivějšího třímatele kantorské metody bude ukojena. Oh ne, Polyfeme, on ti oka nevypíchl, marně hmatáš po něm v ovcích jeho vlastností; jen ti vždy uvázne v hrsti trošku rouna! Duše Napoleonova však nebude mezi tímto bravem: toť hora sama, v jejíž jeskyni s celým devatenáctým stoletím i ty, jakkoliv obr, jsi uvězněn.

Carl SPITTELER

Poručík Konrád. Obraz. Se svolením spisovatelovým přeložil Josef V. Kavka. V Praze, nakladatel Jan Laichter 1921. Svazek (17 cm × 11¹/₂ cm) o 196 ti stranách za Kč 17.60.

V „úvodním slovu“ od překladatele vypsán jest přehled tvorby tohoto znamenitého švýcarského básníka, poctěného cenou Nobelovou a překládaného teď do všech jazyků evropských. Této krásné povídce autor sám říká „obraz“: „Obrazem“ rozumím význačný umělecký útvar prosaického vypravování se zvláštním cílem a obzvláštními slohovými zákony, které jsou cíli tomu prostředkem. Cíl ten sluje: „Co nejvroucnější prožití děje.“ (Poznámka spisovatelova str. 11.) Co nejvroucnější prožití děje! to jest zde opravdu. A ta zdravota ovzduší. Jako byste chodili sady plnými ovoce, neschopného červivosti. Zdá se, že lidé povídky jsou z krve protestantské, ale autor jako by šel po míze rodů až do kořenů, až tam, kde ještě krev předků těchto lidí, živená pravým tělem a pravou krví Kristovou, nebyla zbahněna tolika věky Odpírání a tryskala vášněmi „katolickými“ do té míry, by živelnost umělcova měla proč se jich zmocniti. Něco podobného jako u anglického spisovatele Hardyho.

Adalbert CHAMISSO

Petr Šlemíl. Podivný příběh. Přeložil Dr. Frant. Tichý za účasti svých žáků. Vydal Stanislav Klika na Král. Vinohradech. Vytiskl roku 1921 v Berouně knihtiskař Josef Šefl. Svazek (21¹/₂ cm × 13¹/₂ cm) o 96ti stranách, za Kč 13.20.

„Také zde, jako už tak často v mém životě, a jako vůbec tak často v světových dějinách, vstoupila událost na místo činu“ (str. 52.). — „Milý příteli, kdo lehkomyšlně jen jediný krok učiní s přímé cesty, jest nepozorovaně odváděn na jiné stezky, které jej zavádějí vždy hlouběji a hlouběji; marně pak pohlíží na vůdčí hvězdu, skvějící se na nebi, není pro něho jiné volby, musí bez ustání po svahu dolů a odevzdati se Nemesi.“ (Str. 51.). — Vzadu jest připojen „Pokus o literární rozbor“ od překladatele. Výklad Stínu vlastní však jest nedostatečný. Spíše rodem. Lidé vstupují Napoleonem do těch oblastí času, kdy slunce jest v zenitu a proto není stínu. Napoleon nemá stínu, poněvadž stojí v úpalu rovnodennostního rovníkového poledne Času. Překlad jest velmi dobrý, asi proto, že více oči bylo při něm pozorné, jak nezbytno při překládání dobrého díla.

Albert SOREL

Bonaparte et Hoche en 1797. Par Albert Sorel de l'Académie française. Paris, librairie Plon (E. Plon, Nourrit et Cie, imprimeurs-éditeurs). 1896. — 1 svazek (22¹/₂ cm × 14 cm) o 340ti stranách na krásném papíře velínovém, tehdy za 7 fr 50 c.

Pravé vědecké knihy nejsou jen užitečné, ale i zábavné. Ačkoliv spisovatel neměl v úmyslu než vědecké pojednání, přece nezapřel svého britkého a živelného ducha, zároveň stručného i syntetisujícího, takže dílo působí ryzím dojmem *uměleckým*. Jednotlivá fakta historická jsou tak „vypulována“ a zhuštěna, že máte dojem krystalů, narovnaných ladně v dutinách znelce z Mariánské Hory u Oustí, jak jsme se kdysi učili v mineralogii. Jest zde na základě dokumentů rozvinuta postupně důležitá fáse zázračného života Napoleonova, doba, v níž byl sice ještě generálem Bonapartem, ale již vědom si „Hvězdy“ svého „Osudu“, jak tehdy ještě říkal Prozřetelnosti.

Jean ROSTAND

La Loi des Riches. Paris, Grasset 1920. 1 svazek (19 cm × 12 cm) o 128mi stranách, za 5 fr. Kromě toho 50 ex. na hollandě a 550 na velíně (pur fil Lafuma - Navarre.)

Drakonické rady starého boháče, udílené synu: kterak udržeti brutální moc nad chudým, i když se již nevěří v panování dané shůry, ani mezi těmi, kteří je dostali. Není práva od přirozenosti vnuknutého a z dekalogu organicky rostlého, ale jsou vyzkoušená pravidla a triky — také prozatím dobré. Zde jsou pevně shrnuty v zákoník. — Kdo měl co činiti s nynějšími „chudými“, neodepře si někdy souhlasného úsměvu, čta tyto šalomounské výroky starého Heroda.

Bohumil Reynek.

J. M. SYNGE

Studnice Světců. Z angloirštiny přeložil Karel Mušek. Nova et Vetera svazek 44. Sklad Marty Florianové ve Staré Říši na Moravě. V dubnu, léta Páně 1921. Vytiskli Kryl a Scotti v Novém Jičíně, a to 1000 exemplářů za 3552 Kč. Svazeček (15 cm × 12 cm) o 88ti stranách, 65 gr netto.

Z dopisu p. Bohuslava Reynka: Dostal jsem Váš balík a jsem mu velice rád. Přečtl jsem dnes „*Studnici Světců*“ a našel jsem v ní zase jednu knížku, svou knížku, velice drahou. Jaký to je člověk, ten Martin! „...otče svatý! Co uviděl jsem nejdřív, když jsem zase prvně oči otevřel? Tvé vlastní zkrvavené nohy... — A co viděl jsem v den poslední? Škaredost pekla, zářící z očí holky...“ A pak o těch koních, oslech a psech, kteří zavírají oči a před tím scéna, kde si namlouvá Molly — a z celé věci je dojem drahocenné šedé příze, vyšívané purpurem a zlatem...“

W. B. YEATS

Cathleen ni Houlihan. — *Zlatá přilba.* — *Přesýpací hodiny.* Z angličtiny přeložil Jaroslav Skalický. Nova et Vetera č. 45. V květnu léta Páně 1921. Vytiskli Kryl a Scotti v Novém Jičíně, a to 1000 exemplářů za 3032 Kč. Sklad Marty Florianové ve Staré Říši na Moravě. Svazeček (15 cm × 12 cm) o 84ti stranách.

Tři dramata. Ve všem svém ponížení Irsko jest slavná země. A W. B. Yeats jest básníkem hrdinských jeho dob. Kromě toho vybírá látku takovou, v níž by vyniklo *tajemno* v lidském životě, to tajemno, jež by rádi realisté zahroutili rumem „fakt“, z nichž se jim práší do očí a do uší, aby vidouce neviděli a slyšíce neslyšeli. „Ne, nebudu vás již učiti. Jděte k matce! ne, nebude s to, aby je učila... Pomoz jim, Bože!... Zrnka písková padají velmi rychle. Již je velmi málo písku v hořejšku. Někdo pro mne přijde za chvíli; snad již jest u dveří! Všechny bytosti mající rozum pochybují. O kéž by tráva a byliny mohly mluvit! Kdosi řekl, že by uvadly, kdyby pochybovaly. O promluvte ke mně, stébla trávy! O prsty Boží jistoty, promluvte ke mně!...“ (Ukázka z Přesýpacích Hodin.)

André MAUROIS

Mlčení plukovníka Brambla. Z frančiny přeložil Josef Florian. Nova et Vetera, svazek 39. V listopadu l. P. 1920. Natištěno 1000 ex. za 7368 Kč 16 h. Sklad Marty Florianové ve Staré Říši na Moravě a Stanislavy Jílovské v Praze II., Štěpánská ul. 41. — 1 svazek (15×12) o 160ti str., 120 gr netto.

Ton této knihy je výborný, jest v ní tolik ducha co humoru. (Abel Hermant ve *Figaru*.) — Kniha neskonale duchaplná, ba hluboká, pod zdánlivým zevnějškem lehkosti. (Pierre Mille v *Dépêche de Toulouse*) — Jedna ze vzácných humoristických knih těchto posledních let, totiž pojatá v aristokratické formě humoru, veselá, plná citu a tragická. (Pierre Mac Orlan v *J'ai Vu*) — Tato kniha tak poetická ve svém prosaickém ovzduší... (F. Vandérem v *Revue de Paris*) — Franc-Nohain přirovnal autora k Anatolu France-ovi. Ale to jest velmi povrchní odhad, ba možno říci ledabylý, není-li zaviněn slepotou toho, kdo tak mluví. Anatole France jest sprostý neokrouchanec, který vláčí za sebou jako stará kráva své paznehty i když dělá akrobatské kousky a velkokněžské parády, ale tuto jest duch přirozeně tančivý, svižný, proletující všemi úskalími myšlenky jako východní tanečnice mezi meči a pochodněmi.

Cyprian NORWID

Legendy a Novely. Z polštiny přeložil Josef Matouš. Nova et Vetera svazek 43. Sklad Marty Florianové ve Staré Říši na Moravě. V dubnu léta Páně 1921. Vytiskl Frant. Obzina ve Vyškově, a to 1000 obyčejných a 120 lepších, vše dohromady za 6581.49 Kč. Svazek (15 cm × 12 cm) o 160ti stranách, 125 gr netto.

Skoro čtvrtstoletí uplynulo od smrti tohoto geniálního polského básníka — potomka krále Jana Soběského, zemřelého v pařížském chudobinci v největší bídě... Za života jeho smáli se mu krajané jeho jako bláznu, všechny cesty k veřejnosti vedoucí mu zavírajíce. Přes to hromadil rukopis na rukopis, aniž měl naději, že kdy práce jeho budou tištěny. Hořkost života, jež vyštvala básníka z Paříže do Ameriky a zase zpět, měla ho k ironisování: ale není v něm zloby, je spíše ulehčením trpící duše, jež by „chtěla z nejhlubšího srdce žehnatí“, jest melancholickým nutným „stínem, jež vrhá bytí“. Absolutní umělec, epik, lyrik, dramatik, a k tomu sochař, malíř, kreslíř podivuhodné produktivity — a přece neuznán, i vysmíván, jemuž ani na náhrobek smrt nedovoluje vepsati toho, čeho mu odpírali za živa: genius. (Jiří Karásek).

N O V A & V E T E R A
M Y S T I K Y / U M Ě N Í A V Ě D Y
v z á ř í l. P á n ě 1 9 2 0 / S b í r k a **37.**

O B S A H:

- Svatého Maxima, biskupa Turinského, řeč o ranní a večerní modlitbě.* Z latiny přeložil Fr. V. Čapek. 2 listy
- Ze života svaté Anděly Foliňské: Její Útěchy a vidění.* Z latiny přeložil P. Ludvík Vrána. 12 listů
- Malá Závět' mistra Františka Villona,* sepsaná r. 1456. Ze staré frančtiny překládá Josef Florian. 8 listů
- Vlastenectví humanitní* od Augustina Cochina. Z frančtiny přeložil Jaroslav Skalický. Pozoruhodný článek: Historie nevysvětlí hromadného vraždění v revolucích, nepřijme-li se Prozřetelnost, dopouštějící živelní pohromy . 10 listů
- Pohoršení maloměšťáků* od Eduarda Kučery 6 listů
- Theorie nadčlověcká* od Jacques Maritaina. Z frančtiny přeložil Josef Florian. Po-

třebné myšlenky tomu, kdo se chce udržeti při rozumu v blázinci moderní kultury.	4 listy
<i>Kat</i> od Pavla Ernsta. Z němčiny přeložila Boh. Ilková.	6 listů
<i>Pravdy P. Maurice Barrèse</i> od Leona Wertha. Z frančtiny přeložil Bohuslav Reynek. Důležitý článek.	10 listů
<i>Roswitha, jeptiška</i> od Alice Kemp-Welchové. Z anglické knihy „Šestero žen středověkých“ přeložil Jaroslav Skalický.	12 listů
Z knihy „ <i>Vítr v síti</i> “, třináctero básní W. B. Yeatse. Z angličiny přeložil Bohuslav Reynek.	4 listy
<i>Armena Ohanian</i> . Z knihy „Pařížské podobizny“ od Ondřeje Germaina. Z frančtiny přeložil Josef Florian. Krásná báseň o znamenité tanečnici.	6 listů
<i>Georges Duhamel a Království srdce</i> od Henriho Ghéona. Z frančtiny přeložil Josef Florian.	4 listy
<i>Jiří I. a Napoleon</i> . Z knihy „Historické Viny“ od Bernarda Capesa. Z angličiny přeložil Jaroslav Skalický.	8 listů
„ <i>Dřevěné kříže</i> “ od Rolanda Dorgelèsa. Posudek knihy. Podle Rogera Allarda z frančtiny přeložil J. F.	4 listy
„ <i>Zločiny Anglie</i> “ od G. K. Chestertona. Úvod od Charles Sarolea.	2 listy
<i>Půvaby dřevorytu</i> od Waltera Ley-e. Z	

